

Judith Butler

Ko
se boji
roda?

Ko se boji roda?

Naslov originala: **Who is Afraid of Gender?**

Izdavač: **TPO Fondacija**

Autorica: **Judith Butler**

Urednica prevoda: **Adriana Zaharijević**

Prevoditeljica: **Aida Spahić**

Lektorica: **Sandra Zlotrg**

DTP: **Neven Misaljević**

Štampa: **Amos Graf d.o.o.**

Tiraž: **500**

Sarajevo, 2025.

ISBN 978-9926-422-51-6

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod

ID brojem 64666630



British Embassy
Sarajevo

Ovaj materijal finansira Vlada Ujedinjenog Kraljevstva, u okviru projekta UNIGEM („Univerziteti i rodni mejnstriming“). Svi stavovi izneseni u ovoj publikaciji ne odražavaju i stavove Vlade Ujedinjenog Kraljevstva.

Judith Butler

Ko se boji roda?

Sarajevo, 2025.

za mlade ljude koji me i dalje uče

Sadržaj

Uvod: Rodna ideologija i strah od uništenja	7
1. Globalna scena	39
2. Stavovi Vatikana	72
3. Savremeni napadi na rod u Sjedinjenim Američkim Državama: Cenzura i oduzimanje prava	90
4. Trump, spol i Vrhovni sud	108
5. TERF-ice i britanska pitanja spola: Koliko je kritičan rodno kritički feminizam?	127
6. Šta je sa spolom?	160
7. Kojeg si roda?	176
8. Priroda/kultura: Ka sukonstrukciji	191
9. Rasno i kolonijalno naslijeđe rodnog dimorfizma	198
10. Strani pojmovi ili remećenje prevoda	213
Zaključak: Strah od uništenja, borba da zamišljamo	227
Zahvale	246
Bilješke	249

Judith Butler

Ko se boji roda?

Prevela: Aida Spahić

Rodna ideologija i strah od uništenja

Zašto bi se iko bojao roda? Bar se u Sjedinjenim Američkim Državama taj pojam do nedavno smatrao relativno uobičajenim. Od nas se traži da u prazno polje na obrascu unesemo m/ž i većina to uradi bez posebnog razmišljanja. Naravno, neki od nas ne vole da popunjavaju prazna polja i misle da bi tih polja trebalo biti puno više ili da ne treba postojati nijedno; svi se osjećamo drugačije kad treba rodno da se odredimo. Nekima se čini da je “rod” jedan od načina da se raspravlja o nejednakosti žena, ili pretpostavljaju da je riječ o sinonimu za “žene”. Drugi smatraju da je to prikriveni način upućivanja na “homoseksualnost”. Neki pak pretpostavljaju da je “rod” samo drugi način da se govori o “spolu”, uprkos tome što su feministice među njima pravile razliku povezujući “spol” s biologijom ili s nečim što se zakonski pripisuje pri rođenju, a “rod” sa socio-kulturnim oblicima postajanja. Istovremeno, feministice i druge teoretičarke i teoretičari studija roda ne slažu se međusobno oko toga koje su definicije i razlike ispravne. Bezbrojne rasprave o toj riječi koje i dalje traju pokazuju da nema jedinstvenog pristupa definiranju ili razumijevanju roda.

“Pokret protiv rodne ideologije”, međutim, rod tretira kao monolit, zastrašujući u svojoj moći i dosegu. No, oni koji se sada protive tom terminu, nisu baš zainteresovani za leksičke rasprave o rodu. Posve odvojeno od uobičajenih i akademskih puteva kojima kola, rod u nekim dijelovima svijeta izaziva izuzetnu uzbunu. U Rusiji ga nazivaju prijetnjom nacionalnoj sigurnosti, dok je prema Vatikanu rod prijetnja civilizaciji i “čovjeku” kao takvom. U konzervativnim evangeličkim i katoličkim zajednicama širom svijeta, “rod” se smatra šifrom za političku agendu koja ne samo da nastoji uništiti tradicionalnu porodicu već i zabraniti svako pominjanje “majke” i “oca” zarad bezrodne budućnosti. S druge strane, novije američke kampanje da se “rod” izbaci iz učionice tretiraju ga kao šifru za pedofiliju ili oblik indoktrinacije kojom se mala djeca uče kako da masturbiraju ili postanu gej. Isti argument se iznosio u Bolsonarovom Brazilu pošto rod dovodi u pitanje prirodni i normativni karakter heteroseksualnosti, te se govorilo da će se, kada heteroseksualni mandat više ne bude čvrst, na zemlju sručiti poplava seksualnih perverzija, među kojima su bestijalnost i pedofilija. Kontradikcija ima na pretek. Ovom načinu razmišljanja – da je obrazovanje djece o “rodu” ravno zlostavljanju djece – pogoduje zaborav dugovječne, užasne historije seksualnog zlostavljanja mladih koje su vršili svećenici koje je Crkva kasnije oslobodila optužbi i zaštitila. Optuživanjem onih koji predaju seksualno obrazovanje da zlostavljaju djecu projektira se šteta koju je Crkva nanijela na osobe koje nastoje podučavati o tome kako seks funkcionira, zašto je pristanak važan i kakvi putevi ka rodu i seksualnosti postoje. No, ta eksternalizacija štete samo je jedan primjer načina na koji fantazam roda funkcionira.

U različitim dijelovima svijeta rod se ne smatra samo prijetnjom djeci, nacionalnoj sigurnosti ili heteroseksualnom braku i normativnoj porodici, već se predstavlja i kao zavjera elita koje nastoje nametnuti svoje kulturne vrijednosti “stvarnim ljudima”, šemom putem koje će urbani centri Globalnog sjevera kolonizirati Globalni jug. Rod se predstavlja kao skup ideja koje su u suprotnosti sa naukom ili religijom, ili objema, kao opasnost po civilizaciju, kao oblik poricanja prirode, napad na muškost ili brisanje razlika među spolovima. Rod se također ponekad smatra totalitarnom prijetnjom ili đavoljim djelom, te se stoga predočava kao

najrazornija sila na svijetu, kao savremeni i opasni rival Bogu kojem se mora usprotiviti ili ga uništiti, po svaku cijenu.

Bar kada je riječ o Sjedinjenim Američkim Državama, rod više nije ono prazno polje koje treba popuniti u službenim obrascima, niti je tek jedna od opskurnih akademskih disciplina bez ikakvog efekta u vana-kademsom svijetu. Naprotiv: postao je fantazam sa razornim moćima, način da se mnoštvo panikâ današnjice prikupe i eskaliraju. Naravno, postoje razni potpuno legitimni razlozi za strah od svijeta u kojem danas živimo. Imamo klimatske katastrofe, prisilne migracije, živote ugrožene i izgubljene u ratu. Imamo neoliberalnu ekonomiju koja ljudima uskraćuje osnovne socijalne usluge potrebne za život i napredak. Postoji sistemski rasizam koji uzima živote mnogih kako sporim tako i brzim oblicima nasilja. Užasavajuće su stope ubistava žena, queer osoba i trans osoba, posebno onih crne ili smeđe boje kože.

Na desnici je, međutim, lista strahova drugačija: izazovi se upućuju patrijarhalnoj moći i društvenim strukturama u državi, civilnom društvu i heteronormativnoj porodičnoj jedinici; valovi migracija ugrožavaju tradicionalne ideje o naciji, bijeloj supremaciji i kršćanskom nacionalizmu. Spisak stvari kojih se treba bojati se nastavlja, ali nijedan spisak ne može objasniti kako desničarski pokreti, institucije i države iskorištavaju postojeće strahove od uništenja za svoje ciljeve i kako se pojmovi kao što su “rod”, “rodna teorija”, “sistemski rasizam” ili “kritička teorija rase” okrivljuju za vrlo dezorijentirajuće strahove koje mnogi širom svijeta osjećaju po pitanju budućnosti svog načina života. Da bi se ustanovilo da je rod prijetnja cijelom životu, civilizaciji, društvu, mišljenju i slično, neophodno je da se u njemu skupi širok spektar strahova i anksioznosti – bez obzira na to koliko jedni drugima protivriječe – koje onda valja spakovati u jedan zavežljaj i podvesti pod jedno ime. Kako nas je Freud učio o snovima, šta god da se dešava u fantazmima poput ovog, uključivat će kondenzovanje niza elemenata i premještanje iz onoga što ostaje nevidljivo ili neimenovano.

Možemo li uopšte *reći* koliko je strahova današnjice skupljeno u rodu? Možemo li objasniti kako demonizacija roda zamagluje i odvraća od opravdanih strepnji zbog klimatskog uništenja, pojačane ekonomske

prekarnosti, rata, ekoloških toksina i policijskog nasilja, strahova koje sigurno s pravom osjećamo i o njima razmišljamo? Kada riječ “rod” apsorbira niz strahova i postane fantazam koji savremenoj desnici može poslužiti u sve svrhe, različita stanja koja zapravo izazivaju te strahove ostaju bez imena. “Rod” te strahove i prikuplja i podstiče, sprečavajući nas da jasnije razmišljamo o tome čega se treba bojati i kako je uopšte došlo do ovog ugroženog osjećaja svijeta.

Puštanje fantazma o “rodu” u opticaj također je jedan od načina da postojeće sile – države, crkve, politički pokreti – strahom natjeraju ljude da im se priklone, da prihvate cenzuru i eksternaliziraju svoj strah i mržnju prema ranjivim zajednicama. Ne samo da se one pozivaju na stvarne strahove mnogih radnih ljudi u vezi s perspektivom njihovog rada, ili svetosti njihovog porodičnog života, već te strahove podstiču, insistirajući, da tako kažemo, na tome da ljudi baš “rod” prepoznaju kao pravi uzrok uznemirenosti i strepnje u vezi sa svijetom. Prisjetimo se podstrekivanja pape Franje iz 2015. godine. Upozorivši na to da je u svim historijskim vremenima bilo “Heroda”, on će u savremenoj “rodnoj teoriji” prepoznati nove herodijance koji “kuju smrtnu zavjeru, unakažujući lice muškarca i žene, uništavajući Božju tvorevinu”. Papa Franjo potom jasno daje do znanja koliko je anihilirajuća snaga “rodne teorije”: “Pomislimo na nuklearno oružje, na mogućnost da se začas uništi veoma veliki broj ljudskih bića... Treba pomisliti i na genetičku manipulaciju, manipulaciju životom ili na rodnu teoriju koja ne priznaje poredak stvaranja”. Papa Franjo nastavlja kako je finansiranje škola za siromašne uslovljeno uključivanjem “rodne teorije” u nastavni plan i program; ne saznajemo baš ništa o tome šta se tačno podrazumijeva pod “rodnom teorijom”, ali je se očigledno treba plašiti kao što bismo se plašili, na primjer, masovnog uništenja života. Zahtjev da se rod podučava u školama po njegovim je riječima ravan “ideološkoj kolonizaciji”. Dodaje da su “to isto radili i diktatori prošlog vijeka... pomislite na Hitlerovu mladež”.¹

Odluka Vatikana da koristi ovakvu zapaljivu retoriku je, naravno, prilično destruktivna, s obzirom na uticaj te institucije i generalno veliko uvažavanje koje papa Franjo uživa. Ako je rod nuklearna bomba, onda se on mora demontirati. Ako je sam đavo, onda svi koji rod predstavljaju moraju biti protjerani iz čovječanstva. Ono što Papa govori očigledno

je besmisleno i opasno, ali i prilično taktički: bilo da se prikazuje kao oružje uništenja, đavo, nova verzija totalitarizma, pedofilija ili kolonizacija, rod ima zapanjujuće mnoštvo fantazmatskih oblika, koji pomračuju način na koji se termin koristi u akademskom i svakodnevnom govoru. Posljedično, kolanje ideje o destruktivnim moćima roda jedan je od načina da se proizvede egzistencijalni strah koji onda mogu eksploatirati oni koji žele ojačati državne moći u nadi da će se vratiti “sigurnom” patrijarhalnom poretku. Strah izazivaju oni koji, obećavši da će ga ublažiti, nastupaju kao snage iskupljenja i obnove. On se proizvodi i eksploatiše da bi podstakao ljude da stanu na stranu uništenja raznih društvenih pokreta i javnih politika za koje se smatra da iza njih stoji rod.

U svojoj su srži autoritarni ti postupci koji ovaj zastrašujući fantazam “roda” pretvaraju u neki oblik oružja. Poništavanje učinaka progresivnog zakonodavstva sigurno je potpirila snažna negativna reakcija na postignute napretke, no ona se odnosi samo na reaktivni moment u ovoj sceni. Projekat obnove svijeta kojim će se on vratiti u doba prije “roda” obećava povratak patrijarhalnom poretku iz sna koji možda nikada nije ni postojao, ali zauzima mjesto “historije” ili “prirode” – poredak koji samo jaka država može obnoviti.² Ojačavanjem državnih ovlaštenja, među koja spadaju i sudska, antirodni pokret se upliće u širi autoritarni projekat. Targetiranje seksualnih i rodnih manjina kao opasnosti za društvo, kao paradigme najrazornije sile na svijetu, da bi im bila oduzeta osnovna prava, zaštite i slobode, antirodnu ideologiju dovodi u direktnu vezu sa fašizmom. Kako panika raste, državi se daje dopuštenje da negira živote onih koji, prema sintaksi fantazma, predstavljaju prijetnju po naciju.

Ostrvljujući se na rod, neki predstavnici antirodnog pokreta tvrde da ne brane samo porodične vrijednosti već vrijednosti kao takve, ne samo način života već i život sam. Fantazam koji potpiruje fašističke tendencije nastoji da totalitizira društveno polje, ulijevajući stanovništvu egzistencijalni strah oko budućnosti – odnosno, prije, eksploatiše postojeće strahove i pruža totalizirajući oblik njegovom “uzroku”. Ima nečeg u tome da se kaže da je “rod” prazni označitelj, budući da se više ne odnosi ni na šta što bi se moglo razumjeti kao rod i privlači i mobilizira

strahove sa nekoliko društvenih nivoa, uključujući ekonomski i ekološki. Međutim, ovaj označitelj je prije preodređen nego prazan, pošto u sebi apsorbira krajnje različite ideje iz društvene historije i političkog diskursa o tome šta je prijetnja svijetu. Pored toga, rod označava, čak i u najuobičajenijoj imaginaciji, neki način da živimo tijelo, tako da život i tijelo konstituiraju njegovo polje djelovanja. Strast i strah, glad i bolest, ranjivost, prodornost, relacionalnost, seksualnost i nasilje – sve je to povezano s tjelesnim životom. Ako je život tijela, zaseban ili diferenciran život tijela, i pod najboljim uslovima već mjesto na kojem se skupljaju seksualne anksioznosti, u koje se useljavaju društvene norme, onda će upravo tu sve seksualne i društvene borbe u životu naći svoje mjesto i podstrek. Da, “rod” obuhvata mnogo više od onog što mu je namijenila ideologija antirodnog pokreta, pa se tako van tog diskursa “rod” odnosi upravo na doživljaje otjelovljenog života koji se formira i uokviruje društvenim konvencijama i psihičkim smetnjama. Kada nam se kaže, kao što je rekla italijanska premijerka Giorgia Meloni italijanskoj i španskoj javnosti, da će nam zagovornici roda oduzeti spolni identitet, to izaziva strah i bijes među onima za koje je njihov spolni identitet od temeljnog značaja za to ko su. Manufaktura straha u svrhu lišavanja trans osoba prava na samoodređenje mobilizira strah da će moj spolni identitet biti poništen, što mi daje za pravo da poništim spolne identitete drugih. Sam strah da će nam biti oduzeto nešto tako blisko i odredbeno kao što je spolni identitet zavisi od načelnog shvatanja da bi to, ustvari, bilo oduzimanje; bilo bi pogrešno, drugim riječima, nekoga lišiti spolnog aspekta samog njegovog bića. Iz ove premise bi trebalo biti moguće da se ovaj iskaz univerzalizira, da valja odbiti bilo kakvu aktivnost koja bi bilo koga lišavala spolnog identiteta, uključujući i trans osobe. Pokazalo se, međutim, da je upravo suprotno tačno, ako potvrda mog prava na spol zahtijeva da drugi izgube svoje pravo na spol.



Zadatak pred nama je da pokušamo razumjeti ovu veoma ubrzanu inflaciju potencijalnih i stvarnih opasnosti i njihovu kombinaciju, i da se zapitamo kako se uopšte možemo suprotstaviti fantazmu ovih razmjera i ove silovitosti prije nego što dođe još bliže iskorjenjivanju reproduktivne

pravde, prava žena, prava trans i nebinarnih osoba, sloboda gejeva i lezbejki, te svih napora da se postigne rodna i seksualna ravnopravnost i pravda, da ne pominjemo cenzuru koja za metu ima otvoreni javni diskurs i akademski svijet.

Mogli bismo, naravno, iznijeti valjane argumente o tome zašto je ovakvo posmatranje roda pogrešno, što bi koristilo edukatorima i kreatorima politika koji nastoje da objasne zbog čega koriste taj termin i smatraju ga vrijednim. Mogli bismo također pokušati dati historijski pregled koji objašnjava kako je došlo do toga da se rod ovako posmatra, uzimajući u obzir i sekularnu i vjersku verziju, uz osvrt na to kako su desničarski katolici i evangelici prevladali neka svoja razilaženja u borbi protiv zajedničkog neprijatelja. Svi ovi pristupi su neophodni, ali oni teško mogu da objasne sve jaču fantazmatsku snagu “roda” i da joj se suprotstave. Ovaj fantazam, shvaćen kao *psihosocijalni* fenomen, mjesto je gdje se intimni strahovi i anksioznosti društveno organiziraju kako bi potpirili političke strasti. Kakva je struktura tog vibrantnog i iskrivljenog fantazma zvanog “rod”? I s kojim se ciljem on animira? Kako da razvijemo kontraimaginarij koji bi bio dovoljno jak da razotkrije njegovu lukavštinu, rasprši njegovu snagu i zaustavi cenzuru, izvrtanje i reakcionarnu politiku kojoj daje moć? Na nama je da proizvedemo uvjerljivu kontraviziju, koja bi afirmirala prava i slobode otjelovljenog života koje možemo i trebamo štititi. Jer, na koncu, pobjeda nad ovim fantazmom jeste afirmacija načina na koji volimo, na koji živimo u svom tijelu, afirmacija prava da se postoji u svijetu bez straha od nasilja ili diskriminacije, prava da se diše, kreće, živi. Zašto ne bismo željeli da svi ljudi imaju te osnovne slobode?

Ako su nam protivnici obuzeti strahom, ophrvani doživljajem da im prijete opasni fantazam, onda nam je neophodan drugi pristup. Čini se da se više ni ne nalazimo u situaciji javne rasprave, upravo zato što u prostoriji nema teksta, nema dogovora o uslovima, a strah i mržnja preplavljaju predio u kojem bi trebala bujati kritička misao. To je fantazmatska scena. “Fantazmatska scena” je prilagođena teorijska formulacija Jana Laplanchea, pokojnog francuskog psihoanalitičara, koja mi pomaže da promišljam psihosocijalne fenomene. Prema Laplancheu, fantazija

nije tek proizvod mašte – potpuno subjektivna stvarnost – već se u svom najosnovnijem obliku mora shvatiti kao sintaktički raspored elemenata psihičkog života. Fantazija, dakle, nije samo tvorevina uma, subliminalno sanjarenje, već je način na koji se organizuje želja i uznemirenost koji slijedi određena strukturna i organizacijska pravila, oslanjajući se i na nesvjesni i na svjesni materijal. Smatram da je organizacija ili sintaksa snova i fantazije u isti mah društvena i psihička. Iako je Laplanchea zanimalo rano djetinjstvo i formiranje izvorne fantazije, pitam se možemo li prisvojiti neke aspekte njegovog pogleda kako bismo *antirodno* shvatili kao fantazmatsku scenu. Vjerujem da ćemo bolje odgovoriti na ovaj pokret i na njegov diskurs ako stvar ovako uokvirimo. Jer, kada se scena postavi, a nešto što se zove rod predstavi kao da djeluje na djecu ili utiče na javnost na podle i destruktivne načine, “rod” supstituira složeni skup anksioznosti i postaje preodređena tačka u kojoj se okuplja strah od uništenja.

Fantazam se može pronaći u širokom spektru pokreta koji se bore protiv progresivnog zakonodavstva. Na glavnoj je agendi kršćanskog nacionalizma na Tajvanu i na predsjedničkim platformama na francuskim izborima; nalazimo ga kod branitelja evropske rasne čistoće, nacionalnih vrijednosti i “prirodne porodice”, ali i među konzervativcima koji kritikuju Evropu i njene politike urođjavanja (*gender mainstreaming*), odnosno njene neoliberalne agende. Gdje god da se nađe, fantazam sa sobom donosi sadističko ushićenje jer oslobađa od novih etičkih ograničenja koja su navodno nametnule feminističke i LGBTQIA+ agende ili njihove apologete. Upečatljivo je i uznemiravajuće to kako ova moralna kampanja uživa u eksperimentiranju sa različitim načinima negacije postojanja drugih, lišavanja prava, odbijanja da im se prizna stvarnost, ograničavanja osnovnih sloboda, upuštanja u besramne oblike rasne mržnje, i kontrole, omalovažavanja, karikiranja, patologizacije i kriminaliziranja ovih života. Mržnja se raspiruje i racionalizira moralnom pravednošću, dok se svi koji su oštećeni i uništeni pokretima mržnje predočavaju kao izistinski agensi uništenja. Ta projekcija i izokretanje strukturiraju fantazmatsku scenu “roda”. Nama time ostaju dva hitna pitanja: ko koga želi da uništi? I kako oblici dijeljenog i eskalirajućeg moralnog sadizma prolaze kao kreposni poredak?³

Zadatak nije samo da se pokaže da je fantazam netačan, već i da se ispuše njegova moć opticaja i uvjerljivosti, da bi se proizveo drugi imaginarij u kojem se mete antirodnog pokreta udružuju jedna s drugom kako bi se suprotstavile onima koji bi htjeli uništiti njihovo pravo da nastanjuju svijet na življiv i slobodan način.

Fantazmatska scena nije isto što i fantazija u koju svako od nas ponekad odluta. To je prije način organiziranja svijeta uzrokovan strahom od uništenja za šta se rod smatra odgovornim. Pa ipak, u pokušaju da iz svijeta protjera taj pojam i njegove tobožnje efekte, antirodni pokret očito nanosi štetu, nastojeći da razobliči prakse, institucije i politike koje su težile da revidiraju i prošire slobodu i jednakost – odnosno, one koje su dodijelile više sloboda da se živi otvoreno, da se slobodno diše bez straha od napada, da se osjeća da se ima ravnopravno mjesto u društvu.

Razmotrimo tvrdnju da “rod” – šta god to bilo – izlaže živote djece riziku. To je teška optužba. Prema nekima, čim se takva optužba iznese, ona postaje istina, a djeci ne samo da prijeti ozljeda, već su ona aktivno ozlijeđena. Kada se dođe do tog brzog zaključka, postoji samo jedna opcija: Prestanite sa ozljeđivanjem! Stanite rodu na put! Strah da će djeca biti ozlijeđena, strah da će porodica, štaviše moja vlastita porodica, biti uništena, da će “čovjek” biti razobličen – kako ljudi, tako i muškarac što neki od nas jesu – da se novi totalitarizam obrušava na nas, sve su to strahovi koje prilično duboko osjećaju oni koji su se posvetili iskorjenjivanju roda – riječi, koncepta, akademskog polja i različitih društvenih pokreta koji se njim identifikuju. Ti strahovi su, kako tvrdim, upakovani u zapaljivu sintaksu.

Sintaksa je, generalno govoreći, način na koji se jezički elementi spajaju kako bi svijet imao smisla. U snovima i fantazijama, raspored elemenata je od suštinskog značaja za razumijevanje smisla onoga što se dešava. Lingvistice i lingvisti koji proučavaju sintaksu nastoje da raspoznaju pravila kojima su ti rasporedi regulirani. Kada se Laplanche pitao o sintaksi fantazije, pitao je o nesvjesnim rasporedima koji se oslanjaju na kondenzaciju i premještanje, o specifičnom načinu ulančavanja asocijacija u složeno jedinstvo koje nas nagoni da vjerujemo u njegovu stvarnost. Kondenzacija se odnosi na to kako se različiti psihički i društveni

elementi proizvoljno povezuju jedni s drugima i svode na jednu jedinu stvarnost. Premještanje je način na koji se jedna ili više tema istiskuju iz uma – ili eksternaliziraju – na čije mjesto dolazi ona koja važi za sve druge i istovremeno ih prikriva. Vidjet ćemo kako ova dva psihička procesa, povezana sa društvenim strahovima i anksioznostima, djeluju u stvaranju i cirkulisanju rodnog fantazma.

U jednom poznom intervjuu, Laplanche navodi da do “ideologije” dolazi kada kulturni kodovi prodru u najprimalnije fantazije, gdje ne postoji jasan način da se nesvjesno odvoji od rada kulturnog.⁴ Postoje višestruki načini raspoređivanja nesvjesnih elemenata, a zadatak je razumjeti kako se ti elementi vezuju jedni za druge. Njegovim riječima, “primarni proces ... [je] prvi oblik vezivanja. To je vezivanje veoma labavo, ali je ipak vezivanje. Asocijacije, premještanje i kondenzacije znače da vezivanja postoje. Postoje putanje uspostavljene primarnim procesom”. Prema tome, naš zadatak nije da razmatramo kako se psihoanaliza može primijeniti na kulturne fantazme poput “roda”, već da vidimo kako se niz kulturnih i društvenih elemenata reorganizira kroz putanje ili rasporede koji *već djeluju* na nivou nesvjesnog. Prema toj logici, antirodni pokreti se rukovode zapaljivom sintaksom: odnosno, načinom uređenja svijeta koji apsorbira i reproducira anksioznosti i strahove o propusnosti, pre-karnosti, premještanju i zamjeni, gubitku patrijarhalne moći u porodici i državi, gubitku bijele supremacije i nacionalne čistoće.⁵ U procesu reprodukcije straha od uništenja, izvor uništenja se eksternalizira u “rodu”. Eksternaliziran kao nešto cjelovito, ovaj pojam kondenzira niz elemenata i pojačava osjećaj ugroženosti. On također premješta strahove sa raznih oblika ekološkog i ekonomskog uništenja na dostupni supstitut, sprečavajući nas da prepoznamo istinske izvore uništenja svijeta u našem vremenu. Rezultat toga je da rod, sada čvrsto uspostavljen kao egzistencijalna prijetnja, postaje meta uništenja.

Laplanche sugerira da bismo na ovaj način trebali razmišljati o “ideologiji”. Antirodni pokret je po sebi ideologija, ovako kako je Laplanche određuje. Iako je antirodni pokret načelno antimarksistički, u svom obrušavanju na rod on se oslanja na popularizirane verzije kritike ideologije. Ponekad se “ideologije” karakteriziraju kao lažni načini spoznaje,

što upućuje na marksističke ideje o lažnoj svijesti. U drugim slučajevima je “ideologija” isto što i “gledište” ili “totalizirajući svjetonazor” – a takva upotreba prazni pojam ideologije od svih historijskih značenja i oduzima joj mjesto u kritičkoj misli. U *Njemačkoj ideologiji* (1845–1846), Marks i Engels razlikuju mentalni i fizički rad i tvrde da su u teškoj zabludi oni koji smatraju da misao sama može proizvesti revoluciju, izvrćući stvarni odnos između misli i stvarnosti.

Louis Althusser je to značajno revidirao u članku “Ideologija i državni ideološki aparati” (1970), ukazujući da ideologija supstituira apstraktne oblike misli revolucionarnijim načinima suprotstavljanja i prevladavanja kapitalističke eksploatacije kao prihvaćene ekonomske organizacije društva. Althusser smatra da ideologija prožima naše živote, poput zraka, pa je nastojanje da se umakne atmosferi ideologije teško ostvarivo. Jer, ovdje se ne radi samo o skupu vjerovanja koje s vremenom usvajamo, već o načinima organiziranja stvarnosti koji su postali dijelom samog našeg formiranja, u šta spada i naše obrazovanje. Ideologija nam pruža pojmove pomoću kojih počinjemo da razumijemo sebe, ali mi pomoću nje također postajemo društveni subjekti.

Primjera radi, na početku naših života uglavnom smo oslovljavani kao djevojčice ili dječaci, čime se odjednom sučeljavamo sa moćnom interpelacijom koja dolazi odnekud izvan nas. Šta će se u konačnici s tom interpelacijom učiniti ne može se odrediti unaprijed. Moguće je, zapravo, da nećemo biti u stanju da odgovorimo zahtjevu koji takva praksa imenovanja komunicira s nama – i može se ispostaviti da taj “neuspjeh” predstavlja oslobođenje.⁶ Zbog toga je naša sposobnost da kritiziramo ideologije nužno ukorijenjena u poziciji lošeg ili slomljenog subjekta: nekog ko nije uspio da se saobrazi s normama koje upravljaju individualizacijom, što nas stavlja u tešku poziciju raskidanja sa vlastitim odgojem ili formiranjem kako bismo kritički razmišljali na svoj način, iznova promišljali, ali i postali neko ko se ne pridržava u potpunosti onih očekivanja koja nam se tako često prenose pripisivanjem spola pri rođenju.



Iako se tumači kao povratna reakcija na progresivne pokrete, antirodna ideologija se vodi jednom snažnijom željom, naime, željom da se obnovi

patrijarhalni poredak iz sna u kojem je otac otac; u kojem se spolni identitet nikada ne mijenja; u kojem se žene, shvaćene kao “ženska bića po rođenju”, vraćaju svojim prirodnim i “moralnim” pozicijama u domaćinstvu; a bijelim ljudima pripada neupitna rasna nadmoć. Ovaj projekat je, međutim, krhak, budući da patrijarhalni poredak koji se nastoji obnoviti nikada nije ni postojao u tom obliku koji se nastoji aktualizirati u sadašnjosti. “Rod” je ovdje psihosocijalna scena, javni oblik sanjanja, jer je ta prošlost koju antirodni zagovornici nastoje obnoviti samo san, želja, čak fantazija koja bi da ponovo uspostavi poredak utemeljen na patrijarhalnom autoritetu. Vrbovanje u antirodni pokret je poziv da se pridružimo kolektivnom snu, možda psihozi, koji će stati na put neumoljivoj anksioznosti i strahu koji pogađaju tolike ljude suočene sa klimatskim uništenjem iz prve ruke, ili sveprisutnim nasiljem i brutalnim ratovima, širenjem policijskih ovlasti ili intenziviranjem ekonomske prekarnosti.

Ojačavanje želje za obnovom muške privilegije služi mnogim drugim oblicima moći, ali konstituira i zaseban društveni projekat koji treba da proizvede idealnu prošlost čije će reanimiranje pogađati, ako ne i eliminirati, seksualne i rodne manjine. Ovaj san nastoji da vrati patrijarhalnom autoritetu, shvaćenom kao dio prirodnog i/ili vjerskog poretka, mjesto koje mu pripada, ali mu je cilj i da poništi progresivne politike i prava kako bi brak ponovo bio isključivo heteroseksualan, da bi spol koji je pripisan pri rođenju ostao nepromijenjen, da bi se abortus ograničio jer država bolje zna koje granice treba postaviti tijelima trudnih osoba. Povratna reakcija protiv “roda” kojoj danas svjedočimo dio je ovog većeg projekta obnove koji nastoji poduprijeti autoritarne režime kao legitime oblike paternalizma, sna koji se ostvario.

Mobilizacija antirodnih sentimenata na desnici zavisi od vjerodostojnosti ovog sna o prošlosti za one koji su podložni čarima autoritarizma. U tom smislu, niti su strahovi u potpunosti proizvedeni niti se u potpunosti otkrivaju kao nešto što već postoji. Ne nudi nam se historijska dokumentacija o patrijarhalnom poretku koji treba obnoviti; to nije prošlost koja se može pronaći u historijskom vremenu, uprkos tome što kroz historiju možemo pronaći brojne primjere patrijarhalne organizacije, što su mnogi već uradili. Ta ideja prošlosti pripada fantaziji čija

sintaksa preraspoređuje elemente stvarnosti u službi pokretačke sile koja vlastito djelovanje čini neprozirnim. San funkcionira samo kao fantazmatska organizacija stvarnosti, koja nudi niz primjera i optužbi kako bi poduprla političku ideju koju želi iznijeti.

Nimalo nije važno to što historijske dokumentacije o idealiziranoj patrijarhalnoj prošlosti nema. Svakako nije bitno ni to što su ponuđeni argumenti puni protivrječnosti. Nekoherentnost i nemogućnost slučaja protiv roda predstavlja kontradiktorne pojave, nude svojoj javnosti način da na jednom mjestu sakupi mnoge svoje strahove i ubjeđenja, bez potrebe da u tom svežnju bude bilo kakve koherencije: pa je tako rod reprezent kapitalizma, ali nije ni ništa drugo do marksizam; rod je libertarijanski konstrukt, ali signalizira i novi val totalitarizma; rod će korumpirati naciju, nalik neželjenim migrantima, ali i nalik imperijalističkim silama. Dobro, šta je od toga tačno? Kontradiktorna priroda fantazma omogućava mu da obuhvati svaki oblik anksioznosti ili straha koji antirodna ideologija želi da potpiri za svoje ciljeve, bez potrebe da među njima bude sklada. Uistinu, oslobađanje od historijske dokumentacije i koherentne logike dio je sve snažnijeg ushićenja koje hrani fašističko ludilo i podupire razne oblike autoritarnosti.

Nije bitno ni to što su na meti antirodne ideologije grupe ljudi koje nisu uvijek u savezništvu: trans ljudi, uključujući i mlade, koji traže pravno i društveno priznanje i zdravstvenu zaštitu; svi koji traže reproduktivnu zdravstvenu zaštitu, a čiji prvi prioritet *nije* svetinja heteronormativne porodice, gdje spadaju svi kojima je potreban abortus i mnogi kojima su potrebna sredstva za kontrolu rađanja; svi koji se zalažu za jednake plate; svi koji rade na donošenju i očuvanju zakona protiv diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i silovanja; lezbejke, gejevi i biseksualne osobe koje traže zakonsku zaštitu; i oni koji se bore da ostvare slobodu izražavanja i kretanja bez straha od nasilja, kazne ili zatvora. Suprotstavljanje "rodu" kao demonskom društvenom konstruktu kulminira u politikama koje ljude nastoje da liše njihovih zakonskih i socijalnih prava, odnosno, mogućnosti da postoje na način koji su s pravom za sebe ustanovili. Oduzeti prava u ime morala ili nacije ili patrijarhalnog mokrog sna dio je šire logike koju pojačava autoritarni nacionalizam, u skladu s kojom

je u redu da se, recimo, migrantima uskrati pravo na azil, da se starosjedički narodi rasele sa svoje zemlje, da se crnci gurnu u zatvorski sistem gdje im se građanska prava sistematski uskraćuju, a zlostavljanje i nasilje pravdaju kao “legitimne” sigurnosne mjere. Brojna su autoritarna ograničenja sloboda koja odatle proizlaze, bilo kroz uspostavu “zona bez LGBT” u Poljskoj, bilo kroz gušenje progresivnih obrazovnih programa na Floridi koji se bave rodnom slobodom i seksualnošću u okviru seksualnog obrazovanja. Ali, koliko god autoritarne sile snažno pokušavale da ograniče slobode, nesporna je činjenica da se kategorije žene i muškarca historijski i kontekstualno mijenjaju. Nove rodne formacije su dio historije i stvarnosti. Njihovo ignoriranje ili pokušaj da se stave van zakona uzaludan je napor da se negira življena složenost koje sigurno neće nestati u godinama koje su pred nama.



Rod je sastavni dio feminizma dugi niz decenija. Kada feministice postavljaju pitanje “Šta je žena?”, od samog početka priznajemo da je značenje te kategorije neustaljeno, čak enigmatsko. Rod je u najmanju ruku rubrika pod koju zavodimo promjene u načinu na koji se muškarci, žene i druge takve kategorije poimaju. Dakle, kada postavljamo pitanja o muškarcima ili ženama ili drugim orodnjenim kategorijama koje odstupaju od binarnog, ili kada pitamo šta se dešava u prostoru između takvih kategorija, upuštamo se u ispitivanje o rodu. Pitanje “Šta je žena?” ili psihoanalitičko pitanje “Šta žena želi?” postavljalo se i komentiralo na toliko načina da u nekom trenutku jednostavno prihvatimo da je riječ o otvorenoj kategoriji, podložnoj stalnim tumačenjima i raspravama, kako u akademskom svijetu tako i u javnom diskursu.

Kada vlasti ograničavaju prava na abortus, jer žene, kaže nam se, ne bi trebale biti u stanju da ostvaruju takve slobode, žene bivaju definirane i uskraćuju im se osnovne slobode. Ne radi se ovdje samo o tome da žene ne bi trebale da imaju tu slobodu, već o tome da država treba da odredi granice njihove slobode. Dakle, budući da su podvrgnute takvim ograničenjima, žene su definirane kao bića čiju slobodu država mora suzbiti. Oni koji tvrde da znaju koje mjesto pripada ženama u društvenom i političkom životu, pridržavaju se jedne vrlo određene teorije roda. Oni

se ne protive rodu – naprotiv, njima je u pameti jedan sasvim precizan rodni poredak koji žele nametnuti svijetu. Oni nastoje da obnove i konsolidiraju patrijarhalni san o ustaljenoj, hijerarhijski ustrojenoj rodnoj binarnosti, što je poredak do kojeg se može doći samo uništavanjem života drugih – ili pokušajem da se to učini. Uništenje tako, paradoksalno, postaje uslov mogućnosti patrijarhalnog spolnog i rodnog poretka koji bi da stane na put “destruktivnoj” moći roda. Antirodni pokret stoga nije tu da bi stao na put uništenju, već je posvećen stvaranju sve destruktivnijeg svijeta.

Ima nečeg primamljivog u pokušaju da se u formi intelektualnog poduhvata razotkrije i probuši balon ove zapaljive karikature u koju se rod izmetnuo. Kao osoba koja se bavi obrazovanjem znam reći, hajde da pročitamo neke ključne tekstove u polju studija roda da bismo vidjeli šta rod znači, a šta ne i da li ta karikatura ima ikakvog smisla. Nadali bismo se da bi se ovaj preuveličani fantazam ispuhao sučeljen s konkretnim tekstovima u kojima se raspravlja o rodu, ili postojećim politikama u kojima se pojam koristi. Nažalost, ta strategija rijetko uspijeva. Zagovornici antirodne pozicije (oni koji rod konstruiraju kao “ideologiju”) misle da moraju da se oslobode roda – oblasti, koncepta, društvene stvarnosti – upravo zato što neće da čitaju naučne radove o rodu kojem se protive, odbijajući, ponekad iz principa, da se upuste u utemeljene oblike kritike. Njihov antiintelektualizam, njihovo nepovjerenje u akademski svijet istovremeno predstavlja i odbijanje ulaska u javnu raspravu. Ono što se odbacuje kao “akademska” procedura zapravo je neophodno za informirane javne deliberacije u demokratijama. Informirana javna rasprava postaje nemoguća kada neka od strana odbija da pročita materijal o kojem se raspravlja. Čitanje nije zabava ili luksuz, već preduslov demokratskog života, jedna od praksi koja omogućava da rasprava i neslaganje budu zasnovani, fokusirani i produktivni.

Nadalje, zagovornici antirodne pozicije uglavnom *ne* čitaju kritički jer zamišljaju da bi ih čitanje izložilo – ili potčinilo – doktrini na koju od samog početka ulažu prigovore. U njihovoj glavi nisu oni vjerni ideologiji ili dogmi nego su to teoretičarke i teoretičari u polju studija roda, čiji ih nekritički oblik mišljenja i djelovanja povezuje u grupu i suprotstavlja

ih njihovim protivnicima. Kada se kritičko čitanje ili misao zamišlja na ovaj način, na djelu je inverzija pozicija i eksternalizovanje uloge koju rodni kritičar zapravo zauzima – što je jedan posljedični oblik fantazmatskog premještanja.

Za kritičare koji se pozivaju na religiju i tvrde da svoje protivljenje rodu zasnivaju na biblijskim osnovama, jedina knjiga vrijedna čitanja jeste Biblija. Čitati na akademski način, uz to kritički, znači priznati da mogu postojati i drugi pogledi pored onih koji se nalaze u Svetom pismu ili koje zastupaju vjerske vođe. Jednom prilikom, nakon jednog predavanja u Švicarskoj prišla mi je žena i rekla: “Molim se za tebe”. Na pitanje zašto, objasnila je da Sveto pismo kaže da je Bog stvorio muškarca i ženu, a da ja, svojim knjigama, poričem Sveto pismo. Dodala je da su muško i žensko prirodni, te da je priroda Božja kreacija. Na moj komentar da priroda priznaje složenost te da je sama Biblija otvorena za različita tumačenja, ona se podsmijehnula. Tada je pitam da li je čitala neku moju knjigu, a ona odgovori: “Ne! Nikad ne bih pročitala takvu knjigu!” U tom trenutku shvatam da bi čitanje knjige o rodu za nju bilo ravno saobraćanju sa đavolom. Takvo stajalište je u skladu sa zahtjevom da se knjige o rodu izbace iz učionice i sa strahom od kontaminacije onih koji takve knjige čitaju, od njihove podložnosti ideološkom trovanju, uprkos tome što ti koji žele da ograniče promet ovih knjiga njih po pravilu nisu ni čitali.

Protivnici roda predstavljaju zagovornike roda kao dogmatične, ili insistiraju na tome da smo kritični prema njihovom autoritetu, ali nikada prema vlastitim uvjerenjima. Pa ipak, studije roda su raznovrsno polje obilježeno internim raspravama, raznim metodologijama i nemaju samo jedan okvir. Čini se da je implicitna logika ovdje da ako moji protivnici čitaju kako ja čitam, a čitanje je potčinjavanje autoritetu teksta, ili skupu tekstova koji bi trebalo da su autoritativni i jedinstveni u svojoj poruci, onda su kritičari roda poput njihovih konzervativnih kršćanskih kritičara, osim što se svaki pokorava drugačijoj dogmi. Iz toga slijedi da kritičari roda zamišljaju da njihovi protivnici čitaju rodnu teoriju kao što oni čitaju Bibliju, ili da slijepo prihvataju, kao što to oni čine, iskaze autoriteta kojima se priklanjaju. U njihovoj ushićenoj imaginaciji, rodna

teorija se oslanja na krive tekstove čiji su autori lažni, često neopipljivi autoriteti koji imaju rivalsku, paralelnu moć u odnosu na autoritet Biblije i nagone na sličnu vrstu potčinjavanja svojim tvrdnjama.

Očigledno se, stoga, rod konstruira kao “ideologija” jer se oni koji čitaju knjige o rodu tobože podvrgavaju njihovoj dogmi i ne misle nezavisno ili kritički. Protivljenje knjigama koje se bave rodom u školama i na univerzitetima, nova nastojanja da se takve teme izbace iz nastavnih planova i programa, počivaju na izvjesnom nepovjerenju u čitanje i njegovu sposobnost da otvori um novim mogućnostima.⁷ S jedne strane, um ne treba biti otvoren prema novim promišljanjima o društvenoj organizaciji seksualnosti ili roda, odnosno k tome kako se ljudima obraćamo. U tom pogledu, um bi očigledno trebao ostati zatvoren. S druge strane, um bi trebao biti slobodan od ideologa koji se, po svemu sudeći, upuštaju u vrbovanje, podle oblike zavođenja, pa i ispiranje mozga. Nevažna je činjenica da se u učionicama gdje se o rodu predaje vode strastvene rasprave; da postoji konflikt među različitim školama, metodama i teorijama; te da su teoretičarke i teoretičari roda pod eklektičkim uticajem različitog intelektualnog naslijeđa, formuliranog na različitim jezicima. Rod se određuje kao “ideologija”, monolitan, pogrešan način saznanja koji zarobljava umove onih koji se kreću u njegovim okvirima – pa čak i onih koji su samo za trenutak izloženi njegovom djelovanju. Ipak, ta optužba prema kojoj je rod ideologija zrcali samu pojavu koju osuđuje, jer “rod” ne postaje samo monolit, već monolit koji ima ogromnu moć – u čemu prepoznajemo ideološki potez par excellence. Ovaj pomični monolit se sad shvata kao zarobljivač uma, sad kao zavodljiva sila koja ima moć indoktrinacije ili preobraćenja svih kojih se dokopa, koja ruši granice i uništava samo ljudsko stanje. Je li ovo opis rodnih studija ili je odraz u ogledalu jednog oblika religijske ortodoksije koja projektira vlastiti način djelovanja na rod, postavljajući ga kao rivalsku ortodoksiju?

Tu epistemičku podjelu je gotovo nemoguće premostiti dobrim argumentima iz straha da će čitanje unijeti zabunu u um čitateljice ili načiniti direktnu vezu s đavolom. Zaista, neki protivnici “roda” ne čitaju knjige iz oblasti rodnih ili feminističkih studija, queer ili trans studija, crnačke queer kritike, crnačkog feminizma ili bilo koje verzije teorije

rase. Skeptični su prema akademskoj zajednici iz straha da bi intelektualne rasprave mogle unijeti zabunu u njihove vrijednosti. Odbijanje da se vodi računa o dosljednosti, da se kritika zasniva na čitanju teksta, otimanje pojedinih fraza i njihovo pretvaranje u mamce, sve je to u suštini odbijanje da se misli kritički, pod čime u najmanju ruku mislim na korištenje slobode misli da se neko pitanje, njegove pretpostavke, granice i potencijali, preispita sa svih strana. Kada se ta sloboda uskraćuje, uskraćuje se i ključni doprinos koji univerzitet, i kritička misao, pružaju javnoj debati gdje je razmatranje različitih dimenzija nekog kompleksnog pitanja ključno za sticanje znanja.⁸ Biti “rodno kritičan” je stoga pogrešno ime koje koriste neke feministice koje sklapaju implicitne ili eksplicitne saveze sa desničarskom opozicijom rodu. Njihovim stavovima se mora prigovoriti ne samo zato što “rod” svode na jednu jedinu karikaturalnu verziju složene stvarnosti, već i zato što pogrešno razumijevaju šta “kritička” pozicija podrazumijeva. Kritika se okreće problemima i tekstovima koji su nam važni kako bismo razumjeli kako i zašto stvari funkcioniraju, da bismo ih u mislima i praksi pustili da žive u novim konstelacijama, da bismo doveli u pitanje ono što smo uzimali zdravo za gotovo kao fiksnu pretpostavku o stvarnosti u svrhu afirmacije dinamičnog i živog osjećaja našeg svijeta. Nažalost, naponi da se rodne studije izbace iz obrazovnih nastavnih planova i programa ne predočavaju “rod” kao “korisnu kategoriju analize”, kako je o tome govorila Joan W. Scott, već kao fantazam koji ima destruktivnu moć i mora se eliminirati.

Rasprave o tome *kako razmišljati o rodu* bez mnogo oklijevanja definiraju postojeći diskurs o rodu u širokom spektru akademskih i javno-političkih polja radije nego kao jednu teoriju. Te rasprave potiču i istraživanja i javni diskurs da odgovore na sve složeniju društvenu stvarnost. Odbijati rod, nažalost, znači odbijati susret sa tom složenošću, odnosno, odbijati da dopustimo da našu misao transformira složenost koju širom svijeta zatičemo u savremenom životu.

Svemu tome uprkos, monolit roda, očigledno ogroman u svojoj veličini i moći, baš takvim opstaje za one koji njegovu fantazmatsku grozu koriste da pokrenu mase da podrže jačanje države. Nema nikakve veze, čini se, to što pokret protiv “rodne ideologije” na nišan uzima onu verziju

roda koju niko ko se rodom bavi ne podržava.⁹ Odbijanje kritičara roda da pročitaju tekstove kojima se suprotstavljaju – ili da nauče kako ih najbolje čitati – ima smisla samo ako se čitanje shvati kao nekritička aktivnost. A ako je to što brane ustvari nekritičko čitanje ili recepcija tekstova koji su prema njima autoriteti u polju, onda se time još jasnije ilustruje ono što se ispravno naziva ideološkom ili dogmatskom pozicijom, pozicijom koja odbacuje pitanja, izazove i duh otvorenog istraživanja. Ovaj stav je dio šireg antiintelektualnog trenda obilježenog neprijateljstvom prema svim oblicima kritičke misli.

Na isti stav nailazimo u javnim napadima na “kritičku teoriju rase”. Na predavanju održanom na Institutu Claremont u Kaliforniji, konzervativnom *think tanku*, Christopher Rufo se bijesno protivio CRT-u¹, ali kada su ga upitali da li može objasniti šta je to CRT, počeo je vrdati i odbio je da odgovori, rekavši: “Jebe mi se šta je to”. Rufo, nekadašnji gostujući saradnik Heritage fondacije, odbija da čita i proučava tekstove u akademskom polju protiv kojeg vodi kulturni rat, koji obuhvata i “queer teoriju”, sastavljenu, tvrdi on, od “lekcija o ‘seksualnom oslobađanju’, ‘propitivanju roda’, ‘BDSM-u’, ‘seksualnim radnicama i radnicima’... i ‘seksualnoj aktivnosti uz upotrebu dozvoljenih i nedozvoljenih droga’”.¹⁰ Da li je prisustvovao predavanjima na kojima je o ovome bilo riječi? Da li je učio prema takvim nastavnim planovima i programima? Da je bio na takvim predavanjima, nastavnici bi bez sumnje od njega tražili da svoju argumentaciju potkrijepi svjedočanstvima ili detaljnim čitanjem, budući da su takvi protokoli, ustvari, ono na čemu mi insistiramo. Poput Švicarkinje koja je požurila ka izlazu čim je priznala da nikad ne bi ni dotakla knjigu o rodu, Rufo besramno potvrđuje svoje neznanje o polju koje je bez obzira na to spreman osuditi.

Mogli bismo pasti u iskušenje da zaključimo da nam je zadatak da neprijatelje učinimo pametnijima, da od njih tražimo da čitaju više i da raspravljaju, ali se time fula poenta. Kao protivnici studija roda i kritičke teorije rase, ove grupe se također protive univerzitetima ne zbog tobožnje dogme kojoj podučavaju, već zbog otvorenog uma koji riskiraju da proizvedu. Kao projekat koji guši kritičko mišljenje koje osporava

1 Kritička teorija rase – akronim od engl. *critical race theory* (op. prev.)

heteronormativni status quo, antirodni pokret predstavlja politički konsekventan oblik antiintelektualizma, koji se suprotstavlja samom mišljenju kao opasnosti po društvo – a to je plodno tlo za užasavajuću kolaboraciju fašističkih strasti i autoritarnih režima.

Moj zadatak ovdje nije ni da predstavim novu teoriju roda, niti da branim ili preispitujem svoju performativnu teoriju od prije skoro tri-deset pet godina, a koja je sada očito upitna na niz načina, posebno u svjetlu trans i materijalističkih kritika.¹¹ Cilj mi je da opovrgnem neke neistine i da razumijem kako i zašto te neistine kojima je “rod” okružen imaju ovoliku fantazmatsku moć. Kojim silama služe i kako im se može suprotstaviti? I, zaista, mnogo bi bio lakši zadatak da ovdje treba da predstavim jedno uvjerljivo shvatanje roda kojim bi se dokazala neistinitost onog što desničarski kritičari i neke od njihovih feminističkih i pozitivističkih saveznica i saveznika o tome imaju da kažu. Istina je, kao i obično, složenija, i zahtijeva kritičko čitanje i posvećenost suprotstavljanju psihosocijalnim fantazmima koji pokreću strahove i ljude za ultrakonzervativne ciljeve, posebno koristeći autoritarnim ličnostima koje jašu na valu neofašističkih trendova u savremenom društvu i politici. Nadam se da ću pokazati da će se otvaranjem rasprave o rodu na promišljen način demonstrirati vrijednost roda kao kategorije, što će nam pomoći da objasnimo kako rod, shvaćen kao problem otjelovljenosti u društvenom životu, može biti mjesto anksioznosti, zadovoljstva, fantazije, pa čak i užasnog straha.

Da budemo jasni: činjenice kako ih predstavljaju naši desničarski protivnici podupiru isključivo heteroseksualnu prirodu braka; potpuno poricanje stvarnosti trans, interpolnih i nebinarnih ljudi, uz odbacivanje njihovih osnovnih prava; odbijanje rasne i kolonijalne historije rodnog dimorfizma; i uvjerenje da država ima pravo da ograničava reproduktivne slobode svih osoba koje bi mogle rađati. Da li činjenice podupiru političke pozicije? Ili se politička pozicija koristi nekim činjenicama na štetu drugih – a riječ je o selektivnom pozitivizmu koji skriva princip korišten za odabir činjenica. Reći da je na djelu princip selekcije nije isto što i reći da su sve činjenice izmišljene. Time se, međutim, sugerise da se one mogu uokviriti za određenu svrhu, a do te se svrhe još djelotvornije dolazi ako je njen okvir skriven od pogleda.



Kako razložiti psihosocijalnu fantaziju koja u sebi okuplja toliko anksioznosti, ide u toliko smjerova i ima navodno tako izuzetne moći uništenja? I kako joj se suprotstaviti, kada se tako brzo kreće na svoje protejske i kontradiktorne načine?

Pitanje o tome ko se boji roda u isti je mah i pitanje o tome ko se tačno boji čega i kako najbolje razumjeti posljedični strah i njegove političke efekte. Ko ili šta zapravo ima te destruktivne moći? Na kraju krajeva, živimo u vremenu u kojem bezbrojni činovi poništavanja, patologizacije, kriminalizacije i delegitimacije nastoje uništiti slobode i moći za čije su se ustanovljenje društveni pokreti na lijevici borili decenijama. Svjedočimo napadima na živote i sredstva za život; trans identitet se anulira; žene i druge trudne osobe se ponovo upućuju u zabačene uličice da tamo potraže hirurški zahvat; osporavaju se ili otvoreno odbijaju prava na brak ili roditeljstvo gej muškarcima i lezbejkama; mladi trans ljudi ne mogu dobiti zdravstvenu zaštitu ili zajednicu na mjestima gdje se transfobija pretvorila u javnu politiku ili zakon; časovi seksualnog obrazovanja se otkazuju i ocrnjuju, iako mladi imaju pravo na informirano razumijevanje roda i seksualnosti, na svijest o značaju pristanka u seksualnim odnosima i o seksualnoj etici generalno.

Kao i drugi desničarski pokreti našeg vremena, antirodni pokret je posudio jezik ljevice, kao i samu “ideologiju”, termin koji pripada Marksu i marksizmu. Oni ne razmišljaju o tome koju teoriju ideologije koriste. Ali mi imamo slobodu da preispitamo tu historiju i neke stvari temeljito raščlanimo, što će nam pomoći da antirodni pokret razumijemo kao dio fašizma. Uzmimo rad Karla Mannheima, čija je *Ideologija i utopija* na engleskom prvi put objavljena 1936. godine, ali je izvorno izašla na njemačkom 1929. godine, prije dolaska Hitlerovog režima na vlast. Tu se razmatra da li se fašizam može shvatiti kao ideologija koja je proizašla iz kapitalizma i nastoji se ispitati nesvjesno porijeklo mentalnih fikcija koje poriču stvarnu prirodu društva. Dok za Mannheima ideologije rade na očuvanju postojećih društvenih poredaka – odnosno očuvanju ideje ranijeg društvenog poretka – u razdoblju nestabilnosti, njima se mogu suprotstaviti utopije koje aktiviraju određene potencijale unutar društva da

se podstakne kolektivni imaginarij preobražaja. Fašizam je bio ideologija jer je težio reetabliranju nacionalizma i rasističkih hijerarhija, pozivajući se na starije društvene poretke da bi zatvarao i potčinjavao, napadao, ubijao i protjerivao komuniste, Jevreje, Rome, osobe sa fizičkim poteškoćama, gejeve i lezbejke, i bolesne. Mannheim tvrdi da je fašistički napad na takozvane opasne ideje poistovjećivao tu opasnost sa vizijama društvene transformacije. U ime održavanja statusa quo ili povratka u idealiziranu prošlost, fašisti pobijaju društvene i političke pokrete koji nastoje proširiti naše fundamentalno opredjeljenje za slobodu i jednakost. Idealizirana prošlost se može naći u pozivu antirodnog pokreta za obnovom patrijarhalnog poretka za porodicu, brak i srodstvo, a to podrazumijeva zabranu reproduktivnih sloboda, rodnog samoodređenja i zdravstvene zaštite za LGBTQIA+ osobe. U svakom od ovih slučajeva, oni daju prednost zamišljenoj prošlosti na račun potencijalne budućnosti u kojoj će biti više jednakosti i slobode. Na taj način ideologija na nišan uzima radikalnu imaginaciju, poistovjećujući je sa sveprisutnim i korozivnim društvenim opasnostima. Napad na “opasne ideje” nije tek otpor prema potencijalima radikalne demokratije koji bljesnu i u najgorim vremenima, već pokušaj da se poništi sadašnja stvarnost u korist rekonstrukcije i obnove imaginarne prošlosti u kojoj vlada rodna hijerarhija. Bez sumnje bi se bilo lakše boriti da je protivnik zainteresiran samo za održavanje statusa quo, ali projekti obnove su i ambiciozniji i destruktivniji.

Mannheimova teorija je sigurno zastarjela. Stavovi koje iznosi kritizirani su zbog idealizma, ali i zbog njegove ideje da prevazilaženje ideologije zahtijeva odustajanje od svake vrste apsoluta. Pa ipak, danas se čini značajnim da je on mogao zamisliti utopiju koja bi imala moć da se tridesetih godina suprotstavi sili fašističke ideologije u nastanku. Za Mannheim, poimanje budućnosti kojim bi se poništila ideologija pretpostavljalo je da je neka vrsta zamišljanja moguća, čak i ako se njeni potencijali ne mogu u potpunosti odrediti unaprijed. Mogli bismo se nadati da će “nerealistične” ideale, različite od lakanovske verzije imaginarnog, i dalje regenerirati društveni pokreti koji se bore protiv nasilja, socijalne i ekonomske nejednakosti i nepravde. Ovaj oblik “nerealizma” pokazuje se nužnim za društvene pokrete koji odbijaju put “realpolitike” i dovoljno su snažni da se odupru optužbi za zaludni idealizam. Mannheimovo

pitanje zbilja je i naše danas: kako bi *kontraimaginarno* moglo raščarati stisak ideologije čiji su primjer oni koji optužuju rod da je sam po sebi ideologija? U odluci da se svjesno i kolektivno krene tim putem nužno ima idealističke uobraženosti. No, može li to biti ideal koji otjelovljuju društveni pokreti usred borbe protiv nastajućeg fašizma našeg vremena?

Marks je upozoravao da se “ne polazi od onoga što ljudi govore, uobražavaju, sebi predstavljaju, a ni od ljudi koji postoje samo u riječima, mislima, uobrazilji, predstavi, da bi se od njih stiglo do stvarnih ljudi; polazi se od stvarno djelotvornih ljudi i iz stvarnog procesa njihovog života izvodi se i razvitak ideoloških refleksa i odjeka tog životnog procesa”.¹² Dalje piše: “I maglovite tvorevine u mozgu ljudi predstavljaju neophodne sublimite materijalnog procesa njihovog života”. Drugim riječima, optužba da je rod ideološki je ideološka formacija same optužbe, sastavljene od vlastitog skupa uvjerenja, u koju spada i “napad” na fantoma za koji smatraju da je stvaran čak i ako je proizašao, mogli bismo reći, iz njihovog vlastitog mozga. Marksove maglovite tvorevine, fantomi, tako se povezuju s mojim shvatanjem “fantazma” nastalog pod Laplancheovim uticajem. Moglo bi se reći da napad na porodicu, koji se pričinjava desnici, opravdava njihov napad na politike i zakone koji se suprotstavljaju rodno zasnovanom nasilju, rodnim studijama, reproduktivnim pravima, gej brakovima i trans pravima. Ako je napad usmjeren na njih, oni se onda brane, brane svoje vrijednosti ili svoj osjećaj toga šta bi porodica, nacija, muškarac, žena i civilizacija trebala biti. No, može biti da je taj napad za koji oni smatraju da smjera na njih, da curi u njihove kulturne svjetove, i sam već projekcija, da u sebi nosi trag njihove vlastite agresije koji im se vraća poput odbleska. Iako se rod često nepravedno izmeće u karikaturu, izmišljotinu, nešto vještačko, lažnu vijest, laž, nešto što je načinjeno u jeziku i što samo tamo živi, izgleda da se kritičari na desnici duboko plaše moći jezika. Kao da riječ “rod” baca neke čini, pa se sve što je povezano s tom riječi mora raščiniti.

Ova knjiga nudi neke argumente protiv antirodnog pokreta, ali to ne može biti njen primarni cilj. Nije moguće u potpunosti rekonstruirati argumente koje antirodni pokret koristi, jer se oni ne pridržavaju standarda dosljednosti ili koherentnosti. Oni skupljaju i lansiraju

zapaljive iskaze da bi porazili ono što smatraju “rodnom ideologijom” ili “rodnim studijama” svim retoričkim sredstvima koja su im neophodna. Otuda nije zadatak da se naprosto razotkrije njihovo lukavstvo brušenim analitičkim vještinama, ili da se njihovim strategijama uđe u trag da bi se dokazalo da nisu u pravu. Zadatak je da se pomogne u stvaranju svijeta u kojem se možemo kretati, disati i voljeti bez straha od nasilja, sa radikalnom i nerealističnom nadom u svijet koji više ne pokreće moralni sadizam prerušen u moralnost. Drugim riječima, naš bi odgovor trebao proizvesti uvjerljivu etičku i političku viziju koja razotkriva okrutnost i uništenje u optičaju i koja im se suprotstavlja. Fantazam roda kao destruktivne sile postaje kvazimoralni alibi za otvaranje kanala uništenja svih onih koji žele živjeti i disati u slobodi. Zauzimanje stava protiv antirodnog pokreta čini se u ime disanja i življenja bez straha od nasilja. U tome se začinje etička vizija koja nam je sada potrebna.

Da bismo se suprotstavili antirodnom pokretu, potrebne su nam transnacionalne koalicije koje okupljaju i mobiliziraju sve one koji su mu na meti. Naše unutrašnje borbe moraju se pretvoriti u dinamične i produktivne razgovore i konfrontacije, koliko god bile teške, u okviru ekspanzivnog pokreta posvećenog jednakosti i pravdi, očuvanju i afirmaciji sloboda i moći bez kojih je život neživljiv, a politika nepravedna. Koalicije nikada nisu lake. Podrazumijevaju antagonističke susrete i može ih uništiti ubitačna okrutnost.¹³ No, kada se sukobi ne mogu riješiti, pokreti i dalje mogu ići zajedno naprijed, usredsređeni na dijeljene izvore tlačenja. Koalicije ne zahtijevaju da se međusobno volimo, već da dijelimo uvid o tome da se tlačiteljske sile mogu pobijediti samo tako što djelujemo zajednički i idemo naprijed noseći se s teškim razlikama među nama, bez insistiranja na njihovom konačnom rješenju.

Odluka o tome koji je najbolji način da se pristupi antirodnom pokretu, međutim, predstavlja drugu vrstu poteškoće. Budući da je riječ o strašnom i destruktivnom fantazmu, o rodu je teško raspravljati. Kada se ljudi opredjeljuju za ili protiv, pitanja o tome šta rod zapravo jeste ili kakva mu značenja pripadaju, uglavnom se ostavljaju po strani. Ali, zar ne bismo trebali znati oko čega se vodi rasprava? Na primjer, kada govori o rodu, u fokusu desnice je rodni identitet, ali je nekad to rodna

ravnopravnost, a nekad rodno nasilje. Kada se rod predoči kao identitet koji ide preko uobičajene binarnosti ili se uspostavlja samoidentifikacijom, često se dogodi da se strasti uzburkaju. Ima ljudi koji svoj rod vide kao prirodan, ali i kao univerzalan: muškarac sam na isti način kao i svi drugi, i za to je zaslužna priroda. Bez obzira na to da li im je rod pripisan po rođenju ili je s vremenom usvojen, neki znaju istinski uživati u činjenici da su baš tog roda i odbacuju svaku mogućnost da taj užitak nešto poremeti. Šepure se i slave svoj rod, izražavaju ga i s drugima komuniciraju stvarnost tog što jesu. Tu radost niko ne treba da oduzima, dokle god ovi ljudi ne insistiraju da je baš njihova radost jedina moguća. Važno je istaknuti da mnogi pate, osjećaju se ambivalentno i dezorijentisano unutar postojećih kategorija, posebno one koja im je pripisana po rođenju. Te osobe mogu biti rodnoqueer ili trans ili nešto treće, i nastoje živjeti život u tijelu koje za njih ima smisla i omogućava da njihov život bude življiv, ako ne i radostan. Ponekad žive u međuprostorima koji se otvore između pripisanih kategorija i življenih načina otjelovljenosti.¹⁴ Taj prostor također treba zaštititi i afirmirati. Šta god da rod još znači, on za neke sigurno imenuje osjećani doživljaj tijela, na njegovim površinama i u dubinama, življeni osjećaj bivanja tijelom u svijetu baš *na ovaj način*. Zbog načina na koji se pojavljujete u svom rodu, mogu vas kriviti ili hvaliti, možete završiti u zatvoru, mogu vas se odreći ili vas smjestiti u psihijatrijsku ustanovu. Rod se može činiti na ulici, gdje sa drugima slavimo tijelo koje nastanjujemo, a možemo spoznati i da su nas drugi orodnili prije nego što smo uopšte ušli u prostor. Nastanjivati neki rod znači živjeti određenu historijsku kompleksnost koja je postala moguća za živote koje živimo sada. Koliko god neko želio da se uhvati za jednu jedinu ideju o tome šta znači biti žena ili muškarac, historijska stvarnost pobija taj projekat i usložnjava stvari insistiranjem na rodovima koji su sve vrijeme prevazilazili binarne alternative. Rod prate ranjivost, prodornost, moć djelovanja, zavisnost, bolest, društveno priznanje, osnovni zahtjevi, stid, strast, seksualnost i promjenjivi uslovi života i životnosti. Stoga postaje od najveće važnosti kako tu kompleksnost živimo, puštajući i druge da je žive.

Naravno, mnogi ljudi govore o “spolu” kao o očiglednoj činjenici zasnovanoj na zapažanju, i brine ih što su akademske radnice i radnici nepotrebno zamaglili nešto tako jasno. Uzmite u obzir, međutim, da se pripisivanje spola ne svodi na puku objavu opaženog spola novorođenčeta, već se time također prenosi skup želja i očekivanja odrasle osobe. Budućnost novorođenčeta se često zamišlja ili priželjkuje već samim činom pripisivanja spola, te stoga pripisivanje spola nije prost opis anatomske činjenice, već način zamišljanja značenja koje će one imati ili bi trebale imati. To zamišljanje dolazi odnekud drugo i ne staje u času kada se spol zakonski ili medicinski odredi pri rođenju. Djevojčica nastavlja da se odjevojčuje, dječak se i kasnije dječaci, a te prakse dječaćenja i djevojčćenja dalje ponavljaju roditelji, ali i niz institucija koje dijete dočekuju s praznim poljima koja trebaju označiti i normama koje treba otjeloviti. U izvjesnom smislu, pripisivanje spola ne dešava se samo jednom. To je iterativan proces koji ponavljaju različiti akteri i institucije, a u zavisnosti od toga gdje neko živi, do ponavljanja može doći na načine koji se ne saobražavaju uvijek jedni s drugima. Pripisivanje spola nije mehanizam već proces, koji može generirati protivrječne forme i iskočiti iz šina usljed raznih prekida i izazova. Dijete može odbiti da se odaziva na određenu interpelaciju privremeno ili trajno. Mogu se voditi velike rasprave, posebno u religijskim kontekstima, o tome šta je ispravan ili pogrešan način bivanja, ili postajanja, muškarcem ili ženom, te jesu li to, avaj, jedine dvije opcije. Ono što s pravom nazivamo samodefiniranjem iskrsava unutar te reiterativne scene, gdje se ne radi samo o kontrastnim kulturnim definicijama roda, već o moći i granicama samoodređenja.¹⁵ Problem nije u tome što odrasli imenuju dijete na određen način, ili na određen način govore o spolu djeteta, već u tome što riječi, shvaćene kao označitelji, rezoniraju sa onim što je Laplanche nazvao “enigmatiskim označiteljima”, koji konstituiraju primarne načine obraćanja i primarna mjesta za podsticanje želje. Utoliko, pripisivanje spola, shvaćeno kao iterativni proces, prenosi jedan skup želja, ako ne i fantazija, o tome kako treba živjeti svoje tijelo u svijetu. A takve fantazije, koje do nas dolaze odnekud drugo, čine nas manje sebi znanima no što ponekad tvrdimo.¹⁶

Neki bi rekli da pojam društvene konstrukcije, pa tako i društvene konstrukcije roda, podrazumijeva da smo jednostavno načinjeni od

društvenih normi i konvencija, kao da se samo tijelo sastoji od njih. Drugi tvrde da je “konstrukcija” vještačka i lažna i da se moramo vratiti onome što je manifestna stvarnost. Smatram da su oba stava pogrešna. Oni, između ostalog, potcjenjuju i uznemirenost i nepredvidivost najranijih scena obraćanja u koje rod pristizhe. Želju odrasle osobe već su podstakli i formirali prethodni nizovi želja, a oni pripadaju drugim odraslima koji su joj se obraćali i podizali je kao dijete. U mjeri u kojoj su te želje bile povezane sa normama i normativnim načinom života, možemo reći da nam norme prethode, da kolaju svijetom prije nego što se utisnu u nas. Ali, kada se norme u nas utisnu i kada to registriramo, otvara se afektivni registar. Uistinu, ovo “mi” koje registrira to utiskivanje ustvari poniče iz te scene. Ako se može reći da nas norme formiraju, to važi samo zato što je već na djelu neka bliska, otjelovljena i nevoljna relacija prema njihovom utiskivanju. Norme djeluju na našu sposobnost da osjetimo i na našu podložnost osjetima i time im daju oblik; one nas navode da se osjećamo na određene načine, a ta osjećanja mogu postati dio našeg mišljenja čak i da se dogodi da se, misleći o tome, zapitamo: “Zašto se osjećamo ovako, a ne onako?” Iako nas norme uslovljavaju i formiraju, one nemaju konkretne učinke niti su predvidljive. Njihova iterativna logika završava tek kada život završi, premda život normi, i diskursa generalno, istrajava s upornošću koja je sasvim indiferentna prema našoj konačnosti. Temporalnost normi se razlikuje od temporalnosti ovog ili onog otjelovljenog života.

Niko ne dolazi na svijet odvojeno od skupa normi koje su tu i prije no što se pojavimo. Konvencije, načini obraćanja i institucionalni oblici moći djeluju na nas prije no što prvi put osjetimo njihov uticaj, prije pojave mog “ja” koje o sebi misli kao o onom ko odlučuje ko ili šta želi da bude. Naravno, nekad se desi da raskinemo sa normama koje su nam nametnute, odbijajući interpelacije koje su došle do nas, i u tom “ne” i skretanju ka drugoj putanji nalazimo slobodu. Pa ipak, naša formacija neće se iznenada srušiti nakon određenih raskida ili pucanja; ti raskidi postaju dio priče koju pričamo o sebi dijelom kako bismo pokazali drugima da je takav raskid moguć. Kažemo, na primjer, “U tom sam trenutku raskinuo sa ovim ili onim autoritetom ili očekivanjem”, i u takvim okolnostima shvatamo da je za historiju nas samih koju želimo ispričati

važno kako, kada i zašto je do toga došlo. Baš zbog toga što norme koje nas oblikuju ne djeluju na nas samo jednom, već se to odigrava stalno iznova, pojavljuju se i prilike da se njihova reprodukcija poremeti. Taj iterabilni proces otvara mogućnosti za reviziju i odbijanje, zbog čega rod ima vlastitu temporalnost i zbog čega ga ne možemo dobro razumjeti ako ga ne poimamo kao historijski formiran i podložan reviziji. Ovakvo stajalište uticat će na odgovor na pitanje “Jesam li slobodna ili determinisana?” Jednostavno rečeno, nikada nisam naprosto formirana, niti se ikada bezuslovno samoformiram. To može biti drugi način da se kaže da živimo u historijskom vremenu, ali i da ono živi u nama kao historicitet nekog rodnog oblika kojim kao ljudska bića postajemo. Ne možemo umaći ranom utisku koji je pobudio našu želju, i svijet odraslih, uključujući njegove rodne interpelacije, načinio enigmatskim.

Na neke načine, antirodni pokret želi da stane na put toj životnosti, slobodi i historijskoj i unutrašnjoj kompleksnosti. Vatikan je jasno stavio do znanja da oni koji žele da kreiraju vlastitu osobnost pod svojim uslovima preuzimaju moć koja uistinu pripada jedino Bogu. Tako antirodni pokret reaguje na situaciju mladih ljudi koji žele promijeniti rod ili dobiti pristup rodno afirmativnoj zdravstvenoj zaštiti ili pravnom statusu.



Ova knjiga stoga počinje usredsređujući se posebno na doprinos Vatikana antirodnoj retorici i globalnim dimenzijama pokreta, uključujući njegove konstitutivne mreže. Tvrdnje koje se iznose protiv roda razlikuju se u zavisnosti od konteksta u kojem se iznose, ali se određeni motivi pojavljuju u svim regijama. Najzapaženija je saradnja između desničarskih evangeličkih crkava u Sjedinjenim Američkim Državama, Latinskoj Americi, istočnoj Evropi i sjevernoj Africi zbog stavova koje su objavljivale i zbog javne podrške koju su pridobile. Također, razmatram kako se psihosocijalni fantazmi useljavaju u ključne argumente protiv roda, prikazujem neke od glavnih zakonodavnih rasprava o tome, i skrećem pažnju na dobro organiziranu kolaboraciju u svim regijama i na svim hemisferama. Knjiga se zatim okreće skorijim debatama u Sjedinjenim Američkim Državama gdje je “rod” tek odnedavno postao kontroverzan pojam, te istražuje kako država investira u fantaziju o obnovi

patrijarhalnih moći. Razmatram i britanske debate o pitanju spola gdje veliku pažnju posvećujem fantazmatskim anksioznostima koje nalazimo u argumentaciji trans isključivih feministkinja kao što su J. K. Rowling, organizacija Sex Matters, Kathleen Stock i Holly Lawford Smith.

Nadalje, razmatram kakvi su izazovi upućeni teoriji društvene konstrukcije koja je u osnovi shvatanja da je rod “konstruiran”. S jedne strane, uvijek je bilo pogrešno “konstrukciju” poimati kao nešto umjetno ili lažno, odvojeno od materijalne stvarnosti tijela. S druge strane, model sukonstrukcije potpunije pokazuje kako su materijalni i društveni doprinosi isprepleteni u proizvodnji orodnjenog tijela. Priroda nije tlo na kojem se dešava konstrukcija roda. I materijalna i društvena dimenzija tijela konstruirane su nizom praksi, diskursa i tehnologija. Ovaj proces sukonstrukcije skreće pažnju na to kako se materijalnost tijela formira kroz ono što se unosi u sebe, kroz atmosferu kojoj smo izloženi, kroz vrste dostupne hrane, zrak koji se udiše, cjelokupnu okolišnu infrastrukturu kroz koju se tijela formiraju i održavaju. Sve to nije samo izvan tijela, već je materijal od kojeg je tijelo napravljeno.

Međutim, proces sukonstrukcije mogu koristiti i normativni okviri sa razornim posljedicama. Na primjer, brutalne operacije i procedure normalizacije koje je vršila Klinika za rodni identitet Johna Moneya na Univerzitetu Johns Hopkins, ili ginekološki eksperimenti na crnkinjama tokom ropstva, pomoću kojih su nastajale normativne ideje o normama bijele ženskosti i muškosti. Ovo su tek dva primjera kulturnih i materijalnih oblika stvaranja roda koji su uključivali užasno nasilje. U prisilno provedenim operacijama, prema tijelima crnkinja odnosilo se kao prema “mesu”, kako je o tome govorila Hortense Spillers, a spolom određena kultura ili civilizacija građena je na tom temelju.¹⁷ Zašto se od crnih tijela tražilo da preuzmu ulogu “prirode”, pod kojim uslovima i u koje svrhe? U Sjedinjenim Američkim Državama, dimorfizam služi reprodukciji normativne bijele porodice. Hortense Spillers tvrdi da u idealiziranom rodnom binarizmu za crnkinje nije bilo mjesta, jer su one bile obezrođeno meso na temelju kojeg su građeni bijeli rodovi. Rodne norme su tokom ropstva i nakon njega konstruirane kao bjelačke, čime su podupirale bijelu supremaciju doslovno preko leđa robova. C. Riley

Snorton proširuje tezu Hortense Spillers i tvrdi da historija ginekološke hirurgije na bivšim robovima u Sjedinjenim Američkim Državama svjedoči o tome da su rodne norme kreirane uz pomoć hirurškog rasizma.¹⁸ Crna tijela su bila eksperimentalno polje iz kojeg su stvarane bijele rodne norme.

Moneyjev projekat ujedno i pretpostavlja i eksploatiše nesamjerljivost življene otjelovljenosti i spola koji joj se pripisuje. Šire posmatrano, rod imenuje dilemu kako spojiti društvene kategorije i življene oblike otjelovljenosti – kojim sredstvima i kojom silom? Postoje brutalni i nepravedni načini da do te konjunkcije dođe, ali postoje i obećavajući, pa čak i emancipatorni načini da se i konjunkcija i disjunkcija otjelove. Protivim se seksološkim projektima koji su nastojali prisiliti tijela da se povinuju dimorfnim idealima. Nasuprot tome, nadam se da ću pokazati kako razne naučne paradigme nude način da se o rodu misli kao spektru ili mozaiku, živoj kompleksnosti vrijednoj afirmacije.

Uz seksologiju i rasu, kolonizacija se na paradoksalne načine također pojavljuje u antirodnom pokretu. Razmatram optužbu da rod služi projektima kolonizacije, desničarsku tvrdnju koja ne pravi razliku između kolonijalno nametnutog dimorfizma koji su kritizirale dekolonijalne feministice, i shvatanja Vatikana prema kojem su kolonijalni uticaji krivi za to što se dragocjeni binarni okvir dovodi u pitanje. Tvrdim da su ovdje na djelu najmanje dva prilično različita razumijevanja kolonizacije, u čemu se oslanjam na rad koji pokazuje da na Globalnom jugu rodni dimorfizam teško možemo razumjeti kao nešto stabilno.

Naravno, “rod” je kao pojam mnogim sponama vezan za engleski jezik i često uz pretpostavljenu monolingvalnost. U drugim jezicima taj pojam ponekad ne funkcioniра,² a nekad otkriva lingvističke rođake koje nije ni znao da ima. Relevantnost pojma zavisi od prevoda i od svijesti da

2 U velikom broju evropskih jezika, pojam gender se ne prevodi. Negdje se izgovara na isti način kao na engleskom, na primjer u njemačkom, a negdje se izgovara i piše kako se preuzima, kao u ruskom. To se vrlo često koristi kao argument protiv njegove upotrebe, jer mu se prebacuje stranost. U našoj tradiciji, pojam “rod” je u opticaju od ranih osamdesetih godina, npr. u prvim prevodima feminističke literature na srpskohrvatski. Osim u slovenačkom jeziku, na postjugoslovenskom prostoru dosljedno se koristi razlika (s)pol/rod (op. prev.).

prevod često mijenja značenje pojma kada uđe u drugi jezik i kontekst. Zaključujem da je prevod uslov mogućnosti transnacionalnog feminizma i djelotvorne solidarnosti protiv antirodnog pokreta. Stoga je važno posebno istaći teorijske radove koji pokazuju da su Globalnom jugu heteronormativni okvir mišljenja o rodu kao binarnom nametnule kolonijalne sile, važno je ući u trag naslijeđu ropstva i kolonijalizma uključeno u brutalne hirurške i seksološke prakse determiniranja i “korekcije” spola u svjetlu ideala bjeline, te sagledati kakve bi mogle biti lingvističke alternative rodu u različitim jezicima u svrhu kritike monolingvističkih pretenzija koje taj pojam ima.

Možda je zadatak da se čitava javna rasprava uspori, da sa svih strana propitamo šta je to što mislimo pod “rodom” i zašto. Takva vrsta otvorenog javnog ispitivanja od ključnog je značaja za demokratski život, jer ako sudimo o onome što ne razumijemo, onda moralističko i dogmatsko neznanje diktira sudbinu i intelektualnog života i javnog diskursa. Oni koji pozivaju cenzore da uklone programe rodnih studija ili da tu riječ eliminiraju iz sfere obrazovanja i zdravstvene zaštite, traže jačanje cenzure i državne kontrole u cijeloj javnoj sferi, angažujući svoje strasti u svrhe jačanja autoritarnih moći.

Pokušat ću da rekonstruiram neke argumente koji se koriste u borbi protiv roda i da na njih odgovorim najbolje što mogu. I premda odista želim da pokažem da su i desničarski i trans isključivi argumenti protiv roda pogrešni, ili da nisu ispravno formulirani, moj primarni cilj nije puko argumentativan, akademski niti filozofski. Nadam se da je jasno da moje pitanje glasi: *Kakva vrsta fantazma je rod postao i koje anksioznosti, strahove i mržnje okuplja i mobilizira?* Protivnici roda žive u ubjeđenju da nešto, ustvari, uništava njihov svijet, njihov otjelovljeni osjećaj sebe u svijetu, društvene strukture bez kojih oni neće moći preživjeti. Ja se stoga nadam da ću razumjeti fantazmatsku dimenziju “roda” kakva se pojavljuje onima koji pozivaju na eliminaciju rodnog obrazovanja, cenzuru tekstova koji se bave rodom i obespravljenje ili kriminalizaciju transrodnih ili rodnoqueer osoba.

Ostaje još mnogo toga što treba shvatiti o rodu kao strukturnom društvenom problemu, identitetu, polju proučavanja, enigmatskom

pojmu u koji se mnogo investira i koji kola na načine koji neke inspiriraju, a druge užasavaju. Koliko god da je imperativno braniti oblast studija roda, termin koji opisuje identitet i društvene oblike moći i diferencijalne oblike nasilja, moramo nastaviti razmišljati o tome šta pod tim pojmom podrazumijevamo i šta o njemu drugi misle kada se protiv njega bune. Kada smo obuzeti fantazmom, misliti je teško. A opet, mišljenje i zamišljanje nikada nisu bili važniji. Koji oblik kritičke imaginacije bi bio dovoljno moćan da se suprotstavi tom fantazmu? Šta bi značilo stvoriti oblik solidarnosti i usklađene imaginacije koji bi imali moć da razotkriju i poraze okrutne norme i sadističke trendove koji se kreću pod imenom antirodnog pokreta?

Globalna scena

Ideja o opasnoj rodnoj ideologiji pojavila se devedesetih kada je rimo-katoličko Vijeće za porodicu upozoravalo da je “rod” prijetnja porodici i biblijskom autoritetu.¹ Porijeklo ideje se može pratiti kroz dokumente vatikanskog Vijeća za porodicu,² ali se ona od tada kreće brojnim putevima koji slijede političku moć Vatikana, kao i nedavno formiranu alijansu sa Evangeličkom crkvom u Južnoj Americi. Da bi se naglasila moć “roda” u savremenom političkom diskursu, jasno je da stav Vatikana pojačava fantazmatsku moć tog pojma u globalnom političkom okruženju.

Nekim kršćanima su prirodni zakon i božanska volja jedno te isto: Bog je stvorio spolove na binaran način i ljudi nemaju prerogativ da ih van tih okvira preinačuju. Naravno, neke feminističke teoretičarke religije to osporavaju te navode da Biblija ima oprečne stavove o ovoj temi.³ Bez obzira na to, taj stariji nauk se drži propozicije da su spolne razlike ustanovljene prirodnim zakonom; odnosno, da se sadržaj tog zakona ustanovljava prirodom te stoga, vjerovatno, ima univerzalno važenje. Kako se smatra da je prirodu stvorio Bog, prkositi prirodnom zakonu znači prkositi Božjoj volji. Iz ovog skupa vjerovanja slijedi da ako osoba ima volju ili ako djeluje svojevolutno, onda ne prkosi samo Bogu i prirodnom poretku koji je on stvorio, već prijeti da će mu volju oduzeti.

Ovo su samo neki od konzervativnih katoličkih stavova protiv roda.⁴ Ovaj savremeni bijes je poprimio svoj oblik 2004. godine kada je Papinsko vijeće za porodicu, tada pod vodstvom Josepha Ratzingera, upozoravalo da teoretičarke roda ugrožavaju porodicu jer osporavaju propoziciju da kršćanske porodične uloge mogu i trebaju da se izvode iz biološkog spola.⁵ Prema Vatikanu, spolnu podjelu posla nalazimo u prirodi spola: žene trebaju raditi kućanske poslove, a muškarci trebaju djelovati u plaćenom zaposlenju i javnom životu. Smatraju da je integritet porodice, koji se poima i kao kršćanski i kao prirodni, ugrožen utvarom koja se javlja na horizontu: “rodnom ideologijom”. Ratzinger je prvi put svoju bojazan javno iznio na Četvrtoj svjetskoj konferenciji Ujedinjenih nacija o ženama, koja je održana u Pekingu 1995. godine, a onda ponovo 2004. godine predvodeći Papinsko vijeće za porodicu, i to u pismu biskupima u kojem je potcrtao potencijal “roda” da uništi feminine vrijednosti koje su Crkvi važne i prirodnu razliku između dva spola.⁶ Kao papa Benedikt XVI, 2012. godine ide korak dalje, tvrdeći da takve “ideologije” negiraju “predodređenu dualnost muškarca i žene” te da stoga negiraju “porodicu” kao “stvarnost ustanovljenu stvaranjem”. Kako tvrdi, muškarca i ženu stvorio je Bog i oni koji nastoje da stvore sami sebe negiraju Božju moć stvaranja, prisvajajući božanske moći samostvaranja, dovedeni u zabludu ateističkim skupom vjerovanja.

Do 2016. godine papa Franjo je, uprkos svojim povremeno progresivnim stajalištima, nastavio pratiti put koji je papa Benedikt utro, digavši još veću uzbunu: “Očekujemo trenutak anihilacije čovjeka kao slike Božje”. Konkretno je kao primjer ovog izobličenja naveo “[ideologiju] ‘roda’”. Očigledno je bio zgrožen time da se “danas djeca – djeca! – uče u školi da svako može izabrati svoj spol ... I da [*sic*] to strašno!” Onda se afirmativno osvrnuo na Benedikta XVI ustvrdivši: “Bog je stvorio muškarca i ženu; Bog je stvorio svijet na određen način ... a mi upravo suprotno radimo”.⁷ Iz te perspektive, ljudi koji eksperimentiraju sa rodnom preuzimaju stvaralačku moć božanskog. Papa Franjo kasnije ide još dalje tvrdeći da su zagovornici roda poput onih koji podržavaju ili koriste nuklearno oružje koje za metu ima samo stvaranje. Ova analogija ukazuje na to da rod, šta god da je to, u umovima svojih protivnika nosi ogromnu destruktivnu moć – zaista, nemjerljivu i zastrašujuću destruktivnost.

Predstavlja se kao demonska sila anihilacije koja je postavljena nasuprot Božjim stvaralačkim moćima.

Brojne pomiješane metafore se šire kako bi se rod predstavio kao ekstremna opasnost. Te razne predstave uništenja ne uklapaju se u jednu koherentnu sliku, nego se akumuliraju bez obzira na konzistentnost ili kontradikciju. A što “rod” više takvih raznolikih strahova i anksioznosti okuplja, to fantazam postaje moćniji. Ako jedna predstava uništenja ne prolazi kod svake publike, često će proći neka druga, a ako se sve one akumuliraju dovoljnom brzinom i intenzitetom pod jedinstvenim imenom, mogu još šire kolati i usput zahvatati različite publike. Zajedno nastoje pronaći izvor straha od uništenja, ono čega se trebamo bojati i ono što će nam uništiti živote, i tako počinju uništavati živote osoba koje su odabrane kao žrtvena janjad.



Iako su papu Franju hvalili što “homoseksualnosti” pristupa otvorenog uma, važno je prisjetiti se da je on 2020. godine branio gej i lezbejska istospolna partnerstva, a ne gej i lezbejsku seksualnost.⁸ U dugačkom intervjuu pod nazivom *Ova ekonomija ubija*, koji je izvorno objavljen na italijanskom 2015. godine, Papa navodi odbacivanje doktrine o “komplementarnosti” u teoriji roda (stajalište da se ljudsko biće sastoji od muškarca i žene esencijalno i ekskluzivno te da je seksualna zajednica između to dvoje jedina ljudska i prirodna forma) kao dokaz o postojanju “Heroda” u svakom historijskom periodu. Spomenute herodijanske teoretičarke i teoretičari roda “kuju smrtnu zavjeru, unakažujući lice muškarca i žene, uništavajući Božju tvorevinu”. Analogija sa nuklearnim naoružanjem potcrtava anihilirajuću snagu koja se pripisuje “rodnoj teoriji”: “Razmislimo o nuklearnom oružju, o mogućnosti da u nekoliko trenutaka uništimo veoma veliki broj ljudskih bića... Razmislimo i o genetičkoj manipulaciji, manipulaciji životom ili o rodnoj teoriji, koja ne priznaje poredak stvaranja”. U tom kontekstu je papa Franjo savjetovao svoju publiku da teoretičarke i teoretičare roda smatraju analognim “diktatorima prošlog vijeka... pomislite na Hitlerovu mladež”.⁹

Poređenjem “rodne ideologije” sa nuklearnim ratom i sa nacizmom, papa Franjo podstiče one koji se protive pokretu LGBTQIA+ i

feminizmu da počnu misliti da vode pravedni rat protiv sila uništenja. Naravno, ne slažu se svi katolici i katoličke organizacije sa ovim stajalištem, a neke, poput DignityUSA, i dalje nevjerovatno dosljedno zahtijevaju prava za cijeli spektar rodova i seksualnih orijentacija, kao i prava za interpolne osobe.¹⁰ Posljedice Papine retorike zastrašivanja mogu se jasno vidjeti u razmatranju aktivnih intervencija Vatikana, naročito Papinskog vijeća za porodicu.

Profesorica prava sa Univerziteta u Chicagu, Mary Anne Case, dokumentira te intervencije, uključujući i savez koji je Vatikan napravio sa Nicolasom Sarkozyjem 2011. godine u borbi protiv srednjoškolskih udžbenika koji sadrže dijelove o “rodu” u Francuskoj. Te iste godine, Vatikan je predstavio svoje stajalište da rod ima moć podrivanja “samog temelja sistema ljudskih prava”. Poteglo se pitanje ljudskog bića koje, kako se čini, “rodna ideologija” ima moć da uništi, jer se ljudsko biće definira kroz komplementarnost spolova – definicijom ljudskog oblika *dva u jedan*. Godinu dana nakon uspješne pravne bitke za gej brakove u Francuskoj 2013. godine, dolazi do vraćanja unazad u kojem je lakanovski psihoanalitičar i svećenik Tony Anatrella igrao veliku ulogu.¹¹ Jedan prominentni nastavni program u Francuskoj pod nazivom *ABCD de l'égalité* nudio je učenicima mogućnost da razmišljaju o razlici između biološkog spola i kulturnog roda, ali je povučen nakon što je Anatrella upozorio da se “rodna teorija” uči u osnovnim školama te da će to dezorijentirati seksualni razvoj i naštetiti mu. Sam papa Franjo se susreo sa jednom od osoba koje su organizirale da se program povuče, što je izazvalo određene kritike u Francuskoj da se Crkva miješa u javnu obrazovnu politiku koja bi striktno trebala biti u nadležnosti države. Međutim, nastavni program je na kraju ipak povučen. Vatikan je nakon toga objavio svoj tekst o rodu da ponudi oprečno stajalište.¹²



Za papu Franju, ovaj fantazam koji se naziva “rod” je i dijabolički i ideološki. “Dijabolički” znači da rod dolazi od đavola i đavolje je djelo, te stoga nije božansko stvaranje i predstavlja rivalni, lažni i destruktivni oblik “stvaranja”. Do mjere do koje Vatikan “rod” poima kao doktrinu ili uvjerenje prema kojem osoba može *stvarati* rod koji joj nije pripisan pri

rođenju, radi se o lažnom i obmanjivom obliku stvaranja. Božansko je samo ono što ima stvaralačke moći, a božansko je stvorilo muško i žensko, jer tako tvrdi Biblija. Ako iko odstupa od spola koji je božanski stvoren za njih, taj krade i uništava stvaralačke moći koje pripadaju jedino Bogu. Ova dijabolička sila je naročito opasna po ranjive i podložne uticajima, jer su oni u riziku od indoktrinacije ovom “ideologijom” koja je protivna kršćanskoj doktrini. Đavo, odnosno generalno ono demonsko, hoće da privuče i da utiče, da usađuje i priprema, da iskorištava mlade i druge koji su podložni vjerovanju u te nove moći samodefiniranja koje daje nešto što se naziva “rodom”.

Međutim, ideja roda ne pretpostavlja da svako od nas bira ko smo ili kako želimo i volimo. Uistinu, teza da je rod “fiksno ugrađen” i dalje je samo jedna od teorija roda. Stare rasprave o slobodnoj volji i determinizmu pojavljuju se i u rodnoj teoriji. Ipak, ovdje trebamo razlikovati pitanje da li se rod i seksualnost biraju od pitanja da li ljudi trebaju imati slobodu da žive u skladu sa rodom i seksualnošću s kojima se identifikuju. Na primjer, jedna trans osoba može tvrditi da je njena orodnjena istina unutrašnja, čak i Bogom dana, dok neka druga može smatrati da je oblikovana kulturom ili čak da je slobodno izabrana. Sve te osobe zaslužuju pravo da žive slobodno, što znači da njihovi zahtjevi za političkom slobodom nužno ne pretpostavljaju da se rod ili seksualnost biraju. Kada ljudi tvrde da su određenog roda, ili čak spola koji im nije izvorno pripisan pri rođenju, oni vrše svoje ljudske ovlasti samodefiniranja na račun prirodnog spola koji je božanski stvoren ili ustanovljen u kršćanskoj verziji prirode. Prema Papi, oni djeluju kao da imaju božanske moći, pri čemu flagrantno osporavaju moć božanstva da ustanovi njihov spol za sva vremena. Papa je u nekim trenucima izjavljivao da zagovornice i zagovornici roda nastoje ukrasti moći Boga, čime se potvrđuje da se radi o đavoljem djelu. Đavo se uvijek prerušava u očaravajuću pojavu. Ako je rod takav đavo, odnosno sam đavo, onda bilo kakva rasprava s njim znači da se upalo u njegovu zamku. Raspravljati sa đavolom značilo bi da se ta lažna pojava prihvata kao legitiman sagovornik. Đavoli i demoni se mogu samo izgnati ili istjerati, spaliti u liku, zbog čega cenzura, maltretiranje i patologizacija postaju ključne strategije antirodnog pokreta.

Debata zasnovana na informacijama o pitanjima slobode i nužnosti, konstitucije želje i spola i roda bila bi najkorisnija, ali, kako navodi profesorica Mary Anne Case, “mnogostrukost i raznolikost [definicija i genealogija] također ukazuje na to kako su se katolički takozvani stručnjaci malo bavili naučnim radom na temu rodne teorije po pitanju porijekla i parametara tih teorija koje osuđuju”.¹³

Na primjer, propozicija prema kojoj je rod društveni konstrukt navela je neke ljude na pomisao da pojedinci i pojedinke mogu birati svoj rod kako im se sviđa i u svakom trenutku. U nekim verzijama protivljenja društvenom konstrukt Crkve, rod se smatra ničim drugim do neobuzdanom ličnom slobodom i razuzdanošću. Takve pretpostavke zanemaruju činjenicu da ideja društvenog konstrukta u prvi plan stavlja ulogu društvenih normi u činjenju roda. Ideja da društveni konstrukt znači da ti i ja od sebe možemo raditi šta nam je volja kad god to poželimo zaboravlja ograničenja koja društvo nameće i tvrdokornost nesvjesnog u formiranju kako seksualnosti tako i roda. Ustvari, tim poistovjećivanjem roda sa idejom lične slobode pogrešno se tumači kolektivna borba koja je potrebna da se napravi prostor za nove orodnjene načine bivanja koje je podnošljivije živjeti od onih koji su nam pripisani.

Jedan od najuticajnijih katoličkih kritičara, koji je društveni konstrukt kritizirao kao radikalni (i opasni) oblik lične slobode, Jorge Scala, objavio je knjigu u Argentini 2010. godine u kojoj napada “rodnu ideologiju”. Knjigu su prvo čitale katoličke zajednice, a onda ju je naširoko distribuirala Evangelička crkva.¹⁴ U njoj se upozorava na volontaristički koncept roda kao deformacije doktrine stvaranja te ga se osuđuje kao pogubnog kako za religiju tako i za nauku. U isto vrijeme kada se Scala protivi ovoj ideji radikalne slobode kao kooptaciji božanskih moći i raskidu sa prirodnim poretom, insistira da će ova “ideologija” naštetiti djeci te da će učenje o gej i lezbejskim životima u školi dovesti do toga da će nastavnici djecu “homoseksualizirati”. U njegovoj razradi napada na rod kao oblik lične slobode, smjer se okrenuo: rod postaje oblik indoktrinacije. Djeca ne trebaju biti toliko slobodna! Djeca ne trebaju izgubiti svoju slobodu! Ili rod uči osobu da bude radikalno slobodna ili je rod ono što oduzima slobodu.

Ovakvih kontradikcija ima na pretek u antirodnom pokretu, a što više njihove nekoherentne i kontradiktorne forme kolaju, to postaju moćnije. Jedno od najmoćnijih mjesta antirodnog uticaja su nacionalni izbori. U proteklim godinama “rod” je postao tema mnogih velikih predsjedničkih izbora, u Brazilu, Kostariki, Kolumbiji, Francuskoj, Švicarskoj, Ujedinjenom Kraljevstvu, Škotskoj, Ekvadoru i Njemačkoj, te je već neko vrijeme centralna tema u sve autoritarnijoj Mađarskoj, gdje je Odsjek za rodne studije, na kojem predaje profesorica Andrea Peto, ukinut na Centralnoevropskom univerzitetu (Central European University) te je bio prisiljen preseliti se u Beč. Ukidanje takvih programa uslijedilo je i širom Balkana.¹⁵ U Španiji je kampanja protiv rodne ideologije postala središnji dio platforme desničarskog Voxa, čija propaganda sadrži česte reference na “rodni džihadizam” i “feminaciste”. Tokom turskih izbora 2023. godine, Redžep Tajip Erdoan je zagovornike i zagovornice gej i lezbejskih prava nazivao “kulturnim teroristima” tvrdeći da oni nisu na Muhamedovom putu.¹⁶ Francisco Serrano, jedan od lidera Voxa u Andaluziji, autor je knjige pod nazivom *Rodna diktatura* koja je izašla 2012. godine, a kasnije i druge, 2019. godine, pod nazivom *Praktični vodič za zlostavljane roditelje: kako preživjeti rodnu diktaturu*. Vox je u to vrijeme ušao u savez sa italijanskom strankom Fratelli d'Italia da spase porodicu, kao i žene i majke, od destruktivne sile rodne ideologije. Samo “prirodna porodica”, prema njima, može osigurati naciju, a to zahtijeva očuvanje mjesta majke unutar patrijarhalne strukture. Međutim, čini se da su i temelji nacije pod jednakim udarom rodne ideologije i migracija iz sjeverne Afrike, prema premijerki Meloni, uz “Goldman Sachs” (što smatram da je slabo prikrivena antisemitska uvreda kojom se Jevreji poistovjećuju sa korporativnom moći, jer zašto izabrati ovo ime a ne, recimo, Citibank?) i “progresivne intelektualce”.¹⁷

Tokom zavjetovanja države na vjernost patrijarhalnoj porodici 2015. godine, Vladimir Putin je “rod” identificirao kao zapadni ideološki konstrukt, navodeći u Strategiji nacionalne sigurnosti te godine da je suprotstavljanje rodu, tom podlom zapadnom uticaju, nužno za očuvanje duhovnog identiteta i jedinstva ruske nacije. Maja 2012. godine, reagujući na legalizaciju gej brakova u nekim dijelovima Evrope, koristio je pojam “Gayropa” kako bi ismijao i osujetio potencijalni plimni val

uticaja LGBTQIA+ na ruske vrijednosti.¹⁸ Protiveći se upotrebi “stranih riječi” koje izvrću tradicionalna lingvistička značenja, Putin je upozoravao da osporavanje osnovne ideje “majke” i “oca” nije prihvatljivo. Na taj način se, uprkos antievropskoj retorici, njegova stajališta sustiču sa stavovima evropskih konzervativnih pokreta koji se protive “rodnoj ideologiji”. Kritikujući Putina, Daria Ukhova ukazuje na to da se pitanja poput “roda” ne trebaju odbacivati kao puko kulturna, jer se poimaju kao nešto što udara na duhovnu srž zemlje. Zaista, taj strateški dokument, kako u njemu piše, ima cilj “da kao prioritet stavi duhovno nad materijalnim; zaštitu ljudskog života i ljudskih prava i sloboda; porodicu; kreativni rad; službu domovini; moralne i etičke norme; humanizam; milosrđe; pravедnost; uzajamnu pomoć; kolektivizam; historijsko jedinstvo naroda Rusije; kontinuitet historije naše domovine”. Ideologija “tradicionalnih porodičnih vrijednosti”, prema Dariji Ukhovoj, teži da legitimizira vrlo specifične oblike rodnih odnosa, odnosno “heteroseksualne, plodne [reproduktivne], zasnovane na pružanju neplaćene brige, itd.” Način na koji se rodovi razaznaju jedan od drugog i kako se postavljaju u hijerarhijski odnos je, u analizi Darije Ukhove, “inherentan takvim oblicima rodnih odnosa – iako se otvoreno ne podržava u zakonodavstvu – [i] predstavlja esencijalne elemente ove ideologije”.¹⁹



U svim ovim kontekstima, a i u drugima o kojima će kasnije biti riječi, rod se predstavlja kao jedinstvena “ideologija” koja pobija realnost spolne razlike i koja nastoji prisvojiti božansku moć stvaranja za one koji žele stvarati svoje vlastite rodove. Trans identitet se smatra izborom, svojevoljnim i pretjeranim izražavanjem lične slobode, a ne individualnom istinom i društvenom stvarnošću koja zaslužuje javno priznanje. Često ovo svođenje rodnog identiteta na lični izbor prati tvrdnja da stvaranje rodnih identiteta sada zauzima mjesto božanskog stvaranja. I u drugim regijama, poput Njemačke, rodna ideologija, a time i rodne studije, redovno se karakteriziraju kao nešto totalitarno, čime se sugerira da nalažu nove rodne identitete i guše ličnu slobodu.²⁰ Problem je ili prevelika lična sloboda ili njeno razaranje, ili individualizam ili uzurpacija božanske moći, problem je indoktrinacija ili razne druge verzije strašnih političkih utvara koje ovladavaju ljudima.

U Bolsonarovom Brazilu, kao i u Putinovoj Rusiji, smatra se da “rodna ideologija”, koja se karakterizira kao opasan kulturni uvoz, prijeti samoj ideji nacije, samoj muškosti.²¹ Prema naučnici i aktivistici Sonii Corrêa, antirodni pokreti su se u Brazilu oblikovali dvijehiljaditih godina i jasno je da su se rasplamsali nakon posjete pape Benedikta XVI Biskupskom vijeću Latinske Amerike (CELAM) u opštini Aparecida do Norte 2007. godine. Katolici i evangelici su 2013. godine dodatno prevazišli svoje razlike kako bi sklopili savez da sruše predloženi Nacionalni obrazovni plan i da iskorijene svaki spomen roda u obrazovanju.²² U godinama koje su uslijedile, donesene su stotine opštinskih i državnih zakona protiv roda. Bolsonaro je u svom inauguracijskom govoru početkom januara 2019. godine izrazio opredjeljenje da se iskorijeni “rodna ideologija iz škola” obećavši da će se oduprijeti “ideološkom pokoravanju”.²³ Human Rights Watch bilježi da su “od oko 2014. godine donosioci zakona na saveznom, državnom i opštinskom nivou u Brazilu podnijeli preko 200 zakonodavnih prijedloga da se zabrani ‘indoktrinacija’ ili ‘rodna ideologija’ u brazilskim školama. Ti prijedlozi, koji targetiraju obrazovanje na teme roda i seksualnosti, podvrgnuti su intenzivnoj političkoj i društvenoj debati u brazilskom društvu, gdje su neki nacrti u konačnici usvojeni, mnogi su i dalje u proceduri, a neki su povučeni”.²⁴

U Kolumbiji, nakon desetljeća nasilja, mogućnost mirovnog sporazuma između FARC-a (oružane revolucionarne snage Kolumbije) i vlade stavljena je na javno glasanje početkom oktobra 2016. godine. Kolumbijci su tijesnom većinom glasali protiv mirovnog sporazuma. Značajno je napomenuti da su kampanju vodile pentekostalne evangeličke crkve, koje tvrde da je sporazum, iako se naizgled odnosi na mir, obojen “rodnom ideologijom”. Ustvari, u sporazumu se spominju specifični načini na koje dugotrajni sukob utiče na žene i na “LGBTI” osobe, te se navodi diskriminacija, izloženost nasilju, prisilno raseljavanje, manjak pristupa imovinskim pravima za žene i maskulinističke hijerarhije u okviru različitih oružanih frakcija. Naučnici William Beltrán i Sian Creely tvrde da je u kampanji crkava “rod” postao skraćenica za mnoštvo društvenih nedaća sa kojima se povezivao tokom debata o kolumbijskom mirovnom plebiscitu kroz upotrebu pojma ‘rodna ideologija’. Držimo da veze između ‘rodne’ modernosti, kolonijalizma i razvojne industrije, njegovi

akademski, vrijednosno neutralni kvaliteti i status izoliranog tehničkog pojma omogućavaju da 'rod' postane zamjena za širok spektar društvenih nezadovoljstava".²⁵ U ovom slučaju, "rod" kao da ozvaničava da počinje razdoblje u kojem više neće biti religijske intervencije u državne poslove, a Crkva će biti čvrsto odvojena od države. Pentekostalne vođe su upozoravale da će doći do napada na porodicu ako se postigne mir i da će, usljed ovog sporazuma, država postati ateistička i komunistička. Rod, koji sada funkcionira kao fantazam, akumulira razne strahove o budućnosti i time prestaje da se odnosi na nešto konkretno, što dodatno pojačava njegovu zastrašujuću moć. Beltrán i Creely jasno navode da se u ovim raspravama "rod" nikada ne definira i da je pod takvim okolnostima presudni zadatak pitati ne šta rod jeste, već šta on *radi*. Također potcrtavaju da u kolumbijskom kontekstu "rod" služi kao prečac, koji kondenzira i reprezentira mnoštvo pomoćnih anksioznosti i "gomila semantičku buku koja omogućava njegovu demonizaciju kroz frazu 'rodna ideologija'".²⁶ No, da je rod puka buka, ne bi imao političku moć kakvu ima. On ne djeluje tako što utapa svoj referent, ono na šta se pojam odnosi, već tako što na tu riječ slaže višesmjerne trajektorije prijeteće sile.

Čak i kada argumenti protiv "roda" nastaju iz različitih lokaliteta, regija i nacija i u različite svrhe, ujedinjuju ih i pojačavaju političke stranke, globalne organizacije, online mreže, izborne platforme (Vox u Španiji, La Lega i Fratelli d'Italia u Italiji) i međusobno povezane evangeličke i katoličke crkvene organizacije. Prema Agnieszki Graff, poljskoj naučnici i aktivistici, jedna od glavnih mreža koja pojačava i širi anti-rodno stajalište je Međunarodna organizacija za porodicu (International Organization for the Family, ranije Howard Center for Family, Religion and Society), koja se hvali hiljadama učesnika i učesnica na svojim konferencijama, kao i Američki koledž pedijatara (American College of Pediatricians – ACP), društveno konzervativna organizacija koju su 2002. godine osnovali zdravstveni radnici koji su se protivili tome da gej parovi usvajaju djecu. Možda najuticajnija među ovim grupama je online platforma pod nazivom CitizenGo, koja je osnovana u Španiji 2013. godine i koja mobilizira ljude protiv predavanja, izložbi i političkih kandidata koji brane prava LGBTQIA+ osoba. Brzo je postala moćan online akter u protivljenju reproduktivnim pravima u nizu zemalja. CitizenGo tvrdi da

imaju preko devet miliona pratitelja, spremnih da se začas mobiliziraju. Nedavno su ljudima plaćali da pokrenu kampanju na društvenim medijima protiv reproduktivnih prava u Keniji, gdje su uspjeli privremeno zabraniti usluge abortusa. Prema *Quartz Africa*, organizacija promovira peticije u najmanje pedeset država protiv istospolnih brakova, abortusa i eutanazije. Organizacija CitizenGo se 2019. godine hvalila da vodi kampanje protiv klinika na kojima se vrši abortus u Malaviju, Nigeriji, Tanzaniji i Keniji.²⁷ Pisalo se da je organizacija plaćala da se šire dezinformacije na društvenim medijima kako bi se suprotstavilo reproduktivnim pravima i seksualnom obrazovanju za mlade u nekoliko regija (što je tvrdnja na koju CitizenGo očito nije reagirala).²⁸

Organizacija CitizenGo je osnovana u Španiji i njen uticaj je značajan širom Evrope, a odnedavno i u Africi, a prisutan je i u Sjedinjenim Američkim Državama. Koristi “rod” da označi niz društvenih pokreta, javnih politika i regionalnih i nacionalnih zakona. Organizacija koja se zove Hazte Oir (Neka te čuju), osnovana 2001. godine, protivi se gej, lezbejskim i trans pravima i legaliziranom abortusu u Španiji. Osnovao ju je Ignacio Arsuaga, koji je potom osnovao i CitizenGo 2013. godine da istu agendu pusti u opticaj na međunarodnom nivou. Arsuaga, pristalica španske desničarske stranke Vox, također je predstavnik Svjetskog kongresa porodica, koji uključuje i Nacionalnu organizaciju za brak u Sjedinjenim Američkim Državama. On je 2017. godine vodio kampanju protiv gej brakova i trans prava na osnovu popularne verzije vatikanske teze o “komplementarnosti”. Njihov slogan je: “Dječaci imaju penise, a djevojčice vagine”. Grupa je iznajmila autobus koji je 2017. godine trebalo da obiđe čitavu Španiju sa ispisanim sloganima, ali je autobus ubrzo zabranila Socijalistička stranka u Madridu kao javnu smetnju. “Mreža netolerancije” WikiLeaksa prikupila je široki spektar inicijativa organizacije CitizenGo u Rusiji, Mađarskoj, Njemačkoj, Španiji, Italiji, Čileu, Meksiku, Brazilu i Sjedinjenim Američkim Državama.²⁹ CitizenGo održava veze i sa Rusijom i sa Sjedinjenim Američkim Državama, posebno sa organizacijama i platformama koje se bore protiv prava na brak, a koje uključuju i ultrakonzervativnu ActRight grupu koja je također povezana sa Svjetskim kongresom porodica. Svjetski kongres porodica (World Congress of Families – WCF) projekat je Međunarodne organizacije za

porodicu koji služi povezivanju masovnog broja pravoslavnih, katoličkih i evangeličkih organizacija posvećenih odbrani “prirodne porodice” i protivljenju lezbejskim, gej i trans pravima. Osnovao ga je 1995. godine Reaganov čovjek, Allan Carlson, koji je radio sa dva ruska sociologa, Anatolyjem Antonovim i Viktorom Medkovim, fokusirajući se na strah od pada stope nataliteta i da će pravo na abortus i pro-LGBT zakonodavstvo dovesti do civilizacijskog kolapsa.³⁰ Na inicijalnom sastanku je bio prisutan Ivan Ševčenko, koji je predstavljao perspektivu Ruske pravoslavne crkve.³¹ WCF je podržavao antigej politiku u Srbiji, Litvaniji i Rumuniji, kao i u Keniji gdje je vatikanska doktrina 2016. godine pretočena u socijalnu politiku.³²

Transnacionalne veze su brojne. Ruski predstavnik WCF-a, Aleksej Komov, član je odbora u CitizenGo. Komov je 2014. godine sponzorirao povezani kongres u Moskvi pod nazivom “Velike porodice: budućnost čovječanstva” gdje se naglašavala važnost “prirodne porodice”, ali se otvorio i put ruskim pravoslavnim oligarsima da sklapaju saveze sa kršćanskim evangeticima u Sjedinjenim Američkim Državama.³³

Organizacija CitizenGo je također odgovorna za propagiranje lažne nauke kako bi podržala svoju agendu. Oglašavaju političke agende za godišnju globalnu konferenciju WCF-a.³⁴ Zbog njihovih kampanja protiv jednakosti bračnih zajednica, trans prava i abortusa, CitizenGo je Southern Poverty Law Center klasificirao kao “mrzilačku grupu” 2014. godine, a organizacija je postala predmet istrage platforme openDemocracy 2019. godine.³⁵

Niz grupa koje pripadaju ovoj mreži prije 2015. godine gotovo se nisu bavile “rodom”, ali počinju da koriste taj pojam kako bi okupile sve pozicije kojima se protive. Također su počele napadati “kritičku teoriju rase” kao da ona obuhvata svaku zamislivu poziciju koja insistira na sistemskoj i historijskoj istrajnosti rasizma u nacijama kao što su Sjedinjene Američke Države i Ujedinjeno Kraljevstvo. Grupe koje su se sada udružile protiv oba koncepta uključuju Fondaciju Heritage, Institut Discovery (posvećen kreacionizmu), Američko vijeće za zakonodavnu razmjenu (American Legislative Exchange Council), Roditelji brane obrazovanje (Parents Defending Education u Virdžiniji, koja

vodi “IndoctriNation Map” – mapu indoktri-nacija), Građane za obnovu Amerike (Citizens for Renewing America), Mame za slobodu (Moms for Liberty) i Zabranjeno skretanje lijevo (No Left Turn). U septembru 2016. godine, Brian Brown, vođa Nacionalne organizacije za brak (National Organization for Marriage) i otac devetero djece, kako se rado opisuje, na svoj neuspjeh da zaustavi bračna prava u Sjedinjenim Američkim Državama reagirao je pridruživši se organizaciji CitizenGo u Mexico Cityju da bi pomogao demonstracijama protiv podrške koju je vlada Enriquea Peña Nietoa dala bračnoj jednakosti, nakon što je Vrhovni sud Meksika zabranio bračna ograničenja po osnovu roda 2015. godine. Sarađujući sa saveznicima na globalnoj sceni, Brown je počeo koristiti “rodnu ideologiju” za opisivanje kako gej i lezbejskih bračnih prava tako i obrazovnih nastojanja u sferi seksualnosti i roda koji, po njegovom mišljenju, osporavaju roditeljska prava da usmjeravaju obrazovanje svoje djece u skladu sa roditeljskim vrijednostima.³⁶ Kako je Brown uvezao okvir “rodne ideologije” iz Evrope u Sjedinjene Američke Države, tako ga je i izvezao u Meksiko. U vrijeme kad ovo pišem, Brown je predsjednik Međunarodne organizacije za porodicu.

Protivljenje “rodu” koji prijeti “prirodnoj porodici” često se povezuje sa prijetnjom od migranata, mogućnošću miješanja rasa i očigledno opasnim efektima koje to može imati na prirodnu porodicu. “Prirodna” porodica nije samo heteronormativna; ona također služi reprodukciji nacije duž linija rasne i etničke čistoće. U maju 2017. godine Mađarska je bila domaćin WCF-a, a premijer Viktor Orban se pojavio zajedno sa Brianom Brownom. U svom govoru na konferenciji, Orban je prvo govorio o opasnosti od migranata: “Pojačat ćemo zaštitu južnih granica Evropske unije i nećemo pustiti unutra nikoga ko izazove i najmanju sumnju da želi da napadne naše porodice i našu djecu”.³⁷ Potreba da se “zaštite naši mali” povezana je sa akutnom i neutemeljenom fantazijom da bi migranti, ako ih se pusti da uđu u zemlju, mogli napasti mađarsku djecu. To da će i “najmanja sumnja” biti dovoljna za djelovanje ukazuje da je sve što se zamisli o migrantima dovoljno da ih se drži vani, da se prelazak granice i napad na djecu asocijativno povezuju. Implicitno se pozivajući na teoriju zamjene, Orban dalje lamentira nad padom evropskog stanovništva, nad time da sve manje ljudi stupa u brakove, te

insistira na tome da imigracija ne može biti rješenje za problem Evrope. Umjesto toga, optužio je “nezakonitu imigraciju” da potencijalno slabi čvrstoću prirodne porodice, koja se pak poima kao osnova nacije. Prirodna porodica se stoga shvata kao nacionalna norma, jer prirodna porodica reproducira naciju duž nacionalnih linija. Drugim riječima, ono što je “prirodno” nije svaka vrsta heteroseksualnosti, već samo ona vrsta koja reproducira naciju. Njegovim riječima, “borba za budućnost Evrope ... isplati se jedino ako smo u stanju da je kombiniramo sa porodičnom politikom *kojom se obnavlja prirodna reprodukcija na kontinentu*”. Orbanov poziv da se poveća broj stanovnika Mađarske ide ruku pod ruku sa njegovim insistiranjem na “prirodnoj” reprodukciji. Budućnost Evrope zavisi od očuvanja isključivo heteroseksualnog braka i nepotpomognute reprodukcije: “Važno je naglasiti da je obnova prirodne reprodukcije nacionalni cilj; ne samo jedan nacionalni cilj među mnogima, već jedini nacionalni cilj. A to je i evropski cilj; ne samo jedan evropski cilj među mnogima, već jedini evropski cilj”.

Kakva god da je funkcija roda u Orbanovom imaginariju, on je jednako relevantan u kontekstu napada na naciju i njenu nacionalističku verziju “prirodne” porodice. Pravljenjem veza i asocijacija između nacionalizma, rase i roda, Orban sugerira da je budućnost Evrope, njeno bijelo nasljeđe pod prijetnjom ne samo od onih koji dolaze iz sjeverne Afrike i sa Bliskog istoka, već i od opadajuće stope nataliteta koja se mora povećati da se bi održao rasni ideal bijele Evrope, i koju može popraviti samo heteroseksualna porodica i to na “prirodan” način. Kad se sve to uzme zajedno, samo “prirodna” porodica može spasiti naciju, a rod, odnosno suprotstavljajuće “ideologije”, tu postaju oličenje potencijalne smrti nacije. Da bi se ta budućnost postigla, da bi se spasila Evropa, “porodica” mora ostati primarna jedinica zajednice “u srcima mladih ljudi”. Nije dovoljno samo povećati broj djece; Mađarska mora proizvesti mladež koja “prirodnu porodicu” smatra osnovnom društvenom jedinicom i koja će rasti protiveći se “liberalnoj ideologiji”. Ograničavanje braka na dvije heteroseksualne osobe različitog roda i odbacivanje reproduktivne tehnologije u ime “prirodnog” sjedinjenja mora biti praćeno obrazovnim naporima čiji je primat da taj oblik porodice usađuje kao ujedno prirodan i evropski. Ta “prirodna” reprodukcija, uz antimigrantsku politiku, služi

bijeloj supremacističkoj verziji Evrope kakvu on brani. U julu 2022. godine, Orban je upozoravao na “miješanje rasa” jer, kako ispada, miješanje rasa uništava svaki jasan koncept nacije, usljed čega je jedna od njegovih savjetnica podnijela ostavku zbog “nacističke” prirode njegovog rasističkog diskursa.³⁸

Protivljenje rodu, kao i odbrana porodice (od svakog osporavanja njene heteronormativnosti) i nacije (od svakog osporavanja njene rasne čistoće) povezani su sa eugenikom koja pripada historiji i sadašnjosti fašizma. Veza između to dvoje ponavlja se u konzervativnim politikama koje prelaze nacionalne granice, što ukazuje na to da nacionalističke agende zavise od transnacionalnog optičaja određenih ključnih pojmova poput “roda”, koji svoju djelotvornost akumuliraju kako se kreću.

Ne iznenađuje da je Svjetski kongres porodica, na kojem je Orban govorio 2017. godine, bio aktivno povezan sa kampanjama Trumpa i Teda Cruza u Sjedinjenim Američkim Državama 2020. godine. Orban se 4. augusta 2022. godine obratio Konferenciji konzervativne političke akcije (Conservative Political Action Conference – CPAC), komitetu za političko djelovanje Republikanske stranke, gdje je jasno naveo da se sa opasnošću od “rodne ideologije” mora postupati kao sa prijetnjom od neželjene migracije: “Mi u Mađarskoj ne samo da smo morali izgraditi fizički zid na našim granicama i finansijski zid oko naših porodica, već i zakonski zid oko naše djece da bismo ih zaštitili od rodne ideologije koja ih uzima na nišan”. Nakon ove tvrdnje uslijedila je i druga: najgore događaje u historiji uzrokovali su ljudi koji “mrze kršćanstvo”. Tu je upotrijebio primjer Georgea Sorosa, protiv koga su antisemitski napadi koje je upućivala mađarska vlada bili česti i ozbiljni.

Orbanova stajališta sažimaju neke od glavnih elemenata “rodne ideologije” u kontekstu istočne Evrope: nju nacijama poput Mađarske prisilno nameću međunarodne organizacije ili Evropska unija (za šta on krivi Obamu); ona predstavlja napad na nacionalne i kršćanske vrijednosti, koje su za njega iste; svojim učenjima nanosi štetu djeci; napada “prirodnu” porodicu. Ovaj fantazmatski grozd tema takoreći poziva na to da se “rodna ideologija” zagradi zidom, kao što je već učinjeno sa migrantima, što se mora uraditi i sa EU i moćnim “stranim” silama, a

moralo se uraditi i sa Sorosom i njegovim institucijama. A mi trebamo shvatiti da Soros po svoj prilici mrzi kršćanstvo jer je Jevrej, što je izrazito antisemitska pretpostavka. Ali, poput drugih takvih fantazama, on reprezentira i kapitalističku prijetnju po mađarske porodične vrijednosti. Sorosa se predstavlja kao vlasnika gotovo svega, a njegov uticaj na univerzitetima i u “istraživanjima” se zamišlja kao prekomjeran, ako ne i nezaustavljiv.

Na godišnjem sastanku u Tbilisiju 2016. godine, Svjetski kongres porodica iznio je niz zvaničnih izjava koje su odraz izjava desničarskih vlada i vjerskih grupa širom svijeta: “Vlade i transnacionalni subjekti trebaju prekinuti svu propagandu u korist ‘rodne teorije’ i ‘seksualne orijentacije’ koje nemaju nikakvu osnovu u biološkoj stvarnosti”; “Recite tiranima LGBT tolerancije, toj lila mafiji, tim homofašistima, tim dugim radikalima, da nisu dobrodošli da promoviraju svoju antireligijsku i anticivilizacijsku propagandu u vašim nacijama”.³⁹

Neuskladivi i suprotstavljeni elementi ponovo se zašivaju jedan na drugi kao u nekom snu, ali to nije san: ovo je zvanični diskurs moćnih transnacionalnih institucija. Sintaksa snova i fantazije preobrazila se u zapaljivu sintaksu mobilizirajućeg političkog diskursa. Ova rodna “teorija” je propaganda, ova peticija za “toleranciju” je tiranija, a duga koja obično označava liberalne vrijednosti inkluzije i raznolikosti, kojoj se obično zamjera da je mlaka i blaga, iznenada dobija snagu zastave mafijaške organizacije ili skroz novog oblika fašizma. Bilo bi previše lako izložiti koliko su te jukstapozicije glupe, opredijeliti se za podrugljivost i zauzeti superiornu poziciju, ali nešto bi nam ozbiljno promaklo da ne uvidimo kako moć ovih jukstapozicija djeluje u stvaranju lanaca asocijacija, insinucija saučesništva i retoričkih konstelacija koje – pod određenim uslovima – imaju moć da postave “uzrok” uništenja u sam centar psihosocijalnog fantazma. Ukoliko se ovaj sintaktički svežanj pokaže uvjerljivim, svako ko se protivi tiraniji protivit će se podjednako i rodu i migraciji; svako ko se protivi smrti civilizacije protivit će i njima; svako ko se protivi kriminalnim organizacijama poput mafije uvidjet će da rod i migracija i njih nekako reprezentiraju. Ovi asocijativni lanci neće tek tako iščeznuti; oni se kondenziraju u prepoznatljivo mjesto opasnosti,

koje se prema tim shemama može odagnati jedino usmjeravanjem na trans i queer osobe, feministice, gejeve i lezbejke i migrantske zajednice. Diskurs koji tvrdi da će zaštititi od štete vrši ogromnu štetu, ali je naziva odbranom od štete. Tautologija je, nažalost, i živopisna i djelotvorna te djeluje kao da u njoj ima razuma. Različite ranjive zajednice koje takvo obrazloženje sada targetira kao štetne pod prijetnjom su od isključivanja i kriminalizacije, patologizacije i gubitka temeljnih prava, koja uključuju i reproduktivnu slobodu i rodno samoizjašnjavanje. Ovakve strategije kojima se ljudi lišavaju prava poznajemo iz historije fašizma: njima se pojačava ranjivost upravo onih zajednica koje se pogrešno smatraju odgovornim za prekarno stanje svijeta. Oni poistovjećuju takve zajednice sa “uzrokom” uništenja da bi mogli obećati da će odagnati uništenje njihovim uništenjem, iako se ono time očigledno intenzivira. Oni insistiraju da takve zajednice i njihovi politički zahtjevi predstavljaju destruktivne sile, ali će mobilizirati upravo tu silu eksternalizujući je u drugome. Ustvari, oni su predmet uništenja preimenovali u njegov uzrok, čime se upuštaju u savremeni oblik fašističkog rebrendiranja.

Ove asocijacije i veze su tako organizirane da su i dalje djelotvorne ne samo u podstrekavanju postojećih strahova već i u njihovom organiziranju i mobiliziranju protiv niza ljudi i politika. Skraćeni naziv “rod” za feminističke i LGBTQIA+ pokrete omogućava kondenzaciju takvih bojazni u jedinstvenu “ideologiju” i stvara osjećaj da postoji samo jedan neprijatelj koji se može i mora pobijediti. Pored WCF-a, postoje i druge kršćanske organizacije koje mobiliziraju transnacionalne saveze protiv “roda”. U Sjedinjenim Američkim Državama, bivši potpredsjednik Mike Pence govorio je na skupu Values Voter Summit (Samit glasača po vrijednostima) u septembru 2018, evangeličkom sastanku kojem je domaćin Vijeće za porodična istraživanja (Family Research Council, saveznik WCF-a), odmah nakon panela pod nazivom “Kako rodna ideologija šteti djeci”, na kojem se nastojala opravdavati konverzijska terapija za gej osobe te gdje se tvrdilo da se niko ne bi smio prisiljavati da pravi svadbenu tortu za gej par (referenca na odluku Vrhovnog suda u predmetu *Masterpiece Cakeshop v. Colorado Civil Rights Commission*, donesenu 4. juna 2018).⁴⁰ U tom kontekstu, Pence je branio religijske slobode. Tvrdnjom da bi nevršenje diskriminacije predstavljalo ograničavanje

vjerskih sloboda za kršćane na indirektan način dozvoljava homofobno i transfobno ponašanje. Obaveza diskriminiranja slijedi iz, kako se čini, opredijeljenosti za vjersku slobodu, gdje se sugerira da je osiguravanje slobode diskriminiranja vrhunski znak da je vjerska sloboda živa i zdrava. Međutim, ovaj zaključak stoji jedino ako je vjerska sloboda vrijednost superiorna u odnosu na društvenu jednakost, koju zakon o zabrani diskriminacije treba osigurati. Supervenijentni karakter vjerske slobode se potvrđuje, kvalificira kao pravo kršćana, sa posljedicom da se pravo diskriminiranja sada brani kao posvećena sloboda i da kršćanstvo postaje još čvršće ukorijenjeno kao religija čije se slobode moraju štititi od zahtjeva jednakosti. Značajno je to da “rod” u ovim kontekstima uključuje jednakost, gdje spadaju jednaka prava na brak, jednaka prava na osnivanje intimnih partnerstava i društvenih oblika koji su izvan heteronormativnog mandata. Protiviti se rodu znači protiviti se jednakosti kakvu su imale, očigledno neprilično i skandalozno, žene, lezbejke i gejevi, trans osobe i svi oni koji svoje rodbinske veze prave na queer načine.

Monsinjur Tony Anatrella, koji je nekoliko godina kasnije pomogao Vatikanu da interveniše u dijelove francuskog nastavnog plana i programa o rodu, 2010. godine je kao vatikanski glasnogovornik pozvao katoličke biskupe u Africi da se odupru različitim grupama za gej i lebejska prava koje su sponzorirale Ujedinjene nacije, Evropska unija i druge nevladine organizacije. Jezik koji je koristio za rod u svom obraćanju bio je predvidivo živopisan, prožet očigledno nabijenim kontradikcijama. Po njegovom stajalištu, oni koji tobože promoviraju “rodnu ideologiju”, a koju je uporedio sa “intelektualnim virusom”, zauzimaju opasnu poziciju poput marksizma, ali također, paradoksalno, poziciju koja, ako se ne spriječi, može dovesti do razuzdavanja kapitalizma. Monolitna “rodna teorija” bi mogla odnosno “deregulirat će” moralni centar ljudskog bića i gurnuti sam koncept ljudskog u beznadežno rasulo. Mada se evangeličke grupe protivne rodu generalno ne pozivaju na katoličku ideju komplementarnosti, slažu se da je raspon prava koji se povezuje i sa feminizmom i sa LGBTQIA+ pokretima neprirodan i opasan po djecu i moralni poredak, te mu se stoga mora žestoko suprotstaviti.

Anatrella nije jedini religijski akter koji je pokušao uticati na politiku i poticati strah u Africi. Evangelički pastor Scott Lively, izvorno

iz Massachusettsa, 2009. godine je na vrhuncu kampanja protiv LGBT prava, kako su se tada nazivala, pozivao na “rat” protiv jednakosti. U Ugandu prvi put stiže 2002. godine, da bi se vratio 2009. sa nekoliko vjerskih vođa da održi zapaljiv govor u kojem je gej osobe uporedio sa nacistima i pedofilima. Human Rights Campaign navodi da Lively smatra da su gej prava odgovorna i za nacistički genocid i za genocid u Ruandi. On je 1995. godine objavio revizionističku knjigu pod nazivom *The Pink Swastika: Homosexuality in the Nazi Party* (Roza svastika: homoseksualnost u Nacističkoj partiji) u kojoj tvrdi da je nacistička partija bila puna gej muškaraca te da se svirepost nacista može direktno povezati sa homoseksualnošću.⁴¹ Onda je 2009. godine malo dotjerao ovu neistinitu uzročnost izjavom da je biti gej ustvari gore nego biti nacista. Nakon njegovog sastanka sa neopentekostalnim vjerskim vođama u Ugandi, započeo je lokalni poziv na strogo kažnjavanje gejeva i lezbejki, što je kulminiralo zakonom donesenim 2014. godine prema kojem se seksualna intimnost između dvoje ljudi istog roda kažnjava sankcijama koje uključuju i doživotni zatvor.

Lively, naravno, ne bi mogao izvršiti toliki uticaj da neopentekostalne crkve nisu preuzele centralno mjesto u životima Ugandana. Sredinom osamdesetih, crkve su postale važniji društveni faktor kada je došlo do povlačenja državnog finansiranja zdravstvene zaštite i obrazovanja. Uspon crkvene moći u svakodnevnom životu jasno korelira s neoliberalnim oblicima povlačenja socijalne skrbi. Neopentekostalne crkve, također poznate kao Born-Again (ponovo rođeni) ili Balokole, propovijedaju i prosperitet (i poduzetničku etiku) i tradicionalne afričke vrijednosti. Kontroverzno, finansiranje koje je prvobitno bilo namijenjeno za HIV/AIDS edukaciju i liječenje preusmjereno je 2004. godine u “kampanje koje se zasnivaju na moralu”, a sponzoriraju ih konzervativne kršćanske organizacije.⁴² Politika koju je u to vrijeme formulirao predsjednik Ugande, Yoweri Museveni, protivila se kondomima, odbijala da se mladim ljudima daju informacije o prenošenju HIV-a i generalno je predlagala apstinenciju prije braka kao javnu politiku.⁴³

Uticaj američkih porodičnih kršćanskih organizacija je od tada ostao stabilan zahvaljujući finansijskim investicijama SAD-a u religijsku infrastrukturu u toj regiji. George W. Bush dodijelio je ništa manje do 8

miliona dolara za programe isključive apstinencije u Ugandi 2005. godine. Ideja da je Uganda samostalno odgovorna za takvo zakonodavstvo zbog svojih “nazadnih” stavova o gej i lezbejskoj seksualnosti djelotvorno je opovrgnuta dokumentacijom o isprepletenim mrežama finansijske podrške i religijskog uticaja iz Sjedinjenih Američkih Država. Organizacija Seksualne manjine Uganda (Sexual Minorities Uganda – SMUG), sa sjedištem u Kampali, 2004. godine formirala je organizaciju posvećenu zagovaranju za LGBTI prava i protivljenju kontinuiranom uticaju Scotta Livelyja. Centar za ustavna prava (Center for Constitutional Rights – CCR) iz New York Cityja se pridružio SMUG-u u optužbi protiv Livelyja za “zločine protiv čovječnosti – progon” 2012. godine gdje su tražili da se Lively pozove na odgovornost za pomaganje u široko rasprostranjenom progonu LGBTQIA+ osoba u Ugandi. U junu 2017. godine, CCR i SMUG su napravili napredak u svom zajedničkom predmetu.⁴⁴ Ali ipak je u ljeto 2022. godine vlada Ugande raspustila SMUG pod optužbom da se nisu registrirali kao NVO iako im je upravo to pravo vlada odbila.

Mogu se ponuditi brojne teze o tome kako je došlo do takvog zakonodavstva. Može se tvrditi da su na djelu kršćanske kolonijalne strategije i time bismo bili djelimično u pravu. Može se tvrditi i da nacionalizam igra ulogu, posebno imajući u vidu da je Frank Mugisha, izvršni direktor SMUG-a, objasnio da LGBTQIA+ zajednicu optužuju da je “neugandska”. Žestoki antigej zakoni koji su usvojeni u državama poput Ugande, poput zakona protiv homoseksualnosti koji je donesen u aprilu 2023. godine i koji propisuje smrtnu kaznu za djela sodomije, mogu se razumjeti samo ako se uzme u obzir ekonomska i kolonijalna historija. Međutim, za svaki od ovih pristupa je od središnjeg značaja da su crkve postale institucije na koje pada primarna odgovornost za pokrivanje socijalnih usluga, jer su se iz tog polja povukle sve neoliberalnije i novčano siromašne vlade. Crkva ispunjava osnovne potrebe i usput reorganizira kako treba poimati seksualnost i rod, namećući određene vrijednosti i stvarajući određene zastrašujuće utvare. Pitanja moralnosti u odnosu na seksualnost i rod se u ovom kontekstu povezuju sa pružanjem osnovnih socijalnih usluga, koje uključuju i zdravstvenu zaštitu. Stoga ona postaju pitanja života i smrti, ne samo u Ugandi već i u sve većem broju drugih regija u svijetu.

Lively je samo jedna ličnost i teško da je djelovao sam. Njegovi pogledi su rezonirali sa politikama ultrakonzervativne Evangelističke crkve i vezama koje ostvaruje sa brojnim državama. Ovi oblici kooperacije su, takoreći, pomogli da dođe do napada poput ovih na članove njihovih zajednica. Generalno govoreći, nijedna zajednica se ne okreće protiv same sebe ukoliko za to ne postoji podsticaj, ukoliko je nisu uvjerali da je određen dio te zajednice fatalan po samu zajednicu. Postavi li se problem na taj način, impliciram da su ciljane grupe, ustvari, bile dio zajednice. Ali je problem fundamentalniji: zajednica se sada definira na puno užu način, tako da zavisi od isključivanja i protjerivanja da bi osigurala granice svog samorazumijevanja. Domaći neprijatelj je sada onaj strani element koji ugrožava zajednicu iznutra. Podsticanje zajednice da napadne jedan segment svog stanovništva zavisi od efikasnosti podsticanja, od obećanja u čijem je središtu opasni fantazam koji će biti kažnjen, protjeran ili razoren. Stoga, “podsticanje” da se patologiziraju i kriminaliziraju seksualni disidenti nije samo puko kulturno brbljanje, već diskurzivna formulacija koja ima moć da regulira život i smrt, gdje se povlači razlika između građanstva i kriminaliteta. Silovitost moćne fantazije o šteti koja će nastupiti i uništenju upravo postaje jedan od mehanizama i sredstava kojima svakodnevni homofobični napadi postaju državna politika – i državno nasilje.

Nakon što je ustavni sud u Ugandi poništio zakon o zabrani homoseksualnosti, predložen 2013. godine, koji je predviđao smrtnu kaznu kao moguću sankciju za gej i lezbejski seks, o ovom pitanju se i dalje raspravljalo sve dok zakon nije preoblikovan i donesen u aprilu 2023. godine. Već u maju 2021. godine, predsjednik Museveni je potpisao zakon o “seksualnim prijestupima” koji je uključivao mnoge iste odredbe, kao i oštre kazne za seksualni rad i seksualne odnose gejeva i lezbejki, gdje se homoseksualnost određuje kao “protivna prirodnom poretku”. Da li je ovo lokalni stav ili je uvezen kroz transnacionalne evangeličke mreže? U njemu s pravom možemo vidjeti nastavak kolonijalnog uticaja. Gej i lezbejska seksualnost je prvi put zakonom zabranjena dok je Uganda bila kolonija Velike Britanije, što je okončano 1962. godine. SMUG je ustao protiv neprekinutog uticaja kolonijalne kriminalizacije lezbejske i gej seksualnosti, a predsjednik je njih, paradoksalno, optužio

za “društveni imperijalizam”. Trezveno insistiranje Franka Mugishe da su LGBTQIA+ osobe uvijek bile dijelom ugandskog života nije se činilo bitnim, jer homofobne efekte kolonijalizma brane oni koji tvrde da se suprotstavljaju imperijalističkim efektima, koje nalaze u nastojanjima da se na terenu ostvare gej i lezbejska ljudska prava. Poslanik u parlamentu Ugande iz stranke Pokret nacionalnog otpora, Fox Odoi-Oywelowo, izjavio je da će doći do poništavanja Zakona o seksualnim prijestupima o kojem se nedavno raspravljalo, jer će zapadna sredstva presahnuti ako se taj zakon usvoji.⁴⁵ Nažalost, nedavno donesenim Zakonom o zabrani homoseksualnosti predlažu se još oštrije kazne i predviđa se da svako ko se poistovjećuje sa “lezbijanzmom, gej, transrodnim, queer ili bilo kojim drugim seksualnim ili rodnim identitetom suprotno binarnim kategorijama muškog i ženskog” može biti osuđen na deset godina zatvora. Slično zakonodavstvo je nametnuto i u Keniji i Tanzaniji 2023. godine.⁴⁶

Imamo li u vidu da su zapadnjačke pare potakle antigej pokret u Ugandi, vidimo kako jednu afričku zemlju koja zavisi od strane pomoći i religijskog finansiranja finansijeri vuku na sve strane, zbog čega je njena vlastita politika neodvojiva od politika zapadnih crkava, država i Svjetske banke, koja prijeti da će povući 90 miliona dolara pozajmice ako zemlja bude osporavala prava lezbejki i gejeva. Može se vidjeti zašto su neke naučnice i naučnici stava da su sukobi oko roda i seksualnosti “proksi ratovi” koje su pokrenule zapadne države.⁴⁷ Kada je Svjetska banka na vašoj strani, time se stvari otežavaju jer moći kreditnih agencija da prisiljavaju uvijek hrane bijes među ljudima koji su zaglibili u dugove ili traže izlaz iz siromaštva. Time se također zamagluje činjenica da žene, pored gejeva, lezbejki i trans osoba, nesrazmjerno pate zbog dužničke ekonomije, kako su jasno pokazale argentinske političke teoretičarke Lucí Cavallero i Verónica Gago.⁴⁸

Ne samo da strukturiranje Ugande kao dužničke ekonomije podri-va njenu autonomiju, već se i socijalna pitanja pretvaraju u potraživanje novca. Drugim riječima, pristajanje na nediskriminacijske politike postavlja se kao preduslov za plan otplate duga. U kojem trenutku se može s pravom razaznati šta je protivljenje gej i lezbejskoj seksualnosti ili transrodnom identitetu, a šta je protivljenje potčinjenosti međunarodnim

bankarskim sistemima? Nije Svjetska banka taj glasnik koji nam treba da bismo prenijeli poruku o važnosti LGBTQIA+ prava, jer tu prenosilac poruke zamagljuje samu poruku. Na sličan način, države koje su aplicirale za ulazak u Evropsku uniju i njena tržišta moraju pokazati usklađenost sa njenim antidiskriminacijskim politikama. Protivljenje “rodu” koje se pojavilo u zemljama koje zavise od EU gotovo se uvijek može povezati sa finansijskom situacijom zavisnosti. Usklađenost sa antidiskriminacijskim politikama predstavlja oblike prisile koje nameću zajmodavci, a što može dovesti do percepcije da je prihvatanje “roda” oblik neprihvatljive prisile, pa čak i iznude. Nema ulaska bez roda; nema opraštanja kredita bez roda. Sigurno je teško slobodno prihvatiti politiku, ma koliko ona razumna i ispravna bila, ako je neko primoran na nju iz pozicije dužničkog ropstva ili neželjene finansijske zavisnosti od brokera finansijske moći. Svaka odbrana rodnih prava mora uključivati i kritiku javnih politika takozvanog *gender mainstreaminga* i načina na koji finansijske institucije, koje tvrde da su njegove zagovornice, koriste rod kao pregovarački adut. Jednom kada se rod počne poistovjećivati sa finansijskim silama koje provode rodna prava, rod više ne pripada lijevoj borbi koja kritizira i razlaže finansijske sile i njihove modalitete eksploatacije i ekstraktivizma. Odbrana roda mora biti vezana za kritiku finansijske prinude, ako nećemo da se “rod” prepoznae kao jedan od njenih instrumenata.

Iz toga slijedi da afirmacija gej i lezbejskih prava, transrodnih i re-produktivnih sloboda treba da proizlazi iz kolektivnog razumijevanja ispravnosti te pozicije. A ta prava i slobode bi idealno trebalo povezati sa antikolonijalnom i antiimperijalnom borbom, koja u svojoj srži sadrži slobodu od duga kao politički zahtjev. Jedan od razloga zašto Svjetska banka i EU ne mogu, a i ne trebaju, biti zastupnice rodne slobode i jednakosti jeste taj što moći prinude tih institucija da proizvode i održavaju dug i da strukturiraju otplatu duga uz visoke kamatne stope brkaju eksploataciju sa slobodom. Borba za rodna i seksualna prava mora biti ugrađena u borbu protiv eksploatacije, što uključuje i dužničko ropstvo, ako je uopšte namjera da ima politički smisao kao emancipatorska borba.

Ne treba potcijeniti transnacionalnost mreže antirodnih pokreta. Ova kretanja nisu karakteristična samo za ovu ili onu regiju, već sada

aktivno povezuju regije, što ove pokrete čini manje lociranim fenomenom nego mrežom koja se širi. Tako, na primjer, Evangelistička crkva nije uvijek glavni akter u Africi. Kapyia Kaoma prati ambivalentni odnos afričkih crkava i Vatikana po pitanju gej i lezbejskih prava. Katolička crkva u Africi se protivi homoseksualnosti, a istovremeno već vijekovima priznaje istospolne veze. Stav Vatikana da heteroseksualni brak i seksualnost trebaju biti usklađeni sa doktrinom “komplementarnosti” rezonira do određene mjere sa različitim afričkim stavovima o prokreaciji kao krajnjem cilju seksualnih odnosa.⁴⁹ Pa ipak, pozicije Vatikana su gotovo doslovno usvojene u ranije spomenutoj kenijskoj Nacionalnoj politici promocije i zaštite porodice 2016. godine. Taj dokument ispresijecan je referencama na “ideologiju roda” koja se poima kao pozicija koja iskorjenjuje sve seksualne razlike i afirmira oblike ličnog identiteta koji nisu zasnovani na “biološkim razlikama između muškog i ženskog”. U dokumentu se dalje uzdiže heteroseksualna porodica i njeno dostojanstvo, a “rod” se poima kao napad na “moralni poredak”.

Značajno je napomenuti da su sastanak na kojem je izrađena ova politika sponzorirali Svjetski kongres porodica, nadbiskupija Najrobija i Evangelistička alijansa. Kako ćemo razmotriti, protivljenje kolonijalnom nametanju rodnihi normi u regiji suprotstavlja se sve većem uticaju Vatikana, koji nastoji ne samo da postane jedini kršćanski autoritet, već i da uđe u međudenominacijske saveze kako bi mijenjao državne politike koje bi trebale biti nezavisne od religijskog autoriteta. Jedan od paradoksa je da iako su, prema Kapyi Kaomi i Petronelli Chalwe,⁵⁰ Afrikanci i Afrikanke uglavnom odbacivali kolonijalizam, nisu uvijek odbacivali kršćanstvo. Zbog toga kontinuirana kolonizacijska snaga Crkve, koju vidimo u stavovima o “prirodnoj porodici”, nije uvijek bila u fokusu kritike, iako su se na to svakako osvrnale studije roda širom ovog kontinenta.

Vatikan i evangeličke crkve su pomogle u stvaranju formi transnacionalne komunikacije među regijama, ali nisu mogle predvidjeti kakav će oblik antirodna poruka poprimiti na lokacijama u koje je dospjela. Na primjer, Livelyjev uticaj nije bio ograničen na Ugandu. Imao je veliku turneju po Rusiji 2006–2007. godine i tvrdio je da je posjetio najmanje pedeset gradova samo u Rusiji, protiveći se lezbejskim i gej pravima.

Također je sebi pripisao zasluge za “zakon o zabrani gej propagande” koji je Putin donio 2013. godine i kojim se, između ostalog, uskraćuju roditeljska prava gej i lezbejskim parovima u ime spašavanja djece.⁵¹ Ustvari je teško reći kojim putem ide transnacionalni uticaj ideologije, da li su Sjedinjene Američke Države izvezle homofobiju kroz evangeličke mreže, ili je španska organizacija CitizenGo uvela antirodnu ideologiju kroz svoje kanale, da li je Vatikan izvezao antirodnu ideologiju u Latinsku Ameriku, ili kakvu ulogu imaju grčka i ruska pravoslavna crkva u formiranju i raspirivanju svojih pokreta, ili kako dužničko ropstvo države prisiljava da biraju između ekonomske slobode i nametnutih društvenih normi. Mreže iznjedre zone uticaja koje se ne mogu uvijek pratiti do jedinstvenog uzroka, a, kako ćemo vidjeti, antirodna pozicija poprima brojne oblike koji nisu nužno konzistentni jedni s drugima. Oni ni ne zahtijevaju konzistentnost da bi bili djelotvorni. U zavisnosti od toga šta u određenoj regiji izaziva nemir, rod se može predstavljati kao marksistički ili kapitalistički, kao tiranija ili libertarijanizam, kao kolonizirajuća sila ili neželjeni migrant. Ponavljam, što je pokret kontradiktorniji, to se njegov diskurs pokazao uticajnijim.



Iako ova knjiga ne može imati potpuno globalan domet, može dati naznaku o tome kakve su putanje zapaljive verzije “roda” i može pokazati kako se taj pojam, ideja, akumulira i kako u sebe prima kontradiktorne nemire i strahove, te kako se sve više smatra “uzrokom” uništenja te se stoga mora uništiti. Zadatak je samo omogućiti doživljaj o njegovim globalnim konturama, i pružiti uvid u njegove osnovne argumente i fantazmatske formacije, te u njihovo preplitanje. Ne postoji jedinstven historijski ili globalni smjer uticaja. Da, američki evangelici imaju ogroman uticaj u inostranstvu, ali ga ima i Vatikan, Ruska pravoslavna crkva, brojni oblici kršćanstva u istočnoj Aziji i Africi i Erdoanova verzija islamske porodične politike. Bila bi greška ako bismo sa ovog spiska izostavili hinduistički nacionalizam, s obzirom da su ženske studije i brojni programi povezani s rodnom izgubili finansijsku podršku pod nacionalističkim režimom Narendre Modija.⁵² Širom svijeta, različiti oblici nacionalizma efektivno nastoje izbaciti rod iz ideje nacije, uz navode da

su jednakost i sloboda vladali prije nego što je ova “intruzija” rekla da to nije tako. Kako nam kaže novi južnokorejski predsjednik, Yoon Suk Yeol, žene nikada nisu bile nezadovoljne svojom podređenošću; njihove današnje žalbe protiv nasilja, uznemiravanja i nejednake plate dešavaju se pod uticajem ideja koje su, po njegovom mišljenju, došle “izvana” i “odnekud drugo”, čime se poništava korejski feministički pokret koji je u usponu. Moglo se predvidjeti da će odmah po dolasku na vlast raspustiti Ministarstvo za rodnu ravnopravnost.⁵³

Na Tajvanu, pokret protiv “rodne ideologije” proizlazi iz vjerske formacije sastavljene od konfucijanskih i kršćanskih elemenata. Stekao je moć uprkos tome što se na Tajvanu vrlo mali broj ljudi izjašnjava kao kršćani. Efekat koji je proizveo na javnu politiku je još jedan moment u kojem vidimo kako se vjerski stavovi prelijevaju u sferu države i sa sobom donose zastrašujuća predviđanja katastrofe. Pei-Ru Liao navodi da se čini da tajvanska kampanja kopira dijelove francuskih kampanja, što svjedoči o uticaju transnacionalne sheme. Istovremeno, u njoj nalazimo i prijetnju “konfucijanskom apokalipsom”, kako je opisuje Liao.⁵⁴ Iako su protivljenje gej i lezbejskim pravima i slobodama u Hong Kongu,⁵⁵ na Tajvanu i u Južnoj Koreji inicirali protestanti sa desničarskim vezama, generalno protivljenje se oslanja na niz religijskih pozicija. Važno je naglasiti da u Hong Kongu i na Tajvanu ima samo 5–6 posto kršćana, iako ih je u Južnoj Koreji bliže 30 posto. Kako je konfucijanizam i dalje glavna religija u Južnoj Koreji, desničarski kršćani su proizveli tumačenje konfucijanskih učenja koje je usklađeno sa verzijama homofobnog kršćanstva.⁵⁶ Korištenje verzije konfucijanizma koja daje prioritet hijerarhijskom poretku kao uslovu za lično i političko zdravlje poslužilo je antirodnom pokretu na Tajvanu.

Ako je društvo polarizirano i hijerarhijski strukturirano, onda “društvo” “uništava” elitna grupa feministica i LGBTQIA+ aktivistica i aktivista. Pretpostavka da društvo uništava “elitna” grupa jeste da ta elitna grupa nije zaista dijelom društva, već je uvezena. Odnosno, pretpostavlja se da prava za koja se ljudi bore nisu osnovna prava koja trenutno nedostaju, već privilegije koje ima elita koje će kontaminirati društvo i polarizirati ga na elite i obične ljude. Prema Liao, medijske kampanje

protiv feministica i LGBTQIA+ aktivistica i aktivista stapaju biblijske slike apokalipse i diskurs o konfucijanskim vrlinama. “Radikali” koji predstavljaju prijetnju ovoj amalgamiranoj religijskoj formaciji prijete “nereedom” i uvode “kulturu smrti”.⁵⁷ Njihov krajnji cilj je, kako propaganda insistira, da unište porodicu i instituciju braka. Kulturna konfiguracija ove sile uništenja nije ona na koju nailazimo u sjevernoj Africi ili u Alabami; ona se prepliće sa lokalnim strahovima i rekonfigurira i preokreće relacije društvene realnosti, pri čemu se pročišćavaju, preimenuju i mobiliziraju strahovi od stranog uticaja, čak i strah od apokaliptičnih destruktivnih sila.

Ideja “spolne emancipacije” tumači se na načine koji podsjećaju na argumente koje je širila evangelička desnica u Latinskoj Americi: “spolna emancipacija”, koja se navodno uči u školama, prevara je putem koje se učenici mame da se upuste u “perverzne” seksualne radnje. Iako engleski pojam “gender” nije u središtu debata u tim zemljama, Liao smatra da se javlja u debati koja je istovremeno lingvistička i teološka, a odnosi se na “pojmove liang-xing [兩性; dva spola] i xing-bie [性別; rod].” Liao objašnjava da se “ovaj drugi odnosi na jedno inkluzivnije značenje roda, gdje su uključeni rodni identiteti, rodni atributi, seksualne orijentacije itd., dok se prvi odnosi na dihotomiju između muškog i ženskog u užem i isključivom smislu”. Prvi od ova dva pojma zadržava hijerarhiju i harmoniju koja se pripisuje konfucijanizmu, dok je “xing-bie” autsajder koji prijeti uništenjem načela konfucijanizma koja osiguravaju društveni poredak i drže nas podalje od apokalipse. Problem nije u tome što je “spol” prirodan, već što se “komplementarnost spolova” (doktrina Vatikana o kojoj ćemo i kasnije govoriti) stapa sa idejom rodne hijerarhije u konfucijanizmu. Ovo drugo se konstruira tako da se zasniva na porodičnim dužnostima i oblicima obavezne potčinjenosti, što uključuje i (harmoničnu) potčinjenost žene mužu. Odbrana tajvanskog nacionalnog identiteta djeluje u tandemu sa ovom amalgamiranom religijskom formacijom kad poziva na krstaški rat podrške “porodičnim vrijednostima”. Kao i u drugim regijama, antirodna ideologija odražava globalni karakter pokreta kao i finansiranje koje dolazi od kršćanskih mreža na Zapadu (koje su i same amalgam katoličkih, pravoslavnih i evangeličkih denominacija). U isto vrijeme je ova verzija antirodne ideologije u intersekciji sa

lokalnom politikom, konfucijanskom tradicijom, otporom kontinentalnoj Kini i zapadnim kulturnim nametanjima, a posebno individualizmu, poduzetničkom kapitalizmu i okvirima ljudskih prava koji se smatraju kulturnim nametom sa Zapada.



U posljednjih nekoliko godina protivljenje rodu eskaliralo je i proširilo se istočnom Evropom, s tim da se tamo “naciji” prijeti uništenjem. U junu 2021. godine, mađarski parlament je velikom većinom izglasao da se iz javnih škola izbaci sav sadržaj koji se odnosi na “homoseksualnost i promjenu roda”, dok su LGBTQIA+ prava i obrazovanje dovedeni u vezu sa pedofilijom i totalitarnom kulturnom politikom. Do ovoga je došlo nakon povlačenja akreditacije za dva magistarska programa 2018. godine (Centralnoevropski univerzitet i Univerzitet Eötvös Loránd). U rizičnoj situaciji našle su se i naučnice i naučnici koji rade na pitanjima migracija i historiji Holokausta. Krajem maja 2021. godine, danski parlamentarci su, nakon niza godina intenzivne debate, donijeli rezoluciju protiv “pretjeranog aktivizma” u akademskim istraživačkim okruženjima, a na njihovom spisku krivaca su i rodne studije, teorija rase, postkolonijalne i imigracijske studije.⁵⁸ U decembru 2020. godine, vrhovni sud u Rumuniji je poništio zakon koji je trebalo da zabrani podučavanje “teoriji rodnog identiteta”, ali ova rasprava i dalje ne jenjava.

U mnogim državama je napad na “rodnu ideologiju” isto toliko i napad na feminizam, a posebno na reproduktivnu slobodu, kao i na trans prava, gej brakove i seksualno obrazovanje. Na primjer, povlačenje Turske iz Istanbulske konvencije u martu 2021. godine izazvalo je jezu u EU, jer je jedan od osnovnih prigovora Turske bilo uvođenje zaštite od nasilja za žene i djecu, a ovaj “problem” je bio povezan sa stranom riječju “rod”. Istanbulska konvencija, koja je usvojena u maju 2011. godine, predstavlja međunarodni ugovor zemalja članica Vijeća Evrope. Ona pruža pravni okvir utemeljen na ljudskim pravima koji osigurava prava žena u borbi protiv nasilja i promociju rodne ravnopravnosti. Pojam “rod” se koristi dva puta: u sintagmi “rodno zasnovano nasilje” da označi nasilje kojem su meta žene, i u sintagmi “rodna ravnopravnost”, što se odnosi na društvenu ravnopravnost, kao i na obrazovne, zakonodavne

i kulturne inicijative kojima se ta ravnopravnost podržava. Konvencija je iznjedrila važne socijalne politike širom Evropske unije, što uključuje SOS telefone za žene koje su preživjele nasilje u porodici i uvođenje definicije silovanja u odsustvu pristanka, na primjer, na Islandu, u Grčkoj, Hrvatskoj, na Malti, u Danskoj i Sloveniji.⁵⁹

Prema organizaciji Amnesty International, Turska je bila prva država koja je ugovor potpisala 2011. godine i prva koja se iz njega povukla 20. marta 2021. godine po osnovu toga da konvencija prijeti “društvenim i porodičnim vrijednostima” i “normalizira homoseksualnost”. Iste argumente će koristiti Poljska i Mađarska da ukinu zakonsku zaštitu za žene i lezbejke, gejeve i trans osobe, a i Bugarska da odbije potpisati konvenciju. Stranka Pravo i pravda u Poljskoj je 2019. godine pozvala na kreiranje “zona bez LGBT”, uglavnom u jugoistočnim regijama države. Ustavni sud u Bugarskoj je 2018. godine proglasio konvenciju neustavnom jer osporava binarno poimanje spola, gdje je “spol” određenje koje se dobiva rođenjem. Mađarski parlament je 2020. godine tvrdio da ako se pretrpljeno rodno zasnovano nasilje prizna kao osnova za azil, time se uvodi koncept kojim se ugrožavaju “nacionalne tradicije i vrijednosti”, što govori da je nasilje nad ženama cijenjena tradicionalna praksa koju treba zaštititi od međunarodne intervencije. Ukrajina je odobrila Istanbulsku konvenciju tek u junu 2022. godine, time zauzimajući stav protiv Putinovog napada na rod i “Gayropu” – termin koji povezuje politike EU protiv diskriminacije po osnovu roda i seksualnosti sa evropskim kulturnim uticajem u širem smislu.

Po tome kako širi seriju uzbunjivačkih i kontradiktornih tvrdnji, antirodna ideologija u Poljskoj nije ništa drugačija. Institut za pravnu kulturu Ordo Iuris u Poljskoj, koji je osnovan 2013. godine, nastoji promovirati “ugovor o porodičnim pravima” koji će zamijeniti Istanbulsku konvenciju, protivi se “LGBT ideologiji” i imao je ključnu ulogu u zakonskoj zabrani abortusa u Poljskoj 2021. godine čak i u slučajevima kada se trudnoća ne može iznijeti do kraja. Zaista, žene koje razmišljaju o abortusu treba, po njihovom mišljenju, radije poslati na odjeljenja za mentalno zdravlje. Ordo Iuris je odgovoran i za sastavljanje crne liste nastavnica i nastavnika i istraživačica i istraživača u oblasti rodnih studija u

Poljskoj. Na svojoj web-stranici tvrde, s jedne strane, da se u feminističkim i LGBTQIA+ pokretima skriva marksistička agenda. S druge strane, tvrde da “kartel milijardera i nevladinih organizacija koje financiraju milijarderi već neko vrijeme pokušava preinačiti koncept ljudskih prava kako bi progurali radikalnu socio-konstruktivističku agendu”.⁶⁰ Ovdje, kao i drugdje, optužbe za marksizam i hiperkapitalizam idu ruku pod ruku bez vidne kontradikcije. No, ne radi se o tome da ljudi te kontradikcije nisu svjesni i da ih treba prosvjetliti; ne, sama kontradikcija je ono što funkcionira, ona zapravo “emancipira” ljude od zadatka da razvijaju racionalnu poziciju, što je put u fašizam. Kada ljudi već žive sa strahom i onda im se kaže da ustvari ima još više toga čega se treba bojati, onda ime sadrži i neutralizira kontradikcije, te sada služi kao “uzrok” trajnog i krajnjeg uništenja koji se mora iskorijeniti i protjerati.

Za neke je to nacija, ali je porodica presudna za naciju. Za druge je to religija, ali je država zamišljena kao religijska država, ona koja ne može opstati bez oslanjanja na porodicu. Koliko god da se “rod” ponekad brendira kao oblik prekomjerne individualne slobode, slobode koja se, kako Vatikan smatra, mora kontrolirati, religijsko nastoji širiti svoju vlastitu slobodu, shvaćenu kao vjerska sloboda koja, kako smo vidjeli, predstavlja u svojoj srži slobodu diskriminiranja. Antirodna pozicija nije protivna slobodi, ali ona nastoji da reetablira smisao slobode i da svoje zahtjeve proširi samo unutar religijskog okvira, po mogućnosti onog koji podržava država. Očigledno, ne treba postojati sloboda da se poriče “prirodni” i neizbježni karakter heteroseksualnog braka niti da se mijenja spol koji je pripisan pri rođenju, ali se svakako može odbiti da se napravi torta za vjenčanje gej para po osnovu toga da bi se tim činom uskratila vjerska sloboda.⁶¹ Živjela sloboda!

Iako je formuliran u Sjedinjenim Američkim Državama, ovaj konkretni argument se javlja širom istočne Evrope i postao je osnova za niz tvrdnji prema kojima je podučavanje “roda” oblik vjerske diskriminacije, napad na religijske institucije i na vjersku slobodu. Sloboda da se diskriminira, da se uspostavlja socijalna i ekonomska nejednakost, da se uskraćuju osnovna prava opravdava se time što je “zabrana diskriminacije” očigledno prevara. Ovo je sentiment Vatikana iz 2019. godine:

“Generički koncept ‘nediskriminacije’ često prikriva ideologiju koja negira razliku, kao i prirodni reciprocitet koji postoji između muškaraca i žena”. Ako bismo istu tu tvrdnju iznijeli u kontekstu religijske diskriminacije, to ne bi dobro prošlo. Zamislite da izgleda ovako: “Generički koncept ‘nediskriminacije’ često prikriva ideologiju koja *negira brojne razlike koje postoje* između muškaraca i žena i *izvan te binarnosti*”. Takva se tvrdnja ne bi priznala u vatikanskom okviru koji unaprijed zna sve o prirodi i ne zamara se time da istražuje njenu kompleksnost.

Bilo bi lakše odbaciti takve tvrdnje kao pozicije krajnje desnice, ali one su s razlogom protivrječne: u nekim slučajevima su to krivo usmjereni ili pretpolitički odgovori na neoliberalizam, na moć globalnih finansijskih institucija, ili na kontinuirano naslijeđe kolonijalne moći. Da su ove moći ispravno imenovane, a ne kondenzirane u psihosocijalnu fantaziju pod nazivom “rod”, stvari bi mogle drugačije izgledati. Naučnice Agnieszka Graff i Elżbieta Korolczuk tvrde da je taj pokret izrazito konzervativan odgovor na neoliberalizam, odnosno, na jačanje crkve i porodice nakon devastacije socijalnih usluga u sve više privatiziranoj ekonomiji.⁶² Drugi pak ukazuju na to da su Evropska unija i Istanbulska konvencija artikulirale standarde koji su postali obavezni za potencijalne članice, koji predstavljaju “liberalne vrijednosti”. Sposobnost pribavljanja kredita i upuštanja u tržišne transakcije zavisi od usklađenosti sa takvim normama, a lideri država poput Erdoana i Orbana su to proglasili neprihvatljivim nametanjem kulturnih vrijednosti izvana. Očigledno je beznačajno to što se znatan broj ljudi u njihovim državama slaže sa tim kriterijima, jer se oni mogu konstruirati kao zapadnjački ili obojeni stranim vrijednostima ili “ideologijom”. Evropska unija svoje prakse objašnjava time da su dijelom procesa “evropeizacije”,⁶³ koji uključuje zakone o sprečavanju i ukidanju diskriminacije nad ženama, zaštiti žena od nasilja u porodici i prihvatanju i promociji prava LGBTIA+ osoba. Svaka država koja želi ući u posao sa Evropskom unijom mora se složiti da će se rukovoditi takvim zakonima, koji se u posljednjih trinaest godina sve više povezuju sa ljudskim pravima. Istovremeno, kako piše Maryna Shevtsova, feministička teoretičarka u Sloveniji, bivše sovjetske države su reagirale protiv sekularizma koji im je nametnuo sovjetski režim, a Pravoslavna crkva je postajala sve važnija kao partner u državnoj vlasti.⁶⁴

U Gruziji i Ukrajini, prema Maryni Shevtsovoj, pravoslavne crkve su morale odlučiti koliko će biti bliske sa Ruskom pravoslavnom crkvom iako su tražile mogućnost članstva u EU i NATO-u. Stoga je “evropeizacija LGBTI prava postala geopolitičko pitanje”. Kada je Rusija izvršila aneksiju Krima 2014. godine i pojačala svoje prisustvo u Donbasu u Ukrajini, još vatrenije je počela porediti pravoslavne porodične vrijednosti sa evropskim normama, fokusirajući se na “prirodni” oblik porodice, “prirodni” status heteroseksualnosti i nepromjenjivost dodjele spola. “Gayropa” je izraz koji Putin koristi da opiše skup zakona protiv diskriminacije i protiv nasilja koji se shvataju kao nametanje “rodne ideologije”. Crkve u regijama koje su tražile veću autonomiju od Rusije, poput gruzijske i ukrajinske, zapale su u problem nakon proglašenja nezavisnosti devedesetih. Mogle su slijediti ono što Nikita Slepčev naziva “konzervativni heteronacionalizam” koji je propisala Moskovska patrijaršija, ili pronaći zajednički jezik sa evropskim normama o rodu i seksualnosti. “Rod je postao pojam koji je, za neke, nosio prijetnju od uništenja nacionalnog identiteta upravo u ono vrijeme kada su se nacionalni identiteti potvrđivali u odnosu na bivši sovjetski režim. Zaista, pravoslavne crkve su postajale sve važnije u proteklih nekoliko decenija te su se pojavile kao simbol novog nacionalnog identiteta”.⁶⁵ S jedne strane, nikako nisu mogle zauzeti stav protiv tradicionalnih vrijednosti. S druge strane, njihova nezavisnost je paradoksalno zavisila od veza sa Evropom koja je zahtijevala promjene u njihovim pravnim strukturama koje su ostvarivane u različitim stepenima (ponekad samo simbolično bez namjere da ih provode, a ponekad samo selektivno, što se u istočnoj Evropi naziva “selektivnom evropeizacijom”). Mogu se opredijeliti za usklađenost sa zabranom diskriminacije, na primjer, ali nekad ta opredijeljenost stoji kao simbol, samo djelimično provedena ili namjerno neprovođena.

Iako ova knjiga ne može predstaviti potpunu historiju antirodnog pokreta, važno je ispričati nešto od toga što se nedavno događalo da bi se vidjelo kako to fantazmatско grupisanje koje se potura kao “rod” prodire u argumentaciju i retoriku zvaničnih crkvenih i državnih politika, politika koje imaju ogromne posljedice po živote žena i trans i queer osoba širom svijeta, pored onih koji žive pod sve autoritarnijim režimima. Iz tog razloga ćemo se još pažljivije pozabaviti vatikanskim stavovima,

Ko se boji roda?

kako bismo shvatili kako ta fantazmatska scena koja uslovljava antirodni pokret prodire u argumente, zateže društvene i političke propise, čak se podastirući kao dokaz u odbranu racionalnosti.

Stavovi Vatikana

Razmotrili smo neke primjere kako konzervativni evangelići utiču na antirodni pokret. Taj je uticaj izuzetno jak i trajan, ali je ovu scenu nesumnjivo inicirao Vatikan. Kako spomenuh u prethodnom poglavlju, u maju 2004. godine, godinu dana prije nego što je imenovan za papu, Joseph Ratzinger je rukovodio Kongregacijom Katoličke crkve za doktrinu vjere i napisao poslanicu svim biskupima Katoličke crkve koja se naširoko dijelila. U tom dokumentu on razlikuje dva dominantna pristupa “ženskim pitanjima”. Prvi potcrtava podređenost žena, a drugi poriče razlike između muškaraca i žena koje se “smatraju pukim posljedicama historijskog i kulturnog uslovljavanja”. Ratzinger objašnjava razliku između spola i roda u skladu sa ovim zabudjelim prikazom “ljudske ličnosti”: “fizička razlika, nazvana spol, minimizira se, dok se čisto kulturni element, nazvan rod, maksimalno naglašava i smatra primarnim”.

Iako razumije da je namjera ove razlike da proizvede veću jednakost, da oslobodi žene od biološkog determinizma, Ratzinger upozorava na opasnosti te ideje. Ona je, po njegovom mišljenju, “inspirirala ideologije koje, na primjer, dovode u pitanje porodicu, u njenoj prirodnoj dvo-roditeljskoj strukturi majke i oca, a homoseksualnost i heteroseksualnost postavljaju kao gotovo ekvivalentne, prema novom modelu polimorfne

seksualnosti”. On spekulira da je teorija roda kojoj se suprotstavlja, “ljudski pokušaj da se oslobodi biološke uslovljenosti”. Po njegovom mišljenju, “biološka uslovljenost ljudskog bića” sastoji se od bioloških atributa koje određuje nepromjenjivost. Ako su ljudi slobodni da se “konstituiraju kako žele”, tvrdi on, uništiti će svoju suštinu.

Ispada da rod za Ratzingera, shvaćen kao svojevolumno ili prekomjerno korištenje slobode, znači slobodu da se uništi ono što je suštinsko ljudskom biću. Perspektiva kojoj se suprotstavlja nalaže da je rod historijski ili kulturni efekat, a ne prirodni zakon, shvaćen tako da opunomoćuje binarnost spolova. Ali ako je rod samo efekat historije, u kojem smislu onda može predstavljati prekomjernu ličnu slobodu? Kako nam nisu date nikakve reference na tekstove na kojima on zasniva svoje stajalište, nemamo načina da presudimo da li ispravno zastupa bilo koju teoriju koju ima na umu. Čini se, međutim, da se protivi stajalištu da je rod posljedica kulture upravo zato što je, shvaćen kao spol, božanski određen i konstituiran – odnosno stvoren – isključivo od Boga. A ideja “samokonstitucije” nagovještava potencijalno opasno korištenje ljudske slobode što je Vatikanu način da se moć stvaranja ukrade od božanskog. Zaista, kao i papa Benedikt, on to kaže u svojoj božićnoj poruci 2008. godine: “Ono što se često izražava i razumijeva pod pojmom ‘rod’ na kraju završava kao čovjekov pokušaj samoemancipacije od stvaranja i Stvoritelja”.

Još su 1995. godine predstavnici Vatikana na Pekinškoj konferenciji o ženama krivili “rodnu agendu” za “pretjerani individualizam”.¹ Ispravno mjesto “stvaranja” u ljudskom svijetu je seksualna reprodukcija u kontekstu heteroseksualnog braka. Kako ističe Mary Anne Case u svom pisanju o stavovima Vatikana o rodu, Ratzinger je već 1985. godine bio zabrinut da postoji rizik da razlike između spolova postanu zamjenjive ako se, kako ih on naziva, radikalne feministice puste da rade po svom: “Muško? Žensko? To su pitanja koja se nekima danas čine zastarjelim, besmislenim, ako ne i rasističkim”.² Jednako kao i verzija “radikalnog feminizma” koju je tada imao na umu, Ratzingeru je problematična i specifična doktrina humanizma kojom se nastoji trivijalizirati razlika između muškog i ženskog kada je, po njegovom mišljenju, ljudsko *definirano* upravo ovim polaritetom. Bez te razlike i odgovarajuće komplementarnosti, “ljudsko”

se ruši. I premda je u progresivnim krugovima popularno mišljenje da je papa Franjo napredniji od Ratzingera, kao što smo vidjeli, upravo je trenutni Papa pojačao Ratzingerovu retoriku poredeći destruktivnu moć roda sa “nacizmom” (eho Livelyja) i “nuklearnim ratom”.

Značajno je napomenuti da je prema doktrini “komplementarnosti” ljudsko definirano muškarcem i ženom, da je Bog stvorio tu podjelu, ali i da brak mora biti ograničen na heteroseksualne osobe. Teolozi su propitivali ima li ova doktrina komplementarnosti uopšte historijsko utemeljenje, a neki uvjerljivo tvrde da se “komplementarnost” pojavljuje u crkvenoj doktrini tek u drugoj polovini dvadesetog vijeka kao odgovor na feminističke i lezbejske i gej pokrete.³

Papa Franjo je 2014. godine jasno stavio do znanja da je “komplementarnost” ključna za očuvanje porodice i braka kao karakteristične i isključive veze između muškaraca i žena. Iako odbacuje ideju da postoji “jedinствен i statičan model” heteroseksualnosti, on uzdiže heteroseksualni brak kao “nešto lijepo”. Porodica je, shvaćena kao heteroseksualni prerogativ, “glavno mjesto u kojem počinjemo ‘udisati’ vrijednosti i ideale”, a ipak, nastavlja Papa, “ova revolucija običaja i morala često se kitila ‘zastavom slobode’, iako je, u stvarnosti, donijela duhovnu i materijalnu pustoš bezbrojnim ljudskim bićima, posebno najsiromašnijima i najranjivijima. Sve je očiglednije da je pad kulture braka povezan sa povećanim siromaštvom i nizom drugih društvenih nedaća koje nesrazmjerno pogađaju žene, djecu i starije. Uvijek su oni ti koji u ovoj krizi najviše pate”.

Ovo je samo jedan u nizu slučajeva gdje se Papa strateški poziva na ljevičarsku retoriku kako bi iznio svoj argument protiv jednoroditeljskih i miješanih porodica, porodica ili pojedinaca koji koriste reproduktivne tehnologije, protiv prava na abortus, lezbejskih i gej brakova i queer srodstva. U tom istom obraćanju 2014. godine spominje “krizu porodice” koja je “proizvela ljudsku ekološku krizu”. Slijedom ovih izjava, ponavlja da je “porodica temelj suživota i garancija protiv društvene fragmentacije” i da mlade treba zaštititi od “štetnog mentaliteta efemernog”, čime sugerira da ih treba odvratiti od kratkoročnih seksualnih odnosa ili neobaveznog seksa. Završava svoje obraćanje promocijom vlastitog

“ekološkog” koncepta, podsjećajući ponovo na prirodni zakon i priklanjajući se ranijim idejama o “antropologiji” koja podupire katolicizam; odnosno, ideji da je ljudsko biće stvoreno kao muškarac i žena, te da je samokonstitucija, stoga, opasna greška. Završava upozorenjem:

Ne smijemo upasti u zamku ograničenosti ideološkim konceptima. Porodica je antropološka činjenica, a samim tim i društvena, kulturna činjenica, itd. Ne možemo je kvalificirati ideološkim konceptima koji su uvjerljivi samo u jednom trenutku historije, nakon čega propadaju. Danas se ne može govoriti o *konzervativnoj porodici* ili *progresivnoj porodici*: porodica je porodica! Nemojte dozvoliti da vas kvalificiraju ovim ili drugim ideološkim konceptima. Porodica ima svoju vlastitu snagu.⁴

Težnja da se odbace bilo kakve kvalifikacije porodice služi svrsi da se porodica zadrži u jednom jedinom prihvatljivom obliku. Svaki pokušaj da se porodica rekonfigurira, ili da se krene ka idejama o srodničkim aranžmanima koji se ne identificiraju kao porodica, isključuje se kao “ideološki”. Međutim, praksa *isključivanja alternativnih mogućnosti srodstva kada one već postoje* sama je po sebi ideološki potez! Kako drugačije uspostaviti jedinstvenu društvenu formu kao univerzalnu i nužnu? To se jednostavno argumentira time što se potvrdi samoidentitet porodice, što je tautološki potez kojim se isključuju sve kulturne i historijske varijacije. “Porodica je porodica!” nastoji potvrditi ono što je očigledno, ali je to način da se ugase alternativne mogućnosti koje su već aktualizirane u svijetu.

Izricanje onog što se smatra očiglednim način je da se odbace sporna značenja. U slučaju porodice, to je način da se jedan društveni oblik afirmira kao jedini razuman. Ako bi queer ili feministički odgovor bio da zapravo postoje brojni načini organiziranja srodstva, onda se ta jednostavna tvrdnja o već postojećoj složenosti, historijskoj varijaciji, naziva “ideološkom”, što znači da je lažna, da slijedi iz zabludjelog uvjerenja i da ne odgovara nijednoj poznatoj stvarnosti. Pa ipak, upravo se iz perspektive postojeće složenosti tvrdi da se srodstvo zaista javlja u različitim oblicima, i da su dobri oni oblici koje odlikuju odnosi podrške i brige, a loši oni koji istiskuju život i nadu iz osoba koje najviše zaslužuju valjanu brigu.

Oni koji insistiraju na tome da se porodični oblik organizira kroz monogamni heteroseksualni brak znaju da to nije jedini oblik, a njihove osude i optužbe za ideologiju su samo jedan od načina da se održi efekat neizbježnosti i ispravnosti određenog društvenog oblika. Kao što smo vidjeli, za Vatikan važi da su heteroseksualni brak i reprodukcija odredbeni za ljudsko biće, što implicira da osobe koje se ne upuštaju u taj društveni oblik odstupaju od ispravne ideje o ljudskom. U promociji definicije ljudskog bića utemeljene na heteroseksualnoj polarnosti i ideji heteronormativne porodice, Vatikan se također zalaže za “ekološki” koncept stvarnosti, koji je ukorijenjen u specifičnom doktrinarnom prikazu prirode i njenih zakona. Vatikanska Kongregacija za katolički odgoj je u junu 2019. godine objavila dokument pod nazivom “Muško i žensko stvori ih. Za put dijaloga o pitanju rodne (gender) teorije u obrazovanju”.⁵ Odbacujući ideju da se rod može odvojiti od biološkog spola, dokument proklamuje da transrodni identitet “anihilira koncept prirode”.⁶ Dokument je dijelom značajan jer je poslan u preko 6200 katoličkih škola u Sjedinjenim Američkim Državama. Zanimljivo je da se u dokumentu razlikuju dvije upotrebe pojma “rod” koje, u početku, izgledaju kao da signaliziraju pomak u smjeru otvorenosti. Evo ključnog pasusa u kojem se ta razlika iznosi:

Ako želimo pristup pitanju rodne teorije koji se zasniva na putu dijaloga, bitno je imati na umu razliku između ideologije roda, s jedne strane, i čitavog polja istraživanja roda koje su humanističke nauke poduzele, s druge.⁷

Dok ideologije roda tvrde da reaguju, kao što je papa Franjo naznačio, “na ono što su ponekad razumljive težnje”, one također nastoje “da se potvrde kao apsolutne i neupitne, čak i kao pozvane da diktiraju kako djecu treba odgajati”, čime onemogućuju dijalog. “Međutim, i na drugi način se radilo na rodu kako bi se steklo dublje razumijevanje kako se spolna razlika između muškaraca i žena živi u različitim kulturama. U odnosu na ovu vrstu istraživanja trebamo biti otvoreni da slušamo, rasuđujemo i predlažemo”.⁸ S jedne strane, Vatikan tumači i reetablira doktrinu. S druge strane, queer srodstvo i razmišljanje o dobrim načinima odgoja djeteta u netradicionalnim srodničkim aranžmanima povezuje

sa diktaturom i uništavanjem prirode. U trenu je “rod” povezan sa usponom diktatura (od kojih većina osuđuje gej i lezbejski život i spolno samoodređenje) i klimatskim uništavanjem. Rezultat je da će doktrina Crkve sama sačuvati i demokratiju i planetu Zemlju. Tu nema argumenta, već se spaja skup različitih strahova (diktatura i klimatsko uništavanje), a rod se shvata, ako ne uzrokom obje te pojave, onda jednim od njihovih moćnih instrumenata.

Pozicija koju Vatikan iznosi ima prizvuk razumnosti. Uostalom, Papa sada kaže da postoji jedan pristup rodu koji smatra prihvatljivim. Razlika koja se povlači između “dogmatskog” i “diktatorskog” rodnog stajališta, međutim, pokazuje se u najboljem slučaju nestabilnom. Za Crkvu je “dogmatsko” dobro jer je u skladu sa kršćanskom dogmom o tome kako treba definirati ljudsko biće. One intelektualne pozicije, koje po mišljenju Crkve imaju mjesto u “ljudskim” naukama (shvaćenim kao izražavanje katolički zasnovanih definicija ljudskog), u suprotnosti su sa činjenicom da se razrađuje i provodi skup diktata. Dogma koja diktira kako se ljudsko biće definira razlikuje se, međutim, od “diktatorskih” verzija roda koje osporavaju ideju ljudskog bića definiranog binarnim spolom. Diktat prvog je tako u suprotnosti sa navodnom diktaturom drugog, a granica između to dvoje kao da nestaje. Nadalje, “diktatorski” feminizam je sam po sebi konstrukt koji apsorbira strahove od diktature i tiranije u pojam “roda”, koji se, ustvari, uglavnom koristi za *proširenje* zahtjeva za slobodom i jednakošću. Ako vam se zavrtjelo u glavi, tako je i trebalo da bude. Ako slijedimo veze koje uspostavlja retorika, onda je rod diktatorska sila koja će indoktrinirati djecu i istovremeno uništiti prirodu. A iako je “priroda” koju Vatikan ima na umu prirodni zakon koji je uspostavio binarne i komplementarne rodove koji se trebaju udružiti u heteroseksualni matrimonij u kojem je seksualnost pravilno reproduktivna, “priroda” odjednom postaje zemlja, i umjesto da se prozivaju industrije i vlade koje se bave naftom, ekstraktivizmom ili generalno iskopavanjem fosilnih goriva, “rod” postaje taj koji u zbilji razara prirodu.

Vatikan s pravom pretpostavlja da u feminizmu ima mnogo debata o spolu i rodu, a mi ćemo se na neke od njih vratiti u dijelu o naučnim

prikazima određenja spola i kritici spolnog dimorfizma. Mada neke feministice, naravno, insistiraju na biološkim razlikama između dva spola – uključujući tu i “rodno kritične” feministice – njihove ideje o biologiji i prirodi ponešto se razlikuju od vatikanskih. Čak i feministice koje smatraju da je spolna razlika ključni okvir za naše poimanje jezika, historije i psihe, nigdje se ne priklanjaju prirodnom (tj. Bogom danom) karakteru spolne razlike, niti se drže mješavine pretpostavki o komplementarnosti i kreacionizmu na čemu počiva ideja Vatikana o muškarcima i ženama.⁹ Ako je Bog stvorio muškarca i ženu, i ako ljudsko dolazi samo u ta dva oblika, i ako je Bog stvorio nepotpomognutu seksualnu reprodukciju između muškaraca i žena kao jedini način na koji ljudi mogu doći na ovaj svijet, onda su “učenja” koja slijede jasna: sljedbenici se moraju suprotstaviti abortusu i kontracepciji, gej i lezbejskom seksu, transrodnom identitetu, pa čak i interspolnom identitetu. I “transrodno” i “interspolno” se smatra “fiktivnim”. Kada su u pitanju kategorije spola, Vatikan zauzima poziciju protiv naučnih istraživanja i rodne teorije. Sužava se ono što se može smatrati “istinom” na ono što se čini kompatibilnim njegovoj vlastitoj doktrini.

U spomenutom dokumentu iz 2019. godine, Vatikan proglašava izraze poput “interspolno” kao fiktivne, istovremeno ispovijedajući saosjećanje prema onima koji se nalaze u toj situaciji. Ne tolerira se nikakvo ukidanje binarnosti zasnovano na nivou hormona, hromozoma ili primarnih ili sekundarnih karakteristika; “razlika” između spolova koju zastupa proizlazi iz doktrine komplementarnosti koja, zauzvrat, služi kao osnova za političko protivljenje gej i lezbejskim brakovima i roditeljskim pravima, kao i interspolnim i trans pravima. Zaista, doktrina komplementarnosti povezana je sa vatikanskim stavom o božanskom stvaranju, što je zauzvrat u osnovi crkvenog protivljenja pravu na abortus. Vatikan ne pruža nikakav dokaz da rodni diktatori “indoktriniraju” djecu, ali taj fantazam ipak služi svrsi, budući da Vatikan smatra da njegovu doktrinu opasno ugrožava teorija koju on zapaža jedino kao rivalsku doktrinu. Činjenica da je ovaj dokument iz 2019. godine bio poslan u više od šest hiljada katoličkih škola samo u Sjedinjenim Američkim Državama ukazuje na to da bi crkvenu dogmu trebalo usaditi u mlade, da njihova ideologija mora zamijeniti navodnu ideologiju “rodne teorije”. Iako ovo

nije “diktatorski” pristup obrazovanju, ovdje se ipak jedan jedini okvir predstavlja kao jedina moguća istina. S jedne strane, protivi se percipiranoj (ili projektiranoj) indoktrinaciji koju vrše takozvani rodni ideolozi. S druge strane, želi da se vlastiti autoritet usađuje u svijest mladih. Dakle, pretpostavlja se da će neki autoritet svakako ući u te umove i ispuniti ih uvjerenjima, te želi biti jedini ovlašten da to radi.

Tvrđnja prema kojoj su učionice mjesta na kojima treba otvoreno tražiti istinu podrazumijeva odbijanje da se bilo koja doktrina prihvata unaprijed. Kao odgovor na poziv da se otvoreno traga za vrijednostima, ponekad će se čuti da neko usklikuje “to je relativizam!”, ali kada je jedina alternativa “relativizmu” dogma, tada nametanje dogme samo po sebi postaje ideološki potez. Time se isključuje razmišljanje i diskusija, te se sprečava da se o određenim riječima i temama uopšte i razgovara. A ako nam je stalo do istine i mislimo da je otvoreno traganje najbolji način da saznamo šta je istina, onda taktika koja isključuje otvoreno traganje također obustavlja potragu za onim što je istina. Nekima je ovo očito, ali ovim drugima vrijedi ponoviti: vatikanska strategija raskrinkavanja suparničke doktrine kao diktatorske ideologije jeste da promovira *vlastitu* doktrinu kao jedinu autoritativnu istinu. Bez namjere da preokrenemo optužbu, ipak je jasno da se utvari rodne diktature suprotstavlja crkveni autoritarizam, koji se reklamira kao sila koja može spriječiti diktaturu da zarobljava umove djece.

Mogli bismo vatikanskoj doktrini pristupiti kao jednostavno pogrešnoj i pokušati pokazati zašto njene premise nisu valjane. Ne trebamo odustati od osporavanja pozicija sa kojima se ne slažemo, ali taj pristup nije dovoljno jak da porazi moć rodnog fantazma koji Vatikan promovira. Neki tvrde da prema Vatikanu “rodna ideologija” osporava aristotelovsko-tomističku antropologiju, ideju “čovjeka” koja je univerzalna, nepromjenjiva i djelo božanskog otkrivenja.¹⁰ Daniel P. Horan drži da Katolička crkva treba da se odrekne “pseudonauke iz trinaestog vijeka” koja je osnova za njene poglede o rodu i da preispita ono što Kongregacija za katolički odgoj naziva svojom kršćanskom antropologijom, odnosno svoju opredijeljenost da ljudsko biće posmatra kao nešto sastavljeno od esencijalnog i komplementarnog dualiteta, muškarca i žene. Kako smo

vidjeli, glavno načelo katolicizma koje, po njihovom mišljenju, osporava “rod” jeste doktrina komplementarnosti. Problem nije samo u tome što opasna verzija “rodne teorije” poriče prirodnu (tj. Bogom danu) razliku između spolova, već i u tome što odbija “prirodni reciprocitet koji postoji između muškaraca i žena”.¹¹ Dokument iz 2019. jasno pokazuje da se ova pogrešna verzija “rodne teorije” razlikuje od one koja se drži prirodne (komplementarne) razlike između spolova. Nadalje, ta pogrešna verzija sadrži stavove o “spolnom identitetu i porodici [koji su] podložni istoj ‘likvidnosti’ i ‘fluidnosti’ koje karakteriziraju druge aspekte postmoderne kulture, često zasnovane ni na čemu drugom do na konfuznom konceptu slobode u sferi osjećaja i želja”.¹²

Očigledno je, dakle, moguće da Vatikan razmotri različite načine na koje se živi i tumači ono što oni smatraju muškim i ženskim u različitim kulturnim kontekstima. Postavljanjem takvih pitanja podstiče se ono što nazivaju “razumijevanjem” u ljudskim naukama. Ali same kategorije muškog i ženskog nikada se ne mogu smatrati varijabilnim, ne zato što su biološke nauke tako čvrsto uspostavile tu razliku, već zato što crkvena doktrina zahtijeva i komplementarnost i hijerarhiju, karakteristične uloge žena i muškaraca u porodici i javnom životu, izrazito heteronormativnu organizaciju porodice i božanski određen karakter heteroseksualne reprodukcije unutar braka kao nastavak božanskih stvaralačkih moći. U skorijem vatikanskom razlikovanju između dobrih i loših vrsta feminizma podrazumijeva se da neki mobiliziraju rod na “ideološke” ili lažne načine, dok drugi ostaju ukorijenjeni u ljudskim naukama gdje “ljudsko” ostaje definirano komplementarnošću.

Poziciju Vatikana aktivno pojačavaju autori i autorice koji, zastupajući stavove Crkve o rodu, objavljuju brojne publikacije na nekoliko jezika koje kolaju raznim biskupskim vijećima i koje vrše nesumnjivo konzervativan uticaj na javnu politiku, posebno na zakonska prava povezana ne samo sa seksualnom orijentacijom i rodnim identitetom već i obrazovnom politikom, a naročito podučavanjem u osnovnim i srednjim školama. Dale O’Leary, koja je 1995. godine digla uzbunu da je “rod” loš za žene, posebno je uticala na Vatikan, kao i Mary Ann Glendon, koja se, predstavljajući Vatikan, obratila 1995. godine na Četvrtoj svjetskoj

konferenciji Ujedinjenih nacija o ženama i iznijela protivljenje presudi u predmetu *Roe protiv Wadea*, koja je po njenom mišljenju proizvela “po-baćajni holokaust”.¹³ Druge ključne ličnosti uključuju Marguerite Peeters i Michela Schooyansa u Belgiji, Gabriele Kubu u Njemačkoj, Dariusza Okoa u Poljskoj i katoličkog lakanovskog svećenika Tonyja Anatrellu, koji je ranije spomenut.¹⁴

Ne treba potcijeniti uticaj vatikanske “kritike” roda kao nečeg destruktivnog za ljude, porodicu, naciju i Bogom dani prirodni poredak, čak ni u regijama u kojima su progresivne kontraagende ostvarile postignuća. Argentina, odakle potiče Papa, zemlja je sa najprogresivnijim zakonima o rodnoj slobodi, koji dozvoljavaju svakoj osobi da promijeni rod ako to želi, bez medicinskog ili psihološkog odobrenja. Knjiga Jorgea Scale, *La ideología de género*, objavljena dvije godine prije donošenja progresivnog Zakona o rodnom identitetu 2012, postala je obavezno štivo među kršćanskim zajednicama, i katoličkim i evangeličkim, u Španiji, Argentini i drugim zemljama Latinske Amerike, a kasnije, u prevodu na portugalski, i u Brazilu. Prvobitno je Scalinu knjigu izdala Sekotia, izdavačka kuća koja sponzorira radove kojima se raskrinkavaju klimatske promjene i revizionistički pristupi Frankovoj Španiji. Knjiga je poslužila kao uvod u međunarodnu kampanju: da “rodna ideologija” ima moć da uništi i porodicu i naciju, da njeno prisustvo u školama nije ništa do indoktrinacija i da je to totalitarna ideologija našeg vremena. Već je 2005. godine Scala u Peruu tvrdio da rodna ideologija promovira ideju “apsolutne autonomije” i da se rod može “graditi” bez ikakvih ograničenja koja nameće biologija. Ipak, pod “biologijom” on misli na “prirodu” kako ju je definirala Katolička crkva. Protivi se ideji da je heteroseksualni brak jedna među drugim seksualnim opcijama. Ako rodna ideologija uspije u svojim namjerama, vrijednost braka bila bi zamjenjiva sa “konkubinatom, homoseksualnim zajednicama, poligamijom ili pederastijom”.

U ovom primjeru se osporavanje ekskluzivnosti heteroseksualnog braka povezuje sa seksualnim zlostavljanjem djece. Samo heteroseksualna zajednica može spriječiti da seksualnost odraslih ne postane prijetnja djeci. I tako, ako heteroseksualni brak izgubi primat kao jedini mogući društveni oblik seksualnosti, mogućnosti koje će to iznjedriti očigledno

su jednako zastrašujuće. Gej brak postaje moralni ekvivalent pederastiji. Pokret za gej brakove ne daje za pravo ovoj vrsti brisanja svih moralnih razlika, već je riječ o moralnom relativizmu koji isplivava kada heteroseksualni brak prestaje da bude jedina opcija. Brana pada, a slojevita psihosocijalna fantazija jača. Po istoj toj logici rodna ideologija promovira pedofiliju, ili čak i *jeste* pedofilija. Po Scalinom mišljenju, rod je ideologija poput drugih političkih ideologija dvadesetog vijeka koje su dovele do globalnog uništenja. Nazivajući rod ideologijom i poredeći ga sa drugim ideologijama koje se smatraju destruktivnim, rod postaje destruktivna ideologija. To je asocijativna logika na djelu, ali nismo ni blizu dokazivom argumentu. Poput Gabriele Kuby u Njemačkoj, Scala smatra da rodna ideologija može postići svoj cilj samo ako je nametnuta na totalitaran način. Ovdje se čini da je "ideologija" istovremeno političko stajalište, društveni pokret i ponovno izbijanje starijih totalitarizama u novom ruhu. Tri oblasti u kojima se dešava to totalitarno zarobljavanje uma su, po njegovom mišljenju, masovni mediji, formalno obrazovanje i nove pravne norme. Situacija je, prema njemu, hitna i moramo se strastveno suprotstaviti, jer ako se rod ne uništi, onda će totalitarizam pobijediti – a djeca će najviše patiti. Pomama se proizvodi kroz asocijativne veze koje sačinjavaju fantazam koji se mora uništiti jer posjeduje moć totalitarizma i postat će "totalan" ako se ne krene u bitku.

Mogu se uočiti i potajni, ali i otvoreni načini na koje se moćna fantazija stvara, ali sekvenca koju Scala trasira poništava vlastiti argument. Ako je heteroseksualni brak jedini oblik koji seksualnost treba poprimiti, iz toga slijedi da su svi drugi oblici nenormativni ili "aberantni". Lezbejski i gej brakovi postaju ekvivalent pederastiji ili pedofiliji, a, moralno posmatrano, oboje je podjednako udaljeno od norme heteroseksualnih brakova. Nije previše bitno što se lezbejski i gej pokret protivi seksualnom zlostavljanju djece, i što zapravo Katoličkoj crkvi prijeti bankrot nakon što isplati reparacije svoj djeci koju decenijama zlostavlja.¹⁵ Kako je progoni vlastito zlostavljanje djece, Crkva eksternalizira porijeklo zlostavljanja djece i pripisuje ga seksualnim i rodnim manjinama koje uglavnom pažljivo razmišljaju o pitanjima pristanka, brane radnje na koje su punoljetne osobe pristale u okviru zakona i bore se za društvene slobode na ulici. Crkva stoga zanemaruje činjenicu da je izgubila svaki

status na osnovu kojeg bi mogla ovaj prigovor artikulirati. Čini moralnu grešku velikih razmjera time što projicira i eksternalizira utvaru svoje vlastite zlostavljачke historije na seksualne i rodne manjine kako bi na druge prebacila odgovornost za vlastite zločine.

Obratite pažnju na to kako Crkva u tok svoje artikulacije argumenta protiv relativizma uvodi fantazmatsku dimenziju, oslanjajući se na zastrašujuće predstave da bi potvrdila svoj argument ili, bolje rečeno, proizvela željeni efekat. Logika munjevito popušta pred zapaljivom retorikom. Ako postoji samo jedan moralan oblik u kojem se seksualnost ispoljava, a to je heteroseksualna bračna zajednica, i ako neki ljudi tvrde da postoje jednako moguće i vrijedne alternative, ti ljudi su relativisti. A relativisti odbijaju da prave moralne razlike, odnosno ne mogu ih ni praviti, jer očigledno sami ne prave jake moralne razlike i kao rezultat toga ne mogu da osude štetu. Kod njih očigledno sve prolazi: pedofilija, napastovanje djece, indoktrinacija mladih. Nije bitno što se lezbejske, gej i biseksualne organizacije generalno gnušaju napastovanja i zlostavljanja djece, jer su njihovi članovi i članice često trpjeli njegove posljedice; što je seksualni pristanak ključan za queer etiku; ili što je dječja pornografija užasan oblik eksploatacije. Nikome bilo koje dobi ne treba usađivati doktrinu protiv njihove volje. Ali nijedan od ovih jasnih etičkih principa nije nezamisliv za Scalu, koji tvrdi da gejevi i lezbejke, na temelju svoje seksualnosti, nemaju moralni status niti sposobnost moralnog prosuđivanja. Zato što neki ljudi misle da postoji više od jednog načina organiziranja seksualnosti i partnerstva i srodstva, smatraju se krivim za amoralni relativizam (ili "postmodernizam") ili moralni bankrot, ili počnu predstavljati i njegovati sam nihilizam.

Ipak, ako feministički i LGBTQIA+ pokreti i pokreti koji se bore protiv rasizma i kolonijalizma dijele uvjerenje da vijekovima nije bilo priznanja i obeštećenja nasilja i eksploatacije, uz puno saučesništvo državnih i religijskih vlasti, onda takvi pokreti sigurno imaju snažna normativna opredjeljenja i drže se čvrstih moralnih sudova. To bi trebalo biti očigledno svakome ko obraća pažnju na takve pokrete, ali nije. Među normama koje ovi pokreti dijele su pravo na stanovanje u nastanjivom svijetu; da se voli i živi i diše; da se ima pristup zdravstvenoj zaštiti,

skloništu i hrani; i da se bude slobodno od prijetnji nasiljem, zatvaranjem i oduzimanjem posjeda, da spomenemo samo neke. Postoje neke “moralne razlike” kojima se suprotstavljaju kao nepravednim, svaka-ko, kao što je tvrdnja da je heteroseksualni brak bolji od drugih oblika seksualne intimnosti ili srodstva, ili da miješanje rasa prijeti očuvanju nacije. I da, oni koji pripadaju takvim pokretima razlikuju načine organiziranja seksualnog života koji su vrijedni afirmacije i one koji očigledno zaslužuju osudu jer su prisilni ili nasilni ili nanose štetu. Sposobnost da uočavamo takve razlike, što svi moramo činiti, ne znači da moramo prihvatiti da postoji samo jedan dostojan seksualni oblik, koji se zove heteroseksualni brak. Ipak, Scala smatra da bez opredijeljenosti za moralni poredak koji je usidren u superiornosti i isključivoj vrijednosti i razumnosti heteronormativnog braka i reprodukcije, moralni sudovi nisu mogući, iz čega slijedi nihilizam. Da li je takav očigledan argument istinit ili je to prije neka vrsta sekvence iz snova koju je objavio kako bi dočarao potencijalnu opasnost koje se boji i za koju vjeruje da bi je se i drugi trebali bojati? Po njegovom mišljenju, koje sada dijele mnogi, nestankom heteronormativnog braka i roditeljstva kao isključivih društvenih oblika, otvara se Pandorina kutija, pojavljuju se haotični i opasni seksualni oblici, a svi oni ugrožavaju djecu. Iako su “tradicionalne porodice” oduvijek bile mjesta na kojima se događalo zlostavljanje djece i incest, kontradokazi nisu dovoljno jaki da poraze taj fantazam. Prešli smo sa rasprave o moralu u ono halucinantno. I vidjeli smo kako argumenti vođeni u ime morala kulminiraju pozivom da se oduzmu osnovna prava rodnim i seksualnim manjinama. Zaista, zatekli smo se u halucinantnoj dimenziji moralnog sadizma.

Zaključak da se više ne mogu donositi sudovi o štetnim oblicima seksualnosti nije ni u kakvoj vezi sa potvrdom da su neki oblici roda i seksualnosti valjani. Neki oblici nisu štetni, a drugi očigledno jesu. Općenito kažemo da postoje različite vrste dobrih i loših djela, načina da budemo ili ne budemo dobri, i obično smo primorani da iznesemo kriterije kako bismo pokazali da razlikujemo to dvoje. Postoje različiti načini da se voli i da se nanosi šteta, ali da se postavljaju ograničenja na tuđe načine voljenja ako oni ne nanose štetu, samo je po sebi štetno. Bez sumnje se nećemo složiti oko toga šta znači “nanositi štetu”, ali dozvolite nam da

o tome razgovaramo otvoreno, a ne da o tome odlučujemo unaprijed po diktatu. Nema diskusije, jer dogma isključuje diskusiju. Dogma, ili ideologija, možda. U čemu je zapravo razlika? Ako se razumni moralni argumenti odbace u korist neke vrste moralno pravednog izazivanja straha, kako ćemo dalje? Moramo razotkriti taj fantazam i mehanizam njegove reprodukcije kako bismo otkrili kako protivnici feminizma i LGBTQIA+ prava i sloboda eksternaliziraju štetu koju nanose kako bi nastavili nekažnjivo da nanose štetu.

Ljudi koji su bili svjedoci višegodišnjem prijavljivanju zlostavljanja djece u Crkvi, i dalje se pozivaju na Crkvu kada tvrde da je “rodna ideologija” štetna za djecu. Ako ovo uzmemo kao fantazmatski scenarij, možemo se zapitati: Gdje je u ovoj sceni stvarna pedofilija? U ovom sukobu između Crkve i feminizma i LGBTQIA+ prava, gdje se zapravo desilo zlostavljanje djece? Samo u Francuskoj je u posljednjih sedamdeset godina otprilike 330.000 maloljetnika preživjelo seksualno zlostavljanje koje su nad njima izvršili svećenici. Zašto se to nigdje ne spominje u navodima da rodna ideologija vodi u pedofiliju? Je li to možda zato što optužba briše svaku odgovornost za štetu nanesenu djeci time što se projicira na drugo mjesto? Da li je cilj neobuzdanih tvrdnji protiv “roda” da se skrene pažnja sa već iznijetih optužbi protiv Crkve koje su opsežno dokumentirane?

Ovdje spomenuti francuski svećenik, Tony Anatrella, optužen je po više tačaka za zlostavljanje i seksualni napad 2021. godine jer je nudio homoseksualcima da će ih “izliječiti” time što će s njima imati seks.¹⁶ Na žalbe protiv njega iznošene u raznim župama i raznim biskupijama nije odgovarano, a tek sada, nakon decenija takvog navodnog zlostavljanja, izveden je pred sud u okviru crkvenog pravosudnog sistema.¹⁷ Dugi spisak optužbi protiv svećenika u Katoličkoj crkvi za napastovanje djece, brutalno jasno pokazuje kako zabrane otvorene i konsenzualne gej i lezbejske seksualnosti ili braka podržavaju iste vjerske institucije koje se i same bave oblicima seksualne prisile, pretežno štetne po djecu, a koje potom brzo poriču ogromnu štetu koju nanose. Moglo bi se spekulirati o tome da li ovaj prilično pogubni karikaturalni prikaz gejeva i lezbejki, gdje spadaju i njihovi roditelji koji ih podržavaju ili njihovi

queer roditelji, kao onih koji “nanose štetu” djeci predstavlja projekciju i poricanje brutalne seksualne eksploatacije djece koju provodi Katolička crkva. Ako pitamo, pa gdje je ta šteta koja je nanijeta djeci u ovoj sceni pojačanih zabrana protiv LGBTQIA+ osoba, vidjet ćemo da štetu nanose oni koji tvrde da je zaustavljaju. Birajući queer ljude kao žrtvenu janjad, Crkva projektuje i odriče se štete koju je nanijela djeci kao i reparacija koje tek treba da uslijede, pri čemu nastavlja nanositi još više štete mladim queer ljudima širom svijeta.

Možemo vidjeti kako projekcija i preokretanje strukturiraju scenu optužbe i saučesništva. Zakoni i politike koji se zasnivaju na ideji da će se djeca oštetiti ako se izlože afirmativnim prikazima gej i lezbejskog života, osmišljeni su da sami nanesu štetu. Moraliziranjem protiv štete u takvim slučajevima odobrava se nastavak nanošenja štete, posebno mladim ljudima koji pokušavaju da se snađu sa svojim rodom i seksualnošću. Zakon o zabrani gej propagande donesen prije skoro deset godina u Rusiji uključuje zabranu prikazivanja ili distribucije bilo kakvog afirmativnog opisa “netradicionalnih” seksualnih odnosa maloljetnicima (shvaćenog kao “propaganda”), što znači i lezbejsko i gej roditeljstvo. Jedna od posljedica je i široko rasprostranjena cenzura filmova, reklama i književnosti; gašenje aktivističkih organizacija; te egzodus mnogih ljudi iz queer zajednice. Sličan zakon usvojen je u Mađarskoj 2021. godine, a u vrijeme pisanja ovog teksta, u susjednoj Rumuniji Orbanove pristalice predstavile su nacrt zakona koji bi zabranio bilo kakvu diskusiju o “gej propagandi” u školama u ime sprečavanja zlostavljanja djece i promoviranja prava djece.¹⁸ Tim prijedlogom se ograničava svaki vid seksualnog obrazovanja u školama, posebno ako objašnjava homoseksualnost ili promjenu spola. Ovo drugo se posmatra kao “laž” koju propagira zapadni “napad rodne ideologije” na tradicionalnu porodicu.¹⁹ Skorije američke inicijative za “spašavanje” djece od izloženosti rodu kao spektru ili gej i lezbejskoj seksualnosti (kao i biseksualnosti), koje se trenutno vode u Wyomingu i na Floridi, na primjer, oslanjaju se na diskurs koji već neko vrijeme dijele i Katolička i Evangelička crkva kroz kongrese i mreže, a koji finansijski podržavaju razni bogati pojedinci i konzervativne organizacije, od kojih su mnoge zaštićene i ne mogu se javno otkriti prema poreznom zakonu SAD-a.²⁰

Ako neki obrazovni program ohrabruje kompleksan pogled na ljudsku seksualnost, pa čak i podučava da su životi gejeva i lezbejki vrijedni poštovanja i dostojanstva, da takvi životi postoje kako bi se priznali i afirmirali, to ne znači da se djeca uče da budu gej. Time im se nudi način da razmišljaju o mogućim načinima življenja seksualnog života i, da, ohrabruju se da pokušaju pronaći vlastitu želju. Činjenica da smo u stanju da mislimo o gej i lezbejskom životu u najmanju ruku znači da znamo i cijenimo da ima ljudi u društvu koji žive živote koje ti pojmovi ispravno opisuju. Usljed toga možemo početi da uvažavamo te živote, što nije isto što i postati gej ili lezbejka, ili biti naučen da je ispravno slijediti jednu jedinu seksualnu putanju. Pomislimo samo na sve one živote koje uvažavamo, a da ih sami ne živimo. Da nismo sposobni za takvo razlikovanje, onda bi jedini dostojanstveni životi bili oni koji odražavaju naš vlastiti – što je potvrda narcizma, supremacije i kulturne arogancije koja odbija etički susret sa razlikom.

Ako osoba odrasta kao heteroseksualna i svoju seksualnost smatra jedinom mogućom, onda gej i lezbejski životi postaju nezamislivi, aberrantni, čak i monstruozni. Strah od tog čudovišta, međutim, sastavni je dio vlastitog psihičkog života – nezamislivo koje proganja zamislivo.²¹ Osoba živi jedinu moguću seksualnost koja postoji, što znači da su drugi oblici protjerani iz misli u područje u kojem se oblikuju snovi i noćne more. Isključiti samu pomisao o queer srodstvu, gej i lezbejskim seksualnim životima i oblicima intimnosti, te trans životu, na primjer, znači da se oni moraju na neki način odbaciti ili negirati, te da se vraćaju samo kroz fantazmatska uređenja koja i organiziraju svjesna uvjerenja i prijete im. Na kraju krajeva, “nezamislivo” mora ostati nezamislivo, a za to je potreban svojevrсни neprestani psihički rad. Ako se pojavi, kada prođe u misao, mora ponovo postati nezamislivo, tako da je potreban mehanizam koji će ga spriječiti da ikada postane previše zamislivo. Oni koji nastoje da queer život učine nezamislivim, zapravo su ga već mislili, zbog čega su njihovi napori uvijek tjeskobni i stalno se ponavljaju.

Oni koji se protive seksualnom obrazovanju sa takvim ciljevima ipak pretpostavljaju, sa žarom kojim se prikriva vid seksualnog terora, da ako možete misliti način života kao moguć ili vrijedan, vi ste, ili ćete biti,

vrbovani u taj način života. Ako gej i lezbejski život, ili BDSM, postane misliv, onda ćete to i probati! Jedini način da to ne učinite jeste da ga zadržite u sferi nemislivog.²² Cijela ova psihička ekonomija je organizirana ovim namjernim oblikom nepismenosti. Najekstremnije stajalište ove vrste je da će djeca koja nauče riječ “gej” postati gej, kao da će sama riječ magično izazvati seksualnost i seksualnu praksu. Kakva se samo moć pripisuje jednoj riječi! Puka izloženost toj riječi isto je što i *grooming* i indoktrinacija, kao da će nezaustavljivi nalet iz nesvjesnog preuzeti život, lišavajući ga prosuđivanja i orijentacije. “Virusni” karakter roda koji potvrđuju mnogi njegovi protivnici dokazuje zaraznu moć ove fantazije; ako vas riječ dotakne, ući će u vaše stanice i početi se razmnožavati sve dok se potpuno ne preobrazite u nju.

Fantazmatsko klizanje – ono što Lacan naziva *glissement* – dešava se usred ovakvih argumenata koje smo dosad razmotrili. Da li su to uopšte argumenti? Ili moramo vidjeti način na koji sintaksa fantazma reda i izbacuje iz reda slijed argumenta? Prema ovom stajalištu, afirmirati gej i lezbejsku seksualnost znači postati gej ili lezbejka. Znati takve stvari znači postati bespomoćno zaražen i preobražen tim znanjem. Reći da postoji više od jednog načina da se živi vlastita seksualnost znači reći da je svaki oblik seksualnog ponašanja dopušten, uključujući i one kojima se nanosi najveća šteta, one koje je, na primjer, počinila sama Katolička crkva. Nijedan od ovih zaključaka ne proizlazi iz svojih premisa, a ipak se, usljed “klizanja” između premise i zaključka, čini da gej i lezbejski brakovi, seksualnost izvan bračnih heteroseksualnih odnosa i obrazovanje o ljudskoj seksualnosti vode zlostavljanju djece najopakije vrste.

Bilo bi dobro da se “sasvim podrazumijeva” da se zakonskim obespravljenjem i javnim omalovažavanjem najteža šteta nanosi mladim queer osobama i mladim feministicama. Međutim, očigledno je da se to ne podrazumijeva. Izgovaranje očiglednog mora se dopuniti drugačijim planom kritike u situaciji kada suparnički osjećaj očiglednog nastoji steći moć i izbrisati trag svoje opozicije. Zakoni koji nastoje lišiti queer, trans i feminističku mladež (može se biti sve troje istovremeno, naravno) obrazovanja, zakoni koji nastoje zabraniti svako kritičko razumijevanje rase i rasizma u obrazovanju, lišavaju mlade ljude, posebno feministice,

queer i trans mlade, razumijevanja svog svijeta. Ti zakonski oblici nametanja kontrole samoj misli nanose štetu: pojačavaju marginalizaciju i podrivaju mogućnost življivog života. Šteta koju ovi zakoni nanose oslaanja se na umišljaj da se njima odvraća šteta. To je moralni alibi, inverzija, ona vrsta koja omogućava da moralni sadizam cvjeta. Šteta se nanosi njegovanjem imaginacije o tome gdje se šteta dešava i ko je čini. Ta fantazmatska scena dovodi do premještanja sa stvarno nanesene štete, pri čemu se s njom nastavlja a ona se opravdava, jer ako se izvor te štete uspješno eksternalizira, tada uništenje te eksternalizirane forme održava destruktivno djelovanje na životu – i pojačava ga. Podučavanje o rodu se postavlja kao zlostavljanje djece, odbrana prava na abortus izjednačava se sa odbranom ubistva, osiguranje prava na promjenu roda je napad na Crkvu, naciju i porodicu – sve te tvrdnje zavise od nabijenih poimanja zlostavljanja, napada i ubistva koja se mogu premjestiti i kondenzirati u predstave, riječi i fantazme u kojima leži ogromna moć. Zakon može postati zlostavljajući time što zlostavljanje prepoznaje kao ono čemu se suprotstavlja; zakon može napadati živote ako zamišlja da životi na koje utiče napadaju porodicu; zakon može čak i ubijati ili pustiti da se umre kada odluči da su neki životi toliko korozivni ili destruktivni da je opravdano izložiti ih, nezaštićene, smrtonosnom nasilju.

Savremeni napadi na rod u Sjedinjenim Američkim Državama Cenzura i oduzimanje prava

Svi moji susreti sa antirodnom pokretom su se tokom posljednjih nekoliko godina odigrali jedino izvan Sjedinjenih Američkih Država. Dje-lovalo je kao da se prigovara engleskom izrazu za koji u velikom broju drugih jezika nema mjesta.¹ Njega nije samo teško prevesti nego i krši gramatička pravila u jezicima u koje stupa – predstava je onog što se ne može i ne treba asimilirati. Nekad se tretirao kao kulturni, ako ne i imperijalistički namet, koji privlači mnoštvo anksioznosti – ali i legitimnih bojazni – zbog američkog kulturnog i ekonomskog uticaja ili, na nekim mjestima, zapadnoevropskog uticaja. Naivno smatrah da za antirodni pokret nema mjesta u Sjedinjenim Američkim Državama, jer se pojam “rod” u anglosferi manje-više normalizirano koristi.¹ Naravno, u akademskom svijetu je bilo rasprava među onima koji daju prednost “spolnoj razlici” i onima koji promišljaju “rod”. A bilo je i javnih kontroverzi u vezi sa rodom, odnosno trans osobama i korištenjem toaleta koji preferiraju, sticanjem zakonskih prava na priznanje, pristupačne i adekvatne zdravstvene zaštite, i bavljenjem sportom pod ovom ili onom rodnom oznakom. Međutim, nedavno se nešto promijenilo. Kampanja za ljudska prava (Human Rights Campaign) 2020. godine izvijestila je da

1 U Bosni i Hercegovini u upotrebi je engleski termin gender kao sinonim za rod, ali i (s)pol – na primjer, u nazivima institucija: Agencija za ravnopravnost spolova, Gender centar Federacije BiH, Gender centar Republike Srpske – Centar za jednakost i ravnopravnost polova. U oktobru 2024. Ustavni sud Republike Srpske donio je odluku da pojam gender nije u saglasnosti sa Ustavom RS jer “ne pripada nijednom od jezika u službenoj upotrebi u Republici Srpskoj” (op. prev.).

su zakonodavna tijela američkih saveznih država podnijela sedamdeset i devet prijedloga zakona usmjerenih na trans osobe. Te brojke su sada uvišestručene. Samo u prvih šest mjeseci 2023. godine, preko četiri stotine prijedloga zakona usmjereno je na LGBTQIA+, a ponajviše na trans osobe, posebno mlade, s tim da se pojmovi “rod” i “rodna ideologija” mogu pronaći u većini.²

U proteklih nekoliko decenija u Sjedinjenim Američkim Državama vođene su brojne rasprave o rodu, ali se sam pojam nije smatrao značajnim problemom. Na koncu, služio je svojoj svrsi i većini ljudi se nije činilo da predstavlja opasnu ideologiju. Prvi put je počeo da rezonira sa međunarodnim antirodnom pokretom u kontekstu rasprava o transrodnom identitetu, kada su se u priču uključile evangeličke grupe. Onda je, međutim, Konferencija katoličkih biskupa Sjedinjenih Američkih Država 2019. godine prikupila Papine izjave o rodu i objavila nastavnički vodič u kojem se upozorava na opasnosti od spola i roda u obrazovanju.³ Naknadne rasprave vrtjele su se oko pitanja da li trans osobe trebaju imati mogućnost da koriste toalete koji odgovaraju rodu kako ga same definiraju. Pitanje se zatim javlja u raspravi o tome da li se trans žene mogu kvalificirati za ženske sportove i, ako da, pod kojim uslovima. Nakon toga ga nalazimo u prepirci o tome da li trans djeci treba obezbijediti zdravstvenu zaštitu i resurse zajednice za svaku tranziciju kroz koju prolaze.⁴

Uskraćivanje zdravstvene zaštite i cenzura u obrazovanju zastrašujući su oblici obespravljanja kojima teži sve veći broj gradova i država u SAD-u. S jedne strane, djeci se daje previše slobode da uče, da odlučuju o vlastitoj sudbini. S druge strane, očigledno su podvrgnuti indoktrinaciji i sloboda da misle treba da im se vrati zakonodavnim putem. Nagomilavajući zakonodavne prijedloge, desničari nastoje naložiti šta se može podučavati, a šta ne, što znači da se sve više gura državna misaona policija koja se smješta nasuprot “rodnoj ideologiji”, koncipiranoj kao oblik prisilne konverzije. Ako nam se čini da teško razaznajemo šta je tobožnja ideologija, okarakterizirana kao indoktrinacija, a šta ograničavanje dostupnog materijala za čitanje (i mišljenje) i zdravstvene zaštite koju učenici i učenice mogu dobiti, s koje strane nalazimo indoktrinaciju? Da li je

problem to što su djeca preslobodna da misle i zamišljaju? Pretpostavlja li se da će, ako o nečemu budu čitala, djeca to i *postati*? Kakve se to čudne moći pripisuju čitanju i knjigama? Cenzura tako negira vlastito uvjerenje u prekomjernu tranzitivnu moć riječi kojih se boji: one su očigledno previše uzbuđljive i transformativne da bismo ih pustili blizu djece. Same riječi prešutno postaju regruteri i zlostavljači te se zbog toga moraju odstraniti iz učionice kako bi se osujetio njihov navodno ogroman i destruktivan učinak. Strahovi se rasplamsavaju tako da postaje prihvatljivo otpuštati ljude sa radnih mjesta; ograničavati šta se može reći, pokazati, čuti i podučavati; te stigmatizirati nastavnike, administrativno osoblje i umjetnike koji se usude pokrenuti pitanja. Takve radnje možda nisu fašizam u punom smislu te riječi, ali predstavljaju jasne elemente fašizma koji ne slute dobro po budućnost ako im se ne usprotivimo.

Podsjetimo da se pojedine riječi zamišljaju tako moćnim da je u cenzuri jedina nada da ih se te moći liši. Beznadežna situacija, svakako, za one koji žive u strahu od tekstova, govora, slika i nastupa – što uključuje i drag nastupe. A opet, prakse cenzure pripisuju više moći riječima i tekstovima i nastupima nego što bi je oni ikada mogli samostalno imati. Učenje riječi kao što su “gej”, “lezbejka”, “trans”, čak i “rod” idealno bi trebalo pobuditi bezazlena pitanja među mladim ljudima: Šta to znači? Da li je to šansa da se ispričaju neke povijesti, daju neke informacije i da se učenice i učenici oslobode neosnovanih predrasuda? Ovo otvaranje uma življenim mogućnostima kojima obiluje savremeni život predstavlja način spoznavanja svijeta u kojem se živi. Ne mora se tako živjeti da bi se znalo da neki drugi ljudi tako žive, a sticanje znanja o nekom načinu života ne znači da imamo obavezu slijediti takav način života. Sve ovo bi trebalo biti jasno samo po sebi, ali osnovni obrisi jasnoće brzo nestaju kako se javljaju prilike da se rasplamsaju strasti koje služe konsolidaciji autoritarnih moći.

Slično tome, zdravstvena zaštita bi u idealnom smislu trebala biti služba koja ublažava patnje. Uskraćivanjem zdravstvene zaštite, ljudi se prepuštaju svojoj patnji bez izgleda za izlječenje. Naravno, trebaju se povesti ozbiljne rasprave o tome kakvu je vrstu zdravstvene zaštite mudro obezbijediti mladim ljudima i u kojem uzrastu. Ali, da bismo

takvu diskusiju vodili, moramo se kretati unutar sfere zakonitosti. Ako je i samo razmatranje rodno afirmativne njege zabranjeno, onda niko ne može odlučiti koji je oblik najbolji za određeno dijete određene starosne dobi. Te rasprave moraju ostati otvorene da bismo se pobrinuli da zdravstvena zaštita služi dobrostanju i napretku djeteta.

Cenzura i zanemarivanje počinju da preovladavaju, kao i stigma i stid. Sprečavanje djece da gledaju drag nastup u Tennesseeju jer je “lascivan”,⁵ ili zabranjivanje da se čitaju knjige sa lezbejskim i gej likovima i temama nisu skriveni poduhvati. Nalaze se na naslovnicaama svih medija, šire strah, zgražanje i mržnju. “Zabrane” su javni događaji kojim se na razrađene načine ponavlja i reproducira zabranjeni sadržaj, čime se postižu dvije stvari odjednom: i cenzura i zapaljiva javna retorika. U rukama političara kakav je Ron DeSantis na Floridi, napori da se unište nastavni planovi i programi u školama, da se otpuste nastavnici i profesori koji podučavaju o gej i lezbejskom životu, te da se uskrati rodno afirmativna zdravstvena zaštita za trans mlade, postaju način da se okupe mrzilačke strasti i da se još više javnosti vrbuje u desničarsku političku formaciju koja se zasniva na pravedničkoj mržnji i “zabrinutosti za djecu”. Cilj ovakvih zabrana nije samo da se stvori baza, već i da se proizvede jedan vid popularne podrške koju pokreće strasna žudnja za autoritarnom moći. Uzimajući u obzir fantazmatsku scenu koja djeluje u takvim javim izlaganjima, mogli bismo razumno upitati: Da li stvarno nastavnici i zdravstveni radnici “vrbuju” mlade u “woke” i rodnu ideologiju ili se radi o tome da je mnoštvo zabrana i zakonodavnih poteza protiv feminizma, studija rase i LGBTQIA+ tema instrument koji desnica koristi za vrbovanje?

Florida je zabranila rodno afirmativnu zdravstvenu zaštitu za maloljetnike u februaru 2023. godine, a mnoge države su je u tome slijedile.⁶ U martu 2023. godine, zakonodavno tijelo Floride predložilo je zakone kojima se nalaže da zamjenice i življena imena koja se koriste u školama odgovaraju rodovima i imenima koja su pripisana pri rođenju, čime se potvrđuje da je “spol nepromjenjiva biološka odlika” i zabranjuje korištenje bilo kakvih materijala o rodu i seksualnoj orijentaciji prije osmog razreda. Knjige na temu “homoseksualnosti” u školama zabranjuju oni

koji se boje da će ova “perverzija” dovesti u pitanje religijsku doktrinu ili da će postati normalizirana, ili da će se takvim knjigama djeca regrutirati. Naravno, feminističke knjige, knjige o rasi, knjige o historiji ropstva, čak i knjige o Holokaustu (Spiegelmanov *Maus*) meta su cenzorskih kampanja na sve antiintelektualnijoj i sve autoritarnijoj političkoj sceni u Sjedinjenim Američkim Državama.

Prijetnje, prijedlozi zakona, javne optužbe udaraju na obrazovanje na svakom nivou. U Floridi se zakonom o visokom obrazovanju, predloženom 2023. godine, državnoj vladi dala ovlast da naloži ukidanje programa ili zatvaranje odsjeka za oblasti kritičke teorije rase, rod-nih studija i interseksionalnosti na javnim koledžima i univerzitetima. Prijedlog zakona je odobrio i gurao guverner DeSantis – čije bi izborne ambicije, ako budu uspješne, mogle njegove politike uvesti i na savezni nivo. Ovaj prijedlog predstavlja nadogradnju njegove ranije odluke da popuni upravni odbor na New Collegeu konzervativnim kolegama kako bi savladali “woke ideologiju” koja vlada na ovom fakultetu. Prijedlog zakona koji je 2022. godine podnesen u Wyomingu već je pozivao na ukidanje finansiranja rod-nih i ženskih studija na Univerzitetu Wyoming po osnovu toga da program nije dovoljno akademski zahtjevan, da je pristrasan te da se rukovodi “ideologijom”. U ovom slučaju, čini se da se studenti podučavaju određenoj političkoj tački gledišta, ili da se roditelji plaše da će djeca podložna uticaju jednostavno prihvatiti kao istinito sve što im kažu nastavnici orijentirani ka društvenoj pravdi. U jednom ranijem prijedlogu zakona koji je podnesen zakonodavnom tijelu države Oklahoma u decembru 2021. godine, tvrdi se da je izlaganje učenika temama poput rase, roda i seksualnosti isto što i njihova indoktrinacija. Jezik koji se deset godina ranije koristio u Latinskoj Americi vratio se u Sjedinjene Američke Države kroz konzervativni pokret koji se oslanja na dobro organizirane strahove Evangeličke crkve.

Ideja prema kojoj je izloženost ideji dovoljna da bi došlo do indoktrinacije, podrazumijeva nesmetan i brz prelaz sa misli na uvjerenje, pri čemu se zaobilazi svaka prosudba i procjena. Mladalački um u ovim slučajevima prešutno se predstavlja kao potpuno porozan ili bespomoćno prijemčiv na prodornu moć, kao da izloženost nekoj riječi ili misli znači

izloženost penetraciji protiv svoje volje. Na ovaj način, optužbe za indoktrinaciju i pedofiliju utapaju se u moćni fantazam o tome da se djeci nanosi šteta. Naravno, možemo strpljivo reagirati i pokazati da obrazovanje ne funkcionira tako. Neko sazna za ideju, razmotri šta ona znači, a onda se traži da smisli vlastite ideje o tome da li je ona ispravna, odnosno kako ju je najbolje tumačiti. To se zove misliti u učionici. Lišavanje znanja i prilike da se samostalno razmišlja u učionici predstavlja značajnu štetu, koju mladi ljudi trpe kada im se osporava pravo da stiču spoznaje o sebi i o svom svijetu.

Ne radi se o tome da oni koji iznose optužbe za indoktrinaciju jednostavno ne razumiju kako funkcioniraju obrazovna okruženja. Oni znaju da je razvijanje autonomne prosudbe obrazovni cilj i plaše se tog potencijala, te slobode da se misli, više nego što se plaše indoktrinacije. Oni koji brane cenzuru, koji iznose optužbe protiv ideologije pod oznakom “woke”, hoće da održe doktrinarnu kontrolu u obrazovanju, pri čemu se češće priklanjaju pravima roditelja no javnom obrazovanju. Optužba za indoktrinaciju često nosi odmetnuti oblik ispovijesti. Oni žele da uguše kritičku misao u ime doktrine i, nenamjernom ispovjednom projekcijom, pretpostavljaju da njihovi protivnici žele to isto. Prema roditeljima i školama i zakonodavnim tijelima koja teže cenzuri, zabranjujući da se o nekim idejama uopšte misli, ideje koje oni podržavaju su jedine koje bi trebale biti nekritički prihvaćene kao istinite. Nasuprot tome, zamišljaju da otvoreni diskurs o idejama koji se vodi u obrazovnim okruženjima slijedi istu logiku. Ako se ideje smatraju zaraznom pojavom, a mladi umovi vide kao bespomoćni, opasno porozni, onda misliti o ideji znači prihvatiti tu ideju u njenoj cijelosti – biti preplavljen njom, proboden njom ili savladan njenom moći.

Prelazak ideje u um, u njegove strukture uvjerenja i djelovanja, očigledno se zamišlja kao neko neometeno kretanje. Cenzura se stoga *ne* smatra štetom po one kojima se uskraćuje obrazovanje, posebno seksualno obrazovanje, već ispravkom štete, načinom da se šteta zaustavi. Šteta koju nanosi cenzura se opravdava zamišljenom štetom koju ona nastoji zaustaviti. To znači da ako obrazovanje bude oslobođeno ideološke kontrole one vrste kako je cenzura predstavlja, morat ćemo sami

sebe obrazovati o tome kako cenzura djeluje i o strahu koji ona nastoji podstaći, da bismo mogli rasklopiti fantazam koji stvara, čak i popraviti štetu koju trenutno nanosi.

Obrazovna scena se zamišlja kao neprestana indoktrinacija, koja sugerira da su čak i “otvorene” rasprave samo načini kontrole misli da bi ona mogla djelovati. “Rasprava” ovim cenzorima predstavlja odobravanje, naturalizaciju, čak i promociju političkih tvrdnji koje se povezuju sa datim konceptima. Kada se ne dozvoljava ni pomen roda ili seksualne orijentacije u osnovnim školama, nije cilj samo da se zaustavi prihvatanje raznolikosti roda i seksualnosti, već da te misli postanu neizgovorive, nečitljive i nemislive. Reći da raznovrsnost postoji, po toj logici, već znači napraviti štetu. To, međutim, može biti istina samo ako dotične riječi imaju moć da izvrše potpunu i apsolutnu konverziju. Ironično i strateški, svaki put kada cenzor nabraja pojmove koji se ne bi smjeli izgovarati ili misliti, on zapravo ponovo uvodi te pojmove u jezik i misao, raspiruje javnu fantaziju i okuplja ljude za svoj front. Kako onda zakonodavno tijelo uopšte može zabraniti pojam koji se ne smije ni izgovoriti? Cenzor se guši vlastitim diskursom, izbacuje proklete riječi, a ipak taj prigušeni bijes postane zakon. Bijes se prenosi kroz publicitet zabrane, čime se, takoreći, zagovara da je mržnja moralan način osjećanja i da samo velike autoritarne sile mogu ispuniti taj projekat moralnog sadizma.

Potrebno se samo osvrnuti na jezik nekih od ovih zakonodavnih prijedloga da bi se shvatilo kako se teror i anksioznost stapaju u loše argumente i strahovite fantazme. Istovremeno, oni postaju načini raspirivanja fašističkih strasti koje rezultiraju oduzimanjem osnovnih prava ljudima i narušavanjem života i sredstava za život. U decembru 2021. godine, Rob Standridge, državni senator iz Oklahome, podnio je prijedlog zakona sa sljedećim obrazloženjem za ukidanje finansiranja i cenzuru:

Mi smo u Americi blagoslovljeni time što svaki građanin ima pristup besplatnom javnom obrazovanju, a ima i slobodu da nastavi visoko obrazovanje ako želi. Svrha našeg zajedničkog obrazovnog sistema je podučavanje učenika matematici, historiji, nauci i drugim ključnim oblastima učenja – koje se dalje proširuju na fakultetima kako studenti slijede oblasti prema svojim interesima...

Naš obrazovni sistem nije mjesto za prenošenje moralnih lekcija, što bi trebalo prepustiti roditeljima i porodicama. Nažalost, sve više škola pokušava indoktrinirati učenike izlažući ih nastavnim planovima i programima i predmetima o rodnom, seksualnom i rasnom identitetu. Moji zakoni će se pobrinuti da ovakvi časovi ostanu kod kuće i van učionice.

Prijedlog zakona čiji je autor Standridge, Senate Bill 114, “zabranjuje javnim školskim distriktima, javnim ugovornim školama i javnim školskim bibliotekama da posjeduju ili promoviraju knjige koje se bave proučavanjem spola, seksualnih preferencija, seksualne aktivnosti, seksualne perverzije, klasifikacije zasnovane na spolu, seksualnog identiteta, rodnog identiteta ili knjige koje sadrže sadržaj seksualne prirode za koji bi razuman roditelj ili zakonski staratelj želio znati ili ih odobriti prije nego što mu dijete njima bude izloženo”. Iako se prijedlogom zakona jasno nastoji povećati roditeljska kontrola nad onim što se uči u učionici, također se odvaja ono što bi “razumni” roditelji ili staratelji odobrili te se implicira da postoji druga grupa roditelja i staratelja koji su nerazumni, čak i opasni. Poput zakona koji zahtijeva da se roditelji koji traže zdravstvenu zaštitu za trans mlade prijave socijalnim službama, i ovaj zakon roditeljski svijet dijeli na one koji pravilno pružaju zaštitu i one koji ugrožavaju, čak i zlostavljaju svoju djecu time što im dopuštaju da čitaju materijale koje cenzori mrze, ili im omogućuju zdravstvenu zaštitu kojom se podržavaju da napreduju. Povezivanje seksualnog obrazovanja sa zlostavljanjem djece unosi u ovu javnu raspravu ogromnu moralnu anksioznost i strah, što povećava fantazam “roda” ili “spola”. Na sličan način, dijete koje je “izloženo” literaturi koja govori o lezbejskim i gej životima ili porodicama, seksualnosti ili maltretiranju rodnoqueer djece ta literatura ugrožava, kao i bilo kakva rasprava o tome. Baš kao što se podučavanje mladih o LGBTQIA+ životima ili organiziranje zdravstvene zaštite za trans djecu smatra “zlostavljanjem”, “izloženost” literaturi o takvim temama je isto što i izloženost pornografiji ili egzibicionistima na igralištu, što je još jedan primjer fantazmatskog klizanja koje raspiruje strah i mržnju kao osnovne političke strasti. Dešava se da se razlike zamagle kada zavlada potpuna seksualna panika. Seksualna scena se javlja kao pozadina čitanju i mišljenju i govorenju, kao da su ideje o kojima

dijete uči ušle u samo tijelo i nastanile ga. Mlada i nevina djeca bivaju protiv svoje volje penetrirana idejama o seksualnosti, idejama koje se preobražavaju u zlostavljače.

Problem, dakle, nije u tome da će djeca pročitati o gej seksualnosti i postati gej. Umjesto toga, kritičari seksualnog obrazovanja su već uhvaćeni u fantazmatski scenarij u kojem su djeca zlostavljana i u kojem ih preuzima ono što čitaju. Ovdje ponovo kao da se zamagljuju optužbe za indoktrinaciju i pedofiliju, na osnovu uvjerenja i straha da primanje ideje znači podvrgavanje neželjenoj penetraciji. Fantazija je akutna, a pornografiju koja je prečišćava, takoreći, proizvode sami kritičari za vlastite napore vrbovanja.

Seksualno obrazovanje generalno sadrži rasprave o seksualnoj etici i uslovima pristanka, učenje kada i zašto reći “da” i “ne”. Također generalno sadrži objašnjenje ljudske seksualnosti, što bi trebalo pomoći mladima da razumiju šta se dešava sa njihovim tijelima te im omogućiti da razmotre oblike želje i uživanja koji nisu štetni i kojih se nikada ne treba stidjeti. Razmatranjem šta znači biti orodnjen i koje mogućnosti postoje da smo orodnjeni drugačije, nastavni planovi i programi seksualnog obrazovanja bi trebali poticati informiranu prosudbu, etičko odlučivanje i osjećaj tjelesne autonomije. Mogućnost neželjene penetracije je svakome zastrašujuća, a penetracija, ako se desi, treba se desiti samo pod uslovom da je željena i da je za nju data saglasnost. Feminizam se najotvorenije suprotstavlja silovanju i napadima, a LGBTQIA+ pokreti se suprotstavljaju maltretiranju i nasilju. A ipak, u ovoj fantazmatskoj transfiguraciji, tijelo penetriraju te “ideologije”, kao da one koje su nas najviše naučile o seksualnom pristanku i autonomiji krše oba ta principa svojim učenjima.



Guverner Greg Abbott je 22. februara 2022. godine dostavio izjavu Ministarstvu za porodicu i službe zaštite Teksasa u kojoj je rodno afirmativnu njegu za mlade nazvao oblikom “zlostavljanja” te naložio državnim organima da provedu istrage protiv roditelja, da bi se djeca zaštitila od dalje štete. Zahtijevao je da zdravstveni radnici prijave roditelje koji traže medicinsku pomoć za svoju djecu u tranziciji. Nejasno je kakav je pravni status takvog naloga, s obzirom da je državno zakonodavno tijelo odbilo

da usvoji zakon SB 1646 nekoliko mjeseci ranije, a kojim bi se medicinska pomoć za rodnu tranziciju definirala kao oblik zlostavljanja djece. Ipak je, u vrijeme pisanja ove knjige, podnijeto više od stotinu prijedloga zakona o medicinskoj njezi u najmanje trideset država.

U Sjedinjenim Američkim Državama 2022. godine došlo je do porasta zakonodavnih inicijativa da se u školama zabrane upućivanja na rod i seksualnost. Kataklizmično poništavanje presude *Roe protiv Wadea* u junu 2022. godine potaklo je te pokrete i, do određene mjere, zasnivalo se na sličnom vokabularu. Protivnici seksualnog obrazovanja koje spominje “rod” i oni koji prigovaraju pojmovima poput “gej i lezbejka” oslanjaju se na karikature seksualnog obrazovanja koje predstavljaju kao oblik zlostavljanja djece, ili kao zavođenje djece, ili kao stremljenje da se djeca konvertiraju na homoseksualnost i, u nekim slučajevima, transseksualnost. Zakon o roditeljskim pravima u obrazovanju, koji je potpisao guverner Floride Ron DeSantis u martu 2022. godine, navodi da se nastava u učionici “o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu ne smije odvijati od vrtića do trećeg razreda” i stupio je na snagu 1. jula te iste godine. U odbranu svoje inicijative, DeSantis je krivio “woke rodnu ideologiju” za uvođenje takvih tema u osnovne škole. Do aprila 2022. godine, preko deset državnih zakonodavnih tijela donijelo je takve zakone koje su kritičari nazvali prijedlozi “Don’t Say Gay” (Ne reci gej). Neposredno nakon potpisivanja zakona, nastavnici rodnog i seksualnog obrazovanja širom zemlje počeli su primati prijetnje po život, a neki su izgubili svoje pozicije. Druge su nazivali “groomerima”, odnosno osobama koje odgajaju djecu za seksualne odnose sa odraslima, ili otvoreno “pedofilima”.⁷ A u mnogim dijelovima zemlje, škole koje nude savjetovanje učenicima koji žele promijeniti rod treba prijaviti za nanošenje štete mladim ljudima. Ovome, kao i nalogu guvernera Abbotta da se istraže roditelji koji omogućavaju rodno afirmativnu zdravstvenu zaštitu za svoju djecu, LGBTQIA+ organizacije su pružile snažan odgovor, što je uključivalo i tužbu protiv Abbotta na osamdeset stranica koju su pokrenuli Lambda Legal i ACLU, koja se pokazala samo djelimično uspješnom u ublažavanju efekata ove politike. Uspjeli su zaustaviti postupak protiv jedne porodice sa trans djetetom, ali se ta presuda nije proširila na sve takve slučajeve.

U kojem se smislu, ako ga uopšte ima, pružanje zdravstvene zaštite djeci može označiti kao *zloupotreba*? “Zloupotreba” je jaka riječ, a Abbott se koristi snažnim osjećanjima bijesa i užasa, koji su u pozadini moralnog neslaganja sa zloupotrebom djece, kada tvrdi da su progresivne agende “zloupotreba”, u šta spadaju zdravstvena zaštita za trans i rodnoqueer mlade i dječja književnost koja afirmativno prikazuje gej, lezbejski, bi-seksualni i trans život. Jedan od argumenata koji je iznio Trevor Project⁸ ispravno glasi da uskraćivanje djeci pristupa materijalima pomoću kojih mogu shvatiti rodni spektar ili kako se homofobično maltretiranje odvija na igralištu ili u učionici, proizvodi izolaciju i stigmatizaciju queer i trans djece, stanje koje se historijski povezuje sa depresijom i samoubistvom. Lišava ih znanja i vještina koje su im potrebne za kretanje ovim svijetom. U ovoj situaciji, cenzuriranje rasprave o seksualnosti, rodu i bezbrojnim načinima življenja, djeluje kao oblik destrukcije, guši život i glas djece koja moraju znati da mogu živjeti i biti dobro, da mogu govoriti i da ih se treba čuti.

U Alabami se desetine medicinskih organizacija, uključujući Američko udruženje psihijatarata i Američko medicinsko udruženje, usprotivilo zakonu (SB 184) koji je stupio na snagu 8. maja 2022. godine i koji inkriminira rodno afirmativnu njegu za transrodnu djecu i adolescente i predviđa kaznu do deset godina zatvora za ljekare koji pružaju ovu vrstu njege. Zakon nastoji spojiti biološki spol i osobnost, što implicira da je osobnost stvar biologije i da se uspostavlja u vrijeme začeća. Argument je istovremeno usmjeren protiv trans prava i protiv prava na abortus. Medicinska udruženja koja se protive ovom zakonu detaljno navode štetne posljedice onoga što medicinski svijet naziva “rodnom disforijom”, uključujući i visoku stopu samoubistava među mladima koji se ne liječe. Zakon Alabame pogrešno predviđa da će se ispostaviti da je spol trans mladih koji im je pripisan pri rođenju onaj s kojim će se s vremenom saobraziti, ali medicinska udruženja u svom zajedničkom podnesku kao treća strana navode da je ovo predviđanje čisto spekulativno i nije zasnovano na medicinskim dokazima, čime se, zapravo, utvrđuje suprotno. Ustvari, medicinske organizacije koje se protive ovom zakonu jasno stavljaju do znanja da liječenje, uključujući hormonske blokatore, može biti spasonosno i da bi “bilo neetično uskratiti njegu koja bi mogla spasiti

život pacijenata sa bilo kojim drugim ozbiljnim zdravstvenim stanjem”⁹

Kao u slučaju kada se trudnoj osobi uskrati abortus uz obrazloženje da život fetusa ima prednost, možemo vidjeti da život trans mladih može, i hoće, biti žrtvovan zakonima koji im uskraćuju medicinsku njegu. Pripisivanje osobnosti fetusu ima prednost nad slobodom, ako ne i samim životom osobe koja je dužna iznijeti tu trudnoću do kraja. Na osnovu te posljednje tvrdnje uskraćuje se zdravstvena zaštita cijeloj klasi trudnih ljudi. Kod trans mladih, izvorni spol osobe ima prednost nad svakim doživljajem spola ili roda koji bi oni mogli imati kasnije, tako da im se iz istih razloga uskraćuju i promjena spola i zdravstvena zaštita. Feministice i trans i rodnoqueer osobe imaju svaki razlog da analiziraju šta se dešava sa zakonima kojima se kažnjavaju oni koji bi pružali spasonosnu zdravstvenu zaštitu, jer se i protiv jednih i protiv drugih koriste međusobno povezani argumenti.

Ograničavanjem zdravstvene zaštite, država je proširila svoju moć i sferu interesa, jer je ograničila tjelesnu autonomiju i osnovne slobode u ime zaštite fetusa, u slučaju abortusa, ili zamišljene mlade osobe podložne šteti, u slučaju promjene spola. Istovremeno se uvodi jasan princip nejednakosti, jer uskraćivanje zdravstvene zaštite objema ovim grupama također ih jasno podređuje državnim ovlastima. To su grupe koje ne smiju birati, ne smije im se dozvoliti da biraju, čiju slobodu država s pravom ukida, što znači ne samo da se ljudi dijele na one kojima se može i one kojima se ne može dozvoliti da ostvaruju slobodu, već da država treba da ima pojačane ovlasti da donosi tu demografsku odluku. Nadalje, radi se o životu tijela u koji država sada ulazi bez slobodnog pristanka, a u svrhu ograničavanja samih moći pristanka. Uzimajući u obzir fantazmatsku scenu koju smo razrađivali, nije li razumno zapitati se čije se tjelesne granice krše i kontroliraju i koja samopravedna okrutnost odobrava ovakvo proširenje državnih ovlasti da odlučuju čija će tijela živjeti u slobodi, a čija neće?

Queer, gej, lezbejskoj i trans djeci kojoj je uskraćeno obrazovanje o spolu, rodu i seksualnosti, čime bi se prepoznao i afirmirao njihov život u homofobičnom i transfobičnom svijetu, ostaje samo heteronormativno obrazovanje, i to kao obavezno. I dječaci i djevojčice moraju razumjeti da

pripisane rodne uloge nisu nužno one koje će oni preuzeti ili koje će se pokazati održivim u njihovim životima. To može značiti promjenu spola, ali može biti i način da se redefinira šta znači biti dječak ili djevojčica, ili da se pronađe vokabular koji prevazilazi binarni. Neko bi mogao okrenuti ploču i ustvrditi da je inkriminacija seksualnog obrazovanja po sebi uskraćivanje koje ostavlja posljedice, istinsko mjesto i instrument zloupotrebe. No, možda je pojam “zloupotreba” već toliko zloupotrijebljen da bi se koristio bez kvalifikacija.¹⁰ Da ponovimo, optužba za zloupotrebu koristi se moralnim užasavanjem nad zloupotrebom djece, iako bi to užasavanje trebalo da se nađe gdje mu je i mjesto, odnosno, uz pretučenu, osakaćenu, napuštenu djecu koju su odrasli i institucije odgovorne za te povrede i gubitke lišili mogućnosti da žive. Ozbiljna šteta se nanosi djeci kojoj se uskraćuje obrazovanje i briga. Ta vrsta uskraćenosti uzrokuje psihičku ozljedu, te stvara situaciju u kojoj sam život postaje oblik ozljede od koje moraju pobjeći. Ako queer ili trans dijete nastoji živjeti, ako djevojčica kojoj je pri rođenju pripisan muški spol želi promijeniti rodna očekivanja koja joj se postavljaju, ako dječak kojem je pripisan ženski spol pri rođenju nastoji afirmirati svoj život, a ne postoji jezik ili zajednica u kojoj se ti životi mogu afirmirati, oni postaju otpad izbačen iz ljudske zajednice, a njihova seksualnost i njihov rod postaju neizrecivi. Heteronormativnost postaje obavezna, zakonom ili doktrinom podržana, te formira horizont mislivog, granice zamislivog – i življivog. I tako se nameće zadatak, kako afirmirati život sa drugima na načine koji pripisuju vrijednost i daju podršku svima onima koji žele da dišu, vole i kreću se bez straha od nasilja. A usput, gdje je u ovoj sceni “pro-life” pokret? Nijedna država koja uskraćuje zdravstvenu zaštitu i priznanje trans djeci ne afirmira njihove živote.



Napad na rodnu ideologiju koristi se argumentima koji utiču na širok spektar ljudi, a njegovi oblici izobličavanja i cenzure idu paralelno sa napadom na ono što nazivamo kritičkom teorijom rase. Ta fraza funkcionira i kao skraćenica, fantazmatski ispunjena destruktivnom moći koja se može kontrolirati samo neposrednim proširenjem državnih ovlasti. U Sjedinjenim Američkim Državama i Ujedinjenom Kraljevstvu,

protivljenje kritičkoj teoriji rase često se usmjerava na izraz “sistemski rasizam”. Ako je rasizam u Sjedinjenim Američkim Državama sistemski, odnosno ako je historija imperije u Ujedinjenom Kraljevstvu istovremeno i historija rasizma, i ako rasizam opstaje u oba konteksta kroz imigracijske politike kojima se daje preferencijalni tretman bijelcima, a redovno se odbijaju nebijelci, onda je rasizam sigurno mijenjao svoje forme, ali je bio tu od početka i nije nestao. Za kritičku teoriju rase se govori da širi poruku prema kojoj su Sjedinjene Američke Države od svog nastanka rasističko društvo ustanovljeno genocidom starosjedi-lačkih naroda i ropstvom. I ovo se također opisuje kao “indoktrinacija”. Odavde proizlazi zapaljiva implikacija da “je” Amerika rasistička, ali se to “je” smatra zatvorenom tvrdnjom: Sjedinjene Američke Države (ili Ujedinjeno Kraljevstvo) su rasističke i nisu ništa drugo do rasističke u svim aspektima i kroz cijelu svoju historiju i sadašnjost. Postoje različiti načini da se razmišlja o ovoj tvrdnji, a jedan od njih glasi: u Sjedinjenim Američkim Državama rasizam nikada nije bio odsutan i trebamo se boriti za dan kada ćemo ga se konačno osloboditi. Ta tvrdnja je i tačna i razumna. Možemo pogledati stope morbiditeta i mortaliteta u Sjedinjenim Američkim Državama da sasvim jasno dokumentiramo da crni i smeđi ljudi imaju niži stepen pristupa pristojnoj zdravstvenoj zaštiti od bijelaca, da su češće meta policijskog nasilja i da se u većim stopama smještaju u zatvore.¹¹ Ta tvrdnja je zasigurno dobro dokumentirana.¹²

Zabrana “kritičke teorije rase” često izvrće zakon protiv diskriminacije na način koji opravdava cenzuru, te se tvrdi da bijelce ne bi trebalo optuživati za rasizam samo zato što su bijelci, niti da bi oni trebali odgovarati za zločine koje su počinili bijelci iz ranijih generacija. Ali napad na kritičku teoriju rase izjednačava pojam “kritička” sa uništenjem, a “rasa” se poima kao napad punog razmjera na naciju, kao da se radi o riziku po nacionalnu sigurnost. Naravno, moramo se zapitati, čija se nacija napada i koga se napadalo u ropstvu, a koga sada na ulici, u metrou, u zatvoru? Da li je došlo do preimenovanja tog uništenja, ako ne i rebrendiranja, u ovom reakcionarnom okretu koji jednoj pravnoj teoriji pripisuje tako ogromnu destruktivnu moć? Pošto ima tu zastrašujući moć, fraza “kritička teorija rase” poima se kao napad, a u Sjedinjenim Američkim Državama je u vrijeme pisanja ovog teksta zabranjena u nastavnom planu i

programu u najmanje sedam država, a isti proces je u toku u još šesnaest država.¹³ Ne iznenađuje da neki od tih desničarskih organizatora u Sjedinjenim Američkim Državama koji su se udružili protiv kritičke teorije rase također na meti imaju podučavanje “roda” i “queer teorije” u školama.

Do No Harm, neprofitna grupa koja se suprotstavlja trans afirmativnoj zdravstvenoj zaštiti za mlade, finansirala je lobiste u brojnim američkim državama, uključujući Kansas, Missouri, Tennessee i Floridu, da pomogne u podnošenju prijedloga zakona kojima se ograničava pristup zdravstvenoj zaštiti.¹⁴ Cilj im je “zaštititi djecu od ekstremne rodne ideologije” tako što će podržavati napore da se ograniči trans afirmativna zdravstvena zaštita za mlade. Međutim, oni su počeli protivljenjem “kritičkoj teoriji rase” pri zapošljavanju i u obrazovanju na medicinskim fakultetima. Njihova web-stranica nudi niz metonimijskih veza kojima se niz društvenih pokreta i akademskih teorija predstavlja kao opasnost: “Isti radikalni pokret koji stoji iza ‘kritičke teorije rase’ u učionici i iza ‘Defundirajte policiju’ namjerio se na zdravstvenu zaštitu, ali to skoro niko ne zna”.

Jedan dio te opozicije poseže za još većim fantazmatskim ekvivalentima, nastojeći da pobudi strasti javnosti da se suprotstave učenju i o seksualnosti i o studijama rase. Christopher Rufo, povezan sa ustanovom Manhattan Institute for Policy Research, pokrenuo je nekoliko kampanja u kojima se škole optužuju da podučavaju BDSM – nevjerovatna tvrdnja koja odražava pomahnitalu fantaziju više nego bilo kakvu stvarnu pedagogiju.¹⁵ Njegova sklonost ka raspirivanju antiakademskih strasti desničarskih pokreta oslanja se na radikalno svođenje oba skupa argumenata u korist zapaljivih fantazama. Rufoovo suprotstavljanje kritičkoj teoriji rase ne uspijeva tu teoriju situirati u crnačke studije i crnački feminizam, i očito ne može razlikovati vrlo različite paradigme Angele Davis i Kimberlé Crenshaw, na primjer, jer je njemu kritička teorija rase pojam koji se odnosi na sve što se tiče studija rase. Niko od njegovih sljedbenika nije zainteresiran za poziciju crnačke feminističke misli u odnosu na marksizam ili kritičku perspektivu o tome kako se jednakost može potpunije zahtijevati unutar i izvan sudnice. Stvarni sadržaj seksualnog

obrazovanja ili kritičke pravne teorije ovdje nije poenta, jer se svaka pozicija svodi na uobičajenu optužbu: “Tvoja zemlja je rasistička” ili “Trebao bi postati gej ili promijeniti rod!” Time se zamišlja svojevrsna pedagogija kojoj je jedini cilj da se bijelci osjećaju loše ili da se mladima nameće da budu gej ili trans. Zamišlja se kao pedagogija moralne osude ili odobravanja, i time se fulaju širi ciljevi studija rase i roda. Jer, jedna stvar je osuditi sve oblike rasizma, što je svakako ispravno, ali je druga stvar razumijevati kako rasizam funkcionira, koji su njegovi različiti oblici i kakvi su bili odgovori i otpori rasizmu kroz vrijeme. Znamo li, na primjer, šta podrazumijevamo pod “rasom”? Kako je nastala ta kategorija i u koju svrhu? Slično tome, “rod” je samo jedna teorijska referentna tačka unutar feminističkih i queer studija, a postoje različita objašnjenja njegovog značenja, kako historijski tako i teorijski. Drugim riječima, ovo su projekti znanja sa otvorenim pitanjima, jer su ovakva akademska polja zasnovana na problematici, a ne dogmama, što je jedan od razloga zašto je i dalje toliko važno braniti akademsku slobodu.¹⁶

Ako upitamo šta je “kritičko” u kritičkoj teoriji rase ili čak u oblicima rodnih studija povezanih sa kritičkom teorijom, odgovor zahtijeva malo strpljenja. Kritika nije ni osuda ni apsolutno protivljenje: ona je ispitivanje uslova mogućnosti određenih pojmova koji su ili uzeti zdravo za gotovo bez opravdanja ili su ispunjeni značenjima koja ih uspostavljaju kao prekomjerno određene. Ideja kritike je da otvori razmišljanje kako bi se mogla razumjeti historijska i strukturalna analiza mjesta roda i rase u društvu, a što uključuje i neizbježne i posljedične načine na koje su te dvije kategorije međusobno povezane. Pa ipak, u neprijateljskom pristupu kritičkoj teoriji rase, zamišlja se da ta metodologija sadrži sve pisanje o rasi koje osuđuje rasizam ili sve pisanje o rasi koje nastoji razumjeti kako su rasa i rasizam historijski i ekonomski proizvedeni.¹⁷ Sav taj rad se isključivo poima kao napad na bijelce, iako je fokus svakako na načinima na koje je bijela supremacija samu sebe vijekovima reproducirala kroz gotovo sve promjene u društvenom i ekonomskom životu. Teorija, metodologija, posvećena postizanju rasne jednakosti preobražena je u napadačku mašinu koja se mora uništiti da bi se bijelci – odnosno njihove pretenzije na supremaciju – zaštitili od tog izazova. Da li je problem u tome što se sad bijelci osjećaju loše zbog svoje bjeline, što

im je samopoštovanje opalo, ili je vjerojatnije u pitanju to da se bijelci pozivaju da se pridruže suprotstavljanju i razobličavanju bijele supremacije? Bijeli otpor kritičkoj teoriji rase posljedica je odbijanja da se preboli gubitak supremacije koja se uzima zdravo za gotovo. Iako će ga morati preboljeti, i to nadamo se uskoro.

Da li kritička teorija rase ugrožava djecu i šta kritička teorija rase zastupa? Ili se prije radi o tome da su radovi u ovoj oblasti koji su nastojali razotkriti dug i bolan put ka značajnoj rasnoj jednakosti u Sjedinjenim Američkim Državama raskrinkali koliko se u svakodnevnom životu bijela supremacija podrazumijeva? Ako biti bijel znači biti supremacist, onda će se kritika bijele supremacije pojmiti kao protivljenje svim bijelim ljudima. Umjesto da se pozabavi postavljenim pitanjima, poput toga zašto je rasna supremacija tako dugo prihvatana ili koje oblike još uvijek ima, da bismo mogli jasnije razmisliti o tome kakva bi mogla biti radikalna jednakost, reakcija protiv kritičke teorije rase je da prigrli bjelinu kao ranjeni identitet.¹⁸ Dakle, otpor onome što se zove kritička teorija rase sam po sebi predstavlja odbijanje da se ta supremacija izgubi, da se od nje odustane, da se ona dekonstruira i susretne sa novom idejom zajedničkog života na temeljima radikalne jednakosti. “Woke ideologija” sada u sebi sadrži i “kritičku teoriju rase” i “rodnu ideologiju”, a napad na “woke” animira psihosocijalna fantazija da je gubitak patrijarhalnih, heteronormativnih i bijelih supremacističkih društvenih poredaka nepodnošljiv, ravan društvenoj smrti, a ponekad i fizičkoj opasnosti. Ti očito opasni fantomi koji su sada skupljeni pod oznakom “woke” predstavljaju se kao agensi štete i uništenja, a na jednom mjestu okupljaju rod, rasu i seksualnost kao različite verzije ove tobožnje opasnosti. Jednom postavljeni na fantazmatsku scenu kao opasni akteri, moraju biti zaustavljeni svim potrebnim sredstvima, uključujući i nasilne. Ova antiwoke retorika usmjerava se na obrazovanje i zdravstvenu zaštitu, moralno podstaknuta protivljenjem “indoktrinaciji”, ali onda nameće doktrinu koja mladima uskraćuje znanje i medicinsku zaštitu te reproducira bijelu supremaciju prisvajanjem zakona protiv diskriminacije i statusa žrtve bijelcima i to za vlastite destruktivne ciljeve. Ko kome nanosi štetu u ovoj sceni, u ovoj inverziji? Kako “moral” služi svrhama političkog sadizma, prigušujući i potčinjavajući one koji žele da steknu glas, jednakost i slobodu? Ako

je "ljubav" svedena na prinudnu heteroseksualnost, a mržnja širi svoje distorzije da bi opravdala zapaljive napade na kritičko mišljenje, društvene pokrete za slobodu i pravdu, studije roda i rase i akademsku slobodu, onda najviše pate oni koji žele živjeti i disati u slobodi i jednakosti jer su preobraženi u demonske i opasne sile. Ne samo da su na udaru principi slobode i jednakosti, već su napadnuti i svi oni kojima su ti principi potrebni da bi živjeli.¹⁹

Trump, spol i Vrhovni sud

Može se učiniti da se dosadašnja analiza još nije dotakla ključnog pitanja koje raspaljuje uznemirenost javnosti u vezi s “rodom”: treba li spol poimati kao nepromjenjiv ili ne? Nije li problem sa rodom što podvaljuje materijalnoj stvarnosti, uvodeći laž na mjesto trajne istine? Pojam “roda” zapravo ne negira materijalnost tijela, već se pita u kojim se ono okvirima javlja, kojim se medijem predstavlja i kako ta predstava utiče na naše razumijevanje. Ustanoviti spol kao nepromjenjiv ustvari zahtijeva izvjesno pregnuće. Zna li se spol kao nepromjenjiv, a da takvim nije ustanovljen? Ko to ustanovljuje, kojim historijskim skupom protokola i s kojim ciljem? Trebalo bi biti prilično jednostavno ustanoviti realnost spola i to, prema mnogima, spada u sferu očiglednog. Ali ljudi, što je do sad moralo postati jasno, ne dijele uvijek isti doživljaj očiglednosti. Ako treba ustanoviti samo jedan takav doživljaj, onda se moraju isključiti sve konkurentne verzije, čime se bez sumnje poriču promjenjivi i osporavani skupovi kriterija koje nudi sama historija nauke.

U posljednjim sedmicama predsjedavanja, Donald Trump je od Ministarstva zdravstva i socijalne zaštite Sjedinjenih Američkih Država počeo zahtijevati da definira “spol” kao nepromjenjivu ličnu odliku koja se pripisuje po rođenju, a prema kojoj postoje muško ili žensko, što se utvrđuje na osnovu genitalija. On time nije želio da ustanovi “realnost” mimo i protiv umjetnog konstrukta. Ne, cilj mu je bio da zakonski suzi

djelokrug spolne diskriminacije tako da trans osobe ne mogu tvrditi da su diskriminirane prema Poglavlju VII na osnovu spola kao stečenog statusa. Ako se spol pripisuje samo po rođenju ili određuje po genitalijama koje osoba ima (ili je imala), onda trans osobe ne mogu lako tvrditi da se diskriminacija koju su pretrpjeli desila na osnovu spola. Trump je otišao i korak dalje nastojeći da tvrdi da rod treba poimati isključivo kao “spol”, te da je pribjegavanje fiksnom biološkom statusu sve što je potrebno da bi se “spol” zakonski odredio.¹

U petak, 12. juna 2020. godine, Ministarstvo zdravstva i socijalne zaštite objavilo je da će se od tog trenutka nadalje oslanjati na ograničenu ideju “spola” pri razmatranju svih predmeta diskriminacije, čime se ukida mogućnost da trans osobe, interspolne osobe, lezbejke i gejevi za svoje slučajeve koriste postojeće antidiskriminacijske zakone koji predviđaju spol kao osnovu za zabranu diskriminacije. Zanimljivo je da je američka vlada postavila dva kriterija: genitalije i svima razumljiv govor. Jedna od interesantnih odlika “svima razumljivog govora” jeste da on ne zahtijeva objašnjenje. Kreće se od toga da je svima jasno o čemu je riječ. Pa ipak, da je to tako, ne bi postojao razlog da se on zakonom definiše, niti da se drugi oblici govora prikažu kao nerazumljivi ili opskurantski, što su mnogi kritičari roda radili. Ostalo je nejasno da li predložena javna politika daje prednost genitalijama ili govoru koji je svima razumljiv, kao ni da li je taj svima razumljiv govor način da se ustanove genitalije, ali se pretpostavljalo da ova dva kriterija na neki nespecifikovan način idu jedan uz drugi. Ako se pretpostavlja da između ovih kriterija nema nikakve kontradikcije, onda je pretpostavka da “svima razumljivo značenje riječi ‘spol’ u smislu muški ili ženski” odgovara ideji “spola” koji je određen genitalijama. Ovo leksičko oponašanje boga poslužilo je vlastima da isključe ideju da se spol, konstruiran kao pravni status ili kao društvena realnost, može s vremenom mijenjati, ili da bi “rod” mogao služiti da se označi razlika između pripisanog spola i postojanog osjećaja rodnog identiteta.

Ova objava vlade došla je u pravo vrijeme, ali nije postigla svoj cilj. Radilo se, naime, o pokušaju da se utiče na odlučivanje Vrhovnog suda u predmetu *Bostock protiv Okruga Clayton*, kojim se trebalo utvrditi da li

Zakon o građanskim pravima iz 1964. godine štiti gejeve, lezbejke i trans osobe od diskriminacije na osnovu spola. Iako se Trump nesumnjivo uzdao u vjernost ljudi koje je malo prije toga imenovao, nisu svi postupili kako je očekivao. Na kraju se Trumpova administracija nije složila oko osnovanosti njegovog plana te je odustala od predložene politike. Cjelokupni napor da redefiniraju rod kao spol i da zaštite značenje spola pribjegavanjem genitalijama i svima razumljivom govoru trebalo je da spriječi čitave klase ljudi da traže zaštitu od homofobije ili transfobije. Ostalo je nejasno da li vlasti smatraju da takvi podnosioci žalbi treba da ostanu nezaštićeni od diskriminacije ili jednostavno trebaju pronaći druga pravna ili nepravna sredstva da svoje zahtjeve ostvare. Da li je vlast signalizirala onima koji diskriminiraju da to slobodno mogu raditi i da je ono što drugi nazivaju diskriminacijom ove vrste zapravo legitiman primjer slobode izražavanja? Postalo je očigledno da je Trumpovo osporavanje progresivnih pravnih zahtjeva LGBTQIA+ zajednice trebalo da preotme moć definicija: Šta je spol? Šta je rod? Strategija je jasna: ne može postojati diskriminacija na osnovu spola ako je “spol” definiran tako da trans, queer, lezbejski, gej i interpolni status nisu obuhvaćeni definicijom.

Sloboda da se diskriminira trebala je biti osigurana zvaničnom potvrdom da rod nije ništa drugo do spol. Da je uspio u svojoj namjeri, ne bi bilo potrebe za rodom, a diskriminacija osoba koje su odstupile od spola koji im je izvorno pripisan shvatala bi se kao sloboda. Trumpova administracija dala je ovlaštenje fanaticima da rade kako hoće, potvrdivši da homofobične i transfobične prakse trebaju bujati bez intervencije zakona i da mete takvih praksi trebaju ostati bez zaštite od onih koji se, često nasilno, ustremljuju na njih, ali i da ih vlada od tog časa prepušta diskriminaciji. LGBTQIA+ osobe ne treba posmatrati kao osobe koje imaju jednaku zaštitu pred zakonom jer one, eto, nisu jednake, niti se identifikuju na način koji bi bio prihvatljiv ljudima koji “govore tako da ih svi razumiju”. Nema potrebe za novim riječima ili terminologijom, dovoljan je govor koji svi razumiju. Pa ipak, država odlučuje o tome šta takav govor jeste. Možemo upitati: da li je ovo državni govor ili je to svima razumljiv govor? Šta je ovdje na udaru – teorijski govor ili novi pojmovi koji se koriste za izražavanje rodnog identiteta? Da li je problem

u tome što se novi načini govora, uključujući nove oblike rodnog samodefiniranja, sve češće koriste i što ulaze u svakodnevni jezik, čak i ako narušavaju gramatiku, kao što vidimo, na primjer, u sve široj upotrebi zamjenice “they”? Ako takve jezičke prakse budu prihvatljivije, one mijenjaju način na koji “svima razumljiv” jezik radi – u nekim krugovima, one čak mogu postati prihvaćene kao oblik svima razumljivog govora. Šta je to što se smatra svima razumljivim varira i u regionalnoj i u historijskoj ravni, tako da tu nema mnogo prostora za iznenađenje.

Ovdje je manje važna Trumpova psihosocijalna konstitucija – o čemu se stalno javljaju nove laičke spekulacije – od onog što je tokom izborne godine privlačilo njegovu glasačku bazu. Ako je nastojao da animira kršćanske konzervativce, onda je oponašanje jezika Vatikana vjerovatno bila pametna taktika. Trump je pokušao igrati na anksioznosti i strahove onih koji žele da spol zamijeni rod, koji žele svijet u kojem se spol pripisuje jednom i samo jednom, i to na osnovu uočljivih genitalnih razlika. Igrati na te anksioznosti znači probuditi one koje su možda uspavane i proizvesti nove o novim žargonima koji će definirati pretpostavljeno binarno i nepromjenjivo svojstvo spola koji se shvata kao biološki determiniran. Trump je radio na podsticanju tih strahova stvarajući priliku ili scenu za njihovo prikupljanje i intenziviranje. Da bi se držala svijeta koji poznaje, odnosno da bi živjela u fantaziji o vlastitoj kolaborativnoj kreaciji, desnica mora vratiti rod spolu i iskorijeniti svaku moguću razliku između to dvoje. Za Trumpa je ovo manje teorijsko pitanje o razlici spol/rod, a više jedan retorički potez koji je trebao osigurati seksualni svjetski poredak koji jača patrijarhat i heteronormativnost, organiziran prema bjelačkim normama. Djelovalo je da on staje na stranu “nauke”, iako je potez koji je izveo svakako trebalo da galvanizira njegovu kršćansku bazu. Zgodno baš da evangelička desnica spol smatra dijelom prirodnog poretka (verzija nauke) koji je Bog stvorio sa svrhom (teologija), tako da niko zapravo ne mora birati između to dvoje. Ova politika također je imala cilj da ljudima oduzme pravo da traže promjenu spola čak i kada sve indicije ukazuju na to da je ta opcija jedina humana. Namjera joj je da podriva različite vrste rodnog samodefiniranja u ime “nepromjenjivosti” koja se slobodno oslanja na religijske, biološke i jezičke modele koji se međusobno sukobljavaju bez imalo truda da se pomire.

Teško da bi ga njegova baza pozvala na odgovornost zbog nedosljednosti, jer nije važno na koji se način postiže uskraćivanje prava, sve dok se to dešava.

Na Trumpovu žalost, predmet *Bostock* je otišao u drugom leksičkom smjeru, uz oslanjanje na drugačiji model jezika kojim je potvrđena mogućnost samodefiniranja po pitanju spola. Sudija Neil Gorsuch i predsjednik suda John Roberts, iako se teško mogu nazvati najprogressivnijim članovima suda, odbacili su stav vlade. Jedan od Gorsuchovih argumenata je da je gubitak posla zbog izjave privlačnosti ili njenog pokazivanja osobi istog spola sigurno diskriminatoran, jer se radno mjesto vjerovatno ne bi izgubilo da je privlačna osoba bila suprotnog spola. Zaista, argumenti u predmetu *Bostock* koji su zaštitili prava trans osoba, lezbejki i gejeva da podnose tužbe pod zakonskom oznakom spolne diskriminacije jasno su pokazali da nije važno učvrstiti značenje pojma “spol”, nego utvrditi kako “spol” postaje faktor u diskriminatornom postupanju na radnom mjestu.²

U uobičajenom načinu govora, čak i u svima razumljivom jeziku, spolna diskriminacija se može posmatrati kao oblik diskriminacije na osnovu nečijeg spola. Dakle, neko odredi kojeg ste spola i onda vas diskriminira na osnovu tog određenja. Ali to ne ide tako. Da bi diskriminacija bila zasnovana na spolu neko se mora pozvati na taj spol pri donošenju odluka, i taj spol igra ulogu u toj odluci. Ta osoba može imati neke pretpostavke o spolu, a da ne zna šta spol jeste, ali kada govorimo o diskriminatornom ponašanju uglavnom predrasude i vode diskriminaciji. Ako, na primjer, poslodavac prema nekome postupa polazeći od pretpostavke o njegovom spolu i odluči da bi ta osoba trebala biti manje plaćena od drugih ili isključena sa određenih pozicija, bit će manje važno da li su pretpostavke poslodavca o tome šta spol jeste pogrešne od toga da su te pretpostavke ili predrasude dovele do nejednakog postupanja. U radnjama poslodavca spol postaje ključni element odluke o radnom odnosu, što vodi nejednakom postupanju. Nije važno da li je poslodavac ispravno ili pogrešno procijenio spol zaposlenog, jer se većina diskriminatornih radnji temelji na pogrešnim pretpostavkama o spolu, o tome kako izgleda neko kome je određeni spol pripisan, koja

ograničenja ima, kakve sklonosti pokazuje. “Spol” ovdje stupa na scenu manje kao utvrđena činjenica, a više kao ključna komponenta diskriminatornog postupanja. Zadatak je otkriti kako to postupanje predočava spol, kako se “spol” pojavljuje u odluci kojom se reproducira nejednakost. Ne moramo imati zajedničku definiciju “spola” da bismo ustanovili spolnu diskriminaciju. Trebamo samo znati kako se spol priziva i kako funkcionira u određenim vrstama diskriminatornih radnji – odnosno, kako predrasude dovode do diskriminatornog ponašanja.

Značajno je napomenuti da su pretpostavke o spolu u radnjama spolne diskriminacije generalno pogrešne. Obično se radi o stereotipima i neistinama koje ometaju pravedno razmatranje nečijeg zaposlenja ili tretmana. Problem nije samo što se u takvim odlukama koriste stereotipi, već što se upućivanja na spol, koliko god da su tačna ili pogrešna, u takvim odlukama ne mogu opravdano naći. Odluka Vrhovnog suda oslanja se na historiju sudske prakse u oblasti spolne diskriminacije koja se manje bavi ontologijom spola, a više pitanjem kako se pretpostavke o spolu koriste u odlukama kojima se perpetuira nejednakost.³ Sud zapravo traži da dopustimo da spolna diskriminacija dovede u pitanje i preorijentira naš uobičajeni diskurs o spolu, čime se implicitno osporava argument “svima razumljivog jezika” koji nudi Trumpova politika Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite:

Poslodavci tvrde da se diskriminacija na osnovu homoseksualnosti i transrodnog statusa u običnom razgovoru ne naziva spolnom diskriminacijom. Ako bi ih prijatelj (a ne sudija) pitao zašto su otpušteni, naši tužitelji bi vjerovatno odgovorili da su otpušteni zato što su gej ili transrodni, a ne zbog njihovog spola.

Kao i ovdje:

Budući da diskriminacija na osnovu homoseksualnosti ili transrodnog statusa znači da poslodavac namjerno drugačije postupaju prema pojedinim zaposlenicima zbog njihovog pretpostavljenog spola, poslodavac koji namjerno kažnjava zaposlenu osobu zbog homoseksualnosti ili transrodnosti također krši Poglavlje VII... Poslodavac koji diskriminira po ovim osnovama neizbjegžno ima namjeru da se u svojim odlukama oslanja na spol.

Zapravo, čin diskriminacije ne zavisi čak ni od toga da li poslodavac zna spol zaposlene osobe, već samo od dokaza da je poslodavac donosio kadrovske odluke na osnovu “pravila zasnovanih na spolu”, predubjeđenja o tome šta bi spolovi trebali raditi, odnosno za šta su sposobni. Reći da su ova pravila “zasnovana” na spolu ne znači da su ta pravila izvedena iz spola; to prije znači da su izvedena iz ideja – predrasuda ili shvatanja – o tome kako bi spol trebao izgledati, šta se smatra da spol implicira o sposobnosti obavljanja nekog posla i koje vrijednosti se pripisuju radu kada ga obavlja žena ili muškarac. Pravila zasnovana na spolu ne utemeljuju niti opravdavaju žalbu o diskriminaciji: ona su, ustvari, problem koji propisi o spolnoj diskriminaciji nastoje riješiti. Ona ne bi trebala uticati na odluke o zapošljavanju ili napredovanju. Takva pravila obiluju normativnim očekivanjima po pitanju izgleda, samodefiniranja i kapaciteta koja ne bi trebala imati nikakvu ulogu u odlukama o zapošljavanju i u postupanju prema zaposlenom. Odluka Vrhovnog suda je po ovom pitanju vrlo jasna: “Namjernim postavljanjem pravila prema kojem se zapošljavanje povezuje sa spolom, poslodavac krši zakon, šta god da zna ili ne zna o pojedinačnim kandidatima”.⁴ Drugim riječima, kako neko definira svoj spol zapravo i nije pitanje, ako je naš stvarni problem kako se “spol” javlja na redovan i “pravilima određen” način ako su ta pravila nepravedna i u suštini formaliziraju predrasude.



Neke feministice koje osporavaju rod pozivajući na povratak spolu pridružuju se argumentima Trumpa i Vatikana, ali i pogrešno razumiju kako spolna diskriminacija funkcioniра. Ne moramo uspostaviti jedinstvenu i trajnu definiciju spola da bismo ustanovili spolnu diskriminaciju iz gore navedenih razloga. Zaista, do mjere do koje se referenca na spol pakuje u norme i konvencije koje govore kakav spol treba biti, koje spol granice podrazumijeva i koji oblici pojavljivanja idu uz spol, spol se već nalazi u procesu orodnjavanja. Ako se spol postavlja u okvir kulturnih normi, to je onda već rod. To ne znači da je lažan ili vještački, već samo da se mobilizira u službi jedne ili druge moći. Tvrdnja da je spol nepromjenjiv poziva se na religijski i lingvistički okvir mišljenja o spolu. Gdje god takav okvir postojao, na djelu je rod. Reći da postoji kulturna

konstrukcija spola u takvom slučaju ne znači da kultura proizvodi spol ni iz čega. To, međutim, znači da se pitanje spola postavlja na određeni način i s nekom političkom svrhom. Čak i tvrdnja da je spol spol ili da je porodica porodica mora pokazati zašto takve tautologije imaju smisla, zašto drugi oblici nisu mogući. Inače, to zvuči kao dogma. Zapravo, zvuči kao poziv na kulturni rat čija snaga počiva na seksualnim strahovima i anksioznosti u vezi sa stabilnošću spola. Ili je možda vjerovatniji obrnuti slučaj: podsticanje osnovnih strahova o stabilnosti spola provocira, ushićuje i pokreće one koji iznenada osjete strah da im se spol može promijeniti ili da im se može oduzeti, ili da sve što su povezivali sa stabilnošću vlastitog spola može biti dovedeno u pitanje. Žestoki napor da se spolni poredak ponovo stabilizira dekretom reakcija je na poziv države da se promjena spola zabrani. Država dobija dodatne ovlasti da ponovo stabilizira spolni poredak. Ali upravo je Trumpova država, a sada to ponavlja DeSantis, proizvela te zastrašujuće izglede iznenadnog oduzimanja spola ili njegove radikalne promjenjivosti da bi pojačala svoje ovlasti da “rod” smjesti unutar patrijarhalnih i heteronormativnih okvira. Trans osobe, po njegovom mišljenju, ne mogu biti žrtve spolne diskriminacije jer ih se ne diskriminira na osnovu spola koji im je pripisan po rođenju.

Začudo, Vrhovni sud je poremetio Trumpov plan i odlučio da su trans osobe, kao i lezbejke i gejevi zapravo diskriminirani na osnovu spola. U Dijelu B mišljenja Suda u predmetu *Bostock*, jezik je i empatičan i nedvosmislen u pogledu opravdanosti tvrdnji o diskriminaciji trans, lezbijki i gejeva pod oznakom “spolna diskriminacija”:

Homoseksualnost ili transrodni status osobe nije relevantan kod odlučivanja o zapošljavanju. Nemoguće je diskriminirati osobu zbog toga što je homoseksualna ili transrodna, a da ju se ne diskriminira i na osnovu spola. Zamislite, na primjer, poslodavca sa dvije zaposlene osobe koje privlače muškarci. Ove dvije osobe su, prema mišljenju poslodavca, materijalno identične u svim aspektima, osim što je jedna muškarac, a druga žena. Ako nema nijednog razloga za otpuštanje muškarca pored činjenice da ga privlače muškarci, poslodavac ga diskriminira zbog osobina ili radnji koje tolerira njegovoj kolegici.⁵

Naravno, može se tvrditi da spolna diskriminacija nije isto što i diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije (formulacija koju zakon obično koristi), ali ova sudska odluka se bavila pitanjem da li treba proširiti zaštitu koja je već dodijeljena Poglavljem VII i koja zabranjuje spolnu diskriminaciju. Da bismo to uradili, trebamo se upustiti u jednu hipotetičku vježbu. Ako smo poslodavac koji misli da je u redu da muškarca privlači žena, ali nije u redu da ženu privlači žena, i želimo da svi zaposleni budu hetero, onda smo jasno izdvojili jednu osobinu te žene, odnosno njenu seksualnu želju, kao diskvalificirajući uslov za zapošljavanje, a to je jasan čin diskriminacije. Da je njen spol drugačiji, ne bismo je diskriminirali, jer bi ona, u okviru ograničene logike ove pravne odluke, vjerovatno bila muškarac. Dakle, ona trpi diskriminaciju “na osnovu spola”. Ima gejeva i lezbejki koji bi voljeli da znaju kojim se anatomskim odlikama mogu nadati tokom seksualnog susreta, i to ima smisla. Ali sama anatomija ne određuje spol osobe, o čemu može svjedočiti svako ko je uključen u odlučivanje o učešću interspolnih i trans sportista i sportistkinja u takmičenjima. Dalje, samo zato što neko ima neke anatomske karakteristike, a ne neke druge, ni na koji način ne garantira da će ga gej ili lezbejka željeti seksualno, iako neki homofobi misle da je samo to dovoljno za želju.

Intenzivno zastrašujući fantazmatski scenarij je na djelu u nekoliko javnih rasprava ove vrste. Na primjer, jedan od razloga zašto neke vojske ne primaju gej vojnike jeste taj što zamišljaju da će gej muškarci biti prijetnja hetero muškarcima u svlačionici, da će remetiti grupnu koheziju koja zavisi od potiskivanja gej želje.⁶ Slične vrste argumenata se iznose i o trans osobama u vojsci.⁷ Njihovi argumenti idu ruku pod ruku sa strahom koji artikuliraju ličnosti poput J. K. Rowling, a to je da će trans žena, po definiciji, biti prijetnja ženama kojima je ženski spol pripisan po rođenju. Čiji je strah kodiran u takvim politikama i čiji strah one raspljuju? U oba slučaja, problem nije “spol” onoga koga se plaše, već strašni fantazmatski scenarij u kojem se taj spol tumači ili, bolje rečeno, na koji se spol *konstruira* u toj sceni. To tumačenje zasnovano na neopravdanom strahu ne bi se smjelo naći u zapošljavanju ili odlukama o politici, a kada se nađe, ono predstavlja oblik diskriminacije. Vrlo malo ljudi koji diskriminiraju na osnovu spola vide ili znaju anatomiju, hormonski ili

genetički sastav osobe koju diskriminiraju. O tome bi mogle imati neke ideje, ali kada one uđu u njihove odluke o tome kako na diskriminatoran način postupati prema toj osobi, onda je spol sigurno bitan. Ali koja verzija spola? Uprkos uobičajenim očekivanjima i jeziku koji svako razumije, spol osobe se ne može uvijek razaznati na osnovu površnog izgleda. Površni izgled, ono što neki nazivaju rodnom prezentacijom, ima historiju: percipira se unutar okvira koji aktivno predodređuju strukturu i formu onoga što vidimo. Neki feministički i LGBTQIA+ pokreti koji su na meti antirodnih pokreta također remete i propituju te epistemičke okvire. Određene nesamjerljivosti se ne mogu niti “riješiti” niti poreći kada je u pitanju spol: ono što od sebe pokazujemo i kako sebe poimamo mogu biti dvije vrlo različite stvari, te se mogu razlikovati od onog kako nas drugi vide, a kako nas vide može se mijenjati u zavisnosti od kulturnog konteksta, pa ćemo tako biti viđeni drugačije u medicinskim okruženjima, učionici, na ulici i u kafiću.

U ovom dijelu odluke, međutim, Sud eksplicitno navodi da se spol pojedinca može promijeniti, te da diskriminacija koja se poziva na tu promjenu sama po sebi predstavlja spolnu diskriminaciju. Sud u suštini tvrdi da se spol ne može definirati isključivo u smislu spola koji je pripisan po rođenju, to jest da je spol proces obilježen mogućim promjenama. U sljedećem odlomku jasno se pojašnjava da spol koji je pripisan ili utvrđen po rođenju ne predstavlja cjelokupnost spola, jer osoba tu identifikaciju može promijeniti:

Uzmimo poslodavca koji otpusti transrodnu osobu za koju je po rođenju utvrđeno da je muškarac, ali koja se sada izjašnjava kao žena. Ako poslodavac zadrži drugu identičnu zaposlenu osobu za koju je po rođenju utvrđeno da je žena, poslodavac namjerno kažnjava osobu za koju je po rođenju utvrđeno da je muškarac zbog osobina ili radnji koje tolerira kod osobe za koju je po rođenju utvrđeno da je žena. Ponovo spol osobe ima nepogrešivu i nedopustivu ulogu u odluci o otpuštanju.⁸

Sud u ovom odlomku jasno daje do znanja da za transrodne osobe mogu postojati dva momenta identifikacije, gdje je prvi povezan s tim kako je spol identifikovan po rođenju, a drugi s tim kako se spol s

vremenom određuje samoidentifikacijom. Značajno je da se oba smatraju dijelom “spola”, mogli bismo čak reći, da se podjednako smatraju dijelom “spola”. Drugim riječima, spol nije definitivno ili nepovratno određen pri rođenju. U odluci većine je to ovako navedeno:

Diskriminacijom transrodnih osoba, poslodavac neminovno diskriminira osobe kod kojih je jedan spol identifikovan pri rođenju, a danas su drugog. Kako god da okrenete, poslodavac namjerno odbija zaposliti kandidate dijelom zbog spola dotične osobe, čak i ako nikada i ne sazna spol kandidata.⁹

Ovdje Sud pretpostavlja da spol koji je pripisan po rođenju, to “identifikovanje” spola djeteta koje provode medicinski ili pravni organi, nije uvijek isti kao spol s kojim se osoba s vremenom aktivno poistovjećuje. Umjesto da se oslanja na preciznu i bezvremenu ideju “spola”, Sud od nas traži da tu kategoriju razmatramo kao dio životne putanje. Čini se stoga da “spol” ima temporalan život u kojem se može mijenjati. Postoji identifikacija spola na početku života, koju nužno vrše drugi. U životu se formira, međutim, i samoidentifikacija kojom se prvobitna identifikacija produžava, ili osporava, ili preokreće. Kada pokušavamo odrediti šta je spol, pitanje mora imati vremenske okvire i bar dva različita ugla: kako se tijelo identifikuje dostupnim kategorijama po rođenju i kako se osoba dalje identifikuje koristeći se datim kategorijama (da dodam, ili nekim sasvim drugim, novim nomenklaturama, osporavajući svima razumljiv jezik).

S jedne strane, čini se da je Sud jasno rekao da ne moramo jednom zauvijek odrediti spol osobe koja trpi diskriminaciju, pa čak ni razumjeti društvene identitete unutar kojih ta osoba samosvjesno živi. Trebamo samo uzeti u obzir jasnu i problematičnu ulogu “spola” u odlukama o zapošljavanju i otpuštanju. S druge strane, Sud iznosi jednu sporednu teoriju o spolu, koja je preduslov za bilo kakvo dalje ispitivanje: u svakom razmatranju o spolu mora se prvo postaviti pitanje o tome kako je osoba identifikovana (i možda ko je to uradio) po rođenju i kako se ta osoba s vremenom počela izjašnjavati. Tako se otvara jaz između prvotne identifikacije i drugačije identifikacije kroz vrijeme. Ovaj jaz je konstitutivna odlika postajanja rodom.

Ta temporalna životna trajektorija ne važi samo za trans osobe, već možda i za ono što bismo mogli nazvati *rodnim formiranjem* u širem smislu.¹⁰ Nema garancije da će kategorija koja je upisana u prve pravne formulare ostati netaknuta tokom vremena, ili da će očekivanja koja su u tu interpelaciju upakovana biti ona koja će se ispunjavati. Činjenica da se jaz između to dvoje može otvoriti znači da ne postoji garancija da će prvi oblik pripisivanja opstati neprekinut kroz vrijeme, i to je pitanje relevantno za sve orodnjene živote. Čin pripisivanja spola je manje precizan od društvene historije koja se kroz vrijeme može, ali i ne mora reproducirati na samoidentičan način. A kada se prema nekome postupa na diskriminatoran način jer spol koji je pripisan po rođenju ne odgovara spolu sa kojim se poistovjećuje u sadašnjosti, to je također spolna diskriminacija. Jaz između ova dva pripisivanja se ne poštuje, ne prepoznaje kao jaz koji obilježava formiranje roda kao takvo. Odnosno, tako to ja vidim. Sud je manje ambiciozan, ali se ne slaže sa reduktivnim biološkim prikazima spola poput onog koji je predložio Trump, i jasno stavlja do znanja da se spol ne može odrediti isključivo genitalijama ili jezikom koji svako razumije.

Vrhovni sud se ne slaže sa teorijskim okvirom koji “homoseksualnost” i “transrodnost” povezuje sa “spolnom diskriminacijom”, ali ističe da se diskriminacija osoba može desiti samo pozivanjem na spol.¹¹ U odluci se ne pita kako svakodnevni jezik postupa u takvim stvarima, već se pita kako pravni jezik treba da funkcionira. Sud tvrdi da “diskriminacijom transrodnih osoba, poslodavac neminovno diskriminira osobe kod kojih je jedan spol identifikovan pri rođenju, a danas su drugog. Kako god da okrenete, poslodavac namjerno odbija zaposliti kandidate dijelom zbog spola dotične osobe, čak i ako nikada i ne sazna spol kandidata”.¹²

Trumpov pokušaj da definira spol na osnovu biologije i anatomije odbilo je i uredništvo časopisa *Nature*, u čijoj izjavi objavljenoj 30. oktobra 2018. godine jasno stoji da Trumpovoj predloženoj definiciji u potpunosti nedostaje naučna osnova.¹³ Nazvali su njegovu definiciju

užasnom idejom koju treba zatrti. Ona nema utemeljenje u nauci i poništila bi decenije napretka u razumijevanju spola – klasifikacije

zasnovane na unutrašnjim i vanjskim tjelesnim karakteristikama – i roda, društvenog konstrukta povezanog sa biološkim razlikama, ali također ukorijenjenog u kulturi, društvenim normama i individualnom ponašanju. Što je još gore, potkopala bi napore da se smanji diskriminacija transrodnih osoba i onih koji ne potpadaju pod binarne kategorije muškog i ženskog.



S pravom se možemo zapitati zašto bi sudije Roberts i Gorsuch favorizirale proširenje zaštite od spolne diskriminacije na gejeve, lezbejke i trans osobe, iako su glasali da se ženama i trudnim osobama oduzme pravo na abortus kada je Sud poništio presudu u predmetu *Roe protiv Wadea*. Prvi slučaj se odnosi na jednak tretman, a drugi na pravo na privatnost i interes države da smanji reproduktivne slobode koje su ranije bile zaštićene. Odluka suda u predmetu *Dobbs protiv Jackson Women's Health Organization* jasno pokazuje da država ima više prava na trudnoću nego žena, odnosno bilo ko ko abortusom želi da prekine trudnoću. I ovdje se pojavljuje predstava prekomjerne slobode koja se mora ograničiti, koja je već meta antirodnog pokreta i odražava katoličko i evangeličko uvjerenje da prava na abortus, poput trans prava i prava gejeva i lezbejki da se vjenčaju, predstavljaju lažne ili nelegitimne ili pretjerane oblike slobode koje bi država i njen implicitno patrijarhalni autoritet s pravom trebala ograničiti. U jeziku odluke se tek da naslutiti uticaj religijske kritike “rodne ideologije”, ali njeni tragovi očito postoje, posebno u izdvojenom mišljenju sudije Clarencea Thomasa.

Thomas unaprijed upozorava da je poništenje presude u predmetu *Roe protiv Wadea* samo prvo u nizu, i da će ključne presude Vrhovnog suda zasnovane na doktrini privatnosti, uvedenoj predmetom *Griswold protiv Connecticuta* (1965), od sada biti podložne ukidanju: te presude omogućavaju gej brak, pravo na pristup kontracepciji i medicinskom savjetovanju, i ukidanje krivične kazne za one koji se upuštaju, kako je zakon naziva, u “sodomiju”.¹⁴ Slogan koji kruži društvenim medijima, a nedavno ga je ponovio guverner Kalifornije Gavin Newsom, upozorava na Thomasov plan: “Vi ste im sljedeći!” Strahujući da je odluka u predmetu *Dobbs* samo prva u nizu odluka koje se očekuju od desničarskog

suda, američki Kongres je prilično brzo podnio prijedlog zakona o zaštiti gej brakova, iako je to pravo u ovom trenutku i dalje zaštićeno. Većina smatra da ova presuda proširuje i pojačava “interes države” za fetus, čime su oborena sva prava koja trudna osoba ima na vlastitu slobodu i tjelesni integritet. Moć koju država ima nad ženama, njihovom seksualnošću i slobodom, kao i nad njihovim pravom na zdravstvenu zaštitu postala je zastrašujuća i groteskna. Kada je sudija Thomas preporučio da sud “treba preispitati sve presedane postupanja u skladu sa materijalnim uslovima zakona ovog Suda, uključujući i predmete *Griswold*, *Lawrence* i *Obergefell*”, ukazivao je da određene slobode – prava na davanje i primanje savjeta o reproduktivnim opcijama (*Griswold*), prava na djela sodomije (*Lawrence*) i prava na gej brak (*Obergefell*) – državna vlast s pravom može ograničiti ili povući.

Postupanje u skladu sa materijalnim uslovima zakona utvrđeno je petim i četrnaestim amandmanom na Ustav Sjedinjenih Američkih Država i odnosi se na pojedinačne slobode koje ne bi smjela kršiti nijedna državna vlast. Općenito se smatra da su one privatne ili lične prirode, ili da pripadaju slobodi individua. Iako se sodomija, abortus i kontrola rađanja doista ne spominju u Ustavu, sudovi koji su te principe primjenjivali u ovakvim predmetima smatrali su ih zaštićenim činovima upravo zato što su lični i privatni i podrazumijevaju individualnu slobodu. To što je Samuel Alito tvrdio da u Ustavu ne može pronaći pojam “abortus” ili što je Thomas rekao da se u njemu ne može pronaći niti jedno od ovih srodnih prava predstavlja odbijanje da se apstraktna prava primijene na konkretna društvena pitanja koja Ustav nije predvidio, niti je mogao predvidjeti u njihovim sadašnjim oblicima. S jedne strane, konzervativci su postali aktivisti i nastoje osujetiti ili promovirati određene političke platforme. S druge strane, oni svoju agendu provode kroz zapanjujuću doslovnost koja, u predmetu *Bostock*, relativno dobro funkcioniра u korist trans prava i prava gejeva/lezbejki, ali je, u predmetu *Dobbs*, devastirala reproduktivnu slobodu.

Činjenica da Sud već neko vrijeme šalje pomiješane signale o svojim namjerama svakako je razlog da se prijetnja izrečena u Thomasovom izdvojenom mišljenju ne odbaci kao sporadični usamljeni glas. Aktivisti

i aktivistice pokreta za reproduktivna prava već godinama poznaju tu prijetnju, a Thomas sada naprosto preuzima štafetu koju su mu prenijeli konzervativni evangelici.

Presudom u predmetu *Planned Parenthood protiv Caseyja* (1992) potvrđen je osnovni princip iz presude *Roe protiv Wadea* da žene imaju pravo na vlastiti izbor po pitanju abortusa bez intervencije države, i ustanovljeno je da države ne smiju zabraniti abortus prije vremena kada fetus može preživjeti izvan maternice – oko dvadeset i treće sedmice trudnoće. U presudi iz 1992. godine, Sud je potvrdio osnovne principe iz presude *Roe*, ali je doveo u sumnju njen pravni status. Tamo je Sud jasno naveo da nije spreman donijeti tako “nepopularnu odluku” – poništiti presudu *Roe* – iako je bacio sumnju na ključni zaključak iz presude *Roe* da je abortus opravdan primjenom klauzule o postupanju u skladu sa zakonom. Nisu priznali “slobodu” žena – Alito tu stavlja navodnike – da prekinu trudnoću kao slobodu koju treba zaštititi od državnih ovlasti, potvrdivši legitiman interes države za život fetusa. Sud je odbio postupiti u skladu sa svojim zaključcima u tom predmetu od prije trideset godina, ali se u komentaru sudija svakako predviđa da će ono što konzervativci sada nazivaju “hrabrijom” odlukom u predmetu *Dobbs* ukinuti presudu *Roe*.

Ako bude po Thomasu i ako on otvoreno govori o konzervativnoj agendi koju drugi tek trebaju preuzeti kao vlastitu, brojnim društvenim pokretima će na saveznom nivou biti poništena neka od najteže izbornih i nezamjenjivih prava. Prava na jednakost, slobodu i pravdu ostaju apstraktna sve dok se ne implementiraju u konkretnim povijesnim okolnostima, dok ne budu prisiljena odgovarati na nove društvene stvarnosti i donositi sudove o njima tokom vremena. Kada pitamo da li pravo da se bude slobodan uključuje i pravo na slobodno sklapanje braka sa osobom istog roda, kažemo da, i tako produžavamo i proširujemo svoju ideju slobode. Razmatrajući historiju emancipacije robova, naučnice i naučnici se generalno slažu da su predemancipacijske ideje o slobodi bile ograničene na bijele vlasnike posjeda i robovlasnike, na temelju sveprisutne rasne nejednakosti, te da su se morale promišljati nanovo. Srećom, naše ideje o slobodi su se s vremenom promijenile, a sudovi nužno moraju

preispitati i preformulirati slobodu kao odgovor na legitimna historijska osporavanja koja su razotkrila nejednakosti i brisanja ugrađena u prethodne koncepcije slobode.¹⁵ U predmetu *Obergefell*, Sud navodi da temeljna prava ne proizlaze isključivo iz “drevnih izvora”, već se moraju posmatrati u kontekstu društvenih normi koje se razvijaju. Historija neizbježno ulazi u procese donošenja odluka. Presudna odluka kojom je ustanovljeno pravo na gej brak upozorava da se zakon ne treba zasnivati na tradicionalnim praksama, tako da se netradicionalnim partnerstvima onemogućuje jednaka prava. Ovdje, kao i drugdje, konzervativci dovode u pitanje trebaju li se nove pojedinačne slobode zaista smatrati “slobodom” u punom smislu. A sada vidimo kako ovaj Sud, najmoćniji pravosudni instrument Sjedinjenih Američkih Država, daje prednost državnim interesima u sferi reproduktivnih odluka nad bilo kojim zahtjevom žena i trudnih osoba.

Alito “slobodu” stavlja pod navodnike, implicirajući da je insistiranje na slobodi koje podržava pravo na abortus lažni oblik slobode. To je zabludjela sloboda, lažno shvatanje slobode na koje se žene pozivaju, na koje se pozivaju sve trudne osobe, iako to nemaju pravo da rade. Mora ih se spriječiti u korištenju ovog pretjeranog i opasnog oblika slobode, a odgovornost je Suda da upravo to i učini. Vidjeli smo kako je Vatikan ismijavao i osuđivao slobodu koja se tiče formi roda koje nadilaze binarnost, kako je akademska sloboda odbačena kao dogma (ili je prije dogmatski odbačena kao dogma) i kako se sloboda da sami sebi pripišete novi spol smatra pogrešnom i pretjeranom. Sloboda određenja reproduktivne budućnosti je ona koja se eksplicitno i djelimično uskraćuje ukidanjem presude *Roe protiv Wadea*. U ovim vremenima je važno uočiti koliko borbi za slobodu omalovažavaju i uništavaju oni koji žele povećati državne ovlasti, a kojima pomaže tvrdnja da su kolektivne slobode koje teže radikalnijoj aktualizaciji demokratije opasnost za društvo, te da se sloboda ili “sloboda” moraju ograničiti sve autoritarnijim mjerama. Zašto je sloboda tako zastrašujuća? Da li je to uopšte pitanje? Ili možda: kako je sloboda postala toliko zastrašujuća da su ljudi došli do toga da žude za autoritarnom vladavinom?



Svako od ovih pitanja možemo posebno razmatrati i za to postoje dobri razlozi. Rasprave o abortusu i o pripisivanju spola se razlikuju, kao i one o spolnoj diskriminaciji i državnoj kontroli obrazovanja. Argumenti protiv abortusa, međutim, mogu se koristiti protiv bilo koje odluke kojom se pretpostavlja da nova prava proizlaze iz novih društvenih uslova koji se odnose na seksualnost, rod, intimne veze i reproduktivnu slobodu. Nije riječ o tome da desnica prvo udara na abortus, da bi potom udarila na gej brakove pa na kontracepciju. Ne, ovaj novi pravni okvir ima na nišanu samu ideju *novih* historijskih formacija slobode (i jednakosti) i nastoji ograničiti slobodu tako da služi obnovi patrijarhalnog poretka koju podržavaju savezni zakoni, ali i korporativnim finansijama i religiji. Omalovažavanje žena koje traže abortus, koje nazivaju nasilnicama ili ubicama, eho je napada na seksualno obrazovanje u državama kao što su Florida, Teksas i Oklahoma, gdje se nastavnici koji govore o temama poput roda ili seksualnosti u učionici optužuju za zloupotrebu djece, ili se napada roditelje koji traže zdravstvenu njegu za svoju trans djecu, koje valja prijaviti organima vlasti zbog njihovog ozljeđivanja. U svakom od ovih slučajeva, “državni interes” se proširuje iskorjenjivanjem osnovnih sloboda, koje pripadaju ženama, trans osobama, queer osobama, nastavnicama i akademskim radnicima, kreatorima politika i zakonodavcima koji se bore za veće društvene slobode i jednakost. Proširenje i prioritizacija državnog interesa u ovim slučajevima samo je jedan od načina da se opiše autoritarnost u nastanku, koja se, u ovim slučajevima, oslanja na prikaz borbi za slobodu kao nečeg opasnog, preciznije, nečeg što je posebno opasno po djecu.

Ako smo mislili da se napad na rod tiče samo jednog pokreta, onda nismo razumjeli da su “pravila zasnovana na spolu” i dalje oblici rodne normativnosti. Da, Vrhovni sud je dobro razumio da se spolna diskriminacija jednako odnosi na žene kojima je po rođenju pripisan ženski spol, na muškarce koji se feminiziraju na radnom mjestu i koji zbog toga pate (*Oncale protiv Sundowner*), i na trans osobe koje su promijenile spol i usljed toga pretrpjele diskriminaciju. Ali proširenje onoga što se zakonski smatra spolnom diskriminacijom nije isto što i proširenje onoga što se smatra slobodom. Borbu za priznavanje kolektivnih

sloboda – što uključuje i prava koja osiguravaju reproduktivnu i rasnu pravdu, rodnu ravnopravnost i rodnu slobodu – aktivno razbijaju države koje preuzimaju veću policijsku i sigurnosnu kontrolu nad kretanjem stanovništva, bilo da se radi o prolasku migranata ili okupljanju ljudi na ulicama. Dok se Vrhovni sud ruga “slobodi” koja treba pripadati ženama, on također proširuje slobodu govora korporacijama, kako je pokazala Wendy Brown.¹⁶ Jednom kada se dokuče ovi trendovi i kada vidimo kako se kolektivne borbe preobražavaju, omalovažavaju i negiraju, neće biti smisleno odvajati borbu trans i queer osoba od feminizma i borbe za prava žena na socijalnu i ekonomsku jednakost, odnosno prava svih trudnih osoba da koriste javne usluge i da žive bez paternalističkih državnih ograničenja njihovih sloboda. Savez protiv sve autoritarnije vlasti istovremeno je i kritika njenog paternalizma koji ženama oduzima slobodu, trans osobama moć samodefiniranja i prava na obrazovne resurse i zdravstvenu zaštitu, a svima koji trpe zbog nametanja neželjenih i prisilnih rodnihi normi uskraćuje psihološku i medicinsku podršku.

Ključno je da se te osnovne slobode ne mogu oduzeti bez demoniziranja samog praktikovanja slobode, ismijavanja nove upotrebe jezika koji olakšava izražavanje rodne slobode, ili zahtjeva za zdravstvenom zaštitom koja omogućava ljudima da žive i dišu bez straha, kako na ulici tako i u institucijama na koje se oslanjaju, bilo obrazovnim, vjerskim ili medicinskim. Neće nam pomoći ako se raštrkamo po vlastitim identitarnim ćoškovima, držeći se jedne agende na račun drugih. Ovo je trenutak kada se trebamo udružimo oko osa koje se prilično razlikuju od onih koje nam je pripremila desnica. To znači da se feministice udruže sa trans osobama, da se zagovornici gej brakova udruže sa onima koji se bore za queer i trans barove i društvene prostore, da reproduktivno zdravlje bude na svakoj agendi za sve vrste žena i muškaraca i nebinarnih ljudi, kao i zaštita od rodnog i seksualnog nasilja. Ništa od ovoga neće uspjeti ako ne uvidimo da su oni koji su najviše pogođeni novim oblicima obespravljenosti siromašni ljudi tamnije puti u “neslobodnim” državama, odnosno tamo gdje se inkriminira abortus.

Današnje autoritarne sile zavise od intenziviranja strasti, od raspirivanja straha i njegovog preusmjeravanja u mržnju, moralizatorskog

sadizma, te od toga što uništenje koje same provode predočavaju kao obećanje iskupljenja. Ako desnica podstiče strasti, kao i pravedničke oblike mržnje da bi konsolidirala i eksternalizirala prijetnje od roda i rase, gdje su pokretačke strasti na ljevici? Često se zgražamo kada izborna većina na vlast dovede autoritarce, kada fašizam postane prihvatljiva pozicija ili kad nacisti zauzmu mjesta u parlamentima evropskih zemalja. Autoritarac koji na vlast dolazi raspirivanjem straha od kulturne “invazije” ili “terorizma”, upravo se i bira zato što reprezentira brutalnu moć i nepopustljivi nacionalizam. Mi, dakle, znamo kako da razmontiramo ove argumente i da razotkrijemo retoriku koja stoji iza njih, ali na koje strasti da se pozivamo i šta da radimo sa strahovima koje je desnica otkrila i izazvala? Konačno, koje bi to strasti mogle na efikasniji način okupiti pokrete koje desnica targetira? Ako ne uspijemo da se udružimo i promoviramo uvjerljivije vizije svijeta u kojem želimo živjeti, onda smo zasigurno izgubljeni. Da bismo to uradili, moramo znati za šta se borimo, a ne samo protiv čega se borimo. A ako krenemo da se borimo međusobno sada kada je solidarnost najpotrebnija, onda ne uspijevamo iskoristiti priliku da formiramo nove oblike solidarnosti da bi se odgovorilo na izazove autoritarnih struktura i fašističkih strasti. Solidarnost zahtijeva da živimo sa antagonizmima koji se ne mogu uvijek riješiti, da ostanemo, drugim riječima, sa nerazrješivim, da ostanemo u borbi protiv onih oblika moći – kapitalističkih, rasističkih, patrijarhalnih, transfobičnih – koji bi da negiraju naše živote i temeljne slobode, koji bi nam jednim potezom oduzeli jezik, želju i sposobnost da dišemo i da se krećemo. Čak i ako ne možemo ostaviti po strani naše razlike, trebamo ih nositi sa sobom i svađati se dok stvaramo solidarnost za budućnost, jer je zasigurno jedan od najhitnijih zadataka raspoznati i intenzivirati moći koalicije kako bi se osigurali oblici slobode i jednakosti, nužni za svaku buduću demokratiju vrijednu tog imena. Nema smisla oponašati transfobiju desnice u ime feminizma, dodatno hraniti taj fantazam, jer nam je sada potreban savez koji poznaje i jača međuzavisnost bez kojih ne možemo živjeti. Kao kontru strasti za autoritarizmom možda bismo mogli postaviti drugu želju, onu koja dovoljno strastveno želi slobodu i jednakost da bi se ostalo u borbi.

TERF-ice i britanska pitanja spola **Koliko je kritičan rodno kritički feminizam?**

Bilo bi pogrešno pretpostaviti da antirodni pokret ima samo jedan jedini oblik budući da se pojavljuje u različitim regijama i zemljama. Iako neke vjerske i digitalne mreže povezuju različite regije, oblik i svrha antirodnih pokreta razlikuje se prema tome da li ih je pokrenula Katolička crkva, Ruska pravoslavna crkva, evangelički politički sistem u Sjedinjenim Američkim Državama ili pentekostalne crkve u Africi. Prigovori "rodu" upućuju se i u muslimanskim državama, ortodoksnom judaizmu, ali se javljaju i u sekularnom kontekstu. Međutim, pojava feministica u Ujedinjenom Kraljevstvu koje se protive "rodu" – što gotovo dođe terminološka kontradikcija – zakomplicirala je svaki pokušaj da se antirodni pokret shvati kao puko konzervativni, religijski pokret, jer je spremnost nekih feministica da po ovom pitanju ostanu u savezu sa desničarskim snagama nesporna. Debata između feministica koje se nazivaju "rodno kritičnim" i onih koje insistiraju na širokim feminističkim savezima s trans i rodnoqueer osobama pretvorila se u intenzivan javni sukob, koji uključuje maltretiranje, cenzuru i tvrdnje o neprijateljskom radnom okruženju. U pitanje je dovedena budućnost nekih akademskih odsjeka jer se od administrativnog osoblja zahtijeva da čuju zahtjeve grupa samoproglašanih feministica koje se bore protiv "rodne ideologije" u nastavnom programu, i onih drugih koji brane svoje metode, pedagogiju i istraživanja od neprijatelja od kojeg bi se očekivalo da bude saveznik.

Ma koliko bilo bolno vidjeti da se feministice svojevolumno pozivaju na desničarske karikature rodni studija, validirajući ih kako na univerzitetu tako i u medijima, vrijedilo bi razmisliti zašto na tom mjestu traže saveznike, uprkos njihovim očiglednim razlikama. Čini se da se razlika između ova dva tabora vrti oko pitanja ko se može smatrati ženom ili muškarcem, ali i oko onog što nazivaju “materijom” spola, što je termin koji uvijek vodi materiji tijela i pitanjima koja se u vezi s njim pojavljuju. Iako antirodne borkinje uglavnom nisu materijalistkinje u marksističkom ključu, one kao i mnogi pozitivisti ljutito lupaju šakom o sto jer ti što brane ideju “roda” poriču materijalnu realnost spola.

Dakle, ovdje imamo dva ključna pitanja o feminizmu. Prvo, da li je feministička politika politika savezništva? Na kraju krajeva, malo je feministica koje se koncentriraju isključivo na rod, budući da je ta kategorija od samog početka upetljena u odnose s rasom, klasom, geopolitičkim položajem, starosnom dobi, sposobnostima, religijom i istorijom. Sve to se sustiče u rodu i utiče na materijalnost tijela, čak i na njegovu razumljivost. Oni koji feminizam vide kao politiku savezništva uistinu brane žene, ali se protive i svim oblicima ukrštenih tlačenja, polazeći od toga da crne i smeđe žene žive na intersekciji usloženih opresija, da su žene često izložene ekonomskoj diskriminaciji i siromaštvu, da se njihove situacije moraju postaviti u okvir koji drugačije sagledava nejednakost na različitim hemisferama, kao i pogoršane ili nepostojeće uslove rada i zdravstvene zaštite, i izloženost različitim modalitetima nasilja i suvišnosti.

Feministice koje namjerno ili nehotice podrivaju “rod” napadaju saveze kojima je feminizam sastavni dio, koji uključuju i širu politiku lijevice za koju su prioriteti rodna potlačenost, eksploatacija ženskog rada i seksualna pravda. Antirodne feministice brišu izvanredne historije socijalističkog feminizma i crnačkog feminizma u Ujedinjenom Kraljevstvu da bi se fokusirale na jedno jedino pitanje: zašto je spol bitan? Na nesreću antirodnih borkinja, sama formulacija koja treba da pošalje jednoznačnu poruku, “Spol je materijalna realnost”, neizbježno je povezana sa drugim pitanjem: “Zašto je ovo insistiranje na spolu toliko bitno sada?” One nastoje da odvoje spol od političkog pitanja spola iz političkih razloga,

pa nije ni čudo da odatle iskršava pitanje: kojoj političkoj funkciji ovo insistiranje u ovom trenutku služi?

Da bi se razumjelo zašto su se u Ujedinjenom Kraljevstvu rasprave toliko rasplamsale, potrebno je razumjeti kako je stvorena karikatura roda i rodnih studija i zašto su akademski napori da se pokaže da je ova karikatura lažna tako često ostajali po strani. Paradoksalno, protivljenje rodu kao društvenoj konstrukciji oslanja se na konstrukciju roda za koju se može pokazati da nije samo lažna, već u sebi ima i nečeg neprijateljskog i zapaljivog.

Dok u drugim regijama svijeta nastaju jake koalicije, poput Ni Una Menos u Argentini koja okuplja trans, feminističke i LGBTQIA+ grupe koje se bore protiv rasizma, ekstraktivizma i kapitalističkih struktura duga, finansijskog terora i ekonomskih nejednakosti,¹ situacija u Ujedinjenom Kraljevstvu primjer je radikalne podjele i sukobljavanja, nastojanja da se ukinu programi rodnih studija i da se naučnice i naučnici u oblasti rodnih studija dovedu u vezu sa scenama zloupotrebe. Brojni su razlozi za ovu podjelu, ali i sama vlada snosi određenu odgovornost, jer je od javnosti tražila da se upusti u raspravu o detaljima trans zdravstvene zaštite u procesu formuliranja vlastitih zdravstvenih politika, a kasnije i njihovog revidiranja.

Rodno kritičke feministice nastoje osporiti trans identitet, posebno zahtjeve trans žena, pri čemu tvrde da je spol stvaran, a da je rod konstruiran, te time lažan i vještački. Ova pozicija pogrešno razumije društvenu konstrukciju, a nadam se da ću kasnije u ovoj knjizi pokazati i zašto. Međutim, ideju da je rod laž ili “ideologija” one su usvojile, iako to predstavlja raskid sa dugom i interno raznovrsnom historijom feminističkog bavljenja tim pojmom. Iako se u javnim raspravama u Ujedinjenom Kraljevstvu sve češće javlja razlika između feministica s jedne strane, i zagovornica rodnih studija s druge, takva je razlika besmislena i igra na podjelu koju TERF-ice samo nastoje da prodube. Proučavanje roda dio je feminizma, a debate o trans pravima i društvenoj konstrukciji vode se između naučnika i naučnica i aktivista i aktivistica koje u zbilji zastupaju različite feminističke pozicije. Drugim riječima, termin “feministice” pokriva širok spektar pozicija i nema smisla dozvoliti da samo

jedna frakcija, koja stremlji cenzuri i oduzimanju prava, polaže pravo na taj termin. Ponašati se kao da su feminizam i rod suprotstavljeni znači prihvatiti uslove koje predlažu trans isključive feministice, ili TERF-ice. One žele da njihovo stajalište predstavlja feminizam kao takav, ali ne može, i to s pravom. To je oblik feminizma koji aktivno podržava derealizaciju trans osoba i bavi se oblicima diskriminacije koji su nedvojbeno protivni opredjeljenju za jednakost za koje se feminizam zalaže. Stoga je razumnije zaključiti da transfobični feminizam nije feminizam. Ali istina je: ne bi ni trebao da bude.²

U toj javnoj raspravi često se zanemaruje činjenica da su mnoge trans osobe i njihovi saveznici feministice, te da trans isključive pozicije predstavljaju oblik diskriminacije koji bi njihove zagovornice energično odbacile da su usmjerene protiv njih. Nalik nastojanjima desničara da se trans ljudima oduzmu prava na samodefiniranje, najokrutnije među trans isključivim pozicijama također uskraćuju pravo trans ženama i muškarcima na samoodređenje, dodatno se usredsređujući na seksualne radnice čija bi prava na organiziranje radi postizanja zdravstvene zaštite i zaštite od nasilja trebala biti u središtu svake feminističke agende. Poričući realnost trans života, TERF-ice traže vlasnička prava na rodne kategorije, posebno na kategoriju žene, ali rodne kategorije nisu ničije vlasništvo i ne mogu se posjedovati. Rodne kategorije prethode našim pojedinačnim životima i prevazilaze ih. Kategorije imaju društvene i historijske živote koji nisu saobrazni našem življenom životu. Te kategorije su bile u opticaju i prije nas, a za nas su stekle značaj kada smo nekako imenovani i kada nam je pripisan spol, što se mahom svima desilo. Međutim, kada smo imenovani u neki rod, postavimo dio klase tako imenovanih osoba, a ako se sami preimenujemo, prelazimo u drugu kategoriju čija historija nije ni u čijem posjedu. Rodne kategorije se mijenjaju kroz vrijeme, a feminizam se uvijek oslanjao na historijski promjenjivi karakter rodni kategorija kako bi zahtijevao promjene u načinu na koji se žene i muškarci definiraju i tretiraju. Da su to bezvremenske kategorije, one se ne bi mogle redefinirati, što bi značilo da će ono što je kategorija “žene” nekada značila značiti zauvijek. Time bi i feminizam i historija bili bačeni u kantu za smeće. Opis Joan W. Scott iz 1988. godine i dalje je veoma koristan: “Kategorije ‘muškarac’ i ‘žena’ su istovremeno

prazne i prelivajuće. Prazne su jer nemaju vrhovno, transcendentalno značenje. Prelivaju se jer čak i kada se čini da su fiksne, one i dalje sadrže u sebi alternativne, poricane ili potisnute definicije.”³

Kada bi se ove kategorije shvatale kao oblici svojine koji pripadaju pojedincima ili klasama, onda bi okvir u kojem nastojimo postići promjene već bio zarobljen vlasničkim odnosima – i kapitalizmom. Uskraćivanje trans prava na samoodređenje vraća trans ljude njihovim mrtvim imenima, čime se poriče samo njihovo postojanje, a sve vrijeme se paternalistički polažu prava na poznavanje prave egzistencijalne stvarnosti trans osoba bolje od njih samih.

Da budemo poštteni, neke trans isključive feministice sebe nazivaju “rodno kritičkim” feministicama jer, kako tvrde, antitrans politika nije u središtu njihovog djelovanja. Jedna od glavnih zagovornica “rodno kritičkog” feminizma, Holly Lawford-Smith, tvrdi da je spol, a ne trans identitet, u središtu njenog djelovanja, jer je tlačenje na osnovu spola oduvijek bilo obilježje onog što rodno kritičke feministice sada nazivaju “radikalnim feminizmom”, tako da sebe vide kao njegovu savremenu inkarnaciju.⁴ Holly Lawford-Smith imenuje brojne radikalne feministice kao preteče “rodno kritičkog” feminizma, kao što su Ti-Grace Atkinson, Andrea Dworkin i Catharine MacKinnon, ali dokazi koje iznosi za ovu tvrdnju ne prenose nam cijelu priču. Tekst Catharine MacKinnon o predmetu *Oncale protiv Sundownera* (1997) i književni eksperimenti Andree Dworkin, kao i objavljeno svjedočanstvo o njenom savezu sa trans osobama, kose se s tvrdnjom da je MacKinnon antirodna feministica, kao i da je Dworkin antitrans feministica.⁵ Andrea Dworkin je pisala: “Jasno je da smo višespolna vrsta čija se seksualnost širi duž ogromnog kontinuuma gdje elementi koji se nazivaju muški i ženski nisu oštro odvojeni”. Možda bismo makar mogli priznati da u historiji radikalnog feminizma ima i onih koje se ne slažu sa tezom o biološkom dimorfizmu. Zapravo, trans afirmativno naslijeđe unutar radikalnog feminizma ističe se kao neprocjenjivi prethodnik “trans*feminizma”, kako ga je formulirao Jack Halberstam.⁶

Zanimljivo je da se Lawford-Smith priklanja MacKinnon da bi izgradila svoje stajalište, iako je MacKinnon jasno tvrdila da rod proizvode oblici patrijarhalne moći i da se on može mijenjati kada se ti oblici moći

dovedu u pitanje. Lawford-Smith s pravom primjećuje da MacKinnon nudi kritiku esencijalizma u sljedećem iskazu: “Pošto je muška moć zbilja stvorila svijet na koji se feministički uvidi, kada su tačni, odnose, mnoge naše izjave će zahvatati tu stvarnost ... šta žena ‘jeste’ je ono što ste od nje *napravili* da ‘bude’ ... Ako muška moć čini svijet onakvim kakav ‘jeste’, onda teoretiziranje zahtijeva da zahvatimo baš tu stvarnost da bismo je podvrgli kritici, a time i promijenili...” Ovdje razumijemo da je kritika povezana sa *promjenom*, ne samo s aktivnošću raskrinkavanja. Isto tako, rod je načinjen određenim strukturama moći, što znači da je, avaj, rod konstruiran. Kako se moć osporava i propituje, rod se također mijenja, i, uz to, transformacije roda zapravo mogu biti jedan od načina da se patrijarhalna moć ospori. Odlomak koji Holly Lawford-Smith bira da bi pokazala da “rodno kritičke” feministice nisu esencijalistkinje, tu je da bi pokazao da je MacKinnon na njihovoj strani, ali kada je rod u pitanju, naslijeđe MacKinnon, koja je pisala u marksističkom ključu, zapravo je sasvim drugačije. MacKinnon upečatljivo nije interesiralo šta žena jeste osim u kontekstu načina na koje se prema njoj postupa, i nikada nije mislila da na to pitanje moramo odgovarati da bi se unaprijedila feministička jurisprudencija. Bar u zakonskom kontekstu, spol se razmatra kao vid diferencijalnog tretmana, u šta spada i način na koji se osobe diferencijalno oštećuju. U ranije spomenutom predmetu *Oncale protiv Sundownera*, muškarac Joseph Oncale kojeg su zlostavljači feminizirali na radnom mjestu, tvrdio je da na temelju zakona o seksualnom uznemiravanju ima osnovu za tužbu u skladu sa spolnom diskriminacijom. Iako su neki sudovi tvrdili da spolna diskriminacija po definiciji podrazumijeva da su žene te koje su izložene uznemiravanju muškaraca, MacKinnon, jedna od autorica zakona o seksualnom uznemiravanju, s tim se nije složila:

Ako su djela seksualne naravi i nanose štetu jednom spolu, ona su onda zasnovana na spolu bez obzira na rod i seksualnu orijentaciju stranke. Odluka suda Petog okruga zasnovana je na zabludama o rodnoj prirodi seksualnog zlostavljanja muškaraca, posebno na vezama zlostavljanja sa nejednakošću žena u odnosu na muškarce, i gejeva i lezbejki u odnosu na heteroseksualce. Muško silovanje – bez obzira na to da li je žrtva muškarac ili žena – čin je muške

dominacije, zbog čega su takve radnje očigledno rodno zasnovane i zbog čega je pristup Josepha Oncalea pravima na spolnu jednakost neosporiv.⁷

Pozivajući se na rad Judith Lorber o rodu nastao devedesetih godina, MacKinnon čak nudi vlastitu verziju shvatanja heteronormativne matrice kroz koju se ustanovljuje tradicionalni binarni rod: "Rod osobe sa kojom se stupa u seksualni odnos, ili se vjeruje da se u takav odnos stupa, ključan je konstituent razumijevanja da li se u društvu neko smatra ženom ili muškarcem".⁸ Ili uzmimo tvrdnju iz knjige *Feminism, Marxism, Method, and the State* (Feminizam, marksizam, metoda i država) (1982): "Seksualnost je, dakle, oblik moći. Rod, kao društveno konstruiran, nju otjelovljuje, a ne obrnuto. Žene i muškarci su podijeljeni rodom, načinjeni u spolove *kako ih poznajemo* [moj naglasak], prema društvenim zahtjevima heteroseksualnosti".⁹ Ovdje ova "radikalna feministica" pokazuje kako analiza spolne hijerarhije zapravo zahtijeva konstruktivističku poziciju.

Ipak, mnoštvo je razloga da se čitanje predmeta *Oncale* koje je ponudila Catharine MacKinnon ospori, o čemu su detaljno pisale Katherine Franke ili Janet Halley u članku "Sexuality Harassment".¹⁰ Te se kritike, međutim, ne odnose na to da li rod treba koristiti, već na to kako ga treba shvatiti. U tom sporu na vidjelo izlaze različiti načini mišljenja o rodu na radikalno-feminističkoj strani, ako tako možemo odrediti MacKinnon, i na queer i feminističkoj strani, koju drugačije predstavljaju Halley i Franke. Uz to, u artikulaciji svog poimanja seksualnosti i roda, MacKinnon piše iz socijalističkog feminističkog okvira. Prema tome, stvari su definitivno složenije no što bi zagovornice rodno kritičkog pristupa htjele da priznaju. Problem sa stavom Catharine MacKinnon nije u tome što je smatrala da je rod korisna kategorija, već što je koristi da bi artikulirala statično shvatanje seksualne dominacije muškaraca nad ženama, gdje su muškarci konstruirani kao dominantna, a žene kao određena pozicija. MacKinnon nije uspjela da uvaži da rodovi ne ostaju vezani za heteronormativne uslove svog nastanka, niti za varijante seksualnosti koje u potpunosti organizira muška dominacija.

Ako rodno kritične feministice žele biti kritične, onda bi valjalo da malo razmisle o historiji pojma “kritike” i njegovom mjestu u borbi za društvenu transformaciju. Kritika neke stvari ne svodi se na to da joj se usprotivimo, da je se otarasimo ili da pozivamo na njeno ukidanje. Kritika muške dominacije, na primjer, pokazuje da život ne mora biti organiziran ovom društvenom formom. Kritika donosi i nov način razumijevanja svijeta, koji može biti od suštinskog značaja u borbi za društvene promjene i otvaranje novih mogućih načina življenja. Kritika rodne binarnosti, na primjer, ne tvrdi da je sa “ženama” i “muškarcima” gotovo. Naprotiv, pita zašto je rod organiziran na taj, a ne na neki drugi način. To je također mogućnost zamišljanja drugačijeg življenja. Pokazalo se da je kritika rodne binarnosti dovela do proliferacije rodova izvan ustaljenih binarnih verzija – i izvan rodne hijerarhije kojoj se feminizam s pravom suprotstavlja. Nema nikakvog razloga za udruživanje sa pozicijama koje se suprotstavljaju “rodu” kako bi se obnovio patrijarhalni poredak i rodna hijerarhija. Pa ipak, ostajanje pri diskursu “antirodne ideologije” vodi nesretnom dosluhu savremenih “radikalnih feministica” sa ključnim ciljevima novog fašizma.

Pošteno govoreći: desnica svoju poziciju naziva “antirodnom ideologijom”, dok trans isključive feministice središte prebacuju na “ideologiju rodnog identiteta”, čime se možda i uvodi razlika, ali se eho desničarske i često fašističke politike svejedno čuje. Trans isključive feministice na meti imaju koncept roda i pozivaju na povratak spolu, no trebamo li onda pretpostaviti da je “rodni identitet” obuhvatio sve moguće aspekte roda, uključujući i rasprave o, na primjer, orodnjenosti podjeli rada u kapitalizmu, što je sigurno relevantno za feministice dostojne tog imena? Premda one preferiraju naziv “rodno kritičke” u odnosu na “trans isključive” feministice, skraćeno “TERF-ice”, budući da su pogrešno shvatile i izobličile historiju i značenje “kritike”, moramo ostati pri izrazu “trans isključive”. Kada tvrde da problem nije trans, već “spol”, one misle na biološki spol koji se, kako tvrde, briše idejom rodnog identiteta (pitanje biološkog spola ćemo razmatrati u sljedećem poglavlju). Međutim, “ideologija rodnog identiteta”, kako je one određuju, svodi se na status trans osoba. Lawford-Smith nedvosmisleno otkriva da se zapravo radi o trans identitetu, kako vidimo u njenom pokušaju ograđivanja: “Rodno

kritički feminizam nije 'o' trans pitanju. Radi se o spolu. Ali kako nas interesira spol, u sudaru smo sa ideologijom rodnog identiteta koja je u srži trans aktivizma". Možemo zaključiti da je u srži rodno kritičkog feminizma napad na srž trans aktivizma. Silogizam stoji uprkos retorici koja se ograđuje od onog što se jasno kaže.

Najviše zabrinjava, međutim, insistiranje da feminizam razori vlastiti okvir na račun svih koalicija kojima pripada i koje predstavljaju njegove obećavajuće poveznice, između ostalog, sa rasnom pravdom i antifašističkom borbom. Da li se poziv Bernice Johnson Reagon o neophodnosti teških koalicija uopšte našao u silabusu "rodno kritičkog" feminizma? Reagon je, govoreći crnkinjama suočenim s bijelim feminističkim rasizmom, detaljno izložila poteškoće i nužnost da se ostane u koaliciji sa onima koje bi čak mogle biti i prijetnja životu. U toj su tački mnoge od nas postale svjesne granica radikalnog feminizma, kada se odvaja od borbe protiv potčinjenosti na temelju rase. Premda vjeruju da se njihovim fokusiranjem na "spol" utvrđuju temelji za feminizam, one time staju na stranu drugih rasnih diskursa koji su umiješani u biološke diskurse. Prema Sophie Lewis, feminističkoj teoretičarki i novinarki, opsesija britanskog TERF-izma "biološkim realnostima" nadovezuje se na "dugu tradiciju odnosa britanskog feminizma prema kolonijalizmu i imperiji, koji jasno pokazuje da je prinuda na rodnu binarnost na 'biološkim' osnovama služila konvergentnim ciljevima heteronormativnosti i kolonijalne dominacije".¹¹



Rodno kritički pokret želi da izvrne debatu unutar feminizma naglavce tvrdnjom da je jedino on vlastan nad ovim terminom. Protiveći se trans afirmativnom zakonodavstvu i nastavnim planovima, ovaj se pokret upušta u istu vrstu diskriminacije i cenzure kakva se dešava na desnici. Na prvi pogled, zapanjujuće je i tužno gledati kako se feministice upuštaju u djela diskriminacije nakon toliko godina borbe za zakone protiv spolne diskriminacije. Paradoksalno je da konzervativne sudije Vrhovnog suda na osnovu postojećeg zakona o spolnoj diskriminaciji štite trans prava od diskriminacije, dok feministice koje tvrde da imaju vlasništvo nad kategorijama spola koriste paternalistički prerogativ da

ljude liše prava na samodefiniranje u svojoj borbi protiv fantazmatskog napada na “ženskost”.

Trans isključive feministice tvrde da trans žene ne mogu biti žene, ili da eventualno mogu pripadati drugorazrednom tipu žena. U suprotnom, one bi oduzele nešto ženama ženskog spola po rođenju. Kada TERF-ice tvrde da im se preotima rod, one ustvari priznaju da svoj spol smatraju vlasništvom, nečim što im je ukradeno. No, one i dalje postoje u okviru roda koji imaju, pa šta se to onda tačno promijenilo? Da li je nešto zaista izgubljeno ili oduzeto? Samodefiniranje je prastari feministički prerogativ; zašto se sada toga lišiti u ime autoriteta koji je ujedno paternalistički i vlasnički? Teško je razumjeti zašto bi život trans žene na bilo koji način ugrožavao život žene koja je zadržala svoj prvobitno pripisan spol. To su dvije divergentne putanje, ali jedna ne poništava drugu.

Nažalost, antitrans argument ide korak dalje i insistira na tome da su trans žene prerušeni muški predatori, odnosno da bi to mogle biti.¹² Time se ideja transženskosti pretvara u opasan fantazam na isti način kao u desničarskom diskursu. Tu nije riječ o ljudima koji se bore za samoimenovanje, za život u rodu koji jesu, tražeći pravo na pristup zdravstvenoj zaštiti i zakonsku zaštitu od diskriminacije i nasilja. Ne, trans žene postaju fantazmatski uvećani predatori koji su primjer svega najopasnijeg u muškom seksualnom nasilju. Također, ovo nije prvi put da se feministice udružuju sa desnicom. Već smo to vidjeli kada su se MacKinnon i Dworkin pridružile antipornografskim kampanjama, čime su podržale kršćansku desnicu u Sjedinjenim Američkim Državama, čak i kada je to udarilo na lezbejske i gej vizualne reprezentacije koje su bile tako važne za ove pokrete.¹³

Izgledi za koaliciju su ustvari prilično slabi, pošto takve tvrdnje ojačavaju fantazme koji su sve snažniji što ih je više u optičaju. Društveni mediji samo pogoršavaju situaciju jer su na sve strane optužbe i osude za koje se ne preuzima lična odgovornost, a u stanju su da smrskaju ugled zapanjujućom lakoćom. Čitav ovaj debakl je posebno alarmantan imajući u vidu da antirodne kampanje na desnici udaraju i na feminizam i na trans prava, mobilizirajući psihosocijalnu fantaziju u kojoj obje te grupe “ubijaju” ili zlostavljaju djecu, obje osporavaju nepromjenjivi

karakter “prirodne porodice” i odstupaju od patrijarhalnih hijerarhija. Kako se debata zahuktava, na scenu stupa još jedan akter, koji se najprije javlja kao puka pozadinska buka: država proširuje svoje regulatorne i disciplinske ovlasti nad pitanjem promjene spola i odlučuje koje ustanove mogu pružati rodno afirmativnu njegu i koji će biti uslovi njege ili patologizacije; država širi kontrolu nad reproduktivnim slobodama i ograničava pravo svakoga da prekine trudnoću; ratna mašina eskalira, a sa njom i hipermaskulinistički nacionalni ideali; socijalne usluge i socijaldemokratija se razgrađuju jer neoliberalni metrički sistem postaje jedina determinanta vrijednosti.

Poput Trumpa, Orbana, Meloni, Vatikana i svih ostalih na desnici koji odbijaju samoodređenje kao osnovu za promjenu spola, trans isključive feministice tvrde da promjenjivost roda predstavlja nelegitimno ostvarivanje slobode, prekoračenje, prisvajanje, te stoga staju na stranu birokratskim, psihijatrijskim i medicinskim preprekama ostvarivanju tog prava. Vatikan misli da su zagovornici roda ukrali Božje moći stvaranja; trans isključive feministice misle da njihova vlastita spolom određena tijela prisvajaju opaki akteri. Pa ipak, kad buka prestane, njihova tijela su i dalje netaknuta i samo njihova. Mnoge TERF-ice se ne bi bez oklijevanja poistovjetile sa pozicijom Vatikana, ali njihova uvjerenja proizvode isti strah i istu represiju.

S jedne strane, savremeni radikalni feminizam poriče trans osobe, a posebno trans žene, udruženim naporom da se izbriše trans egzistencija. S druge strane, trans isključive feministice istrajavaju u tome da njihovo vlasništvo koje im s pravom pripada, njihov spol, oduzimaju “lažne” žene. Kome se tu zapravo nanosi šteta? U Španiji, TERF-ice tvrde da “biti žena nije osjećaj”, i tom frazom nastoje da raskrinkaju trans žene koje govore da se osjećaju kao žene. Ove feministice tvrde da biti žena nije osjećaj, već stvarnost. Za trans žene i muškarce biti žena ili muškarac je također stvarnost, življena stvarnost njihovih tijela. Kategorija “žena” ne nalaže unaprijed koliko ljudi može učestvovati u stvarnosti koju ona opisuje, niti unaprijed ograničava oblike koje ta stvarnost može poprimiti. Ustvari, feminizam je oduvijek insistirao na tome da je pitanje šta žena jeste otvoreno, i to je bila premisa koja je ženama omogućila da traže mogućnosti koje njihovom spolu tradicionalno nisu bile dostupne.

Najvažnije je da rod nije samo individualni atribut ili svojina. Niko ne posjeduje svoj vlastiti rod. Rađamo se u rod tako što nam je pripisan spol uz koji idu prateća društvena očekivanja. Ako se to prihvata kao istinita tvrdnja, onda se prihvata i ideja roda. Naravno, neki od nas prihvataju rod koji nam dat i, u tom smislu, postajemo rod koji nam je pripisan. Drugi pokušavaju proširiti kategoriju ili je na neki način kvalificirati kako bi ona funkcionirala u njihovom životu. Neki pak biraju da sebi pripišu drugačiji spol koji im omogućava da napreduju na način na koji dotad nisu mogli. Na svoj rod se može polagati pravo, ali je to inherentno van bilo čijeg domašaja. Ako kažete, "Ja sam žena", pristajete na kategoriju koju niste sami načinili. Ipak, pokušavamo da je načinimo svojom, iako se sve to odigrava s one strane logike vlasništva.



Djeluje da je ubitačni spor među feminističkim i trans naučnicama i naučnicima i aktivistima i aktivisticama u Ujedinjenom Kraljevstvu najsvadljiviji u savremenom životu, ako se izuzme Španija, gdje se o trans pravima raspravlja u nacionalnoj skupštini. Dok se u drugim regijama svijeta stvaraju jake koalicije, poput Ni Una Menos, koja okuplja trans, feminističke i LGBTQIA+ grupe koje se suprotstavljaju rasizmu, ekstraktivizmu i kapitalističkim strukturama duga i ekonomske nejednakosti, situacija u Ujedinjenom Kraljevstvu primjer je radikalne podjele i sukobljavanja, obilježenog naporima da se zatvore programi rodni studija i da se naučnici i naučnice u oblasti rodni studija dovedu u vezu sa scenama zloupotrebe. Razlozi za ovu naročito ekstremnu podjelu su brojni, ali i sama vlada snosi određenu odgovornost, jer je tražila od javnosti da raspravlja o detaljima trans zdravstvene zaštite dok je pokušavala formulirati, a zatim i revidirati vlastitu zdravstvenu politiku.

Država je posebno moćan akter na sceni kako u Španiji,¹⁴ gdje se o trans zakonu raspravljalo 2023. godine, tako i u Ujedinjenom Kraljevstvu, gdje se debata vodi od donošenja Zakona o priznavanju roda 2004. godine, koji je stupio na snagu 2005, a revidiran je 2018. godine.¹⁵ Taj zakon dopušta promjenu spola osobama koje su obuhvaćene osiguranjem Nacionalne zdravstvene službe (NHS), ako su na liječenju kod ljekara ili registriranog psihologa i po njihovom odobrenju. Zakon Ujedinjenog

Kraljevstva ne sadrži odredbe koje se odnose na nebinarne osobe (čime spol ostaje strogo binaran), pa je čak i nakon anketiranja hiljada ljudi 2018. koji su pozivali na suštinske reforme vlada odbila da demedikalizira proces u korist onog koji prihvata samoodređenje kao dovoljan kriterij (što nalazimo, na primjer, u Norveškoj, Argentini, na Malti i u Irskoj – i u nekim državama u Sjedinjenim Američkim Državama). Zapravo, trenutna procedura u Ujedinjenom Kraljevstvu opire se sve širem skupu međunarodnih normi, u skladu s kojima bi jednostavan čin samoodređenja trebao biti dovoljan za promjenu nečijeg pravnog statusa, te prema kojima je nepotrebno i štetno podvrgavati trans i rodnoqueer osobe detaljnom nadzoru, inspekciji, dijagnozi i patologizaciji.¹⁶ Britanska trans autorica Shon Faye objašnjava:

Dvije godine nakon što je Zakon o priznavanju roda stupio na snagu, grupa međunarodnih stručnjaka za ljudska prava sastala se u Džogdžakarti, u Indoneziji, da bi se usaglasila oko “Principa iz Džogdžakarte”. Cilj ovog dokumenta je da se uspostavi međunarodni standard za jednakost i dostojanstvo svih LGBTQ osoba. Princip 31 poziva sve države da usvoje “brz, transparentan i pristupačan mehanizam” za prepoznavanje rodnog identiteta. Također se navodi da “nikakvi kriteriji podobnosti, kao što su medicinske ili psihološke intervencije, psihomedicinska dijagnoza, minimalna ili maksimalna dob, ekonomski status, zdravlje, bračni ili roditeljski status, ili bilo koje drugo mišljenje treće strane, neće biti preduslov za promjenu nečijeg imena, zakonskog spola ili roda”.¹⁷

Tokom godina koje su uslijedile, razne debate o tome da li se spol može ili treba mijenjati i koje vrste zdravstvene zaštite i psiholoških usluga trans mladi trebaju dobivati, intenzivirale su situaciju u Ujedinjenom Kraljevstvu do tačke ključanja. Torijevska retorika tokom izbora za premijera 2022. godine¹⁸ i retorika “rodno kritičkih” feministica u vezi s promjenom spola ima mnogo toga zajedničkog s retorikom aktivista i aktivistica protiv abortusa, Vatikana, Trumpa, Orbana, Meloni i drugih desničarskih konzervativaca i nacionalista. Začudo, napade na rod u Ujedinjenom Kraljevstvu često pokreću feministice koje se odvajaju od LGBTQIA+ saveza ili žele da ih razbiju tamo gdje oni postoje (na

primjer, iz brige da lezbejke trpe zbog učešća u takvim koalicijama).¹⁹ Žele ne samo da raskrinkaju ideju roda, već i da odvoje feminističke studije od studija roda.²⁰ U strahu od toga da će biti obrisane ili da će im nešto biti oduzeto, one odbijaju da uđu u saveze ili da u njima ostanu, zamišljajući da su i oni samo nova prilika za prevlast maskulinističkih hijerarhija.

Iako trans isključive feministice nude drugačije osnove za svoju kritiku od svojih kolega na desnici, oni se oko izvjesnih pretpostavki ipak slažu. No, koliko god TERF-ice željele da načine odmak od rodnih studija ili da dokažu da one počivaju na pogrešnim pretpostavkama, sve snažniji antirodni pokret njih grupira zajedno s rodnim studijama. TERF-ice se nenamjerno dovode u vezu sa desnim politikama, nekima i otvoreno fašističkim, koje doprinose građenju psihosocijalne fantazije o “rodu”, a ipak su, kao feministice, također na udaru desničarske politike zbog svojih feminističkih pogleda na reprodukciju i srodstvo kojima se dovodi u pitanje patrijarhalna porodica. Zbog toga će u jednom trenutku morati odlučiti da li će se pridružiti drugima koji su na sličan način meta, ili će nastaviti da produbljuju podjele među onima čiji su naučni i politički životi izloženi riziku od diskriminacije, nasilja i ekstremne cenzure.

Savez između antirodnih feministica i reakcionarnih desničarskih napada na rod zaslužuje dublje razmatranje, i tim problematičnim pitanjem ću se pozabaviti kasnije pri zalaganju za nove koalicije i nove imaginarije. Za sada je dovoljno napomenuti da “rodno kritičke” feministice nastoje nametnuti osvježene nastavne planove na svojim univerzitetima, čime potkopavaju decenije izučavanja i istraživanja koja su međunarodna naučna udruženja prepoznala kao polje rodnih studija.²¹ Njihova stremljenja unose razdor i, iako ponekad nude argumente za svoja stajališta, polemički karakter pozicija koje zastupaju ukazuje da nisu tako promišljene koliko bi trebale biti. TERF-ice krive “trans zagovornike” da su reski i da ih napadaju na društvenim mrežama, i neke od tih uvreda i prijetnji su sigurno neopravdane i promašene. Istovremeno, izgleda da ne shvataju da dovode u pitanje samo postojanje onih s kojima se svađaju. To nije isto što i drugačiji stav i razumno neslaganje, budući da TERF-ice poništavaju tvrdnje koje trans osobe iznose o svojim životima, svojim

tijelima i samom svom postojanju. Njihovi argumenti uspostavljaju možda nenamjeran savez sa desničarskim grupama koje bi bez imalo dileme zatvorile klinike za abortuse, iskorijenile feminizam, cenzurirale kritičku teoriju rase i etničke studije i ograničile LGBTQIA+ prava.²² U kontekstu trans osoba, TERF-ice se suprotstavljaju osnovnim zahtjevima samoodređenja, slobode i autonomije, pravu na zaštitu od nasilja i pravu na pristup javnom prostoru i zdravstvenoj zaštiti bez diskriminacije, a sve su to prava za koja se, kao feministice, bore i od kojih inače zavise. Nije ni čudo što osobe suočene sa takvim egzistencijalnim poništenjem ponekad urlaju. Ne pomaže ni to što “rodno kritičke” feministice svoje protivnice i protivnike opisuju kao glupe, kao osobe koje pate od lažne svijesti, hirovite, doktrinarne, čak i totalitarne, čime staju na stranu retoričkih ciljeva kršćanske desnice. Upravo zato što ne razmišljaju o koalicijama, niti se bave najboljim načinom borbe protiv uspona desnice, pribjegavaju identitetskim zahtjevima i rasijavaju neosnovane strahove, čime doprinose izgradnji antirodnog fantazma.

Iako je ova feministička manjina sklona suprotstavljanju onom što nazivaju “ideologijom rodnog identiteta” i mada ne slijedi baš vatican-sku ili evangeličku opoziciju, nikada se ne zaustave da naprave odmak od tih tvrdnji. Neke sebe nazivaju konzervativkama i istim reakcionarnim potezom boje kompletnu “ideologiju” roda kao “woke”. Ponekad se, međutim, izjašnjavaju kao radikalne feministice, vraćajući se u vrijeme kada su “žena” i “žensko” bili sinonimi, i odbijaju onaj dio radikalnog feminizma koji je bio posvećen razumijevanju roda kao historijske kategorije, pune konteksta, koja također obiluje potencijalima za budućnost.²³

Kathleen Stock, autorica knjige *Material Girls* (Materijalne djevojke), pridružila se nizu rodno kritičkih feministica koje optužuju naučnike i naučnice i aktiviste i aktivistice koji se bave rodom za cenzuru, grupnu misao i opšti idiotizam. Pozivajući se u jednom intervjuu na neuronauku, Stock tvrdi da je percipiranje dva spola nešto što mozak sam od sebe radi. Ovo mi nije bilo poznato. Usljed toga, tvrdi ona, pomagati djeci da shvate da neko kome je jedan spol pripisan po rođenju može izabrati drugi spol na osnovu svog življenog iskustva roda znači potencijalno iskriviti dječju percepciju činjenica ili prave stvarnosti –

odnosno naštetiti djeci! Nezainteresirana za različite načine na koje se “spol” historijski definirao ili koristio, Stock postulira da mi od rane dobi imamo neposrednu percepciju stvarnosti i da nas samo lažna ideologija može uvjeriti da prihvatimo fikciju kao alternativu. Trans život nije fikcija ili, kako Vatikan tvrdi, “fiktivan”, već življena stvarnost, koja nije ništa manje stvarna zbog toga što se u vremenu i prostoru javljala u različitim historijskim oblicima. Čak i da jeste fikcija – što se može tvrditi za, recimo, drag – generalno pitanje kojim se bave književni teoretičari i teoretičarke i filozofi i filozofkinje stručni u polju estetike i dalje stoji: kako fikcije prenose istine koje drugim sredstvima ne bismo mogli razumjeti?

Stock za sebe kaže da je uvrijeđena “toksičnim” i “okrutnim” odgovorom na njen stav da trans muškarac nije muškarac, trans žena nije žena i da bi naziv “žena” trebao biti povezan sa određenjem biološke ženskosti. No, čini se da ona ne razumije toksičnost ili okrutnost koja je njen doprinos ovoj priči. Naravno, i Stock i J. K. Rowling su s pravom zgrožene online maltretiranjem kojem su bile izložene i ja neću opravdavati takvo ponašanje, bez obzira na to ko ga čini. Svakako nam je potreban bolji način razgovora. Ali jedan od razloga zašto je teško upustiti se u bolji oblik razgovora jeste taj što TERF-ice poriču postojanje ljudi koji su prilično teško stekli društveno priznanje, zakonsku zaštitu od diskriminacije i adekvatnu i afirmativnu zdravstvenu zaštitu. Ni Stock ni Rowling se ne bi složile da poriču bilo čije postojanje, ali to je zato što vjeruju da posjeduju jedini jezik koji proizvodi stvarnost, a svako ko se s tim ne slaže je u zabludi. U tom smislu, ponovo se slažu sa desničarskim diskursom o trans životu.

Zamislite da ste Jevrej i da vam neko kaže da niste. Zamislite da ste lezbejka i da vam se neko smije u lice i kaže da ste zbunjeni jer ste ustvari heteroseksualna osoba. Zamislite da ste crnac i da vam neko kaže da ste bijelac, ili da niste rasijalizirani u ovom navodno postrasnom svijetu. Ili zamislite da ste Palestinka i da vam neko kaže da Palestinci ne postoje (što ljudi rade). Ko su ti ljudi koji misle da imaju pravo da vam govore ko ste i šta niste, koji odbacuju vašu vlastitu definiciju toga ko ste, koji vam govore da samoodređenje nije pravo koje smijete ostvarivati, koji bi vas podvrgli medicinskom i psihijatrijskom pregledu, ili obaveznoj

hirurškoj intervenciji, prije nego što bi postali voljni da priznaju ime i spol koji ste sebi dali, do kojih ste stigli? Njihova definicija je oblik brisanja, a njihovo pravo da vas definiraju je očigledno važnije od bilo kojeg prava koje vi imate da odredite ko ste, kako živite i koji jezik bi najbliže predstavio ono što jeste. Možda bismo se svi trebali samo odmaknuti od osobe koja negira postojanje drugih ljudi koji se bore da se zna za njihovo postojanje, koja poriče korištenje kategorija koje mnogima od nas omogućuju da živimo, ali ako takva osoba ima saveznike, ako ima moć da orkestrira javni diskurs i zauzima isključivo poziciju žrtve, i ako nastoji da vam uskrati vaša osnovna prava, onda ćete vjerovatno u nekom trenutku *osjetiti i izraziti bijes*, i bez sumnje ćete biti u pravu što to činite.

U objašnjenju razloga zbog kojih je počela govoriti o pitanjima spola i roda, objavljenom 10. juna 2020. godine, J. K. Rowling jasno daje do znanja da će “tranzicija biti rješenje za neke rodno disforične ljude”, a zatim iznosi dva skupa statističkih podataka za koje ne navodi citate. Činjenica da koristi riječ “disforija” sugerira da je to bolest, kvar, patologija koju treba liječiti, a to dolazi do izražaja i u njenoj raspravi o onome što naziva “biološkim ženama”, gdje osporava razliku između pripisivanog spola i različitih trajektorija orodnjenih života.

Kada tvrdi da će 60-90 posto rodno disforičnih pojedinaca prerašti svoju disforiju, ona nam ne govori da li ovdje misli na muškobanjašte djevojke, ženskaste dječake, rodnoqueer osobe, cross-dressere, trans osobe ili na nešto sasvim drugo. Ne može se pretpostaviti da se rodna disforija odnosi samo na trans osobe, jer čak i da se statistika koju Rowling spominje može provjeriti, ona ne bi bila uvjerljiva ako prethodno ne znamo ko je uključen u razmatranu grupu. Ustvari je stopa osoba koje se kaju zbog rodne tranzicije u svim starosnim kategorijama vrlo mala; ali Rowling to ne priznaje.²⁴ Također tvrdi da je “argument mnogih sadašnjih trans aktivista i aktivistica da će se rodno disforični tinejdžer ubiti ako mu se ne dozvoli da prođe tranziciju”. Ona se postavlja kao da je ta tvrdnja nepravedna ili neistinita, ali šta ako jeste istinita? Medicinska svjedočanstva pokazuju da su trans mladi kojima se ne nudi zdravstvena zaštita, koja uključuje i usluge u sferi mentalnog zdravlja, izloženi velikom stresu i anksioznosti. Američko medicinsko udruženje

se, međutim, po ovom pitanju ne slaže sa Rowling.²⁵ Samoubistvo nije uvijek direktan rezultat, ali bi bilo pogrešno i neobično okrutno poreći da se ono, ustvari, dešava kada društvena i medicinska podrška zakaže.²⁶ Rowling navodi poznati slučaj psihijatra Davida Bella, koji je dao ostavku na mjesto u Tavistocku, glavnoj rodnoj klinici u Londonu, u znak protesta zbog medicinskog tretmana trans mladih. Prema Rowling, Bell smatra da “tvrdnje da će se djeca ubiti ako im se ne dopusti da prođu kroz tranziciju nisu ‘u suštini potkrijepljene nikakvim pouzdanim podacima ili studijama u oblasti. Oni se ne poklapaju ni sa slučajevima sa kojima sam se susretao tokom decenija rada kao psihoterapeut’”. Opet nam “pouzdana podaci” čudnovato nedostaju u ovoj jakoj izjavi. Najmanje dvanaest velikih medicinskih udruženja se sa tim ne slaže, uključujući i Američko udruženje psihijatarata. Dobro je znati, naravno, da se Bell nije susretao sa ovakvom situacijom u centrima za liječenje kakva je Služba za razvoj rodnog identiteta (GIDS) pri ustanovi Tavistock and Portman NHS Trust u Londonu, ali mladi koje je tamo viđao su, po logici stvari, već imali pristup njezi, makar dok zavod NHS tu službu nije ukinuo 2022. godine.²⁷ Statistika se odnosi na mlade koji uopšte nemaju pristup takvim ustanovama. Nalik desničarskim argumentima prema kojima će ukidanje seksualnog obrazovanja, drag nastupa i zdravstvene zaštite za trans mlade spriječiti nanošenje štete djeci, ovdje argument napušta trans mlade, uskraćujući im zdravstvenu zaštitu, samim tim im nanoseći štetu. Šteta je nanesena argumentom da se šteta sprečava. Ono što slijedi je moralna ekvivokacija koja proizvodi i strah i konfuziju po pitanju toga šta je šteta i odakle dolazi.

Rowling predstavlja svoje protivnike na pogrešan način tvrdeći da oni osporavaju stvarnost spola. Ustvari, ona njima pripisuje da to tvrde, ali nam ne daje osnov za to. Njene opaske se nude kao pouzdana reprezentacija pozicije kojoj se protivi: “Ako spol nije stvaran, nema istospolne privlačnosti. Ako spol nije stvaran, briše se življena stvarnost žena na globalnom nivou. Poznajem i volim trans ljude, ali brisanje koncepta spola uklanja sposobnost mnogih da smisleno raspravljaju o svojim životima. Govorenje istine nije mržnja”. Svakako da nije. A šta je tu zapravo istina? Da li je istina da se više ne može govoriti o spolu ako spol ne tretiramo kao nepromjenjivo svojstvo osobe? Ako se spol zakonski

pripisuje i registrira i može se ponovno pripisati i ponovno registrirati, zar ne možemo zaključiti da se stvarnost spola promijenila, ili da je ta promjena sada dio naše historijske stvarnosti? Spol može biti i stvaran i promjenjiv, osim ako ne vjerujemo da je "istina" uvijek nepromjenjiva, a nikada historijska, što je premisa koja Rowling ponovo udružuje sa papinstvom. Nisam sigurna da je promjenjivost dovoljan uslov za tvrdnju da je nešto nestvarno. Spol se mijenja različitim tehnološkim sredstvima, što uključuje operacije koje se vrše u procesu potvrde roda. Ali i spol ima historiju, na čemu su brojne feminističke historičarke s pravom insistirale. Životi žena, globalno, o kojima Rowling naizgled brine, nikada se nisu oslanjali na jedan jedini koncept spola, a zanimljivo je i važno razmotriti različite načine na koje se činjenice o spolu opisuju i poimaju.

Engleska riječ "sex" nije svugdje u upotrebi, pa postaje važno tražiti i lingvistička i antropološka objašnjenja kako drugi jezici i prakse pristupaju onome što nazivamo "sex". Čak i poimanje "spola" kao *činjenice*, a ne kao odnosa, izraza, infleksije ili kategorije, daje prednost jednoj perspektivi u odnosu na druge. Nadalje, životi žena, globalno gledajući, zapravo su zavisili od promjenjivih historijskih značenja pojma "spola", budući da su neka ranija podrazumijevala prilično značajna društvena ograničenja. Ako to nije tako, propustih taj trenutak u historiji, odnosno i dalje živim u nekom drugom momentu sa osjećajem neobične otuđenosti. Mnogi ljudi uključeni u ove rasprave svoje gledište vide kao nepobitnu istinu, a otvorena debata teško da uspijeva kada svi koji joj doprinose jednostavno potvrđuju istinu onoga što govore i insistiraju da je očigledna i zdravorazumska i da su svi ostali nekako izgubili razum nakon što su postali plijen ideološke laži. Šta ako, ustvari, *niko* nije rekao da spol nije stvaran, čak i ako su se neki ljudi pitali u čemu se sastoji njegova stvarnost? I dalje: kako se ta stvarnost ustanovljava? Moje je mišljenje da su ovo razumna pitanja kojima se već neko vrijeme bave naučnici i naučnice u širokom spektru oblasti. Niko nije napustio stvarnost zato što je ta pitanja postavio. Kažemo, na primjer, da je svijet stvaran, ali se u brojnim disciplinama (u filozofiji, svakako) pitamo: "U čemu se ta stvarnost sastoji?" To je pitanje koje pripada i teologiji i fizici, među ostalim oblastima. Ili još: kako se pravi i raščinja, kako postaje drugačija kroz vrijeme, ili kako zavisi od perspektive iz koje se posmatra? Sve

su to kritička pitanja, takva da “kritičko” shvataju ozbiljno, a koja rodno kritičke zagovornice nemaju običaj da postavljaju ili poštuju, iako ona spadaju u klasu fundamentalnih pitanja koja postavljaju humanističke nauke, a filozofija posebno.

Zagovornici trans prava, koje protivnici često tretiraju kao monolit sa samo jednim stavom koji se uvijek na isti način ponavlja, međusobno se značajno razlikuju oko toga da li bi “spol” i “rod” trebali ostati operativne kategorije; neki, poput mene, smatraju da ima mjesta za obje.²⁸ Na primjer, kada trans autorica Andrea Long Chu za sebe tvrdi da je “žensko”, ona insistira na spolu kao kategoriji koja je opisuje.²⁹ Nju zapravo ne zanima biološki redukcionizam, jer ona smatra da je “ženskost manje biološko stanje, a više fatalno egzistencijalno stanje koje pogađa čitav ljudski rod”, oslanjajući se na dugu tradiciju distopičnog feminizma. Ono što odavde sasvim jasno slijedi jeste da su biološke kategorije zasićene značenjima, a njih bismo propustili ako bismo odlučili da samo rod daje značenje spolu, čak i ako “zasićenje” može biti jedan od načina da se razumije kako funkcionira orodnjavanje. Moje lično stajalište je drugačije, ali je svakako važno uzeti u obzir i njeno. Na sličan način, kao što smo vidjeli, korištenje “spola” u zakonodavstvu o jednakosti ili zakonu o spolnoj diskriminaciji manje se oslanja na usaglašeni stav o biološkim stvarnostima nego na sposobnost da se razluči kako se spol koristi u politikama koje proizvode nejednakost. Iako su neke trans osobe zainteresirane za rod, mnoge više zanima promjena spola i bavljenje spolom kao kategorijom. Čini se da one koje se izjašnjavaju kao “rodno kritičke” ova dinamika ne zanima, niti je razmatraju. Umjesto toga, biraju primjere koji podržavaju njihovu pristrasnost i podstiču njihov i tuđe strahove, te nastavljaju djelovati kao da samo saopštavaju neku očiglednu i neprikosnovenu istinu.



Kad se fokusira na nekoliko slučajeva premještaja trans žena u ženske zatvore gdje su počinile seksualno nasilje,³⁰ Kathleen Stock je dovoljno oprezna da kaže da ne bi sve trans žene počinile isto. Pa ipak, kao i J. K. Rowling, ona te primjere koristi da bi objasnila zašto se protivi trans identitetu. Da ju je zanimalo koga napadaju u zatvorima, mogla bi se

zapatiti i koliko su često trans osobe izložene napadima, ili da li su migranti ili ljudi tamnije puti najčešće izloženi napadima u zatvorima. Ako je ipak najviše zanimaju žene, mogla bi razmisliti o činjenici da su žene obuhvaćene svim ovim kategorijama, te da bi im bilo bolje da se udruže u savez sa svima koji u zatvorima i pritvorskim centrima trpe uznemiravanje, zlostavljanje, silovanje i nasilje, ne bi li pokušale da stanu na put takvom ophođenju. Uz malo istraživačkog rada, Stock bi mogla saznati da se u Ujedinjenom Kraljevstvu svaki mjesec zabilježi napad na trans zatvorenika ili zatvorenicu.³¹ Da bismo razumjeli nasilje ovakvih ustanova i da bismo mu se suprotstavili, moramo uzeti u obzir raspon ljudi koji trpe nasilje, način na koji ga trpe, kao i kakva su obeštećenja i reparacije moguće. Trebala bi nam i politička analiza koja bi dovoljno pažljivo obuhvatila sve te oblike zatvorskog nasilja, koji uključuju i samicu i smrtnu kaznu. No, Stock koristi jedan jedini primjer iz zatvorskog okruženja koji potom uopštava. U pozivu na spolnu segregaciju gdje se spol izjednačava sa spolom pripisanim po rođenju, ona odbacuje ideju da je spolna segregacija poput rase segregacije, i zamišlja da će žene u takvim okolnostima biti zaštićene. No da li su time zaštićene trans žene? Ili njihova izloženost nasilju i uznemiravanju u muškim zatvorima niko-ga ne zabrinjava? Iako jasno daje do znanja da nisu sve trans žene silovateljice, ona tvrdi da čak i da se pokaže da vrlo mali postotak njih jeste, ili da lažiraju svoj trans status u te svrhe, politika odvajanja trans žena od žena kojima je po rođenju pripisan ženski spol trebala bi se primjenjivati, jer prisutnost trans žena po pretpostavci predstavlja opasnost za one žene koje nisu trans.

Kakve se pretpostavke iznose ovim argumentom i koliko je ono što prolazi kao argument fantazmatsko klizanje u službi zastrašivanja? Jesu li ove pretpostavke utemeljene? Kathleen Stock se opravdano brine da nijedna žena ne bi trebala biti izložena mogućem silovanju i sa njom se slažem da bismo svi trebali dijeliti tu zabrinutost. Pa ipak, ako je zaštita žena od silovanja u zatvoru njen glavni fokus, ne bi li se prvo trebala osvrnuti na statistiku o broju zatvorskih čuvara koji se upuštaju u te činove, što bi, s obzirom na obim silovanja, a prema njenoj logici, trebalo voditi politici da nijedan muškarac nikada ne bi smio raditi kao zatvorski čuvar ni u jednom ženskom zatvoru? Možda je ona potpisivala

peticije u tu svrhu ili pisala o ovoj politici, ali ja na to u svom istraživanju nisam naišla. Šta je pak sa seksualnim zlostavljanjem koje provode žene (kojima je ženski spol pripisan po rođenju) nad drugim ženama? Mnoge osobe prijavljuju zlostavljanje koje vrše žene, tako da ne djeluje ispravno zamišljati da samo osobe kojima je pripisan muški spol po rođenju imaju kapacitet za zlostavljanje ili napad. Nije jedini problem što se određene priče i incidenti stavljaju u prvi plan, već i što takvi incidenti pokreću lanac eskalirajućih tvrdnji dok se ne dođe do jedne opšte slike stvarnosti, koja je samo hipotetska, a zasićena utvarama, i tu je da bi izazvala strah i da bi čitave klase ljudi pretvorila u žrtvenu janjad.

Ako se time implicira da će onaj ko ima penis, pa i onaj ko ga je nekada imao, silovati jer je penis uzrok silovanja, ili je socijalizacija osoba s penisom uzrok silovanja, onda o takvim tvrdnjama svakako treba raspravljati. Silovanje je, kako mnoge feministice tvrde, čin društvene i seksualne dominacije proizišao iz društvenih odnosa kojima se uspostavlja muška dominacija i pristup ženskim tijelima kao pravo i privilegija. Razlog za ovu dominaciju nije biološki; tijelo je organizirano i prožeto operativnim odnosima moći koji postoje u društvu. Da, silovanje je neželjena penetracija, a za nju se može upotrijebiti penis, šaka ili bilo šta drugo što može da posluži kao tupi instrument. Instrument ne izaziva silovanje, ali ga omogućava. Za davljenje su potrebne ruke, ali same ruke nisu razlog zašto dolazi do davljenja. Aktivnost penisa, odnosno tupog instrumenta za izvršenje silovanja sigurno nije uzrok silovanja, već jedan od njegovih mogućih instrumenata.

Određeni način argumentacije pobija organizirajuću fantazmatsku scenu: ovdje je penis uzrok i uslov silovanja i u ovoj se priči bez penisa silovanje neće desiti. Silovanje se ne odvija prirodno iz prisustva penisa i nesumnjivo bi nam dobro poslužilo da razmotrimo koliko se vrsta predmeta i dijelova tijela koristi da se povrijedi i uđe u tijela drugih bez njihovog pristanka. Ako je cilj vlasnička dominacija, onda će svaki instrument poslužiti svrsi. Ta nasilna želja ne dolazi iz penisa, već je penis ponekad izvršava ne u službi biološkog nagona, već društvene želje za apsolutnom dominacijom (ovo je stajalište pripadalo radikalnom feminizmu prije no što je taj pojam za sebe prisvojio biološki redukcionizam). Sigurno bi

nam dobro došlo da bolje razumijemo kako se ta želja za dominacijom javlja, kao što su mnoge feministice, prije TERF generacije, vješto činile.³²

Argumentacija Kathleen Stock u prilog tome da se trans ženama zabrani pristup ženskim prostorima – što je otvoreno diskriminatorna pozicija – zasnovan je izgleda na ideji da će se žene osjećati nesigurno ako se u prostoriji nalazi penis. Odakle ta ideja? Kakva se to moć pripisuje penisu u takvom scenariju i šta on zapravo predstavlja? Da li je penis uvijek prijetnja? Šta ako je mlohav ili jednostavno smeta ili je posljednja stvar koja bi nekom bila na pameti? Kada odgajamo sinove, da li se užasavamo njihovih penisa, kao da su uvijek i jedino potencijalna opasnost po žene? U potpunosti vjerujem da to nije slučaj, ili se možda trebam još vatrenije nadati da to nije tako. Poziv na segregaciju i diskriminaciju može izgledati “razumno” samo ako je fantazmatsko tumačenje penisa kao oružja u osnovi organizacije stvarnosti. Ali ako se upustimo u kritičko ispitivanje načina na koji analogija i generalizacija funkcioniraju u toj poziciji, ovo stajalište se ne može održati. Ako bismo pronašli dokaze, na primjer, da su dva crnca počinila krivično djelo, da li onda zahtijevamo socijalne politike kojima bi se cijela crnačka zajednica natjerala da plati zbog tih krivičnih djela? Ili ako Jevrej previše naplati u nekoj transakciji, da li onda slobodno možemo generalizirati o pohlepnom karakteru Jevreja kao klase? Jasno je da bi to bilo neopravdano.

U odbrani porodične politike, italijanski konzervativci udaraju i na rodnu ideologiju i na Goldman Sachs, kao da među njima postoji očigledna veza. Oba funkcionišu kao fantazmi u jednoj konspirativnoj logici koja dijeli mnoge karakteristike s drugim antisemitskim argumentima.³³ A, ustvari, jedina stvar koja ih povezuje je konspirativna sumnja. Kada se postupci jedne osobe uzmu kao odlika cijele grupe kojoj ta osoba pripada, tada se počinje formirati uvjerenje o kolektivnoj krivici: jedna osoba je postupila na način na koji bi postupili i mnogi drugi, pa primjer jedne osobe postaje primjer za grupu – loš oblik generaliziranja koji nam pokazuje kako nastaju žrtvena janjad, ili kako se na jednu štetu odgovara stvaranjem druge. Tvrditi da, zbog veoma malog broja pripadnika neke grupe koji su počinili krivično djelo, svi pripadnici te grupe

trebaju biti podvrgnuti politici koja negira njihov identitet i želju, nije samo neuspjeh logike već je i alibi za forme diskriminacije koje mogu završiti fašističkim oblicima targetiranja.

Ako je argument da su trans žene nasilne zato što su “ustvari” muškarci, onda je trajna pretpostavka da su svi muškarci kao klasa nasilni, odnosno da su nasilni na osnovu svojih penisa, i da su u svakom scenariju oni kojima je pripisan muški spol po rođenju istinski zlostavljači. Da bi nam ova tvrdnja imala smisla, morali bismo znati da li su svi muškarci potencijalni ili stvarni zlostavljači, da li su zlostavljači zbog svog penisa, da li su trans muškarci sa penisom ili bez njega također dio te klase zlostavljača, i da li se druge vrste zlostavljanja prikrivaju ovim prilično strogim okvirom koji treba da utvrdi kada i kako se zlostavljanje dešava. Čini se da ovaj argument počiva na romantičnoj ideji da su žene jedino žrtve, a nikada zlostavljačice, iako djeca zlostavljačkih majki znaju koliko to zna biti neistinito, jednako kao i osobe koje su preživjele lezbejsko intimno i porodično nasilje. Ako je izneseni argument da su trans žene rizik za žene kojima je po rođenju pripisan ženski spol, jer neke od njih još uvijek imaju penis, moramo se ponovo zapitati kako penis funkcionira u smislu organiziranja i poticanja fantazije o opasnosti. Ovo se potpuno razlikuje od zamišljanja da je silovanje uzrokovano biološkim organom. Međutim, postoje uslovi u kojima zamišljanje penisa kao uzroka nekima postaje uvjerljivo.

Šta se u toj fantazmatskoj shemi dešava sa raznim odnosima koji ljudi imaju prema penisu (uključujući i rivalne fantazije), kako na strani onih koji ga imaju, tako i onih koji ga nemaju? Ako se silovanje zamišlja kao neobuzdana biološka urgentnost koju proizvodi samo taj tjelesni organ, onda su društvene dimenzije kulture silovanja potpuno pogrešno shvaćene, odnosno, tragično su prešućene. Društvena organizacija nasilne patrijarhalne dominacije javlja se u mnoštvu oblika, u koje spadaju i metode brutalnosti i uznemiravanja koje se ne mogu pripisati nijednom organu.

Ako rodno kritičke feministice od nas traže da, u duhu realizma, prihvatimo stvarnost penisa, na to sigurno možemo pristati. Taj pristanak, međutim, teško da nam može poslužiti da objasnimo zašto

muškarci siluju, jer ništa što je sa tim organom *per se* povezano ne proizvodi silovanje. Šta silovanje donosi muškarcu ili šta muškarac očekuje da će mu silovanje donijeti? Na takva pitanja se ne može odgovoriti čisto psihološki, budući da je okvir za razumijevanje zašto neki muškarci siluju svakako široko rasprostranjena muška dominacija, koja uključuje pravo na pristup tijelima koja nastoje kontrolirati. Taj oblik dominacije podupire ideale muške moći koji su dijelom definirani (ličnim i društvenim) kapacitetom da se zlostavljaju žene, štaviše, pravom da se to čini. Organ je pod nekim uslovima fantazmatski obdaren društvenom moći, a pod drugim postaje mjesto zastrašujuće fantazije. Moglo bi biti da se organ *per se* u ovoj sceni rijetko pojavljuje osim u formi svojevrsnog fantazmatskog ulaganja, jer ako muškarci shvataju da je zlostavljanje žene ono na šta imaju pravo, to dolazi odnekud, i internalizirano je, ako ne i inkorporirano, kao kapacitet i moć. Ako baš morate, nazovite me radikalnom feministicom, ali nema sumnje da je ranijim generacijama feministica ova društvena moć bila jasna. Zapravo, i opisi koje nude Rowling i Stock svjedoče o ovoj moći. Trans isključivi feministički zahtjev da se osobama sa penisima zabrani da ulaze u toalet ili u svlačionicu, ili da se uvedu zatvori segregirani po spolu, nema smisla ako se moći fantazije ne shvate kao da preuzimaju moć nad organom (uključujući i one koje donose sami muškarci sa penisom), čak i kada taj organ nije relevantan, odnosno, kao mnogim trans ženama, kada on uopšte nije u igri. Uočimo ironiju: žene od kojih se najviše pribojava jer imaju penis mogle bi biti najmanje zainteresirane da ga imaju. Zašto bi na njih, od svih ljudi, pao teret muškog nasilja? Trans žene, jedna od najranjivijih grupa, grupa u koju spadaju osobe koje mogu ili ne moraju imati penise, već su se odvojile od tradicionalne muškosti i u mnogim, ako ne i u većini slučajeva, u svom svakodnevnom životu poznaju muško nasilje, trpe ga i opiru mu se. Koliko je onda budalasto ne shvatiti da postoji savez između trans osoba i feministica svih vrsta, posebno kada to tako često uopšte nisu odvojene grupe. Transfeminizam to jasno pokazuje, jer se oslanja na intersekcionalni pristup koji je razvio crnački feminizam razvijajući novi okvir koji prevazilazi podjele koje se ovdje razmatraju.³⁴ Muškost ne mora ostati vezana za dominaciju i nasilje, što potvrđuju mnogi noviji oblici muškosti, i to posebno u queer i trans zajednicama.

Ima trenutaka kada se čini da Rowling to zna, ali njen argument skreće s putanje čim uvede svoje lično iskustvo i počne da ekstrapolira iz njega. Možda nije loše znati kakva je motivacija s kojom se ulazi u javnu raspravu, ali ona rijetko može biti dovoljna da bismo se svi složili sa tim stajalištem. U suprotnom, subjektivno se napumpava do razine univerzalnog, ne uzimajući u obzir druge perspektive, niti dajući temeljite odgovore na razumna pitanja. U nastavku Rowling pokazuje kako se solidarnost može i treba graditi između onih koje naziva ženama, pod pretpostavkom da im je po rođenju pripisan ženski spol, i trans žena, gdje Rowling čak naglašava da i one mogu biti izložene istoj vrsti nasilja. Zaokret koji pravi na kraju ovog odlomka, međutim, brzo krene generalizirati iz konkretnih incidenata u opštu tvrdnju, pri čemu lomi veze koje je provizorno nastojala uspostaviti između žena svih vrsta, u čemu nenamjerno odzvanja desničarska logika. Nažalost, ona ne prepoznaje da butch žene i trans muškarci trpe slične vrste nasilja. Rowling nam prvo predstavlja brutalnu priču o nasilju u porodici koje je pretrpjela prije nego što iz te užasne priče izvuče niz zaključaka koji, čini se, iz nje ne slijede. Ovako ona kaže:

Uspjela sam da se izvučem iz svog prvog nasilnog braka uz određene poteškoće, ali sam sada udata za zaista dobrog i principijelnog čovjeka, sigurna sam i zaštićena kako nisam ni u snu mogla očekivati da ću biti. Međutim, ožiljci koje za sobom ostavljaju nasilje i seksualni nasrtaji ne nestaju, koliko god da ste voljeni i koliko god da ste novca zaradili. Moje vječito trzanje postalo je porodična šala – čak i ja znam da je smiješno – ali se molim da se mojim kćerkama nikada ne desi da iz istih razloga mrze iznenadne glasne zvukove ili da mrze kad im se iza leđa nađe neko koga nisu čule da prilazi.

Zatim jasno daje do znanja da saosjeća s trans ženama, a empatija je osjećaj koji za nju ima potencijal za solidarnost, čak i srodstvo:

Kada biste mi mogli ući u glavu i razumjeti šta osjećam kada čitam o trans ženi koju je ubio nasilni muškarac, našli biste solidarnost i srodstvo. Iz stomaka znam kako su se te trans žene morale osjećati tokom posljednjih sekundi koje su provele na zemlji, pošto sam i sama prošla kroz slijepi strah, shvativši da je jedina stvar koja me

održava u životu nepostojanost i ustezanje mog napadača.

Vjerujem da većina osoba koje se izjašnjavaju kao trans ne samo da ne predstavljaju nikakvu opasnost po druge, već su i ranjive iz svih razloga koje sam već navela. Trans osobe trebaju i zaslužuju zaštitu. Kao i u slučaju žena, veća je vjerojatnoća da će ih ubiti seksualni partneri. Trans žene koje rade u seks industriji, posebno trans žene tamnije puti, posebno su ugrožene. Kao i sa svakom drugom osobom koju poznajem, a koja je preživjela porodično i seksualno zlostavljanje, osjećam samo empatiju i solidarnost sa trans ženama koje su zlostavljali muškarci.

Iznesena osjećanja empatije i solidarnosti zasnovana su na upitnoj analogiji. Muškarci su nasilni, a žene, posebno trans žene, izložene su velikom riziku da će ih ubiti intimni partneri. Čini se da je nasilje koje nju brine nasilje u porodici koje vrše muškarci, ali šta da se radi sa drugim oblicima društvenog nasilja nad trans osobama u širem smislu? Scena nasilja u porodici u ovim pasusima ograničava tretman nasilja. Šta je sa smještanjem u zatvore, psihijatrijskom patologizacijom, uličnim nasiljem, gubitkom posla? Jesu li problem muškarci ili je u pitanju društvena organizacija patrijarhata i muške dominacije? Zar muškarci ne bi bili drugačiji van takvih poredaka? Ne pokazuju li nove generacije muškaraca značajne znakove promjene? Da li su gejevi uopšte uključeni u ovu kategoriju ili unutar nje nisu mislivi? Šta je sa rodnoqueer muškarcima ili svima onima koji sebe definiraju kao transmaskuline? Najzad, šta da se radi sa transrodnim muškarcima?

Rowling nastavlja dalje, ali ona solidarnost koju je maločas najavila prilično brzo nestaje jer se ispostavlja da su trans žene ustvari muškarci, što ih dovodi u vezu sa napadačima, a ne sa napadnutima:

Zato želim da trans žene budu sigurne. Istovremeno, ne želim da rođene djevojke i žene budu manje sigurne. Kada otvorite vrata toaleta i svlačionica svakom muškarcu koji vjeruje da je žena ili se takvim osjeća – a, kao što sam rekla, uvjerenja o potvrdi roda sada se mogu izdavati bez operacije ili hormona – tada otvarate vrata svakom muškarcu koji želi da uđe. To je prosta istina.

Da li sigurnost “rođenih” djevojaka i žena dolazi na račun sigurnosti

trans žena? Ako je tako, onda bi se sigurnost jedne grupe morala žrtvovati za sigurnost druge. Ali da li je neophodno prihvatiti ovo ili/ili? Šta ako je cilj da svi budu sigurni, a zadatak da se osmisli organizacija prostora koja to omogućava? Da bi se to postiglo mora se biti dijelom aktivnog saveza posvećenog rješavanju takvih problema. Sigurnost trans žena, jednaka sigurnosti svih žena i djevojaka, nije kontradikcija osim ako vjerujete da su žene kojima je ženski spol pripisan po rođenju ugrožene ženama čiji je orodnjeni status javno postignut kroz samodeklariranje, društveno priznanje ili medicinsku i pravnu recertifikaciju. Odjednom figura trans žene napadača postaje sinonim za sve trans žene, dok se kategorija “trans žena” prosto zamjenjuje kategorijom “muškarca”. Te dvije tvrdnje kao da idu jedna uz drugu, ali ih nikakva logika ne vezuje: trans žene su svedene na muškarce, a (svi) muškarci su potencijalni silovatelji. Pretpostavljam da se i muškarci kojima je po rođenju pripisan ženski spol mogu, a možda i ne mogu, uklapati u ovu drugu generalizaciju. Ili, jedna trans žena napada i, stoga, sve trans žene napadaju. Onih nekoliko koje su počinile napad – među njima i Karen White koja je smještena u zatvor zbog seksualnih delikata u Ujedinjenom Kraljevstvu 2018. godine – sada predstavljaju potencijal za napad koji pripada svim trans ženama, a razlog je u tome što su trans žene zapravo muškarci, dok su muškarci – oni ili njihovi penisi – napadači.³⁵ Usljed ove divlje redukcije i brisanja jedan slučaj postaje reprezentativan za sve slučajeve, čime se popušta pred generalizacijom, a zatim i pred potpunom panikom, fantazmatskim svođenjem muškaraca ne samo na njihove penise, već na penise napadače. Da, to se može dogoditi u snu ili u ideaciji nakon traume, ali kada se taj fantazam postavi kao društvena stvarnost, tada sintaksa fantazmatske scene preuzima mjesto promišljenom razmatranju društvene stvarnosti.³⁶

Ne pravi se razlika između zakona koji “svakom muškarcu” dozvoljava da uđe u posebne prostore za djevojke ili žene, i onih žena i djevojaka koje na ta ista vrata dođu nakon tranzicije i samoidentificiranja kao žene. Da budemo jasni: tranzicija i samoidentifikacija nisu hirovi; čak i ako se osoba odluči na korak samodeklariranja u pravnim formularima, to ne znači da je življena stvarnost roda njen hiroviti izbor, strateški način da se uđe u ženske prostore i da se tamo radi šta se hoće. Čak i da možemo naći nekolicinu slučajeva koji potvrđuju da su se takve stvari

dešavale, kako da te brojke uporedimo sa sve brojnijim oblicima seksualnog nasilja koje nad ženama, lezbejkama, gejevima, travestima i trans osobama čine oni muškarci – i državni organi – koji smatraju da je to njihovo pravo i ovlast?³⁷ Trans žena je izloženija nasilju u prostoru punom muškaraca nego što ona sama predstavlja opasnost po druge žene koje s njom dijele potrebu za zaštitom. Neka istraživanja pokazuju da je trinaest puta veća šansa da će napad u muškom zatvoru biti izvršen nad trans ženom nego nad muškarcem.³⁸

Nakon iskrenih izraza solidarnosti sa trans osobama, posebno ženama, Rowling se iznenada obraća nekoj sasvim nepoznatoj osobi u čijem bi se liku mogla prepoznati britanska vlada ili možda cijeli britanski pokret koji zahtijeva depatologizirajuće certificirne procedure umjesto modela samodeklariranja: “Kada se vrata toaleta i svlačionica otvore svakom muškarcu koji vjeruje ili osjeća da je žena...” *Svakom muškarcu?* Rowling ovdje jasno stavlja do znanja da su trans žene, one prema kojima je maločas iskazala solidarnost, *zapravo muškarci* i da su opasni prevaranti. Ona, dakle, iskazuje solidarnost prema onima čije je postojanje spremna poreći. Također nudi namjerno pogrešno tumačenje Zakona o priznanju roda, koji od osoba koje žele ostvariti svoja prava na samoidentifikaciju zapravo zahtijeva da se podvrgnu raznim protokolima, prije nego što im praktikovanje tog prava bude dozvoljeno. Stvari se ne rade iz hira, ostavimo li po strani nekoliko izuzetaka. Trans žena ne spada u opis “svaki muškarac”, a Rowling bi ipak htjela da je tako zamislimo; ona je jedan od mnogih zamjenjivih “muškaraca” koje ne zanima ništa drugo do da osvoje ženske prostore i tijela žena. Po njenom mišljenju, kakav god da je subjektivni osjećaj koji bi naveo trans ženu da povjeruje da je žena, njega ne treba shvatiti ozbiljno. “Subjektivno” se smatra neosnovanim, hirovitim, bezvrijednim, ali je i strateško, besramno, nisko i oportunističko. Istovremeno, Rowling od svih nas traži da se njena subjektivnost shvati veoma ozbiljno. Poput drugih koji se suprotstavljaju rodu, Rowling je prožeta kontradikcijama, te spaja neskladne elemente svoje prezentacije kako bi potvrdila da će ono što je ona jednom pretrpjela sve žene pretrpjeti, ako se kategorija žena proširi tako da uključi one koje je žive i žive je kao žene.

Takvo besramno nepoštovanje od nekoga ko iskazuje solidarnost sa trans ljudima moglo se završiti tim gestom jezivog izrugivanja, ali Rowling tu ne staje, poistovjećujući trans žene i silovatelje i odbijajući da provjeri brzinu i slojevitost svoje fantazije, naime, da su trans žene zbilja muškarci (pazite se!), da su muškarci silovatelji ili potencijalni silovatelji (svi, *ma daj?*), i to usljed svojih organa (koji se shvataju kako tačno?). Ona se implicitno poziva na debatu koja se u Ujedinjenom Kraljevstvu vodi između onih koji vjeruju da se prvo mora proći kroz medicinski i psihološki certificirane procese da bi vlada mogla izdati certifikat o rodnom identitetu, i onih koji se, kao i sve veći broj vlada i medicinskih organizacija, protive tim često birokratskim i patologizirajućim procesima i smatraju da bi samodeklariranje trebalo biti dovoljno da se takva potvrda izda. Države u kojima se tako već radi su Škotska, Argentina i Danska, ali i mnoge druge poduzimaju iste korake rukovodeći se modelom samodeklaracije (primijenjenim i u mom slučaju u Kaliforniji, deklariranjem nebinarnosti).³⁹ Rowling se s tim procesom nedvosmisleno ne slaže i insistira da se mogu kvalificirati samo oni koji uzimaju hormone, podvrgnuti su operaciji i položili su sve testove. Samo je sebi dala ovlaštenja sudije, ali odakle njoj ta kvalifikacija? Argumentacija prema kojoj je samodeklariranje adekvatno, poštuje dostojanstvo i slobodu osoba koje traže društveno i pravno priznanje spola ili roda različitog od onog koji im je pripisan po rođenju, dok patologizirajući model smješta ovlasti za odlučivanje o nečijem rodu u medicinske i psihijatrijske ustanove koje su često najmanje osposobljene da razumiju životno afirmativne dimenzije tranzicije ili afirmacije života ili življenja svoje istine.

Nasilna krivična djela su stvarna. Seksualno nasilje je stvarno. Traumatske posljedice su također stvarne, ali život u repetitivnoj temporalnosti traume ne omogućava nam uvijek adekvatan prikaz društvene stvarnosti. Zapravo, stvarnost traume koju trpimo otežava razlikovanje između onoga čega se najviše plašimo i onoga što nam se zapravo dešava, onoga što se desilo u prošlosti i onoga što se dešava sada. Potrebno je pažljivo pristupiti da bi se te razlike pojavile u stabilnom obliku kako bismo mogli jasno prosuđivati. Brisanje tih razlika dio je traumatskog oštećenja. Asocijacije sa kojima bilo ko od nas živi zbog traumatskog nasilja otežavaju kretanje svijetom. Možemo se plašiti određenih vrsta pogleda

ili prostora, mirisa ili zvukova. Može se desiti da vidimo nekoga ko nas podsjeća na osobu koja je izvršila nasilje, ali nije li na nama da se zapitamo treba li ta nova osoba da snosi teret našeg sjećanja, naše traume? Ili bi nam trebalo dozvoliti da pripisujemo krivicu asocijacijom, jer je nama nekada nanesena šteta? Mislim da ne. Ako traumatizacija omogućava da se posvuda vidi scena traume, onda je dio reparacije sposobnost da se lokalizira ono što se desilo i um oslobodi nekontroliranih asocijacija koje će, ako se ne kontroliraju, ocrniti svakoga ko probudi asocijaciju sa traumatskim materijalom.

Traumatske asocijacije djeluju putem blizine, sličnosti, eha, premještanja i kondenzacije. One su budna verzija groznih snova. Živjeti i raditi sa posljedicama seksualnog nasilja predstavlja ogromnu borbu, onu koja zahtijeva podršku, terapiju i, u sklopu toga, dobru političku analizu. Ali nikoga od nas nije zlostavljala cijela klasa, iako nam se to tako nekada čini. Odbiti da se trans žene priznaju kao žene zato što se neko boji da su one ustvari muškarci, a samim tim i potencijalno silovatelji, znači pustiti traumatski scenarij u vlastiti opis stvarnosti, preplaviti nedužnu grupu ljudi svojim neobuzdanim užasom i strahom i propustiti da se shvati društvena stvarnost u svoj svojoj složenosti, a isto tako propustiti da se utvrdi istinski izvor štete, uvid koji bi itekako mogao potaknuti neočekivani savez umjesto paranoidne podjele. Ako postanem ubijedena da trans osoba nosi ili predstavlja moju ličnu traumu, onda izvodim projekciju i premještanje zbog čega će mi postati još teže da ispričam svoju priču, kao i priču te osobe. Trans osobe sada predstavljaju nasilje onoga što mi se desilo, iako one nisu bile tu, a neko drugi, čudno bezimen i, što je značajno, cis muškarac, očito jeste. Zar feministice ne vrše jedan vid psihičkog nasilja nad trans osobama ovim projekcijama, povezujući ih sa silovanjem dok se one same bore da se oslobode od bezbroj oblika društvenog nasilja? Ako ove isključujuće feministice poriču stvarnost trans života i upuštaju se u diskriminaciju, egzistencijalnu negaciju i mržnju, gdje pribjegavaju ličnoj traumi kako bi nanijele novu štetu, onda one ne stvaraju savez za pravdu, nego čine nepravdu. Feminizam je oduvijek bio borba za pravdu, ili u svom najboljem obliku i dalje jeste upravo takva borba, formirana zajedno s drugima i kroz afirmaciju razlike. Trans isključivi feminizam nije feminizam, odnosno ne bi to trebao da bude.

U ovoj kritici trans isključivog feminizma sam koristila psihoanalizu, a nadam se da ću pokazati da nam ona također može pomoći da ostanemo otvoreni prema promjenjivoj prirodi kategorija roda. Antitrans feministice nastoje da utihnu kategoriju žena, da je zaključaju, oko nje podignu bedeme i patroliraju granicama. Gail Lewis, profesorica i psihoanalitičarka, u intervjuu o crnačkom feminizmu i načinu na koji bjelina prožima britanski feministički pokret, sugerira da trans* predstavlja priliku da preispitamo kako kategorije roda otvaraju temeljna pitanja o onome što se može znati. U intervjuu sa Clare Hemmings, ona primjećuje: "Ako imamo teoriju subjekta koja kaže da postoji toliko toga nepoznatog i nepoznatljivog, onda možda možemo reći da postoji toliko toga o ljudskom životu što je nepoznato i nepoznatljivo. Sva ta nastojanja da se on zatvori raznim kategorijama i gestom održanja hijerarhijskog vrednovanja ljudskog (i neljudskog) života organiziranog oko toksičnih normativnosti, također predstavlja način, nesvjesnu želju, da se obuhvati ono što se ne može obuhvatiti u cijelosti... Stoga mislim da nam psihoanaliza pruža svojevrsnu arhitekturu od koje možemo početi s istraživanjem nekih od tih stvari".⁴⁰

U pogledu antitrans feministica Lewis primjećuje da su se one okrenule protiv historije feminističkih borbi, historije koja je od nas tražila da se nosimo s nečim što ne možemo sasvim opisati ili znati u skladu sa kategorijama koje su nam prenijete: "I zastrašujuće je, da, razmontirati arhitekturu postajanja subjektom u skladu s kojim sebe znamo. To jeste zastrašujuće, ali se kroz to mora ponovo proći, jer povlačenje u prividnu sigurnost onih normativnosti protiv kojih ste/smo protestovali sa takvom odlučnošću neće vas spasiti, a mene/nas će uništiti." Uistinu, ista kategorija za koju mislimo da nam je potrebna da bismo živjeli je kategorija koja je nad drugima činila nasilje, pa kako da prihvatimo psihički i društveni pejzaž u kojem je i jedno i drugo istina?

Može li se feminizam pridružiti savezu protiv sila uništenja umjesto da bude destruktivna sila u savezu sa sličnim silama? To je otvoreno pitanje, ali čini se ključnim na njega odgovoriti potvrdno, s obzirom na to koliko su za novi fašizam ključni žestoki napadi na žene, trans osobe, gejeve i lezbejke, crne i smeđe osobe, koje pripadaju svim ovim

kategorijama, a u kojima sve te kategorije također žive. Kategorije treba da se otvore da bi veliki broj ljudi mogao da živi, da nađe življiv život, čak i kada se kategorija tek treba dokopati u slučaju onih koji još uvijek nisu prepoznati na sebi svojstven način. Taj paradoks i dalje postoji, a u paradoksu je obećanje, kako nas podsjeća Joan W. Scott.

Šta je sa spolom?

Jedna od glavnih tvrdnji feminističkih antirodnih aktivistica je da rodne teoretičarke poriču činjenice o “spolu”. Ponekad nas optužuju da odbijamo da prihvatimo biološke razlike, ili da, nastojeći da porazimo biološki determinizam, greškom iskorjenjujemo biološke razlike. Prema trećoj optužbi, tvrdnje koje se zasnivaju na spolu, u šta se ubrajaju i tvrdnje o diskriminaciji, postat će nemoguće ako rod zauzme mjesto koje pripada spolu. Već smo se dotakli pitanja šta se podrazumijeva pod tvrdnjom koja se “zasniva na spolu” i to ćemo nastaviti dalje istraživati.

U prethodnom smo poglavlju istakli da je pripisivanje spola inicijalna, moćna praksa kojom se činjenice o spolu ustanovljuju i reetabliraju. Također smo ustvrdili da na “spolu zasnovani” oblici diskriminacije obično griješe u vezi sa spolom, oslanjajući se na ideje, recimo, o tome koji tip posla žena može da obavlja efikasno, kako zaposlenik treba da izgleda i da se ponaša, ili kako poslodavac donosi odluke o radnom mjestu. Pozicija se nekome uskraćuje zbog ideje da ga njegov spol čini nekompetentnim, odnosno da bi ona trebala pripasti nekom drugom zato što je muškarac, ili zato što je rod te osobe u skladu sa normativnim očekivanjima. Podsjetimo da se zasnivanje odluke na spolu osobe smatra diskriminatornim postupanjem, jer se temelji na određenim zabudama o tome šta osobe ospoljene na neki način mogu raditi. Ideja o “spolu” na kojoj se zasnivaju diskriminatorne radnje obično se pokaže lažnom ili irelevantnom. Otuda je obično cilj da se iz odluka o zapošljavanju

uklone predubjeđenja o spolu. Kaže li se da moramo definirati spol da bi se razumjela spolna diskriminacija, ispušta se iz vida da je težište na izbacivanju predubjeđenja o spolu i da svoj feminizam ne želimo temeljiti na tim predubjeđenjima. Također smo ustvrdili da se spol ne poriče ako se propituju mehanizmi kojima se ustanovljuje. Pripisivanje spola ima dugu historiju, a u mnogim je tradicijama načinjen prostor za ljude koji se od početka ne uklapaju sasvim u binarni okvir. Poricati postojanje interpolnih ljudi da bi se polemiziralo o “činjenicama” zaista znači poricati činjenice u službi političke agende kojoj je cilj očuvanje binarnosti.

Argumenti o biološkim razlikama često se zasnivaju na prisustvu ili odsustvu specifičnih reproduktivnih kapaciteta, ali takve tvrdnje često počivaju na shvatanju diferenciranih tijela zaustavljenih u vremenu. Žene se ne mogu definirati svojim reproduktivnim kapacitetom iz svih onih razloga kojima su nas feministice godinama podučavale. Prosto naprosto, nemaju sve žene reproduktivni kapacitet i bilo bi glupo i okrutno reći da te žene zbog toga nisu stvarno žene, pogotovo ako one sebe tako poimaju. A ako neki ljudi koji imaju reproduktivni kapacitet nisu žene, odnosno ako posjedovanje tog biološkog kapaciteta ne određuje njihov rodni identitet, a ipak žele imati pravo da rađaju ili da abortiraju iz onih razloga na koje se i drugi pozivaju, zašto ih onda ne bismo uvrstili u klasu ljudi koja bi to pravo trebala imati?

Zanimljivo je da argument prema kojem se spolovi razlikuju na osnovu reproduktivnih kapaciteta idealizira reprodukciju kao odlučujući aspekt spola. Na taj način, ovaj društveni ideal upravlja načinom na koji se činjenice ustanovljuju. Čim spol mislimo izvan reproduktivnog okvira, vidimo kako društveni ideali sužavaju polje činjenica koje će se u načelu smatrati relevantnim. Kao što znamo, mnoge žene su premlade ili prestare da bi zatrudnile, neke iz drugih razloga nikada nisu ni imale taj kapacitet, ili je tog kapaciteta nestalo usljed starenja, ili usljed hormonalnih problema, medicinskih intervencija, nedostatka pristupa potpomognutoj reproduktivnoj tehnologiji ili izloženosti toksinima iz okoliša. Neke žene ni ne znaju imaju li taj kapacitet jer jednostavno nikada nisu htjele imati djecu, ili su imale seksualne odnose s osobama sa kojima nisu mogle zatrudniti, pa nisu ni mogle da provjere svoju plodnost. Uprkos

konzervativnom idealiziranju žena kao majki, uvijek je bilo žena koje nisu mogle, ili nisu htjele ostati u drugom stanju. One stoga nisu ni više ni manje žene od onih koje su zatrudnile. A kako neke osobe, što uključuje trans muškarce ili nebinarne osobe, mogu imati taj kapacitet, imalo bi smisla da svoje okvire, rječnike i umove proširimo da bi se činjenice prihvatile onakvima kakve jesu. Imajući u vidu raspon kapaciteta, želja i rodni identiteti, nema smisla utvrditi da *specifičan biološki kapacitet definira rod, koji nikada ne bi trebao služiti kao isključiv ili temeljni kriterij po kojem se rod određuje*. Tome su nas naučile feministice, koje su insistirale da ne žele sve žene postati majke, a ako i žele, ta ih činjenica nužno ne definira. Zakon o zabrani diskriminacije “na osnovu spola” mora to naglasiti svaki put kada se ženi uskrati pozicija ili napredovanje zato što je ostala u drugom stanju ili je vjerovatno da će rađati.

Kada se reproduktivni kapacitet koristi za diferencijaciju spolova, pretpostavlja se da će spol koji je pripisan pri rođenju ostati spol koji se tokom vremena prisvaja, ali se i godine pretpostavljenog fertiliteta ističu kao ključne. Drugim riječima, ako reproduktivni kapacitet definira nečiji spol, onda se tim spolom najpotpunije i najnedvosmislenije postaje u seksualnoj reprodukciji, a taj se spol gubi, ili se nikad ne dostigne, ako se u seksualnu reprodukciju ne upušta ili se ne može upustiti. Još jednom vidimo koliko je ova norma okrutna, te kako razdvaja više ospoljene od manje ospoljenih, vrlo stvarne od manje stvarnih. Tim se kriterijem ženama prenosi da se od njih očekuje da budu reproduktivne čak i kada to ne mogu ili neće, čime se brišu svi oni načini na koje kapacitet da se ostane u drugom stanju može biti važan osobama koje žive izvan kategorije žene ili žive na njenim marginama.

Poenta je da su društvene norme već operativne kada se reproduktivni kapacitet koristi kao kriterij za izvođenje činjeničnih razlika. Činjenice su prikupljene i predstavljene okvirom koji je zasićen moći, biološkim determinizmom i normativnošću. To ne znači da činjenice ne postoje. To samo znači da su uvijek predstavljene unutar određenog okvira i da okvir doprinosi onome što vidimo i smatramo činjenicama, a, u skladu s tim, i onome što ćemo podržati i od čega ćemo strahovati.

Neke feministice će tvrditi da se moramo moći osloniti na razliku

spola kako bismo branili reproduktivna prava. One razliku spola smatraju temeljem argumenta: žene jesu na izvjestan način, i socijalnu politiku treba zasnivati na toj razlici. Ta se vrsta argumenta može naći u tvrdnjama poput ove objavljene u *The Guardianu*: "Patrijarhalno tlačenje žena ima duboke korijene u našem reproduktivnom sistemu".¹ Tim se argumentom sugerira da zbog reproduktivnog sistema dolazi do patrijarhalnog tlačenja. No, zar nije vjerovatnije da je obrnuto slučaj? Upravo patrijarhalna društvena organizacija reprodukcije vodi zaključku da bi države trebale odlučivati o tome da li abortus treba dozvoliti, pri čemu se odbija da trudne osobe imaju autonomiju da odluče kako da se najbolje vode kroz život. Naravno, moramo razumjeti zašto trudnoća nije uvijek željena i kako, pod određenim okolnostima, može dovesti život trudne osobe u opasnost ili ugroziti samu mogućnost njenog blagostanja. Za to nam treba opredijeljenost za reproduktivnu slobodu kao vrijednost, pravo i normu koja organizira naše društvene svjetove. Bilo bi kontraproduktivno i pogrešno biologiji pripisati postojanje sistema tlačenja, već bismo se umjesto toga trebali pitati kako ti sistemi tlačenja *izvrću* biološke aspekte da bi postigli svoje nepravedne ciljeve.

Da li je reproduktivna sloboda povezana sa slobodom rodnog samoodređenja? Ako jeste, postoje dobre osnove za formu solidarnosti koja povezuje feminističke, trans i nebinarne borbe. Feminizam se s pravom bori protiv državnog interesa za maternice trudnih osoba na osnovu uvjerenja da osobe koje su trudne trebaju biti u mogućnosti da odrede da li će tu trudnoću dovesti do kraja. Ta borba se često oslanja na političke principe samoodređenja i kolektivne slobode. Međutim, kada je u pitanju model samodeklariranja za reklasifikaciju spola, neke od tih istih feministica smatraju da država svojim rodnim politikama treba srezati prava osobama koje traže promjenu spola, te da ona ima opravdan interes da im ograničava slobodu. Ali zašto prihvatiti da država ima legitimne interese da ograničava slobode kada govorimo o pripisivanju spola? Šta bi se desilo kada bismo se suprotstavili ideji da država ima legitimne interese da ograničava slobodu onih koji traže promjenu spola ili abortus? Uspostavio bi se savez zasnovan na zajedničkom protivljenju državnoj intruziji u trajektorij naših otjelovljenih života koja se smatra patrijarhalnom, transfobičnom i pogrešnom.

Čak i ako se pokaže da su navedeni argumenti uvjerljivi, i dalje postoje oni koji tvrde da “rod” odstupa od zdravog razuma, u čemu odjekuje Trumpov argument da su genitalije i svima razumljiv jezik adekvatni kriteriji za određenje spola. Ima i onih koji tvrde da rod negira materijalnost tijela, odnosno da uzdiže jezik i kulturu iznad bioloških nauka. Zapišajmo se onda da li je ova karakterizacija opravdana ili se, ustvari, bavi fantazijom o tome šta rod radi, kao i prijetnjom koju rod navodno predstavlja prirodi i biologiji. Argument protiv kulturalizacije roda zanemaruje prevladavajuće stajalište da je rod mjesto gdje su biološka i društvena realnost u međusobnoj interakciji. Oni koji bi u svojim prikazima spola ili roda odvojili biološku i društvenu stvarnost skloni su odbaciti izuzetno važne interaktivne, dinamične i sukonstruktivističke pozicije koje su razvijale feminističke filozofkinje i historičarke nauke, te poništiti ono što Donna Haraway naziva “antagonističkim dualizmima” feminističke teorije drugog vala.²

Neki tvrde da je materijalnost spola uspostavljena naukom i da bismo svoje stavove trebali zasnivati na ustanovljenim naučnim paradigmatima. Drugi pak tvrde da se samo trebamo vratiti “zdravom razumu” i raskrinkati spekulativne teorije da bi se potvrdila materija spola. No, koliko je ljudi za koje je “zdravorazumska” ideja o tome kako bi trebalo da žive svoj pripisani spol ili pretpostavljeni rod nasilna prema tome ko su? Nekad je bilo “zdravorazumski” da bijelci posjeduju robove, jednako kao što je bilo “zdravorazumski” da je brak isključivo heteroseksualna zajednica.

Shon Faye, britanska autorica, podsjeća nas da rodno kritičke feministice uopšte nisu kritične kada tvrde da je “zdrav razum” dovoljan za normativno mišljenje, jer ne dovodi u pitanje pretpostavke koje mobilizira. U knjizi *The Transgender Issue* (Transrodno pitanje), Faye piše:

Šta znači biti žena ili muškarac (ili nijedno) nije fiksiran i stabilan entitet, već složena konstelacija bioloških, političkih, ekonomskih i kulturnih faktora, koji se s vremenom mogu mijenjati. Ne uvažavajući ove složenosti, britanski antitrans feminizam – među svojim sljedbenicima sada poznat, uz nenamjernu ironiju, kao “rodno kritički” (uprkos manjku kritičkog interesa za to kako rod nastaje i

varira u zavisnosti od vremena i mjesta) – plasira se kao zdravorazumski pristup koji s lakoćom odbacuje sve nijanse.³

Ispada da taj poziv rodno kritičkih feministica da se vratimo zdravom razumu nije toliko kritičan ili razuman koliko bi trebao biti. Fobični fokus na penis, koji ispraznjuje zdrav razum, jedan je takav primjer, o čemu je već bilo riječi. Organ nije tek puki dodatak u ovim opisima, već instrument napada. Pripisivanje tako opasne moći može se oslanjati na strašna iskustva silovanja i napada, ali to nije dovoljan razlog za generalizaciju. Kada se dese, takve generalizacije često funkcioniraju kao fantazmatske projekcije koje se oslanjaju na uopštavanje priče iz prvog lica na sve žene i na prikazivanje svih ljudi s penisima kao silovatelja. Fobični ili panični odnos prema “penisu” kao takvom odvaja organ od osobe i od čitavog životnog svijeta u kojem on ima smisla. Dalje pripisivanje opasnosti trans ženama koje imaju penise oslanja se na fobičnu transpoziciju organa – koji je, uzgred, često mlitav, ili ga transfeminine osobe nekad sasvim namjerno stavljaju van igre, ili je nekad izvor zadovoljstva za sve koji su u tu scenu uključeni bez ikakve prijetnje od štete, a nekad je i izvor pasivnog zadovoljstva za onog ko ga nosi. Dakle, s jedne strane, realizam ili zdrav razum nam govore da postoje dva spola i da se nedvosmisleno mogu prepoznati po svojim organima, ali s druge strane, ispada da zdravorazumski opisi često skreću u fantazmatske zone, slijedeći sintaksu koja više pripada snovima i fantaziji nego argumentima i koherentnim dokazima. Očigledno je da sami ti organi mogu biti mjesta intenzivnih fantazmatskih ulaganja, koja će neke od nas očito baciti u zone nestvarnosti ako im se samo približimo. Te vrste asocijacija ne umnožavaju se u narativnim prikazima željenog i neželjenog seksualnog kontakta, već u raznim “zdravorazumskim” opisima činjenica o spolu.

Argument da “teorija roda” poriče nauku ne uzima u obzir važan rad o rodu u oblasti nauke, kojeg su se uglavnom poduhvatale feminističke naučnice. Trans isključive feministice često ponavljaju da osporavanje biološkog determinizma ne bi trebalo voditi pobijanju biologije. Slažem se s tim. Ono što se naziva rodnom teorijom ustvari to već neko vrijeme tvrdi. Ako, na primjer, pređemo sa determinističkog modela na interaktivni, što već izvjesno vrijeme rade Anne Fausto-Sterling i drugi,

ispostaviti će se da je ono što nazivamo našom biologijom *uvijek* u interakciji sa društvenim i okolišnim silama i da se o biološkim činjenicama ne može stvarno misliti van ove interakcije.⁴ Pogrešno je predočavati biološke uzroke kao da dolaze iz jednog izvora i nekim posebnim kanalom, dok bi društveni faktori doticali s neke druge lokacije da se susretnu na nekom trećem mjestu koje se zove tijelo. Biološke i društvene sile zajedno su u interakciji u životu tijela. Razvoj, ili formiranje, organizma pretpostavlja da biološko zahtijeva da se aktivira društveno, dok društveno zahtijeva biološko da bi proizvelo svoje efekte. Jedno ne može djelovati kao formativna sila bez drugog.

Lako ćemo to shvatiti ako razmotrimo kako vrsta hrane koja se unosi formira tijela, što zauzvrat zavisi od one vrste hrane koja se proizvodi i koja je dostupna. Društvena i ekonomska infrastruktura hrane, uz lance snabdijevanja i nejednaku distribuciju, nastanjuje materijalnost tijela koja živimo. Kao što bi trebalo biti očigledno, ishrana utiče na rast i gustoću kostiju, sastav naše krvi i stopu smrtnosti. Ishrana tako može biti jedno mjesto gdje je sukonstrukcija materijalnog i društvenog života najočitija. Drugi primjer bi bio efekat čistog ili zagađenog zraka na tijelo, na sam kapacitet da diše. Kako je navedeno ranije, “reproduktivni kapaciteti” se ne mogu uvijek pretpostaviti, a neki od njih se moraju aktivirati da bi do reprodukcije došlo. Jedan od nekoliko razloga zbog kojih se ne može pretpostaviti da reproduktivni kapaciteti definiraju šta žena jeste – jeste to da taj kapacitet nemaju sve koje žive u ovoj kategoriji niti su prinuđene da ga iskoriste. I okruženje i želja su već na djelu u načinu na koji kapaciteti nastaju i nestaju. Ponekad se “kapacitet” aktivira tek uz pomoć tehnološke intervencije, i tada se može reći da u nastanku trudnoće učestvuje više od jednog činioca, u složenoj međuigri ljudskih i tehnoloških moći.⁵ I ovdje dolazi do izražaja model sukonstrukcije. U svakom slučaju ne treba pretpostavljati da “prirodni” kapacitet zapravo postoji, jer se često ispostavlja da u iznošenju te pretpostavke ima nečeg okrutnog.

Ponekad se pribjegavanje biološkim činjenicama kombinira sa pozivom antirodnih borkinja na povratak zdravom razumu. S vremena na vrijeme ćemo čuti lupanje o sto uz koje ide uporno ponavljanje tvrdnje

o čisto biološkim razlikama, kao da se tvrdnja potvrđuje lupom i ponavljanjem. Lupanje je način da se činjenica izgradi ponavljanjem, možda čak i djelo gestikulacijske performativnosti. Napor da se biološko tijelo odvoji od svog okruženja pretpostavlja da okruženje nije već u tijelu, nije dio njegovog formiranja. Ako se “okruženje” shvata kao okolna spoljašnja stvarnost, odvojena i distancirana od biološkog sepstva, onda nikav prikaz razvoja ili formacije tog biološkog sepstva zaista nije moguć. Svijet društvene i ekonomske infrastrukture i životnih procesa je onaj u kojem biološko tijelo živi, i ostaje živo. To je svijet u kojem je život već vezan za društvene i ekonomske institucije koje su povezane sa drugim oblicima života. Zaista, biološko tijelo živi samo u onoj mjeri u kojoj je povezano sa drugim oblicima života i nizom društvenih sistema i moći. Te interakcije su formativne i, u idealnom slučaju, okrepljujuće. Tijelo ne bi “bilo” to što jeste da te veze ne ostaju žive, bez tih povezanih života, što znači da je život tijela već, i to kontinuirano, povezan sa drugim živim formama. Ta formativna međuigra bliže opisuje ono što tijelo “jeste”, odnosno njegov rast, način postajanja i njegovu konstitutivnu relacionalnost.⁶

Pod ovom posljednjom frazom mislim samo na “odnose bez kojih tijela uopšte ne može biti”. Vanjsko se stalno prima unutra da bi se živjelo, zbog čega je politika hrane, vode, zraka i skloništa ključna za življenje, za nastavak življenja i za dobro življenje. U svojoj poroznosti, tijelo upušta u sebe vanjski svijet da bi preživjelo, a kada su njegove granice potpuno zatvorene od onoga što je vanjsko, ono posustaje. Ne može da diše ni da jede; ne može da izbaci ono što mu više nije potrebno. Stoga, nema smisla misliti o tijelu kao o ograničenom entitetu koji svoj spol nosi kao jednostavan atribut. Ako se i tijelo i njegov spol shvate relacijski, onda nas je društveno obavilo i ušlo u nas mnogo prije nego što mi uđemo u bilo koji namjerni odnos sa društvenim. Mi smo, takoreći, od samog početka izvan sebe, u rukama drugih, izloženi elementima kao što su zrak, ishrana i sklonište, a sve ove spoljašnjosti postaju dijelom biološkog života – gutaju se, udišu, inkorporiraju, reproduciraju stanice i ponekad ih oštećuju. Ako nam je stalo do iskorjenjivanja ekoloških toksina i ekološkog rasizma, onda znamo da pitanja života i smrti dolaze u prvi plan već na nivou čestice koja prolazi od vanjskog svijeta do tijela.

Zbog toga nema smisla misliti o tijelu kao o nečemu što je ovdje, a o okruženju kao o nečemu što je negdje tamo, te se zatim pitati kako se to dvoje povezuje. Moramo početi od scene interakcije, međuzavisnosti i recipročne propusnosti, da bismo se zapitali kako je u određenim dijelovima zapadnog svijeta ideja o primarnoj ontološkoj odvojenosti tijela i svijeta uopšte prihvaćena kao “zdravorazumska”. Živuće tijelo je živo samo zahvaljujući odnosima koji krijepe, pa kada razmišljamo o tijelu, odnosno o orodnjenosti otjelovljenosti, uvijek govorimo i o tim odnosima. Zaista, ako na nas baš ništa ne utiče, ako ne unosimo vanjski svijet, odnosno ako ne pronađemo način da se tamo smjestimo, male su nam šanse da nastavimo živjeti.

“Okruženje” stoga nije tek “negdje prijeko”, udaljeno od naših tijela. Mi u sebe uzimamo to okruženje kako nam je ponuđeno, a ono se fundamentalno mijenja ljudskim intervencijama i ekstrakcijama – klimatske promjene su otvoreno svjedočanstvo kako te intervencije mogu postati destruktivne. Niko od nas se ne može formirati bez niza intervencija, a ti vanjski srazovi postaju uslovi našeg nastanka; postaju dio onoga što jesmo, intrinzični našim načinima postajanja, koji ne prate samo jednu trajektoriju.

U nastavku slijede tri tačke koje bi vrijedilo pobliže razmotriti da bi se odgovorilo na pitanje: “Poriče li rod materijalnost spola?” Prvo, društvenu i materijalnu konstrukciju (ili formaciju) treba posmatrati kao interaktivnu i nju podupire nekoliko naučnih okvira. Drugo, razlika između prirode i kulture koja pretpostavlja da je spol prirodan, a rod kulturni ili društveni u tim okvirima ne funkcioniše jer odnos među njima odbacuje samu tu podjelu (koja je historijski ustanovljena i treba je ponovno promisliti u kontekstu društvene teorije i nauke). Treće, pripisivanje spola je tačka u kojoj prilično jasno možemo vidjeti kako društvene moći djeluju na tijela da bi ustanovile spol u skladu s dimorfnim idealima i nizom povezanih društvenih očekivanja. Ako mislimo da se pripisivanjem spola jednostavno imenuje ono što već postoji, time odbijamo razmotriti načine na koje ustanovljene i obavezne kategorije u isto vrijeme opisuju i oblikuju tijela, i kako ove deskriptivne i formativne moći mogu isključiti i izbrisati spolom određena tijela koja se pojavljuju

u vremenu. Tvrditi da niz formativnih moći djeluje na materiju spola, gdje spadaju i naše vlastite samoformativne moći, ne znači poricati spol, već ponuditi alternativni način razumijevanja njegove stvarnosti koji se razlikuje od teze prirodnog zakona o komplementarnosti ili bilo kojeg oblika biološkog determinizma.⁷



Počnimo od pripisivanja spola da bismo se vratili na razliku priroda/kultura, a zatim razmotrimo interaktivni okvir u kojem operira i društvena i materijalna konstrukcija. Neke trans isključive feministice su se u svom protivljenju rodu vratile pozitivizmu, naglašavajući da je poricanje materijalnosti tijela isto što i poricanje činjenica o spolu. Pozitivisti tvrde da su činjenice činjenice i da bi ih samo budala poricala. Naš je zadatak, prema njihovom mišljenju, mjeriti vrijednost onoga što imamo za reći u odnosu na činjenice, kojima pak treba dopustiti da odrede šta je ispravno, a šta pogrešno u našim različitim mnijenjima i teorijama. Neki tako tvrde da su teoretičarke i teoretičari roda zabludjeli jer se ne oslanjaju na jasnu opservaciju dostupnih činjenica. Obrve se redovno dižu. Ali šta ako opserviramo kroz prizmu ili okvir koji je kultivirao navike i pravila koja upravljaju opservacijom? Šta ako trebamo znati kako je opšiveno polje opservacije da bismo znali šta opserviramo, ili iz koje je perspektive usmjeren naš pogled, ako vidimo? Kako je napravljeno to opservacijsko polje? Šta nam ono ne dozvoljava da vidimo, i kako ono što se ne može opservirati u određenoj mjeri određuje polje onoga što je opservaciji dostupno? Ako se složimo da načini na koje gledamo utiču na ono što vidimo (važna poenta Johna Bergera ne samo o slikarstvu već i o svakodnevnom životu), te da postoje različiti načini opserviranja tijela, kao i različiti okviri u kojima se opservacija dešava, da li odatle slijedi čisti kaos i negatorstvo, ili je to uslov mogućnosti za širi način spoznaje? Šta ako su ti razni načini gledanja i osjeta već krcati pretpostavkama o smislu onoga što se može znati, kao što je ideja da dimorfizam djeluje kao dovoljan kriterij za razlikovanje spolova i da je binarni odnos uvijek jasan, bez ikakvih drugih formacija koje postoje izvan tog okvira? Koliko često se desi da kada gledamo primarne seksualne karakteristike novorođenčeta istovremeno vidimo i normativnu društvenu trajektoriju

tog djeteta, orodnjeni i reproduktivni život njegove budućnosti, konačnu materijalizaciju u djevojčicu ili dječaka, ženu ili muškarca? Te misli nam ne padaju tek tako na pamet. One su dio samog okvira kroz koji mnogi ljudi vide, osjećaju i potvrđuju spol novorođenčeta.

Jedno je pitanje da li se pripisivanje spola ikada odvija *bez* imaginativnog okvira ili okvira koji aktivno doprinosi stvaranju onoga što se može vidjeti. Da li je imenovanje spola novorođenčeta već odlučujući moment u odraslom zamišljanju tog života? Imaginativna anticipacija normativnog roda već je dio okvira kojim se spol pripisuje. Pozitivizam, međutim, nikada nije bio u stanju da objasni taj imaginativni i interpretativni okvir kroz koji se činjenice određuju i vrednuju. Istovremeno, pozitivizam djeluje unutar vlastitog imaginarija. Zamišlja da se činjenice pojavljuju onakve kakve jesu, dokle god koristimo najbolju metodu za njihovo otkrivanje. Ali šta ako ta metoda otkrivanja u određenoj mjeri i određuje ono što se već smatra vrijednim da se vidi i imenuje, kakvu vrijednost ono što se opservira ima za nas ili bi trebalo imati? Niko ne poriče činjenice postavljanjem takvih pitanja. Niko ne poriče činjenice kada pita: "Koje su činjenice značajne?" Ili čak: "Zbog čega su značajne?" Ovdje ništa ne ukazuje na to da je "spol" vještački efekat nekog okvira ili da okvir *uzrokuje* nastanak "spola", ili da spol nije ništa drugo do interpretacija, ili da je na neki način sastavljen od lingvističkog materijala. Naprotiv, to samo znači da su okviri koji nam uređuju ospoljene fenomene dio onoga što se opservira i imenuje, i da nije uvijek lako ili moguće to dvoje razdvojiti.

Ne samo da je moguće uzeti u obzir materijalne dimenzije tijela bez pozitivizma – to je nužno. Materijalizam nije pozitivizam, a Marks je, na primjer, jasno dao do znanja da svaki oblik materijalizma mora da izvrši kritiku pozitivizma. Za Marksa, društveni odnosi koji pomažu u organizaciji materijalne stvarnosti na određen način konfiguriraju svijet koji se može spoznati, ali i naše načine saznanja. Pozitivizam tijelo vidi kao činjenicu, beživotnu i dekontekstualiziranu. Ali kada uzmemo u obzir življeno tijelo, odnosno radno tijelo, ili seksualno tijelo, tijelo koje se pojavljuje za druge, tijelo na hirurškom stolu ili tijelo koje se pojavljuje pred sudom, onda je materija tijela zahvaćena društvenim odnosima i

institucijama i ne može se spoznati bez pozivanja na njih. Orodjeno tijelo poprima oblik kroz institucije kao što su porodica ili radno mjesto, a izvući ga iz njegovih društvenih oblika koji ga definiraju znači izgubiti njegovu historijsku definiciju u korist “činjenice”, one koja je apstrahirana iz življenih odnosa i historijske stvarnosti.



Historijski gledano, pripisivanje spola i spol kao kategorija pripadaju sistemima klasifikacije. Paisley Currah, na primjer, iznosi korisnu poentu o spolnoj klasifikaciji i reklasifikaciji u odnosu na zakon. U svojoj izvanrednoj knjizi *Sex Is as Sex Does: Governing Transgender Identity* (Spol ko' spol: Upravljanje transrodnim identitetom), pokazuje kako pravne klasifikacije zavise od nekih čudnih kontradikcija i kako ih proizvode.⁸ Piše ovako: “Možda zato što se smatra da je spol prije ili izvan politike, otkriće načina na koji se proizvodi u formi zakonske klasifikacije izgleda kvalitativno drugačije od promišljanja mnogih drugih vrsta klasifikacija kroz politiku.”⁹ Različite državne agencije koriste različite vrste klasifikacija za “odlučivanje” o spolu osobe. Dvije osobe kojima je pri rođenju pripisan muški spol mogu kasnije imati isti rodni identitet, ali zavisno od toga sa kojom se agencijom suoče ili u kojoj regiji, mogu završiti sa različitim zakonskim klasifikacijama spola. Pravilo određene agencije za odlučivanje o M ili Ž (ako su to jedine dvije opcije) u vezi je sa onim što Currah naziva “projektom upravljanja”. Iako se čini da se radi o pukom precrtavanju kvadratića na osnovu činjenica koje nisu podložne tumačenju, taj kvadratić služi određenim državnim politikama, a zavisno od toga kojoj politici određena agencija služi, označeni kvadratići mogu se razlikovati. Kvadratić i politiku treba razmatrati zajedno, a koji kvadratić je označen – i koji kvadratići postoje – zavisit će od politike kojoj služi.

Iako bi moglo izgledati da država nekako koherentno uređuje spol, ili da nastoji ostvariti suverenu kontrolu nad onim što spol može biti, ispostavlja se da je situacija kompliciranija. Tamo gdje očekujemo da je suverena i proračunata, moć je distribuirana i relativno nekoherentna, pa ne dominira samo jedna operacija moći. Njena regulatorna funkcija redovno zakaže jer se desi da je jedan propis u suprotnosti sa drugim. Currah ističe da su u upotrebi različiti termini da se osoba sveže za

državu kroz kvadratić koji treba da označi. Kaže se da M ili Ž “ukazuju”, “opisuju”, “izlistavaju” i “tvrde”, usljed čega se čini da odabrani kvadratić nije ništa do prosta i puka registracija činjenice. Ali iza te veze stoji “ovlašćujuća moć”. Currah citira Gayle Salamon: “Spol je nešto što sami dokumenti provode u djelo, te spol postaje po sebi performativan; ‘m’ ili ‘ž’ u dokumentu nisu tu samo da izvijeste o spolu osobe, već postaju istina spola koju taj spol daje njegovom nosiocu”.¹⁰

Upotreba “performativnog” u ovom citatu vodi nekim pitanjima. Za sada, hajde da uvedemo razliku koja će se, nadam se, pokazati korisnom. U svakodnevnom jeziku se posljednjih godina dešava da kada za nešto kažemo da je “performativno” to znači da je riječ o pukoj predstavi, površinskom fenomenu, nečem potpuno umjetnom i ne sasvim stvarnom. Ali kada vas zakon imenuje na određeni način, kada vas stjera u kvadratić, onda sila jezika zapravo stvara novu situaciju: dodjeljuje se zakonski status. U takvim kontekstima, performativna upotreba jezika stvara stvarnost koju imenuje.¹¹ Kada sudija proglasi da ste vjenčani ili mrtvi, to nije nešto patvoreno. Time se desilo nešto veoma stvarno. No, performativna moć ne djeluje isključivo kroz zakon. Performativna stvarnost je ona koja je izražena i aktualizirana u samom provođenju, bilo da se odvija jezikom, gestom ili pokretom. Ponekad je ono što se provodi oblik brisanja, a ponekad je to životno afirmativan diskurs ili praksa. Na primjer, uvođenje kvadratića X koji se u velikom broju zemalja može označiti pored M i Ž, sada proizvodi društvenu čitljivost rodnoqueer i nebinarnih ljudi, ili trans osoba koje sebe poimaju izvan binarnog. Zaista, kada se žena naziva muškarcem, ili ženom kada je riječ o muškarcu, to nazivanje predstavlja brisanje onog što ta osoba jeste. To brisanje je stvarni efekat, modifikacija stvarnosti i specifični oblik nasilja koji odatle slijedi. Nijedan od ovih primjera performativnosti ne bi se trebao nazivati “puko teatralnim” ili “lažnim” – to su življeni načini provođenja koji mijenjaju način na koji živimo i dišemo, koji određuju uslove življivosti i neživljivosti. Reći da performativna provođenja ne čine ništa znači lišiti one kojima su ona potrebna daha i života u svijetu.

Razmotrimo činjenicu da pripisivanje spola, složeni čin u kojem medicinski i pravni organi određuju kojeg smo spola, u prvi plan stavlja

određene aspekte tijela koji su usklađeni sa prevladavajućim kriterijima koji jedan spol razlikuju od drugog unutar binarnog okvira. Možemo li razlikovati moći koje općenito na početku života pripisuju spol od samog spola? Možemo li otkriti koji je to spol bez korištenja neke vrste kriterija? A ako su nam ti kriteriji zaista potrebni, iz toga slijedi da oni usmjeravaju, čak i ograničavaju, ono što identificiramo kao spol. Možemo li odlučiti šta znači biti ili imati spol van okvira koji ga ustanovljuje i reetablira, to jest, okvira koji se regularno u vremenu mora nametati, u kojem moć samopripisivanja u djelo sprovode oni kojima je spol već pripisan? Neki trans ljudi se protive svakom pripisivanju i tvrde da ono uvijek djeluje u službi hijerarhije.¹²

Kada zdravstveni i pravni organi potvrđuju spol pri rođenju, pretpostavljamo da to uglavnom čine na temelju opservacije. Međutim, ono što opserviraju neće nam ništa reći o tome kako će osoba kojoj su pripisali spol sebe poimati i imenovati, odnosno hoće li pripisani spol s vremenom ostati održiv. Ostaje izvjesni jaz između tog pripisivanja i načina na koji će osoba kojoj je spol pripisan sebe smještati unutar kategorija spola. Čak i oni koji vole svoj prvopripisani spol i zadrže ga, i dalje trebaju uspostaviti odnos prema tom pripisivanju, što znači da prolaze kroz imaginarni odnos prema svom spolu. Ako se žele sjediniti sa onim što im je pripisano, ili osjećaju da su s tim uvijek bili sjedinjeni, oni oblikuju odnos sa tim identitetom, ponavljajući ga na neki način i nalazeći način da žive pod njegovim uslovima, ponekad vrlo sretno. Za neke to znači ispunjavati društveni mandat koji, kako se čini, dolazi s pripisanim spolom, i živjeti unutar imaginarija koji taj spol okružuje, dok je za druge jedini način da žive borba sa tim mandatom, u potrazi za širenjem značenja o tome kako se živi tijelo u ovom svijetu. Ako se slažemo da kategorija spola u naše živote dolazi zajedno sa imaginarijem, mandatom, složenim okvirom, implicitnim skupom kriterija, onda je od početka na djelu neko fantazmatsko stanje koje oblikuje činjenicu spola koja se aktualizira u svom razgraničenju, a to pak znači da je rod već u igri.

U današnjoj popularnoj kulturi “rod” se veoma često shvata kao kratica za *rodni identitet*, ali *rodni identitet* nije ni jedini, ni primarni način upotrebe tog termina. “Rodni identitet” je duboko doživljeni osjećaj

našeg uklapanja u rodno određenu shemu stvari, življena stvarnost našeg vlastitog tijela u svijetu. Rodno *izražavanje* se odnosi na sve manifestne karakteristike koje se društveno definiraju kao muškarac, žena ili neka druga rodna kategorija. Problem s kojim se susrećemo u njihovom definiranju u tome je što se dati rodni izraz čita na jedan način na jednom mjestu na svijetu, na drugi način na drugom, ili je toliko upleten u klasna ili rasna određenja da se ni na istom mjestu ne čita isto, te umnogome zavisi od perspektive iz koje se čita. “Rod” je, s druge strane, mnogo širi pojam i ne odnosi se uvijek na određenu osobu, njen duboko ukorijenjen osjećaj sepstva ili način na koji manifestira određene čitljive karakteristike. Prema Joan W. Scott, na primjer, ako kažemo da je način na koji vidimo svijet orodnjen to znači da donosimo pretpostavke o tome kako je svijet uređen prema rodu.¹³ To nužno ne znači da svijet vidimo samo prema rodu koji jesmo (što bi rod ustanovilo kao perspektivu, identitet ili stanovište, a upravo to nije njen stav). Za Scott, a vraćamo se njenom revolucionarnom članku iz 2010. godine, “rod” nije ono što neko jeste, već je način ispitivanja različitih značenja koja prožimaju odnos između spolova. Njen pogled na rod zahtijeva pojam spolne razlike, a i taj pojam, umjesto bilo kakvog biološkog esencijalizma, mora se ispitati zbog njegovog historijskog i fantazmatskog značenja. Ona piše:

Prečesto “rod” konotira programski ili metodološki pristup u kojem se značenja “muškaraca” i “žena” uzimaju kao fiksna; poenta je opisati različite uloge, a ne ispitivati ih. Mislim da je kategorija roda i dalje korisna samo ako se ide preko tog pristupa, ako se razumije kao poziv na kritičko promišljanje o tome *kako se značenja ospoljenih tijela proizvode u odnosu jedno na drugo, kako se ta značenja aktiviraju i mijenjaju* [moj naglasak]. Fokus ne bi trebao biti na ulogama koje se pripisuju ženama i muškarcima, već na konstrukciji same spolne razlike.¹⁴

Ponekad rodni identitet i ovaj širi smisao roda djeluju zajedno. Na primjer, rod, kao oblik moći, razrađuje one klasifikacione sheme na koje se oslanjamo nastojeći razumjeti rodni identitet. U zajedničkom djelovanju sa rasnim, klasnim, invaliditetnim, ličnim i nacionalnim historijama, rod prožima način na koji vidimo, doživljavamo i osjećamo sebe u

svijetu. To definitivno nije bezvremenska stvarnost. Ova struktura koja zasićuje svijet ostaje u velikoj mjeri neispitana osim ako ne istražimo nje-
no sveprisutno djelovanje u predstavljanju stvari onakvima kakve jesu. Rod utiče na to kako razumijemo medicinsku struku; naučni poziv; ekonomiju, posebno razgraničenje javne i privatne sfere, organizaciju rada, distribuciju siromaštva i strukturne nejednakosti; i modalitete nasilja i rata. Ali on također može imenovati jedan od najintimnijih i najpostojanijih doživljaja o tome ko smo u odnosu prema drugima, historiji i jeziku. Da se uz rod nije pokrenulo i ovo intimno pitanje o tome ko jesmo i u kakvom smo odnosu s drugima, o propusnosti i opstanku, danas ne bismo imali nijedan od ovih argumenata, a oni ne bi bili toliko urgentni koliko očigledno jesu.

Kojeg si roda?

Umjesto da rod posmatramo kao kulturnu ili društvenu verziju biološkog spola, trebali bismo se zapitati da li je rod okvir kojim se spolovi ustanovljuju u specifične klasifikacijske sheme. Ako je tako, rod onda već ima funkciju sheme moći unutar koje se pripisivanje spola odigrava. Kada zaduženi službenik na osnovu opservacije nekome pripiše spol, on se oslanja na modus opserviranja koji generalno strukturira anticipacija binarne opcije: ili je muško ili je žensko. Ne odgovara se na pitanje “Kakvog roda?” nego “Kojeg roda?” Ubilježavanje spola je prva operacija roda, iako je obavezna binarna opcija, “muško” ili “žensko”, već pripremila scenu. U tom smislu, moglo bi se reći da rod *prethodi* činu pripisivanju spola te funkcionira kao strukturalna anticipacija binarnog koja organizira opservaciju činjenica i regulira sam čin pripisivanja.

Bilo bi dobro vratiti se tezama anglofone rodne teorije koja je nastajala osamdesetih i devedesetih godina, uglavnom u okrilju bijelog feminizma, premda ne u smjeru koji zagovaraju “rodno kritičke” feministice. Na primjer, tu nailazimo na nekoliko revizija razlike spol/rod koje se sada čine važnima. Prvo, rod nije vezan za kulturu kao što je spol za prirodu: sukonstrukcija je bolji način da shvatimo dinamički odnos između društvenog i biološkog u polju spola. Drugo, iako rod može biti jedan od mehanizama pomoću kojih se spol ustanovljuje, važno je razumjeti rasno i kolonijalno naslijeđe sadržano u distinkciji spol/rod da bi

se objasnili uslovi pod kojima se pojavio idealizirani dimorfizam.

Anne Fausto-Sterling, profesorica molekularne biologije, stanične biologije i biohemije na Univerzitetu Brown, u tekstu iz 2021. godine tvrdi da je “okvir dinamičkih sistema” neophodan da bi se objasnila subjektivnost “roda/spola”.¹ Okvir dinamičkih sistema, po njenom mišljenju, prevazilazi debatu o prirodi/odgoju koja pretpostavlja kontrast između unutrašnjih i vanjskih faktora. Oni koji prate taj model zamišljaju da unutrašnjost nije djelimično formirana spoljašnjošću, odnosno njihovom interakcijom, iako biološki koncepti kao što su “samoorganizacija, kompleksnost, otjelovljenost, kontinuitet u vremenu i dinamička stabilnost” obuhvataju “višestruke nivoe biološke i društvene organizacije”. Perspektiva “dinamičkih sistema” koju su razradili brojni naučnici i naučnice pored Fausto-Sterling, ne drži da je otjelovljenost zaseban, izdvojen i omeđen fenomen, već efekat složenog skupa interakcija organizma sa okolinom koje se odvijaju u vremenu, od kojih su neke brže od drugih.² Predstavimo li se kao određeni “rodni/spolni identitet”, što je rezultat složenog i dinamičkog procesa, biološke i društvene sile su već u interakciji. Naši dragocjeni identiteti, ako ih imamo, predstavljaju stabilizirani rezultat tih zamršenih procesa. Karen Barad, osoba koja se bavi feminizmom i fizikom, tvrdi da neki oblici pozitivizma (spol je činjenica) i jezičkog konstruktivizma (spol je lingvistički efekat) također redovno zanemaruju dinamički karakter “materije” spola.³

Ako nastojimo razdvojiti biološke od društvenih uzroka u onom što Fausto-Sterling naziva “rod/spol”, spoju kojem će u svom kasnijem radu dodati interaktivnost, iz vida gubimo sam okvir koji ustanovljuje interakciju kao uslov razvoja i samog života. Fausto-Sterling se poziva na Sari M. van Anders i Emily J. Dunn, koje su 2009. godine objavile vrlo uticajan tekst o hormonima.⁴ Uvjerene u interaktivnost ovog procesa, one zaključuju da se, osim u rijetkim slučajevima, “razlike ne mogu značajki pripisati biologiji ili rodnoj socijalizaciji”. Slično tome, tvrdimo li da je osoba rođena sa specifičnim hormonskim sklopom, ili da joj se nešto desilo u djetinjstvu ili pubertetu, odakle zaključujemo da su kasnija zbivanja u njenom životu – u sportu, na primjer – uslovljena tim ranijim nivoima, na taj način ne uviđamo sve interakcije koje su aktivirale ove

hormone, dajući im smisao u određenim društvenim odnosima. Jedan od razloga zašto nas ne mogu zadovoljiti objašnjenja koja sportske kapacitete odraslih i samorazumijevanje osoba svode na prethodne razvojne faze jeste da ne znamo ništa o interaktivnom život te hormonske situacije koja se odvijala u međuvremenu. Bez tog znanja ne možemo mnogo reći o interakciji bioloških i društvenih sila na bilo koju osobu, uključujući i sportiste i sportistkinje.

Pitanje spola postaje prilično komplicirano u raspravama o tome ko se može takmičiti u ženskim sportovima. U tim promišljanjima, “spol” se razdvaja na hormonske, anatomske, biološke i hromozomske karakteristike koje se ne redaju uvijek prema uobičajenim očekivanjima. U studiji koju su 2014. godine finansirali Međunarodni olimpijski komitet (MOK) i Svjetska antidoping agencija, testirani su nivoi testosterona kod skoro sedam stotina profesionalnih sportistkinja i sportista u petnaest različitih vrsta sportova. *The New York Times* piše da je studija otkrila “da 16,5 posto muškaraca ima nizak nivo testosterona, a 13,7 posto žena visok nivo testosterona, uz značajna preklapanja između ove dvije grupe”.⁵ Ako bi se pokazalo da je “spol” spektar ili mozaik,⁶ kako neke naučnice i naučnici tvrde, pokazat će se i da su takozvane činjenice o spolu kompliciranije od onoga što prosta binarnost podrazumijeva.⁷ Ako prihvatamo da je nivo testosterona u sportu relevantan samo u interakciji sa treningom i ako trening često zavisi od pristupa sportskim klubovima i teretanama, onda snažni mišići, dobra gustoća kostiju i izdržljivost nastaju iz interakcije testosterona sa širokim spektrom društvenih praksi i institucija, od kojih mnoge imaju klasnu pozadinu. Kada je 2021. godine MOK revidirao smjernice iz 2015. godine, tako da se sada od žena, uključujući trans i interpolne, zahtijeva da za dvanaest mjeseci smanje nivo testosterona na ispod 10 nanomola po litru, navedene su studije koje su pokazale da se nivoi testosterona kod žena i muškaraca mogu preklapati i da mnoge žene već imaju viši nivo testosterona od brojnih muškaraca. U 2015. godini se smatralo da je nivo od 10 nanomola po litru najniži za muškarce, ali čak i među muškarcima kojima je pri rođenju pripisan muški spol i koji se bave elitnim sportovima, to jednostavno nije slučaj – taj nivo može biti čak 7 nanomola po litru. Dr. Richard Budgett, medicinski i naučni direktor MOK-a, priznaje da je “nauka napredovala” i da

se drugi broj naprosto ne može usaglasiti jer se uspjeh u sportu ne može predvidljivo korelirati sa nivoom endogenog testosterona. Budući da različiti sportovi na različitim mjestima formuliraju svoje smjernice, nivo testosterona i muški pubertet svakako mogu biti faktori među mnogim drugim faktorima, ali nijedan ne može biti jedini ili odlučujući.⁸

Oni koji tvrde da trans žene zbog svoje hormonske konstitucije imaju prednost na terenu, ne uzimaju u obzir kompleksnost hormonske interakcije sa okruženjem ili rasponom nivoa endogenog testosterona. Prolazak kroz muški pubertet nije dovoljan da bi se postalo uspješnim sportistom. Muški pubertet i slobodan pristup teniskim terenima mijenjaju tu situaciju. Muški pubertet i privatni trener još i više. Kakva intervencija u biološki život osobe koja prolazi kroz muški pubertet njega pretvara u prednost, i kako razumijemo činjenicu da osobe koje dolaze iz slične sredine i imaju sličan nivo testosterona neće postizati uvijek slične rezultate? Uz zastarjelost nauke koja podržava isključivanje, praćenje i regulaciju interspolnih i trans sportistkinja koje se takmiče u ženskim sportovima, MOK ukazuje na štetu koju nadzor, prijavljivanje i snižavanje nivoa endogenog testosterona nanosi tijelima sportistkinja. Djeluje kao da isključivanje trans sportistkinja iz sporta pokreće drugačija vrsta strasti, koja svoje utemeljenje ne nalazi u nauci. Podobnost za učešće u ženskim sportovima ili, kad smo kod toga, muškim sportovima, ne bi trebala zavisiti od ustanovljenja roda, već od kriterija koji su ujedno inkluzivni i pravedni. U odbranu nove politike MOK-a, Budgett ističe da mnogi faktori utiču na nastanak sportiste, među kojima su “mnogi aspekti fiziologije i anatomije i mentalna strana”, tako da se muški pubertet teško može izdvojiti kao odlučujući razlog za izuzetan uspjeh. Uistinu, može se zamisliti da se svaki put kada trans osoba ostvari izuzetan uspjeh u sportu to pripisuje hormonima, iako se hormoni uopšte ne spominju kad god trans osoba ne pobijedi u utrci. Kada otpadnu razvojni i hormonski argumenti, ostaje nam jasnija slika diskriminacije trans osoba kojom se nastoji onemogućiti njihovo učešće u sportu. Jer ako uvijek postoji prednost (koja ne postoji) koju uživaju trans žene, onda nijedna trans žena ne bi trebala učestvovati. Pa ipak, nepovoljan položaj u kojem se nalaze zato što ne učestvuju teško da je u centru pažnje.

Iako se učešće interspolnih i trans žena u sportu ponekad predstavlja kao problem inkluzije nasuprot pravednosti, imperativ je prepoznati štetu koju je proces “kvalifikacija” za bavljenje ženskim sportom nanio onima kojima je u skladu sa politikom iz 2003. godine rečeno da moraju da se podvrgnu operaciji i hormonskoj nadomjesnoj terapiji u trajanju od najmanje dvanaest mjeseci. Te sportistkinje, poput trkačice Caster Semenya, imaju hiperandrogenizam, a od mnogih se godinama tražilo da uzimaju lijekove kako bi snizile nivo testosterona uz rizik po njihovo zdravlje i dobrobit, što je dovelo do povećanja tjelesne težine i bolesti koje izazivaju groznicu, kao i bolove u trbuhu.⁹ Semenya je bila primorana na opsežna testiranja nakon što je 2009. godine osvojila juniorsko prvenstvo Afrike.¹⁰ Nije joj rečeno kakvi su to testovi, te je pretpostavila da se radilo o redovnim antidoping testovima kojima se većina profesionalnih sportista i sportistkinja redovno podvrgava. Pošto je kasnije te godine osvojila svjetsko prvenstvo u Berlinu, Semenya ponovo biva podvrgnuta opsežnim testiranjima i pregledima u jednoj lokalnoj bolnici. Mediji su se prepustili predvidljivom ludilu i širenju glasina i informacija koje su procurile, a Semenya je, kada se sve sleglo, izjavila da je to bilo “iskustvo najdubljeg poniženja u mom životu”.¹¹

Iako je MOK dobro učinio povukavši zahtjeve za snižavanjem nivoa testosterona, pobrinuvši se da žene sa visokim nivoom testosterona ne budu isključene iz sporta, njihovi standardi funkcioniraju samo kao preporuke za određene sportske organizacije i regionalne vlasti. MOK je također mudro odlučio da ukine obavezne uslove koji su uticali na mentalno i fizičko zdravlje sportista i sportistkinja određenih za dodatna ispitivanja. Propisi koji iz kompleksnog oblika otjelovljenosti nastoje da proizvedu normu, spektru nameću binarni ideal. Kako tvrdi Canela Lopez, niz novih zakona u Sjedinjenim Američkim Državama kojima se nastoje kontrolirati ili isključiti trans žene iz sporta pogrešno pretpostavlja da sam testosteron objašnjava razlike u sportskim performansama: “Ne postoje studije koje ukazuju da nivoi testosterona kod trans žena – koji veoma variraju – tim ženama omogućuju prednost u odnosu na njihove cis konkurentice. Štaviše, mnoge cis žene imaju nivo testosterona više od nivoa koji mnogi smatraju ‘ženskim’ prosjekom, što znači da velike hormonske varijacije već predstavljaju intrinzični element ženskog sporta”.

Rasprava o učešću trans žena u sportu vraća nas na definiciju o tome šta je žena. Zaključiti tu raspravu značilo bi da odbijamo da se suočimo sa stvarnošću. Zasiurno znamo da je hormonski spektar širok i da ne možemo odlučivati ko jeste a ko nije žena samo na osnovu nivoa testosterona. Bilo je nastojanja da se uvede razlika između normalnih i prekomjernih raspona, no time se na patologizirajući način odbacuje fundamentalna kompleksnost. Ako se zalažemo za ženski sport, a žene su kompleksne, trebamo afirmirati tu kompleksnost. Najzad, statistika baš i ne podržava strah da će trans žene uvijek pobjeđivati žene kojima je pri rođenju pripisan ženski spol. Kako Lopez kaže: “Daleko od toga da dominiraju sportom, trans sportistkinje i sportisti su i dalje strašno podzastupljeni u elitnim takmičenjima. Od njih deset hiljada u Tokiju na ovogodišnjim Olimpijskim igrama, samo tri su trans – iako trans ljudi čine otprilike 1 posto svjetske populacije. Kada se novozelandska dizačica tegova Laurel Hubbard kvalificirala [2021. godine], postala je prva otvoreno trans žena koja je stekla pravo da se takmiči na Olimpijskim igrama”.¹² U kontekstu u kojem se tvrdi da to što je neko trans proizvodi nepravednu prednost, razmotrimo obrnuti rizik koji su trans igrači i igračice spremne preuzeti. U ljeto 2022, olimpijski šampion Ellia Green otvoreno se izjasnio kao trans, pošto se godinama uspješno takmičio u muškom ragbiju. Njegova priča pokazuje da spol pripisan pri rođenju nikome ne govori ko će biti u ovom životu, niti kako će igrati.¹³

Spolni dimorfizam nije ni jednostavna činjenica niti nevina hipoteza. Funkcionira kao norma, ako ne i kao zahtjev koji uređuje kako vidimo, gotovo uslovljava šta ćemo naći tamo gdje gledamo, a ponekad primorava ljude da poriču mnoštvo hormonskih i neuroloških preklapanja i kompleksnosti, samo da se nipošto ne ospori taj sveti okvir. Šta tom okviru daje ovaj status ako ne neka vrsta fantazmatskog ulaganja? Bez sumnje se može izvesti mnoštvo generalizacija o tome kako različite bolesti i medicinska stanja, na primjer, utiču na žene i djevojčice kojima je spol pripisan pri rođenju, ali kada se te studije podvedu pod oznaku “dimorfizma”, onda one potvrđuju drugu tezu, naime, da postoje samo dva oblika tijela, muško i žensko, i da se binarnost ne smije dovesti u pitanje na kakva god svjedočanstva da naidemo.¹⁴ U takvim slučajevima, ne radi se revizija hipoteze na osnovu pronađenih svjedočanstava. Ona

isključuje svjedočanstva, a sebe otkriva kao obavezujuću epistemičku normu, prinudni fantazam, a ne kao dobru nauku. Ustvari, to nije naučno utemeljen argument, već oblik institucionalizirane okrutnosti zasnovane na iskrivljavanju svjedočanstava.

Odnos uspostavljen između nauke, medicinskih istraživanja, eksperimenata i te okrutnosti traje dugo. Pokušaji isključenja cijele klase ljudi iz sportskih nadmetanja samo su jedan primjer lišavanja prava, koji polazi od toga da za to nikoga neće biti briga, ili da je ta grupa opasna, te koristi svoju tobožnju prednost za podrivanje feminističkih ciljeva rodne ravnopravnosti. U svakom slučaju, te odluke odlikuje nekažnjivo oduzimanje prava, a upotreba nauke da bi se stalo na stranu okrutnosti, jedno je u nizu poglavlja u podužoj historiji u kojoj sama nauka postaje instrument tlačenja.

Korektivne operacije koje su izvođene tokom rada Klinike za rodni identitet Johna Moneyja pri bolnici Johns Hopkins (1966–1979) bile su vježbe okrutnosti, koje danas jednako kritiziraju i trans zagovornici i zagovornice i antitrans kritičari i kritičarke. Money je smatrao da rodni identitet nije uvijek u korelaciji sa pripisanim spolom te da dalje osporava oblike biološkog determinizma. No, on je hirurškim procedurama nametao regulatorne norme roda kako bi postigao društvenu “adaptaciju”, odnosno prisilnu usklađenost, a te procedure su daleko zaostajale za savremenim standardima zdravstvene zaštite. Prema nekim kritičkim glasovima, Money je odgovoran za “rodnu ideologiju”, dok LGBTQIA+ glasovi zamjeraju brutalizaciju interspolne djece hirurškim putem.

Istina je da je Money uveo “rod” u savremeni govor, ali to nipošto ne znači da rodna teorija i studije roda proizlaze iz Moneyjevog okvira. Ustvari, možda bi se moglo reći da je upravo *kritika* Moneyja omogućila da rod postane dio borbe za slobodu i pravdu. Kao što pokazuje Jennifer Germon, sredinom pedesetih godina termin rod je upućivao samo na odnos među riječima, na domen gramatičkih pravila, ali se to mijenja objavljivanjem Moneyjeve harvardske disertacije pred kraj četrdesetih koja se bavila, kako sam kaže, “hermafroditima”.¹⁵ U narednim godinama, Money koristi termin “rod” da opiše šta osoba jeste, dajući mu ontološki status.¹⁶ Njegova disertacija “Hermaphroditism: An Inquiry

into the Nature of a Human Paradox” (Hermafroditizam: istraživanje prirode ljudskog paradoksa), što navodi i kulturna antropologinja Katrina Karkazis, tvrdi da ranije hirurške intervencije nisu valjale zato što im je u fokusu bilo gonadno tkivo.¹⁷ Money osporava ovaj kriterij i umjesto toga traži da se osvrnemo na psihološke predispozicije i fizički razvoj u pubertetu osobe, pri čemu se oboje može mijenjati. Kako bi dokazao svoju tezu, piše Karkazis, “Money je izvršio komparativnu analizu 248 objavljenih i neobjavljenih historija bolesti (u periodu od 1895. do 1951. godine) i dosjea pacijenata, kao i dubinsku procjenu deset živih pojedinaца koji su klasificirani kao hermafroditi”.¹⁸ Iako je Money smatrao da je mješavina psiholoških i razvojnih faktora od primarnog značaja, način na koji je formulirao protokol ni na koji način nije afirmirao humane vrijednosti. Moneyjevu tvrdnju da se rod može promijeniti nisu kritizirali samo privrženici teze o nepromjenjivosti. Ova verzija društvenog konstrukcionizma izložena je kritici i zato što je poslužila kao osnova za njegove duboko neetičke projekte društvenog inženjeringa, koji su obuhvatali i korektivne operacije nad interspolnim bebama. U godinama koje su uslijedile, teorija društvene konstrukcije okrenula se protiv društvenog inženjeringa, odbacujući i Moneyjevu psihološku tezu i okrutnost njegovih postupaka. Društveno-konstruktivistička teza, preoteta iz Moneyjevih šaka, javila se u formi kontrazaključka, naime, kao radikalno odbacivanje prinudnog rodnog dimorfizma u svrhu širih zahtjeva za autonomijom i bogatijim jezicima samoafirmiranja za interspolne osobe, za osobe koje žele promijeniti svoj pripisani spol i za one koje nastoje osporiti rodne norme hirurškim putem ili na neki drugi način.

Money se trudio da identifikuje i korigira ljude u interspolnim stanjima, jer je smatrao da život sa miješanim spolnim karakteristikama predstavlja ozbiljan problem za društvenu adaptaciju i izgled. U duhu pedesetih, postavio je tezu da je za sreću i ispunjenost neophodna usklađenost sa rodnim normama, iako je priznavao da to mnogi ljudi ne postižu niti mogu postići. Po njegovom mišljenju, postojala je potreba za hirurškom korekcijom da bi se nenormativna tijela uskladila sa rodnim normama. On je u nekim slučajevima društveni izgled osobe nakon operacije smatrao važnijim od činjenice da je hirurškim putem uništen kapacitet osobe da osjeti seksualno zadovoljstvo. Ono što je Money htio

da “sredi” smatralo se smetnjom u očekivanoj razvojnoj historiji djeteta. Početak te razvojne priče trebao je biti drugačiji; putanjom se nije moglo krenuti zbog ove smetnje na njenom početku, ili su bar tako mislili. Percipirani neuspjeh saobražavanja očekivanju o tome šta bi spolom određeno novorođenče trebalo biti, prvo je što uvodi termin “rod” u savremeni diskurs. Nije, dakle, riječ o identitetu, već o jazu, ili imenu za nepoklapanje. Diskurs o rodu je tada započeo, u Moneyjevom okviru, kao način imenovanja problema i kao indikacija da se razvojna očekivanja *ne* ispunjavaju, odnosno da među njima postoji zbrka. Dakle, rod ne obilježava normativni identitet, već devijantni ili queer početak za koji je Money mislio da se mora korigirati kako bi normativna rodna binarnost ostala na svom mjestu.¹⁹

Money je smatrao da medicinsko znanje treba da služi društvenoj normalizaciji. On i njegove kolege istraživači pretpostavljali su da sa tijelom nešto nije u redu i da se to treba popraviti ili korigirati; nije im prolazilo kroz glavu da nešto možda nije u redu sa normativnim fantazmima koji prožimaju prakse pripisivanja spola. One su se smatrale obaveznim, ako ne i prinudnim normama. I premda su, kada se odlučivalo o podvrgavanju interspolne bebe hirurškom zahvatu, i ljekari i porodice stalno i s nemirom govorili o “budućnosti djeteta”, nije bilo osvrta na nemir odraslih koji su pokrenule i nametnule te obavezujuće rodne norme.²⁰ Nije se shvatalo da bi osoba koju su imenovali mogla u nekom trenutku sama odlučiti kako bi voljela biti imenovana i kako bi voljela poimati sebe, pa čak i da li je uopšte željela operaciju.

Prema Moneyju, pripisivanje spola nije bilo jednostavan čin opisi- vanja viđenog: pripisana kategorija je funkcionirala kao prediktor normalnosti, ako ne i garant adaptacije. Spol nije bio prirodna činjenica, već normativni ideal. Međutim, umjesto da kritizira okrutnost tih normi, Money se upustio u “popravljanje” i “korekciju” nenormativnih tijela okrutnim i stravičnim sredstvima, što je ostavilo trajne ožiljke. Ne samo da su takve procedure bile neetičke, već su u nekim slučajevima predstavljale krivična djela koja su činili seksolozi i drugi zdravstveni radnici. Tome su stali na put novi etički standardi, usvojeni uz pomoć interspolnih aktivista i aktivistica.²¹

Anticipacija “sretne” normalnosti – ne samoodređenja – ugrađena je u ovo razumijevanje pripisivanja spola, a Money je nastojao da ispuni to očekivanje hirurškim putem, odnosno da promijeni primarne seksualne karakteristike kako bi do tog ispunjenja doveo. Njegova praksa pokazuje da su anticipativne strukture i psihosocijalni strahovi ugrađeni u praksu pripisivanja spola. Na primjer, savremena prenatalna tehnologija određuje spol, ali pokreće i jedan skup ushićenih očekivanja i prije samog rođenja. Anticipacija onoga što će se vidjeti na ultrazvučnom ekranu strukturira opservaciju unutar perceptivnog polja koje je postavljeno tehnologijom prije rođenja.²² Da li ti činovi opservacije postavljaju temelj za naknadno lingvističko pripisivanje spola, kako se generalno vjeruje, ili su i percepcija i jezik unaprijed orijentirani i orkestriraju način na koji vidimo i vrste imena ili kategorije koje su dostupne? Ako se radi o ovom drugom, ima smisla pitati o *društvenom oblikovanju* opservacije, kao i o *društvenim normama* koje upravljaju lingvističkim činom pripisivanja. Čin pripisivanja se oslanja na historiju ovih vrsta praksi. Sve one su u igri u trenutku kada se novorođenčetu prvi put pripiše spol, čak i kada se prvi takav trenutak dogodi ranije, posredstvom prenatalne medicinske tehnologije. Prisjetimo se danas sve prisutnijih kućnih zabava na kojima se “otkriva rod”, koje su pune iščekivanja i uzbuđenja ne zato što će se otkriti neka prosta činjenica, već zato što se može početi s realizacijom zamišljenog orodnjenog života prema unaprijed zadatim normama.

Moneyjevo obrazloženje nam omogućava da u pripisivanju spola vidimo fantazmatsku scenu na djelu, te kako rodne norme nastoje umiriti anksioznost zbog mogućnosti da isprva ne pripadaju svi jednom rodu. Upotreba termina “rod” trebala je da imenuje problem i formulira pitanje, nastojeći da riješi oba kreiranjem društvenih identiteta u skladu s unaprijed ustanovljenim rodnim normama. Interspolna novorođenčad su, po njegovom mišljenju, primjer greške ili odstupanja, neuspjeha percipiranog tijela da se saobrazi postojećim kategorijama koje bi same od sebe aktualizirale razvojne norme za postajanje ženom ili muškarcem. Rod je utoliko imenovao problem nesamjerljivosti ili je, po njegovom mišljenju, imenovao neuspjeh da se ispune roditeljska, društvena i medicinska očekivanja o tome šta bi spol trebao biti. No, ta morfološka ili hromozomska kompleksnost vidi se kao “neuspjeh” samo ako se mjeri

fiksnim normama. Anksioznost nam govori da je Money jasno znao da ne postoji ništa što bi garantiralo da će tijelo odgovarati pripisanom spolu ili da će spol koji je pripisan voditi ispunjenju mandata rodnih normi. Do anksioznosti dolazi uvijek i isključivo jer se očekuje normalnost, odnosno ona nastupa jer je prati pitanje da li će se život djeteta uspješno pretvoriti u život odjelitog i prepoznatljivog muškarca ili žene. Umjesto da umiri anksioznost roditelja i brani dijete, umjesto da ospori te norme kao što to obično rade savremeni teoretičari i teoretičarke roda, Money je postao izvršitelj, glavni akter na sceni hirurške okrutnosti i društvenog nadzora.

Danas bi se moglo govoriti o “queer neuspjehu”, na tragu Jacka Halberstama, u odnosu na one trajektorije života koje ne ispunjavaju društvena očekivanja. Ili bismo mogli potcrtavati radikalne “potencijale”, oslanjajući se na koncepte Joséa Muñoza, koji se oslobađaju upravo odbacivanjem ili odbijanjem očekivanja orodnjenog života koja nam nameću roditeljske, pravne, psihijatrijske i medicinske vlasti. Sada možemo pitati da li su ove kategorije nužne ili iscrpne, a zatim krenuti da kujemo ili stvaramo svoje. Ali prije nekoliko decenija, a i danas u antirodnom pokretu, niko se nije pitao kako bi se rodne kategorije mogle promijeniti da bi u njima bilo mjesta za život interspolnog djeteta. Ne, dijete se moralo “popraviti”. Bio je to, a i dalje je, etički propust. Da bi izašlo u susret binarnim očekivanjima, tijelo se moralo mijenjati. Postojanje nesaobraženih tijela ni na koji način nije dovodilo u pitanje očekivanje binarnosti. Pripisivanje roda je tako djelovalo u službi rodne regulacije i ideje normalnosti povezane sa heteronormativnim idejama porodice i reprodukcije. I dok hirurške prakse poput Moneyjevih na sreću na mnogim mjestima više nisu prihvaćene, te iste ideje, strahovi i očekivanja pokreću savremene reakcije protiv rodne teorije, transfeminizma i interspolnog aktivizma.

Koliko god da je njegova praksa bila užasavajuća, Money je ponudio koristan uvid iako ga je tada stavio u službu opakog društvenog konformizma. Rodom se imenovao problem koji proizlazi iz diskrepancije tijela i pripisanog spola, što znači da pripisivanje spola ne opisuje samo ili uvijek već postojeću stvarnost spola. Rod se u ovom kontekstu nije

prvenstveno pojavio kao identitet, već kao problem koji je trebalo da uputi na taj jaz, kao projekat za njegovo prevazilaženje i kao završetak procesa kada se rod postigne ili ostvari. Rod je, znači, u početku bio riječ kojom se opisuju teškoće u samom pripisivanju spola, čime se ustanovilo pripisivanje spola kao društvena praksa. U tom smislu, rod je imenovao različite medicinsko-pravne prakse uključene u ispitivanje i sprovođenje pripisivanja spola. Na neki način, tadašnji seksolozi su već bili na tragu onog što Joan W. Scott kasnije razjašnjava. Rod nije imenica, već okvir za

*kritičko promišljanje o tome kako se značenja ospoljenih tijela proizvode u odnosu jedno na drugo, kako se ta značenja aktiviraju i mijenjaju [moj naglasak]. Fokus ne bi trebao biti na ulogama koje se pripisuju ženama i muškarcima, već na konstrukciji same spolne razlike.*²³

Money uopšte nije model koji trebamo slijediti, jer je nastojao da zatvori ovu otvorenu istragu nametanjem nove gramatičke funkcije koja je dopustila da rod odluta u imenički oblik, uz to ga osiguravši kao ontološki efekat hirurškog ili psihijatrijskog liječenja. Pripisivanje roda je, prema Moneyju, vodilo protokolima normalizacije koji su podrazumijevali, za novorođenče, neželjenu operaciju i propust da se roditelji konsultiraju oko toga kakve će operacije biti izvršene nad njihovom djecom u ime normalizacije. Kao što također znamo, neka interspolna djeca su usljed tih operacija kasnije bila lišena kapaciteta za seksualno zadovoljstvo ili orgazam. Opet, vrijedi ponoviti: za Moneyja i mnoge druge toga vremena, privid rodne normalnosti u navodnoj službi društvenog konformizma bio je važniji od sadašnjeg i budućeg seksualnog života interspolne djece. On je zamišljao da ispunjenost u životu znači ispunjavanje društvenih očekivanja, ne uzimajući u obzir sreću koju proizvode novi načini činjenja roda, historijska promjena u načinima na koji se rod živi i imenuje, ili otjelovljeni život koji ostaje neuhvatljiv za sve prakse imenovanja.²⁴

Ima nekih koji tvrde da bi rod trebalo u potpunosti odbaciti s obzirom na njegove bezočne početke u seksologiji (uprkos njegovoj ranijoj gramatičkoj historiji). Takav argument iznose neke trans isključive feministice koje tvrde da su trans identitet i rod efekat tih praksi, te im se

stoga treba usprotiviti.²⁵ To je također argument koji zastupa Gabriele Kuby, entuzijastkinja antirodnog pokreta na desnici u Njemačkoj, što je uvjerljivo pokazala Eva von Redecker.²⁶ Kuby u "rodu" prepoznaje nadolazeći totalitarizam, kao da je riječ o društvenom projektu kontrole, a ne slobode. Njene desničarske karikature ne razlikuju se mnogo od trans isključivih optužbi prema kojima rodna teorija ostaje ukorijenjena u Moneyjevoj okrutnosti. Prema trans isključivom argumentu protiv roda slijedi da, ako je Money podržavao društveni inženjering u "pravljenju" roda, onda su i sve teorije koje polaze od roda kao društvene konstrukcije po asocijaciji jednako krive. Taj stav ne prepoznaje da su rodne studije odbacile Moneyja, društveni inženjering i prinudne norme koje je on nametao. Zaista, oni koji tvrde da su samo dvije životne trajektorije povezane sa rodom, insistirajući po svaku cijenu na dimorfizmu, zapravo su daleko bliži Moneyju od bilo kojeg savremenog teoretičara ili teoretičarke roda.

Razumijem razloge za osuđivanje Moneyja i nedvosmisleno osuđujem njegove korektivne operacije i brutalne norme. Drugi naučnici i naučnice su tvrdili da njegov rad, uzet u cjelini, ne treba tretirati ni kao potpuno bezočan ni kao oslobađajući.²⁷ Takva vrsta neodlučnosti je, po mom mišljenju, moralni propust da se osudi okrutnost njegovih postupaka. Međutim, rjeđe se uvažava da je Money omogućio teorijski okvir čije obećanje nije ispunio. Jednostavno rečeno, rod je ime za potencijalnu nesamjerljivost tijela i njihovih kategorija. Iako trebamo nastaviti osuđivati Moneyjevu taktiku prisilnog usklađivanja interspolne djece, trebamo preuzeti ovaj ključni uvid iz njegovog rada kako bismo nanovo prišli pripisivanju i promjeni spola. Ustvari, naša obaveza je da ovaj uvid odvedemo u smjeru u kojem on sam nije uspio.

U svakoj fazi procesa postajanja rodom postoji istrajna nesamjerljivost između življenog tijela i kategorije kroz koju ga treba razumijevati. Money je nastojao da prevaziđe tu nesamerljivost, zamišljajući je kao izuzetak, a ne kao pravilo. Ali šta ako je nesamjerljivost, koliko god specifična u slučaju interspolnih osoba, također i opštija struktura roda, čime se uspostavlja kontinuitet između normativnih i nenormativnih oblika roda? Jaz između percipiranog ili življenog tijela i prevladavajućih

društvenih normi nikada se ne može u potpunosti zatvoriti, zbog čega čak i oni koji rado prihvate spol koji im je pripisan pri rođenju i dalje moraju obavljati performativni rad kako bi utjelovili to pripisivanje u društveni život. Nije da se rodovi samo pripisuju. Oni se moraju realizirati ili poduzimati, ili činiti, a konačna realizacija se ne može postići ni jednim određenim činom. Jesmo li konačno postigli rod koji smo željeli postati, ili je postajanje najvažniji aspekt bivanja rodom, sama temporalnost roda?

Ono što možemo uzeti od Moneyja i onda se okrenuti ka emancipatornijim svrhama jeste ideja da rod uvodi nesamjerljivost tijela i pripisanih kategorija. Money je smatrao da on "korigira" izuzetne slučajeve, ali se ovdje pokazalo da se izuzetak ne razlikuje od norme u bar jednom ključnom pogledu: pripisivanje spola nastoji prikriti mogućnost da tijela možda nisu usklađena sa načinom na koji su klasificirana.

Razlika spol/rod koju je predložio Money veoma se razlikovala od one koju su deceniju ili nešto kasnije formulirale feminističke antropologinje, historičarke i sociologinje. Money je zamišljao da životom osobe upravlja proces orijentisan ka rezultatima koji bi u idealnom smislu izražavali ili realizovali rodne ideale, čime se izjednačava prilagođavanje društvenim normama sa individualnom "srećom".²⁸ Za feministice u antropologiji i historiji koje su razvijale ideju o rodu kao pripadnom feminizmu, ključno je bilo upravo *osporavanje* normi koje su ograničavale živote žena, i one su se morale predstaviti i mijenjati da bi žene napredovale i da bi njihov rad bio pravilno priznat i plaćen. Jaz između spola i roda trebao je osigurati obećanje transformacije, iako je, kao što ćemo vidjeti, donio i nove probleme. No, propitivanje očekivanja orodnjenog života postalo je moguće kada je rod, kao i zahtjevi za normalnošću koji su pokretali njegov "razvoj", prestao da bude ograničen prirodnim zakonima ili biološkim imperativima. Za žene više nije postojao samo jedan cilj u životu, a neprilagođavanje očekivanjima otvorilo je više prostora za jednakost i slobodu. Rod je iznjedrio nove oblike feminističke kritike i nove horizonte društvene transformacije, koji uključuju i transformaciju srodstva u queer pravcima i transformaciju same rodne binarnosti. Rod je decenijama bio, i nastavlja biti, sastavni dio feminizma, što važi i za

neke radikalno feminističke pozicije koje neke od savremenih predstavnica radikalnog feminizma sada odbacuju. Okretati feminizam protiv roda pogrešno predstavlja i historiju feminizma i obećanje feminizma.

Priroda/kultura: Ka sukonstrukciji

Sherry Ortner je davne 1974. u naslovu svog poznatog eseja postavila ključno pitanje: “Is Female to Male as Nature Is to Culture?” (Žena spram muškarca kao priroda spram kulture?) Po njenom mišljenju u to vrijeme, žene se u gotovo svim kulturama smatraju bližim prirodi, dok se muškarci češće povezuju sa kulturom, u načelu govoreći. Ove sfere života, priroda i kultura, stoga su se drugačije orodnjavale. Istovremeno, Ortner prihvata meki marksistički stav da je kultura definirana svojom sposobnošću da transformira ono što je dato u prirodi. Ovaj stav, da je kultura definirana svojom transformativnom aktivnošću, dok je priroda tu kao zadati objekat koji kultura treba da transformira, danas više ne važi. Predstavlja dobronamjeran, ali protivekološki pogled koji prirodi odriče dinamičnost, moć djelovanja i transformativne procese. Iako je Ortner nastojala prevladati asociranje žena s prirodom, nije nastojala prevladati ideju da je priroda skup datosti koje tek ljudski rad transformira u nešto smisljeno. Ortner je tvrdila da povezivanje žena i prirode proizvodi problematično obrazloženje prema kojem su žene majke, ili bi to trebale biti, jer je to njihova prirodna funkcija, koja ih također ograničava na kućnu sferu i reproduktivni rad. Na kraju, ona tvrdi da je “cijela shema konstrukt kulture, a ne datost prirode”, te poziva na puno učešće žena u svojevrsnom “transcendiranju” prirode koje implicira društvene aktivnosti unutar kulture. Mada pobija biološki determinizam, Ortner “prirodu” posmatra kao beživotnu datost, za koju smo u antropocenu s pravom počeli sumnjati da je loš konstrukt, jer daje prednost ljudskoj dominaciji i transcendenciji nad prirodom – sa jasno razornim ekološkim posljedicama. Onda se nesumnjivo činilo oslobađajućim za ljude, a posebno za žene, da se od prirode otisnu i da svoje važne aktivnosti izmjestе iz nevažne prirode.

Ortner je ovaj argument iznijela 1974. godine, prije no što će postati jasno da i kulturna i politička teorija prirodu posmatraju na problematičan način, a njen tekst je jedan od mnogih u kojima se pretpostavlja da spol možemo tretirati kao neproblematično prirodan, a rod kao kulturnu zonu ljudskog izražavanja i postignuća. Antropološki rad Sherry Ortner kasnije je krenuo drugim smjerom, a ona se eksplicitno distancirala od nekih ključnih poteza u tom ranom i uticajnom eseju.¹

Ukratko, stajalište u ranom tekstu Sherry Ortner je da, istina, postoje biološki specifične razlike koje možemo smatrati prirodnim datostima, i (a) žene se prečesto, gotovo uvijek, asociraju sa prirodom, i (b) njihov puni ulazak u kulturni i društveni život podrazumijeva slobodu prevladavanja i transformacije prirode kako su to uradili muškarci. Ova posljednja ideja transformacije, radikalno predekološka, ne smatra se “konstruktom kulture”, već važnim normativnim okvirom, onim koji uslovljava kritičko promišljanje u samom eseju.²

Velik dio anglofone feminističke teorije, uključujući rani rad Gayle Rubin i moj rad početkom devedesetih, insistirao je na tome da postoje dvije različite trajektorije – rađa se žensko, a postajemo ženom – te da prva nije ni uzrok ni teleološki cilj druge. Istovremeno, i Rubin i ja shvatamo tu da se “spol” ustanovljuje raznim kulturnim i društvenim sredstvima, a danas generalnije o spolu govorimo kao o nečemu “pripisanom pri rođenju”, a ne nečemu prirodnom. Dobro je da napredujemo, iako možda s neoprostivim zakašnjenjem. Distinkcija priroda/kultura sprečava nas da dobro promislamo o toj složenosti, jer napušta prirodu i ostavlja je u zoni nemišljenja, čak neživota, kao nijemu površinu koja čeka inskripciju, ili beživotni entitet koji oživljava tek kada mu ljudi podare značenje. Ekološki posmatrano, ljudsko biće je živo biće među ostalim živim bićima, povezano sa živim procesima od kojih zavisi i u kojima ljudska intervencija može biti destruktivna, čemu svjedočimo u klimatskim promjenama. Ipak, mnoge naučnice i naučnici koji su obučeni u marksizmu, strukturalizmu i filozofiji egzistencije prirodu su razumjeli kao nešto što treba prevladati da bi se razvidno ljudsko djelovanje i smisao ukazali u svijetu. Prevarili smo se. Donna Haraway, rana i uvjerljiva kritičarka distinkcije priroda/kultura u anglofonom kontekstu, u tome

ide korak dalje i insistira da je i samo tijelo rezultat interakcije:

Naučna tijela nisu ideološke konstrukcije. Uvijek radikalno historijski specifična, tijela imaju drugačiju vrstu specifičnosti i djelotvornosti, te nas pozivaju na drugačiju vrstu angažmana i intervencije... Tijela kao objekti znanja su materijalno-semiotički generativni čvorovi. *Njihove granice se materijaliziraju u društvenoj interakciji* [moj naglasak]; "objekti" poput tijela ne predpostoje kao takvi.³

Ograničenja distinkcije priroda/kultura bolno su jasna, ali mi se čini da je ova debata postavila teren za neke od problema sa kojima se susrećemo u savremenim raspravama o spolu i rodu, kada se pitamo da li je samo spol stvaran, a rod nešto umjetno. Rani feministički antropološki naponi da se otkrije da li je patrijarhat univerzalan (ili skoro univerzalan) izostavili su bilo kakvo razmatranje historijskog formiranja i varijabilnosti aranžmana srodstva i njihovih odnosa prema ekonomiji i društvu, u kontekstu nacionalnih, kolonijalnih i imperijalnih sila. Nisu pitali, na primjer, za brutalno razbijanje i rekonpoziciju crnačkog srodstva ropstvom, ili za to kako je ta svojina uticala na srodničke odnose, kako ih premještala i preuzimala, odvajajući djecu od njihovih majki, razbacujući ili brišući patronime i ismijavajući patrilinearnost puno prije nego što su feministice započele svoje konceptualno razobličavanje. Bilo je to plahovito vrijeme i bilo je mnogo manjkavih okvira koji su brisali historiju i živote žena tamnije puti, uprkos tome što su one doprinosile razradi roda.

Razmotrimo prvo naučnu alternativu modelu priroda/kultura koji nalazimo u sukonstrukcionističkim i interakcionističkim teorijama, da bismo se zatim okrenuli rasnom i kolonijalnom naslijeđu distinkcije priroda/kultura i rasijaliziranih ideala rodnog dimorfizma da bismo razumjeli društvene i političke implikacije podjele priroda/kultura, kao i neke načine izlaska iz tog škripca.

Rano razlikovanje prirode i kulture u feminističkoj teoriji drugog vala služilo je u svrhe razlikovanja između pripisanog spola i naknadnog roda, uz insistiranje da se to dvoje ne poklapa uvijek. Da li bi bilo drugačije ako bismo krenuli od okvira interakcije, u kojem se spol i rod međusobno konstituiraju, a interakcija između njih je njihova najistaknutija

karakteristika? Postoje razlozi da budemo sumnjičavi. Na kraju krajeva, Money je sebe nazivao “interakcionistom”, ali je očito pridavao pretjeranu moć neurofiziologiji i neuropsihologiji da bi mogao utvrditi krajnje uzroke onoga što je nazivao “transseksualizam”. Kao što je nekolicina tvrdila, “razvojni model u kojem se kompleksnost i interakcija mogu objasniti samo kao ‘dodani ili oduzeti’ od ‘glavnog uzroka’ ili temeljnih supstrata nije ‘istinski interakcionistički.’”⁴

Thomas Pradeu, filozof bioloških nauka i imunologije, istražuje teoriju razvojnih sistema unutar evolucijske biologije kako bi razdvojio one naučnike koji prate samo evoluciju jednog organizma od onih koji prate “suevoluciju organizama i njihovih okruženja”.⁵ Šta ova perspektiva može ponuditi našem razmatranju o tome kako da nanovo promislimo distinkciju priroda/kultura, a šta onima koji bi da ustanove spol genetičkim determinizmom? Pradeu se poziva na istraživanje biologinje Susan Oyama, koja tvrdi da “geni nemaju centralnu, pa čak ni privilegiranu ulogu u razvoju”; da “faktori koji imaju ulogu u razvoju nisu odvojeni kanali, oni postaju uzročno relevantni samo svojom interakcijom”; i, konačno, da se “treba riješiti dihotomije priroda/odgoj”. Pradeu tvrdi da geni spadaju među nekoliko nužnih uslova za razvoj organizma, ali da “uzročna moć DNK u razvoju nastaje samo u interakciji s drugim faktorima”. Stav za koji se on zalaže je razrađen kao “sukonstrukcija”.⁶



Uprkos tome što se ovaj okvir pokazao značajnim za razumijevanje vrlo različitih tema od imunologije do raka, njega često odbacuju oni koji se drže stroge binarnosti između muškarca i žene utemeljene samo na DNK (ostavljajući po strani hromozomske varijacije). Članice Sex Matters, trans isključive feminističke organizacije iz Ujedinjenog Kraljevstva, koje su, kako same kažu, posvećene prikupljanju podataka, tvrde da ne uzimaju u obzir ovakve paradigme, niti prihvataju da se naučne paradigme historijski mijenjaju, niti su zainteresirane za debate o određivanju spola, na primjer, što je i dalje važno za historijska i naučna istraživanja. Umjesto toga, u sekciji naslovljenoj “Nauka” na njihovoj web-stranici, paradoksalno upozoravaju protiv nauke u ime nauke:

Čak i u nauci postoji opasan i antinaučan trend poricanja biološkog spola. Visoko cijenjeni naučni časopisi sada objavljuju članke kojima se podriva vidljiva stvarnost biološkog spola. Na primjer, jedan članak u časopisu *Scientific American* iz 2018. godine tvrdi da “Biolozi sada misle da postoji širi spektar od puko binarnog, ženskog i muškog”. U uvodniku časopisa *Nature* 2018. godine stajalo je da “Istraživačka i medicinska zajednica sada smatraju da je spol kompleksniji od muškog i ženskog”. Zato što postoje rijetka razvojna stanja povezana sa anomalnim kombinacijama hromozoma ili rezultuju nejasnim spolnim karakteristikama, navode se argumenti da kategorije muško i žensko postoje u “spekttru” ili su jednostavno “društveni konstrukti”. Takvi pokušaji da se spol postavi u nove okvire kao društveni konstrukt štetni su za naučni diskurs i istraživanja, kao i za sposobnost da se raspravlja o društvenim implikacijama stvarnosti spola.

Ako je nauka na koju se poziva Sex Matters štetna za naučna istraživanja, onda bi njene članice trebale biti u stanju da pokažu zašto i da razdvoje dobru od loše nauke. Umjesto toga, postoji samo prenapuhana tvrdnja tamo gdje bi trebao stajati dobar argument, formuliran na osnovu svjedočanstva. Nadalje, čini se da postoji zabuna oko toga da li je šteta nanесena naučnim istraživanjima ista ona šteta nanесena sposobnosti da se raspravlja o “društvenim implikacijama stvarnosti spola”. Smatram da su termini koji tu stvarnost opisuju i čine znanom upravo pitanja o kojima treba raspravljati. Ali ako se spol mora definirati prema sistemu klasifikacije koji služi specifičnim društvenim i političkim ciljevima kojima teži trans isključiva grupa feministica, kako onda suditi o njihovim tvrdnjama? One podređuju naučna istraživanja svojoj društvenoj agendi, koja se shvata i kao isključujuća i kao diskriminatorna.

Začudo, web-stranica Sex Matters citira etablirane naučne časopise da bi ih osudila zato što objavljuju recenzirane radove koji dovode u pitanje ranije konvencionalne načine određivanja biološkog spola. Autorice te web-stranice bore se protiv nauke u ime nauke, ali koja je njihova nauka? Ne oslanjaju se na feministice kao što su Anne Fausto-Sterling, Cynthia Kraus, Helen Longino ili bilo koja od mnogih koje su se dugo zalaga-

le protiv društvenih predrasuda koje su u osnovi istraživanja povezanih sa određivanjem spola.⁷ Njihova web-stranica ne nudi kontradokaze za opovrgavanje naučnih publikacija koje su, na njihovu nesreću, zakomplicirale pitanja spola više nego što bi one to željele. Zašto ovu feminističku grupu ne zanimaju svi oblici rodne diskriminacije, uključujući i onu koju trpe rodno nekonformne, nebinarne, trans i interpolne osobe? Ustvari, pošto odbijaju ovakve saveze, one se žele ograničiti samo na one oblike “nauke” koje ne uspijevaju dokumentirati na svojoj web-stranici, koji potvrđuju njihovu poziciju na račun objektivnosti.

Optužba da spol kao “društveni konstrukt” ne uzima u obzir materijalnu stvarnost zanemaruje ono što Catherine Clune-Taylor zove “materijalnom konstrukcijom”, koja funkcionira u tandemu sa ovim prvim. A kako neke trans isključive feministice žele da govore u korist “materijalnih djevojaka”, bilo bi poželjno da shvate peripetije materijalizma, historije iz kojih on proizilazi i kako zapravo funkcionira. Nema smisla da se feministkinje vraćaju ideji bioloških činjenica ili genetičkih faktora, ako ne razumiju kako takvi pojmovi stupaju u interakciju sa raznim vrstama društvenih svjetova da bi se uopšte aktivirali. Zapravo nam nauka govori da je vrijeme da se prevaziđe argument priroda/odgoj istovremeno kada trans isključive feministice traže od nauke da insistira na toj razlici.

Ako trans isključive feministice misle da je odvajanje prirode od odgoja potrebno da bi se odvojila materijalnost spola od naizgled lažnih “konstrukata”, one zamišljaju da se biološkom može pristupiti odvojeno od interaktivnih odnosa koji aktiviraju njegove potencijale. Kompleksni historijski i interaktivni odnos nekolicine domena na djelu je u formiranju i životnim procesima ljudskog bića, u koje sada spadaju fiziologija, anatomija, društveni i intimni formativni procesi, psihološka formacija i izdržljivost, te društveni i politički oblici priznanja i podrške.

Ljudsko dijete se rađa u stanje zavisnosti što njegove životne procese čini društvenima od samog početka. Primarna zavisnost je istovremeno društvena, biološka i psihička realnost. Činjenica da su živa ljudska bića, kao i većina drugih, društvena, znak je te trajne zavisnosti, čak međuzavisnosti. U zavisnosti od toga da li ima nekog ko će podržati

život novorođenčeta, ono će disati i jesti, spavati i kretati se. Bez bazične podrške organizam ne može opstati, pa kada govorimo o “organskom” karakteru novorođenčeta ili djeteta, mi već tada govorimo o društvenoj organizaciji potreba ili, što se prečesto dešava, o dezorganizaciji ili lošim infrastrukturama brige koja novorođenčad dovodi u opasnost, a to registriraju kosti, srce, pluća. Kako je ta organizacija osnovne brige funkcionirala, ili nije, ostaje u ljudskom biću – i to ne važi samo za rano djetinjstvo, već i za dalji život, kao ugrađeni materijal, što upliće organsku dimenziju vremena života kako u društvenu tako i u psihičku strukturu.

Sve to, međutim, postavlja teren za još moćnije objašnjenje načina na koji rod može omogućiti pristup materijalnosti tijela, pa čak i samom spolu. Trebat ćemo shvatiti šta znači “materijalna konstrukcija” i kako je došlo do toga da naslijeđe ropstva i kolonijalne moći – i njegovi toksični fantazmi – stoje u osnovi onoga što se zove materijalnost spola.

Rasno i kolonijalno naslijeđe rodnog dimorfizma

I desnica i trans isključive feministice misle da znaju šta je spol i insistiraju da je binaran i da ga nalazimo u prirodi. Ove stavove koji su postali osnova psihosocijalne fantazije o opasnom “rodu”, djelotvorno su osporavala, ponekad indirektno, nova feministička, queer i trans istraživanja koja pomoću rasne i kolonijalne historije pokazuju kako su spolovi napravljeni. Dimorfni idealizam roda ima dugu i brutalnu historiju, kojom se dolazi do kolonijalne moći i ropstva. Dakle, kada se pitamo *kada je i kako rod prisilno nametnut*, moramo se zapitati o historijskim i društvenim uslovima njegovog početka. To je samo jedan od razloga zbog čega se rod više ne smije razmatrati odvojeno od svog formativnog kolonijalnog naslijeđa i struktura koje su odatle proizišle, od historije ropstva i anticrnačkog rasizma, i historije imigracije, dijaspora i imperijalizma.¹ Kolonijalna historija idealiziranog rodnog dimorfizma pokazuje kako su kolonijalne sile nametale rodne norme crnim i smeđim tijelima koje su naturalizirale i idealizirale heteronormativne bijele i (uglavnom) evropske norme.²

Rodna binarnost nije tek puki “efekat” ovih oblika moći; binarnost su, kao obavezujući ideal, sačinile materijalne i društvene sile koje djeluju zajedno. Interakcionistički model nam omogućava da shvatimo kako funkcioniра ova kolonijalna historija i na šta mislimo kada insistiramo na materijalnosti ospoljenog tijela.



Iako Vatikan tvrdi da je rod kolonijalni namet i da se njime poriče specifičnost spolova, druge grupe, poput trans isključivih feministica, desničarskih antirodnih autora i autorica i nekih bioloških determinista, tvrde, kao što smo vidjeli, da je činjenica o dva spola zdravorazumska, očigledna i naprosto svima jasna. Kada Vatikan spominje “kolonizirajuću ideologiju roda”, čini se da se pod “ideologijom” misli na queer i feminističku teoriju i aktivizam, te na LGBTQIA+ pokrete koji se bave obrazovanjem, socijalnom politikom i pravom. Napad na heteroseksualnu bračnu zajednicu jednak je nametu kolonijalne misli, narušavanje lokalnih vrijednosti koje izvodi strani uljez. Nasuprot tome, kada dekolonijalne feministice i queer teoretičari i teoretičarke prigovaraju kolonijalizmu, prigovaraju i normama heteroseksualne bračne zajednice koje nameće Zapad, kao i Crkva – a taj prigovor Vatikan zgodno ignorira. Protivljenje Vatikana “kolonijalnim” efektima roda polazi od ideje da su heteroseksualni brak i binarni spol, kao i biološki dimorfizam, tu prije ili izvan ovih invazivnih ideja. Dekolonijalne kritike roda idu u sasvim drugom smjeru, kao i crnački feministički, queer i trans radovi o pitanju spola.

Prema strukturalističkom pristupu kulturi koji je pretpostavljao univerzalni domet (raznih) patrijarhalnih pravila, zadatak je feminizma bio da razumije zašto su i kako žene u različitim kulturama tako redovno potčinjene. Međutim, ideju “kulture” kakvu nalazimo u tim analizama podupirale su kolonijalne etnografije, uglavnom oblikovane naslijeđem ropstva ili kolonijalizma. Te “univerzalne” strukture odražavale su izrazito zapadnjačke konceptualizacije koje su se često koristile kolonijalnim primjerima, štaviše tijelima crnih i koloniziranih naroda, da bi učvrstile i oprimirale svoje okvire. Ovoj formi teorijskog ekstraktivizma moralo se suprotstaviti otkrivanjem specifičnih historija i arhiva, odgovornijih narativa i načina spoznaje, koje će proizvesti oni koji su predugo funkcionirali kao fantazmatski objekti straha, zone eksperimenata, fetišizirani primjeri kojima se demonstrirala “valjanost” zapadnjačkih epistemologija.



Dok trans isključive feministice insistiraju na tome da je spol binaran i da bi samo ideološki dezorijentirana osoba tvrdila suprotno, feministička filozofkinja Catherine Clune-Taylor tvrdi da je u proizvodnji ideje binarnog spola kao nečeg prirodnog ili očiglednog već na djelu širok raspon društvenih normi, što bi se moglo nazvati “ideologijama”. Pozivajući se na niz skorijih feminističkih naučnih studija koje uključuju i rad Joan Roughgarden, Clune-Taylor piše da su feminističke intervencije produbile razumijevanje spola kao sociokulturno i materijalno konstruiranog, razotkrivajući mnoštvo društvenih normi, praksi, znanja, tehnologija, birokratije, institucija i kapaciteta koje ga proizvode kao binaran i prirodni. Uistinu, u biologiji se muški i ženski spol određuju isključivo prema veličini gameta – oni pripadnici vrste koji proizvode manje gamete (“sperma”) identificiraju se kao muško, dok su oni koji proizvode veće gamete (“jajna stanica”) žensko.³

Ustvari, u knjizi *Evolution's Rainbow* (Evolucijina duga), Roughgarden piše: “Za biologa, ‘muško’ znači stvaranje malih gameta, a ‘žensko’ stvaranje velikih gameta. Tačka! Po definiciji, manja od dvije gamete se zove spermatozoid, a veća jajna stanica.” Oboje je potrebno za reprodukciju, ali “mimo ove dvije generalizacije, generalizacija staje i počinje raznovrsnost!” Međutim, čak se i utvrđivanje ove razlike pokazalo konvencijom koja se pogrešno primjenjuje isključivo na ljudsku vrstu, s obzirom da svi pripadnici nekih vrsta algi, fungusa i protozoa proizvode gamete iste veličine. U tim slučajevima, vrsta se dijeli u genetičke grupe poznate kao “tipovi parenja”,⁴ ali tu spol ispada iz igre.

Clune-Taylor se također osvrće na neuronauku da bi pokazala kako interakcionistički model sam za sebe može objasniti bezbroj procesa koji djeluju u pravljenju spola.⁵ Ovako piše:

Zbog jedinstveno dinamične i društveno zavisne prirode neurološkog razvoja, mozak je privilegirano mjesto za uspostavljanje socio-materijalne konstitucije spola. Često je teško zamisliti da bi druge naizgled stabilnije spolne karakteristike mogle biti toliko otvorene za upis iz okruženja. Međutim, feministice povlače veze između

tjelesnih spolnih razlika i društvenih normi i praksi još od ranih osamdesetih, a ovo istraživanje će se samo širiti kako nauka bude razjašnjavala nove mehanizme putem kojih se otjelovljuju uticaji okruženja (na primjer, direktni i indirektni epigenetički efekti), te kako bude istrajavalo sociokulturno ulaganje u spolnu razliku.⁶

Početkom osamdesetih, feministička filozofkinja Alison Jaggar tvrdila je da bi naturalizirana razlika u veličini muških i ženskih tijela mogla biti posljedica toga što žene primaju manje hrane i resursa usljed kulturne devalvacije svog roda/spola, što pokazuje kako faktori okruženja ulaze u identifikaciju razlika spola koje neki smatraju prirodnim ili zdravorazumskim. Nekoliko godina kasnije, Anne Fausto-Sterling je ustanovila da postoje “efekti socio-kulturnih i temporalno specifičnih orodnjenih normi i praksi na razvoj kostiju”, tvrdeći da “spolom određene razlike u mišićavosti koje se tako često poistovjećuju sa maskulinitetom i feminitetom nisu prirodne, te da se mogu prevazići promjenama u sociokulturnim normama povezanim sa aktivnošću i mišićavošću, kao i povećanim pristupom vježbama za jačanje mišića”.⁷

Fausto-Sterling dalje pojačava svoju generalnu tvrdnju – “da specifične anatomije i fiziologije nisu fiksne odlike”, već se “pojavljuju tokom životnog ciklusa kao reakcija na način na koji se životi žive” – na rasu, podrivajući upotrebu ovog pojma kao tipološke kategorije u medicinskim istraživanjima i otkrivajući njegovu materijalnu sukonstituciju sa spolom/rodom.⁸ Donna Haraway to drugačije postavlja:

Na prvu smo prihvatili tradicionalnu liberalnu ideologiju društvene nauke dvadesetog vijeka koja održava dubok i nužan rascjep između prirode i kulture i oblika znanja koji se odnose na ove dvije navodno nepomirljive sfere. Dozvolili smo da se teorija države rascijepi tako da se prirodno znanje reinkorporira tajno u tehnike društvene kontrole, umjesto da se transformira u nauke oslobođenja.⁹

Kao što na različitim mjestima tvrde Catherine Clune-Taylor, Sally Markowitz i C. Riley Snorton, sistem spola/roda, ideja koju je osamdesetih proslavila Gayle Rubin, ne polazi od proste binarne opozicije između muškog i ženskog, već, kako kaže Markowitz, “društveno *proizvodi*

biološko na skali rasno kodiranih nivoa razlike između spola i roda, na čijem su vrhu muževni Evropljanin i ženstvena Evropljanka”.¹⁰ Ono što se ovdje naziva “skalom”, prema stajalištu Clune-Taylor, “u načelu se artikulira u smislu patologije ili abnormalnosti”, što jasno pokazuje da se “ospoljene/orodnjene i rasijalizirane razlike historijski pojavljuju iz blisko uvezanih historija kolonijalizma, ropstva, naučnog rasizma i kliničke medicine, koje su takve da se analizi njihove društvene konstrukcije, u bilo kojem smislu tog pojma, mora pristupiti pažljivo i da se moraju situirati u odnosu na to naslijede”.¹¹

U knjizi *Black on Both Sides: A Racial History of Trans Identity* (Crni na obje strane: rasna historija trans identiteta),¹² C. Riley Snorton dokumentira historiju ginekoloških tehnika primjenjivanih na crnkinjama tokom i nakon ropstva, koje su izvođene bez anestezije u formi eksperimenata u ordinaciji dr. Mariona Simmsa. Za Snortona se američka historija roda, posebno trans identiteta, time dovodi u vezu sa institucijom ropstva, a brutalni zahvati koji su izvođeni nad robovima učestvovali su u brušenju naučnog znanja. Dokumentirajući stravičnu historiju ginekoloških zahvata koji su anatomiju crnih žena koristili kao polje porobljavanja, Snorton tvrdi da se na crnkinje nije odnosila nijedna verzija roda. Slijedeći revolucionarni članak Hortense Spillers iz 1987. godine “Mama’s Baby, Papa’s Maybe”,¹³ Snorton se poziva na njen pojam “rodno neodređenog mesa” kako bi opisao ovaj oblik visceralne derealizacije crnih tijela u službi normi bjeline, u koje spadaju i bijeli ideali rodnog dimorfizma, dugo nakon ropstva. Meso nije čista pasivna materija, već sam uslov čitljivih odnosa. Snorton to ovako kaže: “Kao stvar koja proizvodi odnose, meso *transorijentira* [moj naglasak] spol i rod”. Meso je “kapacitirajuća struktura”, ali se to ne odnosi na one čija tijela mogu postati sirovina za ginekološka ispitivanja. Crnkinje su omogućile ono što će se kasnije zvati “medicinom žena”, ali su one bile meso, a ne žene, budući da su žene bile po pretpostavci bijele, i nisu im bili dostupni medicinski tretmani koje su omogućile. Jer rod ovdje ide samo uz bjelinu. Izvan normi bjeline, tijela postaju meso, nediferencirana i obezrođnjena, potencijalna svojina čija će tržišna vrijednost biti određena po dolasku u luku, na aukciju, za tijela koja prežive putovanje.

Spillers objašnjava:

Prije “tijela” bilo je “meso”, taj nulti stepen društvene konceptualizacije koji ostaje sakriven u diskursu ili refleksima ikonografije. Iako su evropski hegemoni krali tijela –neka od njih ženska – iz zapadnoafričkih zajednica u dogovoru sa afričkim “posrednikom”, ovu nepopravljivu ljudsku i društvenu štetu smatramo velikim zločinima protiv mesa, jer je osoba afričkih žena i afričkih muškaraca to ranjavanje zabilježila. Ako o “mesu” razmišljamo kao o primarnom narativu, onda mislimo na njegovu sprženu, raščlanjenu rastrganost, prikovanu za brodsku unutrašnjost, palu ili “odbjeglu” preko palube.¹⁴

Jednim reparativnim potezom, Spillers vraća spol tijelu koje je svedeno na meso, žigosano, mučeno, komadano i bacano: “Ova materijalizirana scena nezaštićenog ženskog mesa – ‘rodno neodređenog mesa’ – nudi praksu i teoriju, tekst za življenje i umiranje, i metod kako da oba čitamo u njihovim raznovrsnim posredovanjima”.¹⁵ Spillers ističe da je iz brojnih knjiga posvećenih “Ženskom tijelu u zapadnjačkoj kulturi” ovo meso “izbačeno”, a taj termin priziva u pamćenje tijela robova bacanih preko palube s trupova brodova koji su prevozili roblje iz Afrike. Ovdje opet meso nije neka metafizička ideja čiste materije, već prije “koncentracija ‘etniciteta’ koju savremeni kritički diskursi niti priznaju niti diskurzivno odbacuju”. Prema Spillers 1987. godine, robovi su “kulturno poništeni”, od samog početka dekonstituirani, kulturno *nekonstruirani* u čitljiv oblik: “U ovim uslovima, neko, subjekt, nije ni žensko ni muško, jer se subjekti uzimaju u ‘obzir’ jedino u formi količine”.

Neizdiferencirano meso tek se naknadno preinačuje u tržišnu vrijednost na robovskoj aukciji. Iako Spillers imenuje nasilje učinjeno ropkinjama kojima su oduzimana djeca, čiji je cijeli svijet srodstva izobličio i prisvojio plantažni sistem ropstva, ona također jasno navodi da se crna majka u ropstvu – i u vremenu koje će uslijediti – nikada ne može uzeti kao primjer koji podupire “tradicionalnu simboliku ženskog roda”. Umjesto toga, ona nam kaže da je “naš zadatak da napravimo mjesta za ovaj drugačiji društveni subjekt”. Taj zadatak se ne može ispuniti udruživanjem sa “orodnjenom ženskošću”, nego sa “ženskim društvenim

subjektom” ili, bolje rečeno, “*prisvajanjem* monstroznosti (ženske osobe koja ima potencijal da ‘imenuje’), koju njena kultura nameće u sljepilu”.¹⁶ Spillers i sama počinje eksperimentirati sa imenovanjem. Kako će se zvati taj subjekt? Da li je pomisao o crnkinji kao ženskom društvenom subjektu ravna nečemu monstroznom, ili je čin imenovanja nešto što proizlazi iz samog reza u jeziku koji je ona tako sjajno dokumentirala?

Spillers eksperimentira sa određenim načinima spajanja biološkog i društvenog, odbijajući svodenje na biologiju i na glavni kulturni simbolički okvir dualističkih rodova izgrađenih na leđima crnkinja koje nikada neće biti uključene u te redove, osim na iskrivljen način. Snorton zatim preuzima ovaj moćni okvir da se osvrne na crnačke trans živote: “‘Rod’ u zatočeništvu ne upućuje na binarni sistem klasifikacije, već na ono što Spillers opisuje kao ‘teritoriju kulturnog i političkog manevra’”.¹⁷ Po Snortonovom mišljenju, u trenutku kada dođe do iscrpljenja hijerarhija moći iskrsavaju nove moći imenovanja.¹⁸ Ono što Snorton naziva “fungibilnošću tijela” odnosi se ne samo na njihovu razmjensku vrijednost na pijaci robova, već i na to kako je “meso funkcioniralo u dezartikulaciji ljudskog oblika u odnosu na njegove anatomske karakteristike i njihove pretenzije na ljudskost, osporavane u korist proizvodnje i perpetuiranja kulturnih institucija”, koje uključuju i medicinske ustanove čiji je napredak zavisio od hirurškog tretiranja, ispitivanja i hijerarhijskih rasnih tipologija crnih tijela. Pojam “neorodnjavanja” koji nudi Spillers, Snorton transponira i revidira kao “tranzitivnu ekspresivnost ili rod na crni način”. Fungibilnost je, ustvari, bila teren za eksperimentalnu praksu i promjenjivost samog roda. Snortonovim riječima, “neorodnjena crnost daje osnovu za (trans) performanse slobode”.¹⁹

U godinama koje su uslijedile nakon što je objavljen esej Hortense Spillers, brojni autori i autorice su nastojali razumjeti estetske i političke potencijale koji se mogu izvesti iz ideje mesa.²⁰ Kao tačka rastrzanja i smrti, meso također ima potencijal da uzmakne ustanovljenim idealima bjeline i roda i da postane vitalni uslov slobode.²¹ Tijela, crna tijela kao meso, nisu pasivna materija već tačke iz kojih transformacija može krenuti, jer problem ovdje nije samo oslobađanje od nametnutih bijelih rodnihi normi već i od brutalnog zahtjeva da se postane površina na kojoj se ti rodovi upisuju i proizvode.



Ono što Vatikan naziva nametanjem zapadnjačke ideologije ustvari je samo pobijanje rodne binarnosti kako o njoj pišu dekolonijalni teoretičari i teoretičarke. Na taj način, kritika nasilnog nametanja bjelačkih normi muškog i ženskog tokom ropstva i dugo kasnije, i kritika kolonijalnog nametanja binarnog roda, ustvari pokazuju da je *rodna binarnost* ono što su nametale kolonijalne i rasističke sile i njihovi kolonijalni predstavnici, a ne obrnuto.

Ipak, papa Franjo tvrdi da je “rod” primjer kolonizacije koja se nameće siromašnim lokalnim zajednicama. Da li on zaista govori u ime obespravljenih? Jedan od problema s ovim stajalištem je što ono zamišlja da “lokalne kulture” nikada nisu bile queer, gej ili trans. Papu i druge koji iznose slične tvrdnje ne zanima činjenica da rodnu kompleksnost i raspon nalazimo u starosjedilačkim jezicima i oblicima srodstva, te da je rodna binarnost zapravo *poremetila* druge srodničke aranžmane i reference kod mnogih naroda kod kojih je već bilo mjesta za rodno nekonformne ljude, uključujući i interspolnu djecu. Upravo su kolonijalizam i tržišna ekspanzija na koju se on oslanjao ustanovili binarni i heteronormativni okvir za mišljenje o rodu i njegovo življenje. Ako se osvrnemo na rad feminističke filozofkinje Marije Lugones, koji se oslanja na rad Aníbala Quijana, peruanskog sociologa,²² onda kolonijalni aranžmani postaju kontekst koji nam omogućava razumijevanje širokog spektra pitanja za koja smatramo da pripadaju normativnim rodnim odnosima, među kojima su heteronormativnost, dimorfni idealizam, patrijarhalna porodica i same norme koje reguliraju normativnost rodnog izgleda.²³ Lugones ovako opisuje taj proces:

Spolni dimorfizam bio je važna odlika onog što nazivam “svijetlom stranom” kolonijalnog/modernog rodnog sistema. Oni s “tamne strane” nisu nužno dimorfno poimani. Seksualni strahovi kolonizatora naveli su ih da u američkom starosjedilačkom stanovništvu vide hermafrodite ili interspolne ljude, sa velikim penisima i grudima iz kojih stalno teče mlijeko. Kao što [Paula] Gunn Allen i drugi jasno kažu, mnoga plemenska društva su prije kolonizacije prepoznavala interspolne osobe, ne asimilirajući ih u spolnu

binarnost. Da bi se razumio obim organizacije spola i roda u kolonijalizmu i u eurocentričnom globalnom kapitalizmu, važno je razmotriti kakve je promjene donijela kolonizacija. Ako je eurocentrični kapitalizam priznavao seksualni dimorfizam jedino bijelim buržujima i buržujkama, odatle svakako ne slijedi da je spolna podjela zasnovana na biologiji.²⁴

Lugones jasno tvrdi da feministički rad koji kreće od problema roda prečesto ne uspijeva da uvaži da su premise njegovog istraživanja, ustvari, rezultat kompleksnog skupa historijskih procesa unutar kolonijalne savremenosti. Argument koji uvažava kompleksnost roda trebao bi se zasnivati na historijskom radu koji zna kako da uđe u trag formativnom ukrštanju rase, kolonijalnosti i roda. Ona piše:

Rodni aranžmani ne moraju biti ni heteroseksualni ni patrijarhalni. Ne moraju biti, to jest, historijski nisu ni bili. Razumijevanje ovih karakteristika organizacije roda u savremenom/kolonijalnom rodnom sistemu – biološkog dimorfizma, patrijarhalne i heteroseksualne organizacija odnosa – ključno je za razumijevanje diferencijalnih rodni aranžmana duž “rasnih” linija.²⁵

Za Lugones, rodni dimorfizam zasnovan na biološkim pretpostavkama funkcionira zajedno sa heteroseksualnim patrijarhatom, a oba je nametnula “svijetla” strana organizacije roda unutar kolonijalne savremenosti. U kontekstu antirodnog pokreta i njegovih veza sa novim oblicima autoritarizma, ona bi njegov kolonijalni uticaj mogla smatrati malo “težim nego prije”.



Quijano je nastojao objasniti opredmećenje tijela u formi “prirode”. U duhu eurocentrične racionalnosti, određena tijela su u većoj mjeri tijelo od uma, “bliža prirodi” i udaljenija od “racionalnosti”. Kako se smatraju prirodnijim, određene rase, u šta spadaju starosjedilački, crni i azijski narodi, podliježu dominaciji i eksploataciji. Dominacija prirodnim svjetovima proteže se i na ljudsku populaciju koja se smatra “prirodnijom”, a bjelina je rasterećena od prirodnog života (neko drugi obavlja rad koji donosi robu potrebnu za život) i smještena na mjesto eksploatatora, a ne eksploatiranog. Okvir koji Quijano naziva “evropskom civilizacijom”

proizvodi dualizam u kojem su žene bliže prirodi, a žene tamnije puti dvostruko, čime se racionalizira njihova eksploatacija. Quijano ukazuje na to da je “nova ideja roda razrađena nakon novog i radikalnog dualizma eurocentrične kognitivne perspektive u artikulaciji kolonijalnosti moći”.²⁶ Ako je “rod” nešto kulturno, a ne materijalno, onda on, prema mišljenju Lugones, pretpostavlja dualizam koji odlikuje eurocentrični način saznanja. Jedna od implikacija koja odavde proizlazi jeste da kolonijalnost moći djeluje prešutno, ali silovito u dualizmu, koji mnoge feministice, kako “rodno kritične” tako i one koje to nisu, uzimaju zdravo za gotovo.

Mada jasno navodi da uvažava Quijanovu analizu, Lugones je također kritikuje, mobilizirajući interseksijski okvir. Po njenom mišljenju, Quijano poima rod ne preispitujući kritički njegov okvir, “koji ostaje preuzak i pretjerano biologiziran jer pretpostavlja spolni dimorfizam, heteroseksualnost, patrijarhalnu raspodjelu moći i tako dalje”. Nadalje, Quijanova kritika materijalnosti, po mišljenju Lugones, pretpostavlja mnoge pojmove savremenog/kolonijalnog rodnog sistema. Da bismo razumjeli šta je to što taj rodni sistem prikriva, trebamo obratiti pažnju na historije koje briše i alternativne formulacije koje onemogućuje. Lugones se okreće revolucionarnom djelu afričke feminističke naučnice Oyèrónké Oyewùmí kako bi iznijela svoju poentu.

U svojim radovima, na primjer *The Invention of Women* (Otkriće žena) (1998) i zbornik *African Gender Studies* (Afričke rodne studije) (2004), Oyèrónké Oyewùmí tvrdi da je binarni rod nametnuo kolonijalizam i, naročito, njegova prihvaćena doktrina biološkog determinizma. Ova “bio-logika”, kako je naziva, lažno se poziva na univerzalnost. Prema tome, kada feminističke naučnice koriste taj okvir, one nameću zapadnjački okvir Afriki, ne uspijevajući da razumiju ili opišu šta se dešava u afričkim društvima. Ona se protivi poistovjećivanju kategorije roda i kategorije žene, ističući da društvena značenja koja se pripisuju “ženi”, “mužu”, pa čak i “matrijarhu”, ni na koji način nisu vezana za biologiju. Upravo ta značenja ostaju nevidljiva u kritičkoj analizi koja ne dovodi u pitanje pojmove kolonijalnog rodnog sistema. Nasuprot strukturalističkoj ideji da su srodstvo i bračna zajednica u vezi s takozvanim biološkim

seksualnim funkcijama ili spolno određenim atributima, Oyewùmí tvrdi da zapadnjački načini povezivanja roda i seksualnosti previđaju razdvojenost ovih uloga u afričkom društvu. Nasuprot zapadnjačkom okviru, ona potvrđuje važnost lokalnih epistemologija. Po Africi se prečesto kopa da se nađu primjeri koji potvrđuju zapadnjačke okvire (ono što bismo mogli nazvati svojevrsnim teorijskim ekstraktivizmom),²⁷ ali afrički načini spoznaje trebali bi biti dio akademskog istraživanja seksualnosti i roda. Iako je nejasno koliko su takvi načini spoznaje netaknuti i nepromijenjeni u savremenim globalnim uslovima, i da li su ikada bili oslobođeni hijerarhije kako se ponekad postulira, ostaje važno dokumentirati kako kolonijalni i dekolonijalni režimi nastavljaju nametati dimorfizam jezicima i načinima stvaranja svijeta koji prevazilaze te pojmove.

Prema radovima Zethu Matebeni, autorice i profesorice iz Južne Afrike, regijom kruže brojni vokabulari kojima se osporavaju dominantni načini govora o rodu.²⁸ Matebeni, na tragu Lugones, tvrdi da je važno ne romantizirati pretkolonijalne rodne ili spolne odnose, jer to predstavlja esencijalizam i fiksira prikaz afričkih zajednica izvan historije i društvene dinamike kojom su ih kolonijalne sile vremenom transformirale.²⁹ Pa ipak, pita Matebeni, koji su lokalni vokabulari “prekriveni” zapadnim pojmovima roda? Jedan problem je što feministice koje su heteronormativnu porodicu uzele kao metodološku polaznu tačku često pretpostavljaju da je taj društveni oblik međukulturna i međuhistorijska norma, i time ne uspijevaju shvatiti način na koji je ta norma nametnuta, kao i druge društvene organizacije seksualnosti i srodstva koje ona skriva i isključuje.

Ifi Amadiume, u knjizi *Male Daughters, Female Husbands* (Muške kćeri, ženski muževi), opisuje rodne aranžmane u Nigeriji prije dvadesetog vijeka, naglašavajući kako se rodni odnosi i pripisivanja mijenjaju u zavisnosti od raspodjele bogatstva, moći ekonomskog učešća i uloge koja se preuzima u odnosima brige unutar proširenih mreža srodstva. Afričke naučnice i naučnici su dokumentirali slučajeve u kojima se žene udaju za žene i u kojima su žene mogle postati muževi kada nije bilo sina koji bi naslijedio bogatstvo.³⁰ Šta ovo govori o tome kako se rod može mijenjati zavisno od uloge koja se pripisuje ili preuzima? Nadalje, kako

su kršćanski kolonizatori nastojali zamijeniti afrička božanstva maskuliniziranom verzijom Boga, promovirali su ideju maskuliniteta na načine koji su bili u suprotnosti sa religioznim pojmom *chi*, izrazom na jeziku igbo koji se podjednako odnosi na muška i ženska božanstva. Ideja unitarne “Žene” koju su donijeli kršćanski moralisti nema mjesta u afričkim kontekstima gdje žene mogu preuzeti društvene uloge, uključujući i ulogu muža, u zavisnosti od promjenjivih okolnosti i društvenih zahtjeva.

Ove vrste kompleksnosti ne predstavljaju prethodnicu queer teorije, već prije društvenu kompleksnost čiji vokabular i značenje zavise od konteksta u kojem se žive. Poenta je da se ne oslanjamo na engleske termine ili sekularne okvire da bismo vršili kritiku “rigidne binarnosti” koju nameće kršćanstvo. Kolonijalne sile su, namećući biblijske modele rodne binarnosti, vrlo često osuđivale i patologizirale afričke oblike intimne relacionalnosti i rodnog izgleda, pa ponovo vidimo da se ovdje radi o nametanju, ali ne od urbanih elita, već od kršćanskih vidova kolonizacije.³¹ Na sličan način je proučavanje istočne Afrike i Ugande pokazalo da je rodna nejednakost uvedena preko kršćanskih misionara, pri čemu se sugerira da su tradicionalni društveni odnosi na neki način varijabilniji i kompleksniji od onih koje je uvelo i nametnulo misionarsko obrazovanje i zdravstvena zaštita.

Razrađujući dalje okvir koji postavlja Amadiume, Matebeni proučava kako je izraz *unongayindoda* postao manje uobičajen u jeziku nguni na istočnom rtu Južne Afrike. To je izraz koji se koristi da se opiše žena koja izgleda kao muškarac, ili radi stvari koje bi muškarac generalno radio, ili koja se “neobično oblači”, ali je njegova upotreba prešla iz puko opisne u sve pogrdniju. Ali to nije nužno povezano sa seksualnim identitetom ili praksom, niti se može lako asimilirati u binarni rodni model. Pogrdni izraz koji je nedavno ponovo prisvojen u svrhu afirmacije slobode ili, zapravo, da bi se izbjeglo zlostavljanje,³² *unongayindoda* predstavlja specifičan lingvistički pojam koji se može razumjeti samo u odnosu na različite društvene koordinate. Kako se ponovo koristi, postaje pojam otvoren za mnoštvo značenja, pri čemu stvara neočekivane mogućnosti, pa čak i nove imaginarije.³³

Primarna svrha primjera koje Matebeni nudi nije da podupru ili ospore zapadnjačke teorije, već da obnove i uvedu nove, drugačije jezike

za razumijevanje rodnih atribucija. Za Matebeni, *unongayindoda* postoji s one strane roda. Stella Nyanzi, ugandanska medicinska antropologinja i pjesnikinja u egzilu, insistira na tome da je najpotrebnije da se “misli s one strane problematičnog, zapadnjačkog okvira akronima LGBTI”. Odbijajući i kolonijalnu binarnost roda i LGBTQIA+ model emancipacije, pridružuje se nizu afričkih naučnica i naučnika koji se bave ne samo mnoštvom izraza za nenormativne rodove i seksualnosti, već i drugim načinima na koje jezik djeluje u stvaranju i rastvaranju društvenih subjekata: “gestikulacijama, šutnjama, brisanjem i činjenjem nevidljivim”. Sama distinkcija između normativnog i nenormativnog ne može se uvijek primijeniti, jer ona od početka isključuje mogućnosti koje ne spadaju ni u jednu kategoriju.³⁴ Ovdje nije poenta u tome da se načini upućivanja na srodnike i na zajednice preobrate u subjekte nositelje prava. Time bi se izbrisale specifične formacije voljenja i življenja u zajednicama, ali i njihovi načini patnje i ostvarivanja slobode.³⁵

Ponovo naglašavajući važnost jezika, Matebeni govori o pojmu *gogo*, koji označava majku majke ili oca, ali i proroka, vidovnjaka ili iscjelitelja. Pojam otvara nekoliko značenja koja unose pometnju kako u kolonijalnu, tako i u homonormativnu verziju roda i seksualnosti. Prema Matebeni, *gogo* je s one strane roda, jer jednom riječi označava i bake i djedove, ali i korpus starosjedičkog znanja koje povezuje žive i mrtve. Njime se binarnost dovodi u pitanje, ali on ipak ne može poslužiti kao nezapadnjački primjer koji u duhu zapadnjačke queer teorije podupire odbacivanje binarizma. Umjesto toga, on pripada grani afričke filozofije koja spaja povezanost srodstva i intime s dostojanstvom. Pripada, konkretno, ubuntu poimanju čovjeka kao dijela većeg svijeta, u međud odnosu s duhovnim. Ako *gogo* prebrzo prevedemo u dominantan okvir “rodne teorije”, ili ako postane kvadratić koji je moguće označiti, on time gubi sve ove temporalne, duhovne i društvene koordinate i značenja. Zaista biva izgubljen u prevodu.³⁶



Kada se kaže da je savremeni, kolonijalni i evropski sistem binarnog roda obilježje i sredstvo kolonizacije (kao što kaže Lugones), time se kao kolonizirajućem nametu suprotstavlja veoma naturaliziranoj i

heteronormativnoj organizaciji roda, upravo onoj koju Vatikan brani. Crkva ima odgovornost za jedan dio te kolonizirajuće misije, time što je utvrdila da su cilj kolonizacije normativne heteroseksualne porodice. Međutim, ako pod “rod” uključimo odstupanja od samog tog normativnog sistema, kao i trans, lezbejske, gej, biseksualne, queer i interspolne živote i kategorije koje heteronormativnost dovode u pitanje, ili na desetine rodova koje sada izlista, na primjer, Facebook/Meta, onda rod uopšte nije u službi kršćanske misije koja vlastitu kolonizirajuću historiju sada premješta u “rodnu ideologiju” koja Globalnom jugu prijeti kolonizacijom. Insistirati na tome da su svi marginalni ljudi koji se bore i koji su maltretirani i cenzurirani zapravo reprezentacija nametanja i narušavanja koje vrši kolonijalna moć znači ne vidjeti načine na koje je njihova prekarna i impresivna borba direktan rezultat osude i državnih i vjerskih vlasti. Tvrditi, kao što mnogi s pravom tvrde, da je kolonijalna moć ta koja uređuje rod na patrijarhalne i heteronormativne načine, implicira da otpor kolonizaciji treba da bude u bliskoj vezi sa afirmacijom queer, trans i interspolnih života. LGBTQIA+ osobe bi se trebale pridružiti toj borbi protiv nastavka kolonizacije u Portoriku, Palestini i Novoj Kaledoniji, da spomenemo samo nekoliko takvih mjesta, i neokolonijalnog porobljavanja dijelova Afrike, a sve je to također borba protiv rasizma i kapitalističke eksploatacije. Oni koji to ne čine, ne vide da je njihova sudbina povezana sa sudbinom tolikih drugih, i da oni koji se suprotstavljaju jednoj grupi teže da se suprotstavljaju i ostalim. Glupo je ne vidjeti te strategije podjela i odbijati saveze protiv sila koje će ne samo marginalizirati već i poniziti i negirati veliki broj međusobno povezanih života.

Ideja da je homofobija predmoderni problem i da se protiv nje moraju boriti modernije ili “naprednije” nacije koje podučavaju one koje su manje moderne, pokazuje se pogrešnom: homofobija je vrlo prisutna u cijeloj Evropi, a sve više buja i u Sjedinjenim Američkim Državama. Debate o tome da li je homoseksualnost “neafrička” ili, u skorije vrijeme, “neugandska” griješe jer i gej i lezbijski život i afričnost smještaju u kolonijalne i nacionalističke okvire, ne uzimajući na taj način u obzir organizaciju i žargone intimnosti i orodnjenog života izvan oba ta pojma. Lugones i drugi nastoje potvrditi način na koji su, na primjer,

starosjedilačke zajednice stvarale mjesto za treće rodove, a širok spektar istraživanja bavi se konceptom dvoduha, terminom koji opisuje rodno nekonformne ljude u mnogim zajednicama starosjedilačkih i prvih naroda širom Amerika.³⁷

Kolonijalni napad na lokalne kulture dijelom se odigravao reguliranjem samog roda i proizvodnjom heteronormativne binarnosti i njenih posljedica: proizvodnjom Muškarca, Žene i heteronormativne porodice. Antirodna ideologija na desnici želi da pojača te regulacije, čime radi u službi kolonizirajućeg procesa koji tobože osuđuje. Nalik procesu pripisivanju spola u kojem je već sadržano zamišljanje života roda koji će uslijediti, kolonijalni namet rodnog dimorfizma brutalno nameće norme bjeline starosjedilačkim i lokalnim jezičkim i društvenim praksama koje taj namet djelotvorno odbijaju; brutalno nametanje normi kao što je ginekološka operacija na crnačkim tijelima u ropstvu još je jedan primjer kako se prisilni ideali nasilno nameću. Ova očekivanja, oblici rodnog idealizma protkani rasističkim fantazmima, ne žive samo u umovima: oni se nasilno nameću, živi su i toksični talog historije rasističkog i kolonijalnog nasilja.

Strani pojmovi ili remećenje prevoda

Razmotrimo iskaz da je rod intruzija “stranog” pojma, imperijalistički upad, što je jedna od stvari na koje se žale antirodne grupe na mjestima gdje engleski nije maternji jezik. Neki tvrde da “gender” ne pripada njihovom jeziku, te da iz tog razloga u njihovim školama o njemu ne treba predavati, niti bi ga trebalo uključivati u javne politike. Protivan je naciji. Ugrožava naciju. Još je jedna u nizu tuđinskih stvari koje su ušle u zemlju i uprljale je: treba ga protjerati. Moglo bi se pretpostaviti da je ovdje riječ o nacijama koje su bile podanici imperijalnih sila, te da se one ne protive samo rodu već i historiji samog imperijalizma. U tom slučaju je lako uvidjeti kako jedno počinje da predstavlja drugo. Međutim, u današnjem trenutku, bivše imperije – Ujedinjeno Kraljevstvo, Sjedinjene Američke Države, Francuska, Italija i Španija – spadaju među države u kojima je antirodna ideologija u prilično žestokom opticaju.

Iako se s jedne strane protivimo kulturnom imperijalizmu, a s druge odbijamo ksenofobiju, moramo se zapitati da li problem prevoda može uzmaći ovim mogućnostima ili je prevod scena u kojoj se te suprotstavljene tendencije odigravaju. Otpor stranom pojmu može biti prigovor na nešto zastrašujuće ili nepoznato, ili prigovor samoj multilingvalnosti, ili legitiman otpor brisanju lokalnih i regionalnih jezika. Istina je da termin gender, kako dolazi iz engleskog, pokazuje kako dolazi do remećenja sintakse jednog jezika koja biva transformirana sintaksom drugog. Premda se antirodni pokret često protivi “tuđinskoj” prirodi roda na nacionalističkim osnovama, on oscilira između predstavljanja tuđina kao imperijalističke sile i kao neželjenog migranta. To su, naravno, dvije suprotstavljene predstave, a prigovor engleskom kao imperijalnom jeziku, pa čak i jeziku tržišta, sigurno nije isto što i prigovor multilingvalnosti kao budućnosti nacije. Pa ipak, ove dvije vrste prigovora se miješaju u fantazmu roda koji širi desnica. Lokalno pozivanje na antiimperijalističko

raspoloženje prisvaja lijevu kritiku, iako to zasigurno nije kritika ljevice. Ovaj poziv raspiruje nacionalističku ksenofobiju i rasizam, i privlači podršku za političare koji obećavaju da će snažnije patrolirati granicama. Ova kombinacija ne iznenađuje. Tumačenje “roda” kao neprijatelja funkcionira samo spajanjem suprotstavljenih političkih trendova i okupljanjem oscilirajućih strahova bez potrebe da ih se logički pomiri, odnosno bez odgovornosti. Na taj način fantazam funkcionira kao krivotvorena sinteza.

Prevođenje nije samo praksa već i način razvoja višejezične epistemologije, koja je prijeko potrebna da se lokalni i regionalni jezici očuvaju od izumiranja, da se suprotstavi hegemoniji engleskog i pomogne čitateljima i čitateljicama da razvijaju složene načine razumijevanja jedni drugih i svijeta. U višejezičnoj epistemologiji ne postoje strani jezici jer svaki jezik zvuči strano unutar drugog jezika; ili je možda svaki jezik stran, što znači da nema jezika koji nije stran. Strano je na granici svakog jezika i često podstiče kovanice koje ustanovljavaju budući život jezika. Napor da se iz jezika izbací neželjeno strano prisustvo sugerira da se jezici mogu zapečatiti, da jedni druge ne trebaju dirati ni transformirati i da granice nacionalnih jezika treba kontrolirati u ime nacionalnog identiteta. Otpor stranom mobilizira fantaziju da se takve granice mogu zatvoriti, iako je svaka granica, svako kretanje migracija scena prevođenja.

Politički je smisleno pružati otpor kada jezik imperijalne sile uđe u regiju ili naciju kao kolonizatorska sila. Kada “rod” prelazi iz engleskog u drugi jezik, i engleski također ulazi u njega, svakako ne prvi put. Engleski nesumnjivo ulazi već duže vrijeme. Ipak, imperijalne sile ne mogu zadržati kontrolu nad riječima koje nameću ili isključuju; one ne reproduciraju automatski imperijalizam jezika iz kojeg dolaze. Po porijeklu nekog pojma ni na koji način se ne predviđaju sve njegove krajnje upotrebe. Za neke na nacionalističkoj desnici, međutim, dopustiti da izrazito nacionalistički jezik bude narušen skupom stranih izraza, ili čak perspektivom pune višejezičnosti, znači udar na njihove nacionalističke projekte, njihovu antimigrantsku politiku, njihove napore da postignu nacionalnu čistoću reguliranjem porodice i seksualnosti. A na mjestima kakva je Putinova Rusija, to onemogućava njihove imperijalističke

planove. “Strano” je pojam u središtu fantazmatskih ulaganja, kao i “rod” dijelom zato što na većini mjesta on ostaje strani pojam ili zagonetna kovanica.

Možemo učiti iz ovog otpora prema engleskom “genderu” čak i dok razvijamo alternativno razumijevanje problema. Feministička i rodna teorija u anglosferi predugo su pretpostavljale da se u svakom prevodu misli o svemu onome što se podrazumijeva pod pojmom “rod” bez obzira na ono što bi moglo biti neprevodivo u toj riječi. Zašto rasprave o “rodu” kao pojmu ne uzimaju redovno u obzir pretpostavku o jednojezičnosti? U kontekstima engleskog govornog područja, kada pristupamo rodu kao kategoriji ili konceptu, skloni smo ostaviti po strani činjenicu da se pozivamo na englesku upotrebu. Pretpostavljamo da će u romanjskim jezicima biti isto – *le genre, el genero* – ili da bi trebalo biti, i da se u principu rasprave koje vodimo na engleskom mogu generalizirati na neodređen broj konteksta. Kada raspravljamo o “rodu” – razrađujemo njegovo značenje ili njegovu konceptualizaciju – mi već djelujemo u jednojezičnom polju, osim ako, naravno, ne raspravljamo na drugom jeziku i “rod” je strani pojam, ili imamo namjerni translingvistički okvir. Ali čak i kada rod uđe kao “strani pojam”, on ostaje neobično stran. Kao takav, uzrokuje sva uobičajena pitanja: Šta strano radi ovdje? Da li je dobrodošlo? Da li je pozvano? Da li je to imperijalno preuzimanje? Da li je to prilika da afirmiramo jezičku raznolikost onoga ko smo i kako spoznajemo? U kojoj mjeri je prigovor “rodu” prigovor engleskom ili širi prigovor stranim riječima i stvarima koje ulaze u ono što bi po svaku cijenu trebalo braniti od stranog? “Rod” prelazi granice, probija se unutra i u tom smislu je podmukao. Ali da li je podmukao poput strane sile ili je postao svačija riječ, čudna transnacionalna demokratizacija na nivou vokabulara? Nažalost, kada se osvrtno na rod odvijaju na engleskom kao da je sve rečeno prevodivo, to zaista predstavlja arogantnu pretpostavku kojoj se može suprotstaviti samo razmišljanje o rodu kao sceni prevode-nja.

Kada na engleskom pravimo različite generalizacije o rodu – generalizacije kao na primjer “rod je performativan” ili “rod je relacioni” ili “interseksionalan” ili je “primarno pitanje rada” – pretpostavljamo da se

takve tvrdnje lako, ako ne i u potpunosti, mogu prevesti na osnovu generalizacije. Iako anglofone teoretičarke i teoretičari roda to ne prepoznaju uvijek, oni nesvjesno zauzimaju stav prema prevodu kada raspravljaju o rodu. Doduše, postoje oni kojima jednostavno nije bitno da li su ključni pojmovi prevodivi – to je ipak problem za prevoditeljice, i iako nam je čak ponekad drago da im pomognemo u njihovim borbama, ne smatramo uvijek da mogućnost generalizacije naših tvrdnji zapravo zavisi od uspostavljanja konceptualne ekvivalencije između pojmova na oba jezika. Ovo stajalište je oblik samozadovoljne jednojezičnosti. Jer kada se ne može uspostaviti konceptualna ekvivalencija između engleskog i drugog jezika, suočavamo se sa drugačijim problemom. Ali ako to riješimo pozivanjem svih na engleski kao ustaljeni savremeni lingvistički okvir ili taj okvir izvezemo u duhu dobrotvornog rada, onda postajemo ništa drugo do pristojni imperijalisti. Ili može biti da filozofski mislimo da rod imenuje koncept i da je jezik koji koristimo da imenujemo ili opisujemo koncept sasvim sporedan za sam koncept. Ako lingvistička upotreba ne generira ili ne održava koncepte, ne dodaje ili ne oduzima značenja i ako koncepti imaju relativnu nezavisnost od jezičke upotrebe, onda ne bismo mogli razumjeti kako se glagoli mijenjaju po rodu ili kako druge vrste nomenklature funkcioniraju u jeziku da bi označile ono što se na engleskom naziva “gender”. Naše razumijevanje te pojave se proširuje, ali samo ako se odrekemo privrženosti jednojezičnom okviru. Prevođenje je, zapravo, uslov mogućnosti rodne teorije u globalnom okviru.

Nekim naučnicama i naučnicima Globalnog juga nema smisla uvesti jezik “roda” u razgovore sa porodicom i kolegama, posebno kada već postoje drugi pojmovi na njihovim jezicima da prenesu ono što imaju da kažu, kao što smo u prošlom poglavlju razmatrali pojmove *unongayindoda* i *gogo* u Južnoj Africi. Riječ *hidžra* u Indiji je još jedan primjer; grubi prevod je “treći rod”, ali ne i “transrodno”. *Hidžre* su inkriminirane 1871. godine pod britanskom kolonijalnom vlašću. Naziv funkcionira ne samo kao “identitet” već i kao oznaka za skup odnosa, za grupu kojoj pripadaju (i u koju su tradicionalno primljene) i za skup tradicionalnih praksi, koje uključuju pjesmu i ples.¹ Nema smisla ovu grupu ljudi koja je prisutna stotinama godina uklapati u savremene rodne tipologije, posebno kada ih naslijeđe inkriminacije još uvijek proganja i marginalizira.

Ako postoje lokalni i žargonski načini premještanja binarnog roda, a sigurno su postojali i još uvijek postoje, to znači da zapadnjački diskurs – ili bilo koje drugo “strano” nametanje – nije proizveo te načine življenja i željenja, već je samo za njih razvio vokabular čija se univerzalnost treba osporavati i čije moći brisanja treba razotkriti. Imperijalistički potez se dešava kada “rod” preuzmu organizacije i države koje nastoje reklamirati svoja postignuća u ljudskim pravima gejeva i lezbejki kako bi skrenule pažnju sa svoje rasističke imigracijske politike, kolonijalnih ratova i aktivnosti lišavanja prava starosjedilačkih i potčinjenih naroda.² Ovakvi saveznici nam ne trebaju.

Nijedan jezik nema isključivu moć da definira rod ili da regulira njegovu gramatičku upotrebu, a to znači da svaki način upućivanja na rod ima određenu kontingentnost. Razumljivo je da osjećamo da nas ne poštuju ako nas pogrešno nazivaju, ali zašto tražimo od ljudi da uđu u naš vlastiti referentni okvir? Te reakcije mogu biti trenuci jednojezične tvrdoglavosti ili previđanja da je posao prevođenja obavezan. To mogu biti i trenuci kada usavršavamo i širimo engleske načine imenovanja i upućivanja koji intenziviraju konceptualne neekvivalencije među jezicima. Razmišljanje o jednojezičnoj tvrdoglavosti prilika je da osjetimo poniznost u odnosu na konkretni jezik koji koristimo, posebno ako je on postigao hegemonijski status. Ako nijedan jezik ne monopolizira riječ ili ideju, ako postoje druge riječi kojima se pokušava dosegnuti isti ili sličan fenomen, onda pitanje na šta mislimo pod pojmom “rod” može pokrenuti izuzetno zanimljiv razgovor među korisnicima različitih jezika. Ako je nečiji osjećaj sepstva povezan sa jezikom kojim sebe opisuje, i ako ga insistiranje na ovom ili onom pojmu dublje zaroni u jednojezičnost, zatvara se mogućnost susreta sa drugim jezicima i sa svime što bi nas oni mogli naučiti o onome što neki od nas nazivaju “rod”.

Razmotrite, na primjer, kako širenje imeničkih oblika za rod i seksualni identitet stvara specifične probleme u prevodu. U japanskom, kineskom i korejskom ne postoji imenički oblik za “rod”. Postoje riječi za žene i za muškarce, ali ne i za sam koncept roda. Na japanskom jeziku, na primjer, jezičko samoreferiranje je orodnjeno: pojmovi *ore* i *boku* su neformalni načini upućivanja na prvo lice jednine “ja” muškarca, dok su

atashi i *watashi* načini upućivanja na prvo lice za ženu. Upotreba svakog od ovih pojmova, međutim, zavisi od društvene klase, obrazovanja, kulturnih konvencija i, što je još važnije, odnosa prema onome kome se obraća. U japanskom jeziku je najbliži pojam ovoj neprevodivoj engleskoj riječi *jen-daa*, što je slično francuskoj kovanici *gen-daire* koja je neka vrsta fonetskog eha riječi *gender*. Tamo gdje rod ne može ući, pravi se kovanica, ali to je uvijek bilo tako jer je pojam roda, kako je već spomenuto, i sam nastao kao kovanica.

U kineskom jeziku gramatika roda se različito izražava sprežanjem fonema i brojeva: izraz za rod je *xing* (4) *bie* (2). Brojevi označavaju koji se od četiri “tona” kineskog jezika koristi za svaki slog u *xing-bie*. *Xing* (2) ima drugačije značenje od *xing* (4). Zaista, ovaj rimski sistem je već prevod/transliteracija kineskih znakova, tako da pravi neku vrstu mreže od grafičkog znaka. *Xing* (4) je izraz koji znači “kategorija ili vrsta”, ali također znači “spol” i tako održava vezu sa onim jezicima koji povezuju spol sa vrstom. Tek je početkom dvadesetog vijeka taj izraz počeo da znači “rod”, pa da bi razlikovale rod od spola, neke feminističke naučnice u Kini stavljaju pojam “društveno” (*she* [4] *hui* [4]) ispred pojma *xing* (4) *bie* (2). *Bie* (2) znači “razlika”, čime se povezuje sa formulacijama roda kao seksualne razlike. Dakle, u kontaktu sa brojnim globalnim diskursima, Kinezi su napravili kovanice kao odgovor na potražnju za prevođenjem. Ovo se dešava ne samo u okruženjima koja nisu anglofona, već i u engleskom. Čini se da su kovanice i prevođenje kontinuirane teškoće rodne teorije. A priča o tome kako rod ulazi – ili zašto postaje zabranjen – daje nam novi itinerar ne samo za rodne studije i njihovo akademsko opravdanje, već i za zajednički život u višejezičnom svijetu u kojem se čini da neke strane riječi imaju uznemiravajuću silu i sa sobom nose mnogo više od onoga što bi mogle značiti.³

Neke feministice i rodne teoretičarke raspravljaju o tome da li mogu postojati rodovi koji prevazilaze muškarca i ženu, ili da li sam rod treba transcendirati ili ukinuti, i treba li živjeti u svijetu bez ikakvih rodnih kategorija. Moj stav je da bismo trebali težiti stvaranju svijeta u kojem mnogi postojeći odnosi prema bivanju u društvenom utjelovljenju postaju životi više vrijedni življenja, a ljudi generalno postaju otvoreniji

za načine na koje se rod može činiti i živjeti bez osuđivanja, straha ili mržnje. Neki ljudi vole binarni karakter roda i ne žele da se on mijenja. Neki trans ljudi afirmiraju binarnost i samo žele da nađu svoje mjesto kao muškarac ili kao žena i da žive mirno, ako ne i radosno, u tom lingvističkom prebivalištu. Za njih je osiguranje mjesta u jeziku roda preduslov za naseljavanje svijeta. Etički posmatrano, takvu želju treba poštovati – radikalno i bezuslovno. Istovremeno, postoje i drugi koji ne mogu dobro živjeti unutar tih binarnih pojmova, recimo trans ljudi koji vide “trans” pod kritičkim uglom u odnosu na binarnost, i za njih su potrebni drugi rodni vokabulari, kao i zamjenice, da bi naseljavali ovaj svijet i osjećali se kao kod kuće, ili relativno kao kod kuće, u jeziku koji koriste, ili u odbijanju jezika koji negira ono što jesu; to odbijanje je također otvor prema nastanjivom svijetu, a oni koji se tome protive protive se životu vrijednom življenja za grupu ljudi koji su jasno iznijeli svoje uslove za takav život vrijedan življenja. Jasno je da postoje ljudi koji traže nove leksikone ili načine življenja izvan prihvaćenih kategorija roda, kako to ponekad čine nebinarni ljudi, na primjer: oni kovanice dovode do nove krajnosti i u drugu svrhu, usavršavajući svoj vokabular samoreferiranja unutar jednojezičnog okvira, ili napuštaju praksu novog imenovanja, pri čemu poduzimaju lingvistički i utjelovljeni udar na rodne kategorije kakve poznajemo.

Sve su to legitimne pozicije jer nam svaka od njih govori o grupi ljudi koji traže živote vrijedne življenja unutar jezika koji nalaze ili prave ili odbijaju. Ne može se biti “protiv” nijedne od ovih pozicija, ako svaka od njih otvara drugačiju trajektoriju nade u život vrijedan življenja. Nemaju svi ljudi iste pojmove koje smatraju vrijednim življenja, moramo paziti da ne namećemo novu rodnu normu koja generalizira uslove mogućnosti življenja, ili koja bez konsultacija odlučuje kako bi se neko drugi trebao zvati (neke od rasprava o tome čija percepcija definira “cisgender” stavlja u prvi plan).⁴ Moramo biti spremni da prevodimo između jezika u kojem živimo, onog koji nam je potreban za život, i tuđeg jezika koji nam oduzima taj siguran osjećaj poimanja stvari koji dolazi sa jednojezičnim uvjerenjem. Na kraju krajeva, neki pronađu život i dah bježeći od pojmova kojima se prenosi rodno prepoznavanje, a drugi nalaze život i dah upravo kroz osjećaj da ih postojeći pojmovi

prepoznaju, a neki prihvataju ili strani termin koriste kao način osporavanja naturalizacijske funkcije jezika, ili engleskog, konkretno.

Ako zadatak nije da generaliziramo način života, već da se uskladimo sa različitim vokabularima zbog kojih je život više vrijedan življenja, onda transfobični feminizam ne dolazi u obzir. Zapravo, transfobični feminizam nije feminizam i udružuje se sa oblicima prisilnih rodnih normi koje pozivaju na paternalističko ili autoritarno izvršenje. Antifeministička trans pozicija također mora ponovo promisliti historiju feminizma, posebno crnačkog feminizma, zbog dubokih i teških saveza formiranih među svima onima koje potčinjavanje iznjedruje i koji žele da se njihovi zahtjevi za političko priznanje registrišu i poštuju. Moj bi argument trebao najviše razbjesniti upravo one koji vjeruju da je rodna binarnost naložena verzijom prirodnog zakona na koju upućuje ili koju postavlja Biblija, ili naložena anglofonskim razumijevanjem rodnog dimorfizma kreiranog prema bjelačkim idealima. Oni imaju mnogo toga da izgube i trebalo bi da započnu taj proces žalovanja. Nadajmo se da će se njihov destruktivni bijes pretvoriti u produktivnu tugu kako bi mogli izaći u svijet posvećen kohabitaciji i jednakosti koja prevazilazi razlike.

I mene su predstavljali kao đavola, vješticu, trans osobu, Jevrejku sa prenaplašenim karakteristikama u propagandi koju nudi antirodni pokret. Dešavalo mi se da mi ime kruži na načine koje jedva mogu razumjeti, a dio motivacije za ovu knjigu bio je pokušaj da shvatim kako fantazmi iskrivljuju nečije argumente, kako se nečije ime može preobraziti u gotovo neprepoznatljiv fantazam.⁵ Ako pokušam da se suprotstavim tom obliku izvlaštenja da omogućim pravedniji prikaz onoga ko ja jesam, onda moram zapamtiti da alternativa kleveti nije vladanje. Jezik koji koristim da deklariram ko jesam ispostavlja se da u osnovi nije moj, ali to ne znači da ne mogu, ili neću, osporavati njegovu signifikaciju. Rod uvodi problem prevoda u najboljim okolnostima, ali također može biti izvor skepticizma za one koji se plaše još jednog imperijalnog upada engleskog u kontekste koji se razumljivo opiru sintaktičkim remećenjima koje on unosi. Odgovor, međutim, nije povući se u nacionalne jezike ne-taknute ili netransformirane u toku jezičke razmjene, što je impuls koji je u svojoj srži opasno nacionalistički. Treba ostati pri borbi prevođenja.

Joan W. Scott piše: “Pitanje je, naravno, djelimično lingvističko – postoji li ekvivalentna riječ za engleski ‘gender’ u drugim jezicima? Ali je isto tako političko i filozofsko – pitanje osporavanih značenja kako eksplisicitnih tako i implicitnih koja (riječima Barbare Johnson) ‘prelaze granice stabilne kontrole ili koherentnosti. Postaje to nešto oko čega se treba beskrajno boriti’”.⁶

Jacques Derrida se poziva na “jednojezičnu tvrdoglavost” da opiše “otpor prevođenju” u svojoj monografiji *Monolingualism of the Other* (Jednojezičnost Drugog). Tu opisuje uvjerenje koje jača kako neko ulazi sve dublje u svoj jezik da bi argumentirao neku tvrdnju ili usavršio opis. Ne samo da taj neko nastanjuje taj specifični jezik kao svoj dom, već postaje uvjeren da samo na *tom* jeziku može razumjeti i prenijeti smisao stvari.⁷ Dakle, ne samo da govorim ovim jezikom, već je ovaj jezik moj način nastanjivanja svijeta i može se čak činiti da je sama suština – ili da je pruža – onoga ko jesam, smisao koji meni ima svijet i, prema tome, smisao samog svijeta. Pa ipak, jezik kojim afirmiram svoj orodnjeni život nije uvijek onaj koji sami stvaramo. Mene su, takoreći, smjestili u jezik koji nije bio moj izbor, gdje me se iz vlastito baš onog jezika koji mi omogućava život. A kada želim da kažem ko jesam, činim to unutar jezika koji se pokazuje kao neprevodiv ili koji mi je, u važnim aspektima, već stran.

Samo ako na stvar gledamo na *ovaj* način, možemo izbjeći intenziviranje sve rafiniranije jednojezičnosti u pokušaju da sebe obznanimo. Koliko god da nastojimo posjedovati i vladati jezikom sepstva kako bismo osporavali pripisivanja koja odbijamo, i dalje smo izvlašteni unutar jezika koji nam daje osjećaj vladanja. Zadatak je, takoreći, izaći iz jednojezičnosti trpeći poniznosti prevoda, da bismo odbili implicitni nacionalizam koji implicira singularni i hegemoni jezik, te da bismo doprli do šireg svijeta i da bi taj svijet dopro do nas, svijet koji je višejezičan i višesintaksičan, i gdje se lingvistički uslovi mogućnosti življenja uvijek razlikuju. Stoga bi se najdragocjenije od naših samoproglašanih imenica mogle raspasti kako počinjemo cijeniti prevod i važne mogućnosti koje gubitak vladanja otvara za stvaranje i održavanje svijeta vrijednog življenja.⁸

Čak i unutar jednojezičnog okvira, strano je tu od početka. U imenovanju, u pripisivanju spola pri rođenju, nečija tuđa želja je smještena u ovo ime, ako ne i čitava historija želja koje dolaze iz nekog drugog mjesta. Nema li fantazmatskog i stranog elementa također smještenog u tom pripisanom imenu i rodu koji je ostavljen osobi da ga dešifrira ili da s njim živi ili da ga mijenja?

Jean Laplanche je pripisivanje roda vidio kao situaciju u kojoj novorođenče dobija enigmatsku želju iz svijeta odraslih: Kako me to zovu?⁹ Kakvo je to ime? Šta rod hoće od mene? I kako rodna želja ulazi u moju vlastitu?

Stoga, pripisivanje roda ne proizvodi mehanički ili neizbježno stvaranje koje će biti prilagođeno kategoriji kojom ga nazivaju. Interpelacija ne funkcionira bez potencijalnog ili stvarnog remećenja neke vrste. Zaista, za Laplanchea, pripisivanje roda se na samom početku javlja kao enigmatsko i strano. Rod predstavlja zadatak prevođenja za novorođenče, a taj se zadatak nikada u potpunosti ne završi u životu. Za Laplanchea, osoba nikada u potpunosti ne prevaziđe stranost jezika u kojem prebiva – možda je to savez koji on ima sa radovima Derride (i Theodora Adorna). Ti cjeloživotni naponi da se dešifrira i prevede zahtjev nametnut kategorijama i imenima samo otvaraju zonu provizorne slobode u kojoj tvrdimo ili kujemo vlastiti jezik usred lingvističkog izvlaštenja za koji nema ni lijeka ni izlaza. Jer ono što nazivamo našim jezikom i jeste i nije naše vlastito; pojmovi kojima sebe hvatamo mogu, ali ne moraju biti prevodivi, čak i nama samima. Neprevodivo bi moglo biti drugo ime za želju koja prevazilazi svaki napor ka leksičkom zauzimanju i normativnoj kontroli. To može predstavljati onu pauzu ili prekid u jeziku koji od nas traži da se etički brinemo jedni o drugima na različitim jezicima. Također, nama koji živimo na engleskom može ukazivati na vrijednost posrtanja na stranom jeziku, uz ustupanje vladanja jednojezičnošću za svijet u kojem smo, srećom, zajedno izvlašteni, u kojem shvatamo rod, kao što možemo, kroz pojmove koje i pronalazimo i pravimo, kako bismo pronašli način nastanjivanja višejezičnog svijeta sa svim njegovim obećanjima koji je više vrijedan življenja. Važno je, međutim, kako mi poimamo ovu višejezičnost, budući da ideal “inkluzije” ne razumije problem spoznaje koji prevod predstavlja.¹⁰

Za teoretičarku književnosti i kulture Gayatri Chakravorty Spivak, neuspjeh prevoda otvara prostor za novo razmišljanje o geopolitičkom životu, gdje se razotkrivaju granice svakog ideala tržišno vođenog globaliziranog jezika kao proširenja uniformizacije:

Zadatak prevođenja u globalnom kontekstu treba promišljati u ovom okviru, gdje je učenje jezika prvi imperativ – a proizvodnja prevoda aktivizam – a ne samo popuštanje zahtjevu za praktičnost u zemlji u kojoj multikulturalnost ide ruku pod ruku sa jednojezičnošću. Treba prepoznati da je naša obaveza da prevodimo, na najdubljem nivou, određena “idejom neprevodivog ne kao nečega što se ne može prevesti, već kao nečega što nikada ne prestajemo (ne) prevoditi”, što je istrajna epistemološka priprema, a ne samo odgovor na globalno tržište shvaćeno kao poziv na pravičan pluralizam.¹¹

Ono što Spivak naziva “istrajnom epistemološkom pripremom” moglo bi se shvatiti kao način da se pripremite za blokadu, odnosno otkriće da prevod nije sasvim moguć ili, zapravo, nemoguć. Iako je ta blokada razočarenje, u onome što je neprevodivo može se naći i uvid u specifičan način spoznaje koji očekuje da je svemoćan. “Pravičan pluralizam” može zvučati kao pristojan ideal, ali Spivak traži od nas da uzmemo u obzir da riječi koje se razmjenjuju upravo *nisu* kao kovanice. Kada se pokaže da je prevod tvrdokoran ili nemoguć, tada se može otkriti provizorni karakter izvornog jezika, njegova epistemička granica ili njegova nesposobnost da uključi sve moguće načine organiziranja svijeta. Osjećaj jezičke poniznosti koji slijedi suprotan je kulturnom i jezičkom imperijalizmu koji jednojezičnost pokreće, odnosno vjerovanju da svako moguće značenje može biti ili bi trebalo biti moguće zauzeti vlastitim jezikom, engleskim ili francuskim ili drugim jezikom koji pretpostavlja svoj univerzalni domet.

Prevođenje otvara produktivni potencijal pravljenja kovanica i grešaka, uz osporavanje ideala jezičkog vladanja, te nudi put jezičke poniznosti, posebno za one koji rade isključivo na engleskom, kao i mogućnost susreta koji podvlači neprevodivu dimenziju bilo kojeg jezika. Neprevodiva dimenzija roda otvara pitanje kako zajedno nastanjivati

svijet kada je konceptualna neekvivalencija uslov sve globalnijeg feminističkog i rodnog razgovora. Niko od nas ne može misliti ili govoriti globalno. Svako od nas samo kroz djelimičnu perspektivu ulazi u transnacionalni razgovor.¹² I kada jednom uđemo, ono što nađemo izbaci nas iz kolosijeka, dislocira nas u svjetove koje želimo upoznati, produktivno nas poremeti da mislimo drugačije.

Pokušavam tvrditi da ne postoji jednojezičnost koju ne remeti ono što je "strano". Oni koji cijene čistoću jezika zamišljaju izbacivanje stranih riječi, ali bi morali da preprave čitavu svoju historiju da bi postigli "čistoću" koju zamišljaju. Važno je da li se radi o jeziku koji nestaje, koji je osvojen i izbrisan kolonijalnim jezicima. Ali se protivljenje rodu često javlja iz nekog vida nacionalizma koji nastoji strano zadržati van, što uključuje i povratak koloniziranih u metropole Evrope – što je društveni teoretičar Stuart Hall s pravom okarakterizirao kao skandal za kolonizatore.

Kada se rod na taj način predstavlja kao strani osvajač ili sama invazija, oni koji se bore protiv roda otkrivaju da su se upustili u izgradnju nacije i graničnu kontrolu. Nacija za koju se bore često je izgrađena na bjelačkoj supremaciji ili njenom prikrivenom naslijeđu, heteronormativnoj porodici i otporu svim kritičkim propitivanjima normi koje su jasno ograničavale slobode i ugrožavale živote tolikog broja ljudi. Braniti korištenje roda u obrazovanju i u svakodnevnom životu, u politikama djelovanja i politici, znači afirmirati vrijednost otvorenosti i savezništva, i preispitivati jednojezični imperativ koji predstavlja naslijeđe imperijalizma.



Koliko god da je važno razumjeti eurocentrične fikcije koje su organizirale orodnjeni jezik u fiksne i normativne binarnosti, jednako je važno zapitati se kako izgleda antikolonijalni prikaz roda. Rod može biti polazna tačka za kritiku jednojezičnosti, nacionalizma i kolonijalnih sila, i trebao bi biti. A kada ne uzima u obzir sva ta pitanja, postaje saučesnik.¹³ Imajući u vidu da nijedan nacionalni jezik ne može pružiti adekvatan okvir za razumijevanje roda, prevod postaje važna scena za antikolonijalni savez. Rod je stran engleskom i stran je svuda gdje ide. Ne može da

se kreće a da ne nosi sve asocijacije koje nosi ono strano. Njegovo značenje se uvišestručavalo i sažimalo, zbog čega uvijek predstavlja kondenzaciju značenja, a uvijek i premještanje. Za neke jasna prijetnja, a za druge znak nade, čak i mjesto okupljanja, “rod” je u procesu da postane queer, prerađen i revidiran, izokrenut i zamijenjen.¹⁴ Kao što je Teodor Adorno pisao protiv njemačkog fašizma: “Moć nepoznatog, istinskog jezika koji nije otvoren za nikakve računice, jezika koji se javlja samo u komadićima i iz dezintegracije postojećeg; ta negativna, opasna, a opet sigurno obećana moć je pravo opravdanje za strane riječi.”¹⁵ Za one koji se boje roda, izgleda da opasnost odnosi prevagu nad obećanjem, tako da je naš zadatak da postignemo da rod ponovo bude obećavajući, ali to se može dogoditi samo kroz savez, prevođenje i kontraimaginarij.

Prigovor prevođenju engleske riječi “gender” ne iznose samo konzervativne i reakcionarne sile. Može biti, kako smo vidjeli, i dijelom kritike kolonijalizma. Pa ipak, postoji razlika između heteronormativnog okvira za binarni rod koji nameću kolonijalne sile i kritike tog binarnog okvira nametnutog kolonijalizmom. Verziji binarnog “roda” koju nameću kolonijalne sile ne može se efikasno suprotstaviti putem okvira ljudskih prava koji sebe smatra univerzalnim. Rod se tada poistovjećuje sa tim oblikom kulturnog imperijalizma, gubi saveznike na ljevici i dodatno antagonizira desnicu. Rod mora ostati relativno neukrotiv u odnosu na sve one koji tvrde da posjeduju njegovu tačnu definiciju. Tek tada možemo pratiti sve moći i strahove koje “rod” privlači i šta on sada predstavlja.

Kada Vatikan iznosi svoje bojazni oko roda kao kolonizatorske sile, brine se o svemu što rod dozvoljava: abortus, kontracepciju, seksualno obrazovanje, promjenu spola, prava gejeva i lezbejki, queer i trans život. Želi da uspostavi upravo onu binarnost koju su kolonijalne sile, uz pomoć religijskih, nametnule Globalnom jugu. Ustvari, želi da produži vidove kolonizacije koje je Vatikan potpomagao u prošlosti. Protivi se svim okvirima ljudskih prava ili društvenim pokretima koji nastoje da ponište “prirodnu [heteronormativnu] porodicu” kao kolonijalni oblik, pri čemu jasno daje do znanja da se Vatikan bavi očuvanjem kolonijalnog razumijevanja roda. Kao što je prevođenje uslov mogućnosti rodne

teorije u globalnom okviru, tako je i kritika kolonijalnih nametanja zahtjev. Međutim, da bismo ovo drugo dobro radili, moramo razdvojiti kolonizatorske efekte koje proizvode vjerski autoriteti poput Vatikana koji svoju agendu nazivaju “prirodnim zakonom”, od onih koje nameće jednojezična tvrdoglavost i imperijalna presumpcija. Oni koji se boje roda znaju da on sadrži i obećanje slobode, slobode od straha i diskriminacije, homofobičnog nasilja i ubistava, femicida, smještanja u zatvore, ograničenja javnog života, propale zdravstvene zaštite, što se dopušta ili izvršava širenjem državnih ovlasti. Vizija saveza i osnaživanja potrebnih da se pobijede ovi toksični fantazmi ugrađeni u politiku, platformu i policiju bit će ona u čijem pravljenju pomažu umjetnici i umjetnice, oblik zamišljanja koji proizlazi iz okupljanja koja nemaju ničije autorstvo, onih koji su već živi i čije obećanje ulijeva strah u srca onih koji bi nametali svoju reakcionarnu politiku putem državnih ovlasti, uključujući i nasilje. Iako se pokreti kojima se protive predstavljaju kao destruktivne, ponekad najdestruktivnije sile na svijetu, možda im možemo pokazati kako izgleda radikalna afirmacija zajedničkog života. Makar je to zajednički zadatak koji je pred nama.

Strah od uništenja, borba da zamišljamo

Ako ste u koaliciji i ako vam je ugodno, znate da to nije
dovoljno široka koalicija.

Bernice Johnson Reagon

Niko baš dobro ne zamišlja budućnost. I kada pokušamo, čini se kao noćna mora. Na ljevici se često spominje utvara fašizma, ali više nismo sigurni da li je to pravo ime. S jedne strane, termin se previše olako koristi. S druge, bila bi greška misliti da su svi njegovi mogući oblici već postojali i da nešto možemo nazvati “fašističkim” samo ako je u skladu sa uspostavljenim modelima. Zamišljanje budućnosti nije baš predskazivanje. Zamišljanje se ne odvija samo u umu. Ono zahtijeva objekat, medij, čulni oblik izražavanja. Zamišljanje budućnosti više liči na oslobađanje potencijala kroz čulni medij, gdje medij nije jednostavno sredstvo za već formiranu ideju, već ideja koja uzima maha i poprima oblik, zvuk i teksturu, oslobađajući vlastiti potencijal.

Niko zapravo ne želi da zamišlja budućnost osim onih koji predviđaju širenje svog poslovanja i akumulaciju kapitala, koji budućnost vide kao horizont povećanja vlastite moći. Tako razmišljati znači ne mariti da li se taj oblik akumulacije dešava na račun Zemlje, drugih života ili samog života u svim njegovim oblicima. Pa ipak, u našim djelima i praksama mi implicitno reproduciramo ideju budućnosti, bez obzira da li znamo šta je ona tačno. Sada živimo ovako, pod pretpostavkom da je življenje na ovaj način način da se živi, a kada ta ponavljana praksa postane način života, počne izgledati kao da su stvari prosto takve ili bi trebale biti. Ali kada način života koji se reproducira uništava *sve* načine

života, uključujući i vlastiti, treba se zapitati kako se težnja za uništenjem provodi kroz prakse prema kojima su stvari prosto takve ili takve moraju biti. Klimatsko uništenje je najstrašniji primjer. Međutim, uči nas ne samo da mnogi sada žive u strahu od uništenja čiju je proizvodnju njihov način života pomogao. Uči nas također da mnogi nemaju pojma *kako* da žive sa tim strahom od uništenja, a to je strah ne samo od budućnosti u kojoj se događaji uopšte mogu desiti već i od onoga što se dešava sada i što se dešava već neko vreme. Gledamo, skrećemo pogled; znamo, propuštamo da znamo. Živimo u anksioznosti koju proizvodi saznanje da ne znamo ono što bismo potajno trebali znati i znamo.

A šta je sa ratom, poput stvarnog rata koji se vodi protiv Ukrajine: da li mi koji živimo van te regije znamo to uništenje? Šta znači *ne* znati ga, čak i znati da je nedokučivo, da prevazilazi domete spoznaje? Ili desetkovanje naroda u Amazonu koji umiru i za koje se predviđa da će izumrijeti, zahvaljujući korporativnom ekstraktivizmu? A šta je sa ovom pandemijom koja još uvijek kola u smanjenim stopama, i onima koje dolaze, zbog kojih toliko ljudi živi sa osjećajem ambijentalne smrti koju ne znaju ni kako da obilježe ni kako da žale? A pogledajte neoliberalizam i desetkovanje društvenih i javnih usluga, sve prekarniji karakter rada, oduzimanje zdravstvene zaštite, penzioniranja, prava na zaštitu od deložacije: sve ovo naglašava rastuću suvišnost životā, njihovu induciranu prekarnost. U vrijeme kada ovo pišem, preko osamdeset miliona ljudi širom svijeta prisilno je raseljeno iz svojih domova, a otprilike svaka osma osoba živi u slamovima. Da bi se katalogizirale devastacije kapitalizma trebalo bi mnogo knjiga, a ipak osjećaj uništenja, uništenja onoga što je najvrjednije, stalno nas prati, bilo kao ostvarena stvarnost, kao tekući proces ili kao zastrašujuća perspektiva. Mnogi od nas žive s tim osjećajem da su i naši životi suvišni, ili da bi mogli postati takvi u tren oka ili u konačnici, da bismo se mogli naći, ili smo se već našli, u neotplativim dugovima, doživotno vezani za banke, pri čemu osiguravamo njihov profit, a sebi ne možemo priuštiti ni sklonište. A šta je sa svima nama koji ne znamo da li će budućnost donijeti pristupačnu i dostupnu zdravstvenu zaštitu ili bilo kakvu perspektivu stabilnog rada kojim bismo osigurali uslove života sebi i onima sa kojima smo međusobno zavisni?

Možda se sve ovo čini daleko od roda. Ali kada se rod predstavlja kao prijetnja čovječanstvu, civilizaciji, “čovjeku” i prirodi, kada se rod poredi sa nuklearnom katastrofom, virusom ebole ili punom demon-skom moći, onda politički akteri računaju na taj eskalirajući strah od uništenja. Oni vide eskalirajući strah i znaju da ga mogu iskoristiti za svoje ciljeve, pa ga tako još više eskaliraju. Postoji spreman i stalan strah od uništenja, čiji je izvor teško imenovati, koji se traži i podstiče da jača i religijske autoritete i državne vlasti – odnosno njihov sve jači savez, kako vidimo u Putinovoj Rusiji, Republikanskoj stranci u Sjedinjenim Ame-ričkim Državama i raznim zemljama u istočnoj Evropi, istočnoj Aziji i Africi. Premještanje ovog straha od uništenja iz njegovih prepoznatljivih uslova proizvodnje – klimatske katastrofe, sistemskog rasizma, kapitaliz-ma, zatvorskih ovlasti, ekstraktivizma, patrijarhalnih društvenih i držav-nih oblika – rezultira proizvodnjom “kulturnih” predstava ili fantazama koji u sebi nose moć da uništavaju Zemlju i temeljne strukture ljudskih društava. Upravo zato što se to uništenje dešava, a da njegovi izvori nisu imenovani i kontrolirani, strah i anksioznost zgušnjavaju se bez adekvat-nog vokabulara ili analize, a “rod” i “kritička teorija rase” proizvode se i targetiraju kao uzroci uništenja. Rod nije samo pitanje individualnog identiteta, već kategorija koja opisuje podjelu rada, organizaciju država, nejednaku raspodjelu moći. Rod nikada nije bio “puko kulturni”, nego su ga tako predstavljali protivnici koji rod žele smatrati sekundarnom bri-gom ili oni koji vjeruju da su kulturne patologije odgovorne za razbijanje društvenih svjetova. Kad se jednom prepozna kao uzrok uništenja, sam rod mora biti uništen, a ono što slijedi je cenzura, ukidanje odsjeka za rodne i ženske studije, oduzimanje prava na zdravstvenu zaštitu, poveć-a-na patologizacija, ograničavanje prostora za javna okupljanja, ukidanje ili odbacivanje zakona koji štite od diskriminacije i donošenje zakona koji segregiraju, ušutkavaju i inkriminiraju one koji pokušavaju živjeti svoj život bez straha. Svi ti zakoni kažu: Ne, živjet ćeš svoj život sa stra-hom ili se možda uopšte nećeš ni računati kao život.

Podsjetimo da je ubijanje žena i trans, queer, biseksualnih i inter-spolnih osoba stvarni oblik uništenja koje se dešava u svijetu. Ubijanje crnkinja, ubijanje crnih queer i trans osoba, ubijanje migranata – od ko-jih su neki i queer i trans – sve su to činovi uništenja. Kako se brojke

povećavaju, postaje sve očiglednije čiji se životi smatraju suvišnim, a čiji ne. Nejednakost onih koji zaslužuju žaljenje postaje očita. Kada rod, u svom fantazmatском i skraćenom obliku, počne uključivati prava na abortus, pristup reproduktivnoj tehnologiji, seksualne i rodne zdravstvene usluge, prava za trans osobe bilo koje dobi, slobodu i jednakost žena, borbu za slobodu queer osoba tamnije puti, samohrano roditeljstvo, gej roditeljstvo, novo srodstvo izvan heteronormativnih modela, prava na usvajanje, promjenu spola, operacije potvrde roda, seksualno obrazovanje, knjige za mlade, knjige za odrasle i slike golotinje, onda on predstavlja širok spektar političkih borbi koje njegovi protivnici teže ugasiti u nastojanju da obnove patrijarhalni poredak u državi, vjeri i porodici, autoritarnost za sadašnjost. Jedini put naprijed jeste da se svi oni koji su targetirani okupe djelotvornije od neprijatelja, da prepoznaju svoje savezništvo i da se bore protiv fantazama koji su im pripremljeni uz pomoć moćnog i regenerativnog imaginarija koji može razlikovati uništenje života i kolektivnu životnu afirmaciju definiranu borbom, pa čak i nerazrješenjem.



Čini se jasnim da fašističke strasti ili politički trendovi nastoje ljudima oduzeti osnovna prava koja su im potrebna za život, i to bez obzira na njihovu vjerovatnu smrt ili zato što je fašizam djelotvoran način anihilacije tih života ili uspostavljanja njihove suvišnosti. Nasuprot tome, autoritarizam se obično shvata kao oblik državne moći, ali autoritarci nastaju unutar demokratskih režima, biraju se upravo zbog raspirivanja fašističkih strasti, pri čemu eskaliraju strah od uništenja koje donosi društveni pokret, a koji se pretvara u moralni alibi za uništavanje života drugih ljudi. Autoritarac koji raspiruje fašističke strasti itekako dobro zna da strah od uništenja već teče kroz one koji su svjedočili uništenju klime, okoliša, sindikata i izgleda za finansijsku sigurnost. Kada je taj strah i raspaljen i organiziran sintaksom fantazma, “uništenje” se nalazi izvan, u stranim ljudima ili jezicima, u elitnim silama, gdje se i jedno i drugo pakuje pod “rod”, koji prijeti invazijom i uništenjem. Napad na rod aktivira vijekovnu zavjereničku logiku za podupiranje antidemokratskih režima. Ako se strani izvori okarakteriziraju kao jevrejski, onda je to očigledno još

djelotvornije za pretvaranje straha od uništenja u fašističku strast.

Možda argumenti nemaju moć da se bore protiv straha od uništenja koji motivira antirodni pokret. Taj pokret koristi osjećaj svijeta na putu ka svom žrtvovanju i podstiče taj strah da bi privukao podršku za svoj “moralni” plan uništenja. Teško da postoji ijedan slučaj antirodnog pokreta koji ne tvrdi da spašava djecu – od štete. Pokret pronalazi, raspi-ruje i organizira taj strah gdje god može. Taktika je pametna i djelotvor-na, jer malo stvari može biti ličnije i jedinstvenije od straha za tjelesnu si-gurnost sebe ili svoje djece ili onih koji su vam najbliži. Ali kako se jedan strah ublažava za neke, tako se drugi eskalira za one koji su targetirani: strah da će biti povrijeđeni, ubijeni, patologizirani ili smješteni u zatvore obuzima trans i queer djecu, adolescente u potrazi za zdravstvenom za-štitom i mlade osobe, uključujući i djevojčice, kojima su potrebne usluge reproduktivnog zdravlja, koje ovaj pokret koji tvrdi da “spašava djecu” ozljeđuje. Jednako bolan je i strah koji žene osjećaju na ulici dok žele jednostavno živjeti svoj život i slobodno se kretati bez straha. Shvatiti koliko je žena i LGBTQIA+ osoba obuzeto strahom na ulici, na radnom mjestu ili u svojim domovima znači početi spoznavati koliko taj strah može biti sveprisutan i korozivan. Važno je koliko je crnih i smeđih ljudi podvrgnuto tom strahu u blizini policije ili vlasnika prodavnice koji ih sumnjičavo gleda, koliko mladih crnaca u Sjedinjenim Američkim Dr-žavama, na primjer, policajci guše dok ne izgube dah, pri čemu policajci unaprijed znaju da će biti oslobođeni krivice. To je jedinstven strah za život, a istovremeno je i tuđi, strah koji je neko drugi osjećao prije nego što je umro, onaj koji je osjetio roditelj kada je svoje dijete poslao po na-mirnice u obližnju prodavnicu. Šta kad bi politički pokreti bili napravlje-ni od svih onih koji se plaše diskriminacije i nasilja u javnim i privatnim prostorima, koji zahtijevaju da žive i vole slobodno bez straha od nasilja? Možda bi se tada “strah od uništenja” mogao tako prepoznati da pokaže kako je njegova fašistička eksploatacija nečuveno pogrešna.

Pogledajte operativne fantazije o migrantima koje su razrađene kao podrška ksenofobičnoj i rasističkoj migracijskoj politici, ili operativne fantazije o ženama kao ubicama djece u retorici protiv abortusa, ili one koje trans žene predstavljaju kao silovatelje cis žena koji se infiltriraju u toalete. U svakom od ovih slučajeva susrećemo se sa pojavama koje

su istovremeno društvene i psihološke. Kada strah teče kroz targetiranu populaciju, kada se mržnja raspiruje protiv koncepta ili ideje kakva je “rod” za koji se kaže da posjeduje moć potpunog uništenja, tada se alati koji su nam potrebni da bismo razumjeli, ublažili i suprotstavili se takvom pokretu izvlače iz medija koji imaju moć zaposjedanja i obeshrabrivanja fantazma u službi drugog načina zamišljanja, onog potrebnog za izgradnju živopisnog i transnacionalnog saveza. Potreban nam je ovaj način zamišljanja solidarnosti u budućnosti onoliko koliko nam je potreban zrak za disanje, jer nastavak življenja i nastavak življenja zajedno zahtijeva solidarnost usred zraka koji se može disati i osjećaja življenja koji uključuje i prevazilazi ljudski život da bi uključio druga živa bića i procese. Ako nešto ili neko nastoji da nam oduzme ono što nam je potrebno za život, počinjemo da se borimo za opstanak, ali kad se borimo sami nikada ne možemo daleko dogurati. Bespomoćnost koju čovjek osjeća podsjeća na primarnu bespomoćnost djeteta i jasan uvid da bez infrastrukture podrške, ničiji život nije moguće živjeti.

Kada antirodni pokret kaže da će vam rod oduzeti vaš spolni identitet, oni pokušavaju jednoj grupi ljudi oduzeti njihov spolni identitet. Njihovu inverziju i eksternalizaciju treba čitati kao priznanje: oni zagovaraju oduzimanje prava. Upozoravaju na “vrbovanje” koje vrše nastavnici gejevi i lezbejke ili knjige, ali oni vrbuju javnost u fantazmatsku scenu u kojoj su oni ti kojima se progresivnim zakonima oduzima spolni identitet. Moglo bi se očekivati da bi poistovjećivanje sa takvom pozicijom moglo proširiti moć saosjećanja ili brige, ali u ovom slučaju, oduzimanje prava trans osobama je u potpunosti apsorbirano i okludirano poistovjećivanjem koje se od javnosti traži. Drugim riječima, oni su jedini pod rizikom da izgube svoj spolni identitet. Njima je jedini izlaz očigledno taj da uskrate prava na pripisivanje spola trans osobama. A trans prava na samoodređenje ne oduzimaju ničija prava. Samopripisivanje je oblik slobode da se živi život vrijedan življenja, kolektivna sloboda koja je postignuta borbom. Međutim, izvrće se u aktivnost oduzimanja prava kako bi se opravdalo oduzimanje prava trans osobama. Slično tome, queer porodice ne negiraju heteroseksualne porodice. One samo osporavaju neminovnost i superiornost heteronormativnog porodičnog oblika.

Od onih koji brane “porodicu” traži se da prihvate svijet u kojem porodice poprimaju različite oblike i da shvate da žive samo u jednom takvom obliku. Ovaj svijet složenog srodstva i intimnog udruživanja nije svijet budućnosti, već *ovaj* svijet, onaj u kojem mi zapravo živimo. Kako da na najjavniiji način prozovemo sve prevare antirodnog pokreta? Može li psihosocijalna dimenzija ovog novog fašizma postati poznata u pojmovima koje će svi razumjeti? Bez tog psihosocijalnog istraživanja, ne možemo saznati kako su najintimniji strahovi i želje utkani u društveno tkivo u kojem živimo – koje uključuje i društvene rupture i sukobe, puknuća u tom društvenom tkivu koja mnoge bacaju u prekarnost. Možda u brojnim religijskim tradicijama i etičkim oblicima života možemo pronaći jednostavnu zapovijed da možemo živjeti kroz opasna i opaka vremena samo ako postoje oni koji nam ne dopuštaju da otpadnemo.



Kako tvrdim, ovaj pojačani fokus desnice na “rod” skreće pažnju sa različitih društvenih i političkih sila koje, ustvari, uništavaju svijet kakav poznajemo: klimatsko uništenje, rat, kapitalistička eksploatacija i društvena i ekonomska nejednakost, intenziviranje prekarnosti i ekonomskog napuštanja, globalni slamovi, beskućništvo, pritvorski kampovi, sistemski oblici rasizma, deregulacija, neoliberalizam, autoritarizam i novi oblici fašizma. Pa ipak ne možemo zaključiti da je “rod” samo način skretanja pažnje sa ovih drugih i istinski destruktivnih sila, jer se rod odnosi na intimni osjećaj življenog tjelesnog iskustva, osjećaj onoga ko neko jeste, utjelovljene konture sepstva, a za neke i osjećaj sidra koje drži arhitekturu ega na okupu. Reći da nečiji spol pripisan pri rođenju nije nužno isti kao spol koji se s vremenom prisvoji, uznemirava samo one koji o vlastitom pripisivanju spola žele razmišljati manje kao o pravnom činu koji se provodi u odnosu na kodificirane norme nego kao o nepromjenjivoj istini sepstva. Možda neki žive rod kao nepromjenjiv i to je svakako prihvatljivo. Ali iz tog iskustva izvlačiti teorijsku generalizaciju ili, zapravo, univerzalno pravilo znači nametati okrutnu laž onima koji rod drugačije žive. A ipak desnica rod predstavlja kao zastrašujući ne samo zato što razotkriva kao promjenjivo ono što se nekada smatralo nepromjenjivim, već i zato što ako se drugi mogu upuštati u gej seks ili

promjenu spola ili uživati u seksualnim slikama koje oni na desnici sebi uskraćuju ili tretiraju kao nezamislive, onda drugi proživljavaju ljudsku mogućnost koja redefinira ono što se smatra ljudskim. To uskraćivanje ljudskih mogućnosti postaje, paradoksalno, zahtjev normativnog sepstva u takvim uslovima, i tako oni živi tamo, *oni* proživljavaju ono što je sebi postavljeno kao nezamislivo. A ako je postavljeno kao nezamislivo, to znači da se ne može zamišljati, tako da kada se pojavi, pojavljuje se u obliku fantazama koji imaju moć da unište heteronormativno sepstvo usidreno u primarnom pripisivanju spola koje se temelji na njihovom uskraćivanju. Naravno, mnogim ljudima koji nisu trans ljudi su mislivi i zamislivi. Isto važi i za abortus, ili za lezbejsku i gej seksualnost. Ali za one koji su transfobični, jednom kada trans živi postanu mislivi, javni i zamislivi, oni se ne pojavljuju kao ljudske mogućnosti koje treba afirmirati, već kao prijetnja ljudskom: čudovišta, fantazmi usmjereni na uništavanje spolnog poretka koji prešutno reproducira arhitekturu transfobičnog ega. Sprečavanje same misli o trans dovodi do njenog vraćanja u paranoidne fantazme. Zauzvrat, to proizvodi paradoksalnu situaciju u kojoj desnica, i njene trans isključive feminističke saveznice, očigledno stalno razmišlja o njima. A pod određenim političkim uslovima, ti fantazmi se mogu širiti kako bi se dobila podrška za pokrete koji targetiraju “rod” i obećavaju da će obnoviti patrijarhalne poretke koji cvjetaju na vibrantnim i toksičnim tautologijama: spol je spol i nikakve rasprave ili promjene nisu dozvoljene.

U maju 2022. godine, neposredno prije nego što je izabrana za premijerku Italije iz desničarske stranke, Giorgia Meloni je u Marbelli, u Španiji, prisustvovala skupu Voxa, andaluzijske reakcionarne stranke, kako bi upozorila na prijetnju Španiji i generalno Evropi koju predstavlja “ideologija Grete Thunberg”, “Green New Deal” i drugi fundamentalni oblici “klimatskog fundamentalizma”. Ali, najgora prijetnja, intonirala je, ostaje “ideología del gender”, koja suzbija razliku između maskulinnog i femininnog, koja je posvećena nestanku žena i smrti majke, a potom je pozvala žene i majke da se dignu i bore za svoje “spolne identitete”. Njen govor je zatim skrenuo u opaku karikaturu sjevernoafričkih migranata koji zlostavljaju djecu. Ideologija roda je poput migrantske “invazije”, jer i jedno i drugo ugrožavaju tradicionalnu porodicu i njen

zadatak da reproducira etnički čistu porodicu i naciju. Klizanje sa jedne teme na drugu bez prelaza sugerira metonimijsku vezu između to dvoje: rod predstavlja nepoželjnog i zlostavljačkog migranta, a ljudi iz sjeverne Afrike donose zlostavljanje u Evropu, i oboje prijete naciji i samoj Evropi. Rod i rasa se prepliću kao fantazam koji prijeti nacionalnom identitetu. Tek je pred kraj svog govora dodala očigledno obaveznu referencu na “Goldman Sachs”, kojem, kako ona tvrdi, nije mjesto u Italiji. Meloni je u politiku ušla sa petnaest godina pridruživši se grupi bivših fašista, Omladinskom frontu Italijanskog socijalnog pokreta. U svom govoru prelazi sa jevrejskih finansija na progresivne intelektualce, islamski fundamentalizam i sekularnu ljevicu, u ime “naroda”, shvaćenog kao zapadnjački, kršćanski i evropski. Usput je nekoliko puta uskliknula, kao da pjeva visoko intoniranu himnu: “Ne rodnoj ideologiji, da spolnom identitetu!”

Meloni je 2020. godine održala govor na Konferenciji nacionalnog konzervativizma u Rimu pod nazivom “Bog, domovina, porodica”, u kojem je branila “prirodnu porodicu”, i protivila se gej i lezbejskom roditeljstvu, kao i surogat majčinstvu kao nehumanom. Po njenom mišljenju:

Oni hoće da odustanemo od odbrane porodice, pri čemu smatraju da je to arhaičan i zaostao koncept koji treba zamijeniti. Oni hoće da nas ubijede da je porodica svaka emotivna veza između razumnih bića, da je znak velikog građanskog i moralnog napretka platiti siromašnoj majci da devet mjeseci nosi dijete u svom stomaku, a da joj ga zatim otmu iz ruku i daju onome ko ga je kupio. Sve ovo odbacujemo, bez ikakvog oklijevanja, iako se danas smatra krajnje skandaloznim, pa čak i revolucionarnim reći da porodicu čine muškarac i žena, i njihovi sinovi ako ih imaju.

Nije skandalozno, ali je sigurno pogrešno. Ovdje vidimo fašističku retoriku kod kandidatkinje koja je kasnije izabrana demokratskim glasanjem, a koja upozorava na moći onih “rodnih ideologa” koji će uništiti društvenu osnovu sepstva i njegove najintimnije odnose, roditeljska prava i pravo na život u spolu koji neko jeste. A ipak, to su upravo ona prava za koja se bori većina zagovornika i zagovornica roda, a koja ona predlaže da se ukinu.

Antirodni pokreti potiču strah da će običnim ljudima, rodno konformnim i hetero, biti oduzet status majke, oca, muškarca ili žene, da se takve riječi više neće moći izgovarati ili da će ih drugi preuzeti u podle svrhe. Ali poziv da se trans osobama uskrate prava na njihov spol koji su sami odredili je obrnut unutar ovog fantazmatskog scenarija, i proizvodi ideju da će dopuštanje takvih prava podrazumijevati njihovo oduzimanje. Ovdje desnica dijeli pretpostavku sa trans isključivim feministicama: spol je imovina nad kojom osoba ima isključiva prava, a svaki pokušaj da se ospori imovinski okvir je prevara onih koji žele da ukradu ili prisvoje ono što im ne pripada.

Kroz cijeli antirodni pokret, moralno pravedni sadizam trijumfuje nad moćima prostranog saveza ili bilo kakvog opredjeljenja za kohabitaciju na bazi jednakosti. Ovaj oblik sadizma temelji se na uvjerenju da je podsticanje mržnje jedini način da se spasi svijet, da će samo iskorjenjivanjem doći do kraja uništavanja. Takva formulacija, naravno, intenzivira destruktivnost u svijetu u ime spašavanja svijeta od uništenja. Ovaj napad na zdravstvena prava trans mladih poduzima se u ime spašavanja djece od štete. Ali je ovdje opet napad na pravo na zdravstvenu zaštitu sam po sebi šteta; tvrdnja da se “spašavaju” mladi olakšava sadizam putem moralnog alibija.

Da budemo jasni: postoji mnogo razloga za strah od uništenja, kao što je intenzivirani neoliberalizam, sve veći jaz između bogatih i siromašnih, sve veći broj ljudi koji su siromašni i žive u globalnim slamovima, napad na okoliš i osjećaj da Zemlja kakvu poznajemo neće moći preživjeti klimatsko uništenje. Ponekad je strah intimniji: nečija porodica ili nečiji osjećaj porodice radikalno se osporava intimnim asocijacijama koje prave drugi ljudi, ili čak onima koje prave mladi ljudi u vlastitoj porodici. Strah od siromaštva i iskustvo života u siromaštvu uvijek su visceralni, osjećaju se na tjelesnom nivou kao glad, strah i bijes, izgledi ili realnost da živite bez zaklona, izgledi ili realnost da nikada ne zaradite dovoljno novca za stanarinu, ili da nikada nećete moći platiti dugove čije je trajanje duže od vlastitog života.

Konzervativne grupe koje se suprotstavljaju rodu kao velikoj opasnosti, monstuoznom fantazmu, već su opterećene fantazmatskim

potresima, odnosno življenjem u svijetu čija je budućnost radikalno neizvjesna. U takvom kontekstu se pojavljuju apokaliptični strahovi od roda, gdje je osjećaj neposrednog uništenja lokaliziran u tom pojmu, u obliku studija, u javnim politikama protiv diskriminacije i nasilja koje koriste tu riječ.

Postoji razlog zašto je “rod” taj koji privlači specifične anksioznosti, a ne neki drugi pojam. Čak i ako njegovi protivnici ne čitaju mnogo, oni razumiju da se rod odnosi na njihovo utjelovljenje, njihove oblike intimnosti, njihov seksualni način života, granice unutar kojih žive i zamišljaju, potencijalne načine življenja ili voljenja koji su zbog zabrana živopisniji i više zastrašujući. Ako se prekrši tabu homoseksualnosti, znači li to da će i seksualni tabui, kao i oni koji isključuju seks sa djecom i životinjama, biti ukinuti? Neki strahuju da će uslijediti poplava nedozvoljene seksualnosti nakon ukidanja tabua za koje nema razloga da postoje. Ovo klizanje sa jedne teme na drugu pripada metonimiji fantazmatske scene koja dopušta da asocijacije imaju prednost nad onim što bismo još mogli nazvati “činjenicama”. Strah se lančano kreće od jednog tabua do drugog, oslobađajući seksualnu imaginaciju u utvare terora, sve dok se ne zamisli potpuno bezakonita seksualnost ili neobuzdani osjećaj polaganja prava koji će uništiti sve društvene veze.

Bilo bi pogrešno misliti o antirodnom pokretu samo kao o “kulturalnom ratu”. Taj pokret jasno reagira na ekonomske formacije zbog kojih su mnogi ljudi radikalno nesigurni u pogledu svoje budućnosti i osjećaju da se uslovi njihovog života pogoršavaju. Poljske naučnice Agnieszka Graff i Elżbieta Korolczuk tvrde da griješimo zamišljajući da su kritičari roda jednostavno kulturni konzervativci koji gaje duboka osjećanja prema očuvanju tradicionalne porodice. Oni su, po mišljenju ovih autorica, zapravo odgovor na premještanje i nesigurnost koji su rezultat neoliberalizma. Bave se slučajem Poljske i susjednih istočnoevropskih zemalja: “Antirodni akteri se dosljedno pozicioniraju kao ratnici za pravdu i branitelji običnih ljudi protiv korporativne pohlepe globalnog kapitala. Stoga među svoje neprijatelje ubrajaju ne samo transnacionalne institucije kao što su UN i Svjetska zdravstvena organizacija, već i kultne ličnosti globalnog kapitalizma poput Georgea Sorosa i Billa Gatesa, farmaceutske

kompanije koje prodaju kontracepciju i medicinske ustanove koje nude abortus i vantjelesnu oplodnju”.¹ Protive se oblicima individualizma, privatizacije i uništavanja javnih usluga koje je donijela politika štednje za koju se smatra da je nameću Evropska unija i glavne bankarske institucije. Ne protivi se samo ljevica razornim efektima neoliberalizma, kao i zasićenju svakodnevnog života tržišnim vrijednostima. Graff i Korolczuk tvrde:

U istočnoj i centralnoj Evropi, neoliberalna revolucija – razobličenje socijalističke države blagostanja sa njenim velikodušnim univerzalnim sistemom zdravstvene zaštite, sigurnošću posla i državnom podrškom porodicama – desila se u sklopu sistemske transformacije 1990-ih i bila je praćena retradicionalizacijom rodni uloga ... Bitna razlika između postsocijalističkog i američkog konteksta je u tome što je u SAD-u povratak “porodičnim vrijednostima” zamišljen uglavnom u smislu jačanja individualne odgovornosti i stoga je potpuno kompatibilan sa neoliberalnim etosom, dok su u postsocijalističkim zemljama neoliberalnu revoluciju mnogi doživljavali kao uništavanje zajednice i tradicije.²

U antirodnom pokretu, međutim, konzervativni tradicionalisti (koji se razlikuju od neokonzervativaca) pojavljuju se kao politička snaga suprotstavljena neoliberalizmu, a u istočnoj Evropi se ta opozicija fokusira na oblike individualizma (i njegov poduzetnički imperativ) za koje se smatra da uništavaju društvene odnose i tradicionalne veze. Kako se socijalne usluge ukidaju i razobličuju pod neoliberalizmom (i kako se ideal socijalnog blagostanja raspada u korist privatiziranih tržišta), porodica postaje sve važnija, pretjerano određena i preopterećena kao *proxy* socijalna država. Individualizmu koji se smatra da slobodno teče iz Brisela ili Washingtona suprotstavlja se ne obnova socijalističkih ideala bez totalitarnih državnih struktura, već rodni tradicionalizam i restauracija patrijarhalne porodice i državnog aparata. Konzervativne žene odbacuju feminizam jer se čini da predstavlja model individualne slobode koji bi ih otrgnuo od njihovih najvažnijih društvenih veza, uključujući i veze sa crkvama koje ih nastoje braniti od feminizma i “roda”. Budući da su te veze sada mjesto društvene podrške, onaj individualizam koji se

povezuje sa liberalnim feminizmom i rodom izgleda kao sila društvenog uništenja. Opozicija ekonomskoj devastaciji, dugu i neoliberalnom zasićenju tržišnim vrijednostima u svakodnevnom životu tako je povezivana sa suprotstavljanjem “rodu”, shvaćenom kao neoliberalna sila koja ima moć da razdere tradicionalne porodice.

Neville Hoad nam govori kako se ova opozicija odigrava u Africi, gdje zavisnost od bogatih nacija i institucija stvara skepticizam prema selektivnoj verziji osnovnih prava i liberalnih vrijednosti nametnutih u zamjenu za osnovna dobra:

Pod globalizacijom, onemogućeni su nacionalni programi za preraspodjelu društvenih viškova. Pružanje osnovnih usluga, kao što su hrana, voda, sklonište, lijekovi, izobilno snabdijevanje čistom vodom, sve više zavisi od donatorskih zemalja (iako je važno napomenuti da je Afrika kroz servisiranje duga neto izvoznik kapitala). Ove donatorske zemlje jesu ili se zamišljaju kao čuvari liberalnih vrijednosti, među kojima je i tolerancija prema homoseksualnosti. Ipak, selektivnost ovih naizgled univerzalnih prava i vrijednosti mora se primijetiti kao propaganda. One ignoriraju sama prava ... kao što su pravo na hranu, pravo na sklonište, pravo na čistu vodu i pravo na zdravstvenu zaštitu.³

Stoga je ključno da se rodna politika suprotstavi neoliberalizmu i drugim oblicima kapitalističke devastacije, a ne da postane njihov instrument, da se suprotstavi nastavku kolonizacije i svim oblicima rasizma, uključujući one koji pogađaju migrante, i da zauzme svoj stav unutar sve širih saveza. Rodna politika se ne opisuje ispravno kao “identitarna” politika ako je njen krajnji cilj stvaranje svijeta u kojem svi želimo živjeti. Upravo zahvaljujući našoj međuzavisnosti imamo šansu za opstanak i napredak. Možemo li napraviti saveze koji odražavaju tu međuzavisnost sa ljudskim i sa neljudskim životom, koji će se suprotstaviti klimatskom uništavanju i zalagati za radikalnu demokratiju utemeljenu na socijalističkim idealima?



Kada se rodna politika ograniči na liberalnu sferu individualnih prava, ne može se baviti osnovnim pravima na stanovanje, hranu, netoksično

okruženje, neotplativi dug i zdravstvenu zaštitu koja bi trebala pripadati svakoj borbi za socijalnu i ekonomsku pravdu. Kada su države i regije primorane da prihvate verziju prava koja ostavlja njihove osnovne potrebe neriješene, nije ni čudo što se pojavljuje skepticizam u vezi sa samim tim pravima. A kada su ta prava postavljena u okvir pojmova koji se ne prevode dobro u lokalne kulture, onda kritika kulturnog imperijalizma nije bez opravdanja. Da bi kritika finansijske prisile i kulturnog imperijalizma postala sastavni dio transnacionalne rodne politike, morat ćemo ljude podsjetiti na to zašto i kako žele živjeti, zahtijevajući povratak života ljevici, pronalazeći život u odnosima koji nas održavaju, savezima formiranim među svima onima koji žele ostvariti jednakost i slobodu unutar svijeta koji je vrijedan življenja, trajne i regenerativne zemlje. To znači živjeti s našim dubokim razlikama bez podlijevanja destruktivnim oblicima kojima se moramo suprotstaviti.

Jedini izlaz iz ovog škripca je udružiti borbu za rodne slobode i prava sa kritikom kapitalizma, formulirati slobode za koje se borimo kao kolektivne, i dopustiti da rod postane dio šire borbe za društveni i ekonomski svijet koji eliminira prekarnost i pruža zdravstvenu zaštitu, sklonište i hranu u svim regijama. Takva agenda bi razvila razumijevanje formiranja pojedinca unutar društvenog svijeta, individualnog tijela kao tijela koje nosi trag društvenog u svojim odnosima sa drugima, kako stvarnim tako i impliciranim – tijela koje je istovremeno porozno i međuzavisno. To bi značilo prihvatiti da, kao ljudska bića, istrajemo samo do one mjere do koje smo povezani jedni s drugima. Kada kažemo *želim da budem slobodna* ili *želim da ti budeš slobodan*, govorimo o tim odvojenim sebstvima, ali i o društvenim slobodama koje treba da budu priznate svima sve dok se ne nanosi stvarna šteta. A da bi to upozorenje djelovalo, moramo razotkriti izazivanje straha koje bi da preinači osnovne slobode u štetu, a slobodu pretvoriti u novi i vitalni predmet želje. Živjeti u skladu sa takvom maksimom znači da moramo razlikovati stvarne štete i one koje obuzimaju imaginaciju kao neposredne mogućnosti, a koje proizvode oni koji se bave raspirivanjem mržnje. Ali ne možemo naučiti kako da ne nanosimo štetu ako se sama sloboda smatra štetom, ili ako postanemo uvjereni da borba za jednakost, slobodu i pravdu nanosi štetu svijetu. Pokažimo umjesto toga da svijet, Zemlja, zavisi od naših

sloboda i da sloboda nema smisla kada nije kolektivna, ma koliko teško bilo boraviti u emancipatornim kolektivitetima.



Na ovim stranicama pokušavam iznijeti argumente protiv nekih ključnih tvrdnji antirodnog pokreta, koje uključuju i ideju da je rod izmišljotina i da je samo “prirodni” spol stvaran, da rod pripada totalitarnom režimu ili će ga donijeti, da je primjer hiperkapitalizma i da je ukrao moći stvaranja od božanskog, da je sila uništenja koja se može uporediti sa ebolom ili nuklearnim ratom, da je oblik kolonizacije, da nanosi štetu djeci. Argumenti koje iznosim idu zajedno sa čitanjem fantazmatske pretjerane određenosti “roda” kao pojma i nastoje locirati neke od strahova i anksioznosti, ali i mržnje, koje ulaze u političku retoriku okrenutu protiv roda. Činjenica da se “rod” naziva ideologijom primjer je one vrste eksternalizacije, projekcije i inverzije značenja koja se dešava u zoni fantazmatskog. Nazivajući rod ideološkim konstruktom ili formacijom, protivnici nastoje povezati rod sa lažnim uvjerenjima, koja podržavaju totalitarizam ili državni komunizam, s jedne strane, ali i sa imperijalizmom i uništenjem lokalnih kultura, s druge strane. Ova kritika, drugim riječima, oslanja se na historiju samog koncepta ideologije – i poništava je – da bi vodila borbu protiv “roda”, što je, po njima, kratica za skup društvenih i političkih pokreta koji tek treba da pronađu formu trajnog i moćnog kontrapokreta. Ako bude uspješan, taj savez bi otvorio nove oblike životne afirmacije nakon propasti patrijarhata.

Oni koji misle da je rod sekundarna opresija ili da bi feministice trebale stati u red iza, podrazumijeva se, muške ljevice, vrijeme je da preispitaju koordinate savremene političke karte. Rod nije sekundarno pitanje za Orbana, Putina ili Meloni, već ključna tačka okupljanja u odbrani nacionalnih vrijednosti, pa čak i nacionalne sigurnosti. Feministice koje misle da su trans prava ili LGBTQIA+ mobilizacije ometanje ili ugrožavanje, trebale bi, iskreno govoreći, shvatiti da su sve naše borbe sada povezane u nastojanju da prevladamo sile koje hoće da nas liše osnovnih uslova za mogućnost življenja. Ne može biti uspješne borbe protiv sila koje ženama uskraćuju osnovna prava bez priznavanja svakoga ko je žena, bez priznavanja da te iste sile zatvaraju granice u ime rasističkih

i nacionalističkih ideala, a targetiraju lezbejke, gejeve, rodno nekonformne i trans mlade, posebno mlade tamnije puti.

Možda mislimo da je antirodni pokret pogrešan, ali zašto tvrditi da je i fašistički? Kao što se insistira na početku ove knjige, fašizam imenuje strasti, a autoritarizam nastajuću, ako ne i ostvarenu, političku realnost. Tokom online emisije *The Michael Knowles Show*, koja privlači stotine hiljada slušatelja, Knowles, desničarski komentator i istaknuti govornik na Konferenciji konzervativne političke akcije u Sjedinjenim Američkim Državama, izjavio je sljedeće:

Ako je transgenderizam [sic] lažan, kao što jeste, onda mu se ne treba odavati, pogotovo jer to odavanje zahtijeva oduzimanje prava i običaja tolikog broja ljudi. Ako je lažan, onda za dobro društva, a posebno za dobro siromašnih ljudi koji su postali žrtvom ove konfuzije, *transgenderizam se mora potpuno istrijebiti iz javnog života*. Cijela ta apsurdna ideologija – na svakom nivou.⁴

Jezik istrjebljenja pripada fašizmu, a danas je usmjeren ne samo protiv trans osoba već protiv svih onih koji se svrstavaju pod znak “roda” i “kritičke teorije rase” i “wokizma”. Spremne definicije fašizma često se oslanjaju na proučavanje njegovog oblika iz dvadesetog vijeka, tako da su potrebni novi vokabulari da bi se razumjele nove inačice fašizma koje su se pojavile u posljednjim decenijama. S obzirom na promjenjivi karakter ekonomija i savremene načine širenja militariziranih oblika moći na policiju, zatvore i patroliranje nacionalnih granica, suočavamo se sa kombinacijom neoliberalizma i intenziviranih oblika sigurnosti koji racionaliziraju uništavanje života i sredstava za život.⁵ Savremeni autoritarci možda sebe ne smatraju fašistima, ali se oslanjaju na fašističku tehniku i raspirivanje fašističkih strasti kako bi ostali na vlasti. Novi autoritarci se obrušavaju na društvene pokrete, uključujući feminizam, multikulturalizam i LGBTQIA+ prava i slobode, na građanska prava i zaštitu prava migranata i izbjeglica, gdje se sve navedeno prikazuje kao unutrašnji neprijatelji koji prijetu naciji, ili kao vanjski neprijatelji koji će provaliti vrata i ugroziti fantazmatsku čistoću nacije.

Možda se upravo u ushićenju besramnog sadizma pronalaze fašistički potencijali u sadašnjosti. Svi savremeni autoritarci obećavaju

“oslobođenje” od ljevičarskog superega koji bi da afirmira trans živote, “woke” kulturu i feminističke i antirasističke borbe. Ovaj besramni napad na progresivne društvene pokrete otpustio je “oslobođenje” od moralne odgovornosti i polaganje prava na privilegije i moć, što je, zauzvrat, pokazalo svoj trijumf uništavanjem osnovnih prava migranata, queer osoba, žena, crnih i smeđih ljudi i pripadnika starosjedilačkih naroda. Ovi autoritarci nastoje ojačati svoju javnu podršku uništavanjem svakog osjećaja zajedničke političke pripadnosti u korist nacionalističkih, rasiističkih, patrijarhalnih i religijskih oblika društveno-političke supremacije, potčinjenosti i izvlaštenja.

Stav i praksa nekažnjivosti i bestidnosti koje nalazimo u ličnostima Trumpa, Bolsonaro, Orbana, Meloni i Erdoana, na primjer, izrazito se razlikuju od takozvanih karizmatičnih fašista dvadesetog vijeka. Savremeni fašistički trendovi – oni koji se upuštaju u smrtonosne poslove i oduzimanje prava u ime odbrane porodice, države i drugih patrijarhalnih institucija – podržavaju sve jače oblike autoritarizma. Zato nema smisla da se “rodno kritičke” feministice udružuju sa reakcionarnim moćima u targetiranju trans, nebinarnih i rodnoqueer osoba. Uprkos našim razlikama, moramo stvoriti borbu koja ih prevazilazi i koja u fokusu drži izvor ugnjetavanja, gdje se naše teorije o drugome testiraju kroz slušanje i čitanje, kroz otvorenost da se naše tradicionalne pretpostavke propituju i kroz pronalaženje načina da se grade savezi koji omogućavaju našim antagonizmima da ne repliciraju destruktivne cikluse kojima se protivimo. Ne možemo se suprotstavljati diskriminaciji nad nama samima samo da bismo je podržali nad drugima. Ne možemo se suprotstavljati sistematskim oblicima mržnje prema jednoj grupi udruživanjem sa onima koji bi tu mržnju intenzivirali u više smjerova. Ne možemo jedni drugima cenzurirati stajališta samo zato što ih ne želimo čuti. Nije vrijeme da bilo koja od meta ovog pokreta bude sitničava i da unosi podjele, jer braniti rodne studije i važnost roda za bilo koji koncept pravde, slobode i jednakosti znači udružiti se sa borbom protiv cenzure i fašizma.

Doduše, ne vidimo fašističke države po modelu nacističke Njemačke, ali i ta nam historija savjetuje da ne skrećemo pogled sa fašističkih potencijala koji se sve više aktualiziraju u nekoliko regija svijeta kroz antirodni pokret. Kako se fašizam javlja tokom vremena, moramo znati

korake kojima se pojavljuje i prepoznati fašističke potencijale kada se pojave. Ovim se ne implicira da će se fašistički potencijali materijalizirati u fašističke režime, ali ako je spremnost na otpor imperativ, a jeste, onda moramo prepoznati te potencijale i djelovati protiv njihovog sve jačeg zamaha. Možemo zaustaviti taj zamah, ali samo time što ćemo intervenirati kao savez koji ne uništava vlastite veze. Jer bi to značilo da ponavljamo logiku kojoj se suprotstavljamo, ili kojoj se trebamo suprotstavljati. Umjesto toga, oslobađanje radikalnih demokratskih potencijala iz naših vlastitih sve širih saveza može pokazati da smo na strani života koji je vrijedan življenja, ljubavi u svim svojim teškoćama i slobode, gdje su ti ideali tako neodoljivi da niko ne može skrenuti pogled, pri čemu želja postaje ponovo poželjna na način da ljudi žele živjeti, i žele da drugi žive, u svijetu koji zamišljamo, u kojem rod i želja pripadaju onome što podrazumijevamo pod slobodom i jednakošću. Šta ako slobodu pretvorimo u zrak koji zajedno udišemo? Na kraju krajeva, to je zrak koji nam svima pripada, održava naše živote, osim, naravno, ako toksini – a ima ih mnogo – ne prožmu atmosferu.

Zahvale

Ova knjiga je nastajala nekoliko godina, a sve je počelo dešavanjima u Brazilu 2017. godine tokom kojih je spaljivanje mog lika okupilo mase ljudi ispred SESC Pompéia u Sao Paulu gdje se održavala jedna konferencija, a nakon čega je mene i moju partnericu Wendy Brown na aerodromu dočekala grupa ljudi koji su nam fizički prijetili. Prvo se zahvaljujem mladiću sa ruksakom koji se tijelom bacio između jednog napadača i mene i primio udarce koji su meni bili namijenjeni. Da bar znam njegovo ime, ali ne znam i imam samo tu sliku kako u klinču leži na aerodromskom podu. Ovaj izuzetni stranac i Wendyna nevjerovatna hrabrost ojačali su moju vjeru u spontanu etiku i političku solidarnost. U promišljanju o tome ko su bili ti gnjevni ljudi koji su nas optužili za niz haotičnih i jezivih seksualnih krivičnih djela, odlučila sam da počnem pisati o antirodnom pokretu.

Nedugo potom se pridružujem kontinuiranim razgovorima sa izvanrednom grupom naučnica i naučnika, aktivistica i aktivista iz mnogih regija koji su već radili na analiziranju antirodnog pokreta i pružanju otpora antirodnom pokretu u njegovim globalnim i lokalnim oblicima. Neke od tih osoba su ponudile svoje mišljenje o ranijim verzijama ove knjige čime je ona svakako poboljšana. Njihovi stavovi nisu uvijek isti kao moji i te osobe ne snose odgovornost za greške ili propuste koji se u knjizi mogu naći. Među njima su Sonia Corrêa, Zeynep Gambetti, Başak Ertür, Adriana Zaharijević, Sarah Bracke i Sabine Hark. Leticia Sabsay sa mnom je vodila neprocjenjive razgovore o strukturi i cilju knjige i zahvaljujem se na njenoj mudrosti. Zahvaljujem se i mreži uspostavljenoj na Odsjeku za rodne studije pri London School of Economics, pod nazivom *Transnacionalni "antirodni" pokreti i otpor: narativi i intervencije*, koju vode Clare Hemmings i Sumi Madhok, za pripremu pristupa širokoj strategiji otpora. Zahvaljujem se i Centru za rodne studije Univerziteta u Cambridgeu, a posebno Jude Browne i Sari Franklin, i Psihosocijalnom programu na Birkbeck koledžu Univerziteta u Londonu, gdje su mi brojne kolegice i kolege tokom nekoliko godina pomagale

da razjasnim važnost psihosocijalnog. Mnoge druge grupe (većinom digitalne!) i kolegice i kolege u Sjedinjenim Državama, Kanadi, Brazilu, Čileu, Argentini, Italiji, Francuskoj, Ugandi, Južnoj Africi, Japanu, Kini, Kirgistanu, Turskoj i Njemačkoj produktivno su se bavile ovim djelom i zahvaljujem se na svim kritičkim pitanjima i korisnim prijedlozima koje su mi u tom procesu uputili. Zahvaljujem se Univerzitetu u Kaliforniji u Berkeleyu, za neprekidnu podršku i Međunarodnom konzorcijumu programa kritičke teorije koji podržava Mellon, čije su podružnice proširile moje razumijevanje svijeta preko svake mjere.

Zahvaljujem se i sljedećim osobama: Éric Fassin, Jacqueline Rose, Joan W. Scott, Wendy Brown, Michel Feher, Athena Athanasiou, Elena Tzelepis, Elena Loizidou, Eva von Redecker, Akiko Shimizu, Richard Miskolci, Elsa Dorlin, Gayle Salamon, Angela McRobbie, Nacira Guénif-Souilamas, Natalia Brizuela, Geoffroy de Lagasnerie, Ken Corbett, Sara Ahmed, Jay Bernstein, Ramona Naddaff, Lynne Segal, Mandy Merck i Denise Riley što su me podsticale na razmišljanje na ovom teškom putu i što su me tjerale da ne bježim od teškog i da razmišljam na nove načine. Hvala Bruni Perreau za inspiraciju iz njegovog naslova i knjige: *Qui a peur de la théorie queer?* (Ko se boji queer teorije?) (Presses de Sciences Po, 2018). Hvala i Alexandri Chasin, Frances Bartkowski, Juani Rodríguez i A. B. Huber za dugo prijateljstvo i podršku. Posebno hvala Sari Chalfant i Claire Devine iz agencije Wylie na kontinuiranoj podršci mom radu, kao i Ericu Chinski i Jacksonu Howardu, urednicima u izdavačkoj kući Farrar, Straus and Giroux, čije su mi strpljenje, pažnja i povjerenje pomogli da ga završim.

Dijelovi ove knjige objavljeni su ranije u različitim verzijama: "Gender in Translation: Beyond Monolingualism" u *philoSOPHIA: A Journal of Continental Feminism* 9, br. 1 (2019): 1–25, i u revidiranoj verziji *Why Gender?*, ur. Jude Brown (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 15–37; "What Threat? The Campaign Against 'Gender Ideology'" u *Globalism*, br. 3 (2019): 1–12; "Anti-Gender Ideology and Mahmood's Critique of the Secular Age" u *Journal of the American Academy of Religion* 87, br. 4 (2019): 955–67; "Why Is the Idea of 'Gender' Provoking Backlash the World Over?" u *The Guardian*, 23. oktobra 2021; "The Backlash Against 'Gender Ideology' Must Stop" u *The New Statesman*, 21. januara 2019.

Uvod: Rodna ideologija i strah od uništenja

1. Candida Moss i Joel Baden, "Pope's Shocking Hitler Youth Comparison", *The Daily Beast*, 20. februar 2015, <https://www.thedailybeast.com/popes-shocking-hitler-youth-comparison>
2. Turska feministkinja Deniz Kandiyoti je u jednom svom predavanju vrlo uvjerljivo predstavila ovu tvrdnju, "How Did Gender Move to the Center of Democratic Struggles?", u Global Centers Univerziteta Colombia 15. februara 2022, <https://kapuscinskilectures.eu/lecture/how-did-gender-move-to-the-center-of-democratic-struggles/>
3. Vidjeti moj tekst "Moral Sadism and Doubting One's Own Love: Kleinian Reflections on Melancholia", u *Reading Melanie Klein*, ur. John Phillips i Lyndsey Stonebridge (London: Routledge, 1998), 179–89.
4. "Postoje kodovi koje daje kultura i ti kodovi zauzimaju mjesto iskonski fantazmatskog". Jean Laplanche, "The Other Within", *Radical Philosophy* 102 (juli/august 2000): 33.
5. Agnieszka Graff i Elżbieta Korolczuk, *Anti-Gender Politics in the Populist Moment* (London: Routledge, 2021).
6. Jack Halberstam, *The Queer Art of Failure* (Durham, NC: Duke University Press, 2011).
7. Razmotrimo, na primjer, čišćenje nastavnog plana i programa i oduzimanje akademske slobode na New Collegeu u Sarasoti, Florida, 2022–2023. Guverner Ron DeSantis ne samo da je upravni odbor napunio konzervativcima koji slijede njegovu nit razmišljanja, već je zatvorio programe i primijenio nove oblike cenzure na ono što se može podučavati, te ko može podučavati. Uz pomoć Christophera Rufoa, republikanskog polemičara, predstavio je "anti-woke" program, otpustio sve profesore koji su bili u procesu sticanja stalnog zvanja i podsticao antigej uznemiravanje na kampusu. Vidjeti David Theo Goldberg, *The War on Critical Race Theory* (Cambridge, UK: Polity, 2023).
8. Vidjeti Joan W. Scott, *Knowledge, Power, and Academic Freedom* (New York: Columbia University Press, 2019).

9. Čak i kada protivnici roda prihvate da se studenti/studentice i naučnice/naučnici rodnih studija bave oblicima kritičkog čitanja, oni “kritiku” konstrui-
raju kao čistu destrukciju, dovodeći u pitanje same autoritete koje protivnici
smatraju neupitnim. Ako se ova posljednja tvrdnja pokaže ispravnom, onda
se, prema njihovoj vlastitoj logici, oni koji se bave rodnim studijama upušta-
ju u oblike kritičkog čitanja i upravo stoga *nisu* ideološki.
10. Candace Bond-Theriault, “The Right Targets Queer Theory”, *The Nation*,
April 2022.
11. Vidjeti moju knjigu *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*
(New York: Routledge, 1990).
12. Karl Marx i Frederick Engels, *The German Ideology, Part One*, ur. C. J. Arthur
(New York: International Publishers, 1970), 47. U ovoj verziji na bosanskom
jeziku, citat preuzet iz prevoda Olge Kostrešević.
13. Bernice Johnson Reagon, “Coalition Politics: Turning the Century”, u *Home
Girls: A Black Feminist Anthology*, ur. Barbara Smith (New York: Kitchen
Table: Women of Color Press, 1983), 356–60.
14. Vidjeti Leticia Sabsay, “Body Matters: From Autonomy to Relationality”, u
*The Political Imaginary of Sexual Freedom: Subjectivity and Power in the New
Sexual Democratic Turn* (London: Palgrave Macmillan, 2016), 165–212.
15. Za važan argument u korist kolektivne dimenzije samoodređenja, gdje se
koncept pomjera izvan liberalnog individualizma, vidjeti Eric Stanley, “Gen-
der Self-Determination”, *TSQ* 1, nos. 1– 2 (2014): 89–91.
16. Vidjeti Jacqueline Rose, “Who Do You Think You Are?”, *London Review of
Books* 38, no. 9 (5. maj 2016).
17. Hortense Spillers, “Mama’s Baby, Papa’s Maybe: An American Grammar
Book”, *Diacritics* 17, no. 2 (1987): 65–81.
18. Riley C. Snorton, “Anatomically Speaking: Ungendered Flesh and the Scien-
ce of Sex”, u *Black on Both Sides: A Racial History of Trans Identity* (Minnea-
polis: University of Minnesota Press, 2017), 17–53.

1. Globalna scena

1. Za izjavu Vijeća za porodicu iz 2004. godine, vidjeti "Letter to the Bishops of the Catholic Church on the Collaboration of Men and Women in the Church and in the World", The Vatican, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20040731_collaboration_en.html. Vidjeti i odličnu analizu Mary Anne Case: "The Role of the Popes in the Invention of Sexual Complementarity and the Anathematization of Gender", u "Habemus Gender! The Catholic Church and 'Gender Ideology'", posebno izdanje, *Religion and Gender* 6, br. 2 (2016): 155–72, i "After Gender the Destruction of Man? The Vatican's Nightmare Vision of the Gender Agenda for Law", *Pace Law Review* 31 (2011): 802–17.
2. Vidjeti Elizabeth A. Johnson, *Quest for the Living God: Mapping Frontiers in the Theology of God* (London: Bloomsbury, 2007), koja sadrži katoličku feminističku kritiku vatikanske doktrine i pokazuje kako se glavni koncepti Biblije, poput stvaranja, mogu ponovno čitati zbog svojih feminističkih potencijala. Knjigu je papa Benedikt XVI osudio i bila je podvrgnuta istrazi Komiteta za doktrinu Katoličke biskupske konferencije SAD-a 2011. godine. Vidjeti i Yannik Thiem, "The Art of Queer Rejections: The Everyday Life of Biblical Discourse", *Neotestamentica* 48, no. 1 (2014): 33–56.
3. Vidjeti Sara Garbagnoli, "Against the Heresy of Immanence: Vatican's 'Gender' as a New Rhetorical Device Against the Denaturalization of the Sexual Order", *Religion and Gender* 6, no. 2 (2016): 187–204.
4. Vidjeti Sarah Bracke i David Paternotte, ur., "Habemus Gender! The Catholic Church and 'Gender Ideology'", posebno izdanje, *Religion and Gender* 6, br. 2 (2016).
5. Vidjeti "Letter to the Bishops of the Catholic Church on the Collaboration of Men and Women in the Church and in the World". Pogledajte i trenutnu politiku Vatikana, gdje se kaže da muško i žensko definiraju svaku stanicu u tijelu, dostupno ovdje: <https://www.frc.org/sexuality>. Vidjeti i Garbagnoli, "Against the Heresy of Immanence".
6. Prije objavljivanja knjige *Who Stole Feminism?* 1995. godine, Christina Hoff Sommers je 1994. objavila pamflet koji su finansirali konzervativni američki *think tankovi*, u kojem se prvi put pojavio izraz "rodne feministice/feministi". Postao je dio popularne kritike roda 1995. godine u kontekstu politike protiv abortusa i tekstova Dale O'Leary. Te iste godine, Dale O'Leary je svoju analizu predstavila kardinalu Josephu Ratzingeru (Garbagnoli, "Against the Heresy of Immanence", 189). Za raspravu o novom zakonodavstvu protiv trans osoba, vidjeti S. J. Crasnow, "The Legacy of 'Gender Ideology': Anti-Trans Legislation and Conservative Christianity's Ongoing Influence on U.S. Law", *Religion and Gender* 11, br. 1 (2021): 67–71.

7. Papa Franjo, "Annihilating Man as the Image of God", obraćanje, Poljska, 20. septembar 2017, <https://www.thecatholicthing.org/2017/09/20/annihilating-man-as-the-image-of-god/>.
8. Jason Horowitz, "In Shift for Church, Pope Francis Voices Support for Same-Sex Civil Unions", *The New York Times*, 21. oktobar 2020, <https://www.nytimes.com/2020/10/21/world/europe/popefrancis-same-sex-civil-unions.html>.
9. Candida Moss i Joel Baden, "Pope's Shocking Hitler Youth Comparison", *The Daily Beast*, 20. februar 2015, <https://www.thedailybeast.com/popes-shocking-hitler-youth-comparison>.
10. Vidjeti DignityUSA (web-stranica), <https://www.dignityusa.org/>.
11. Tony Anatrella, *Gender. La controverse*, ur. Conseil Pontifical pour la Famille (Paris: Pierre Taqui, 2011).
12. Vidjeti Michael Stambolis-Ruhstorfer i Josselin Tricou, "France's 'Anti-Gender' Pipeline to the Vatican", u *Anti-Gender Campaigns: Mobilizing Against Equality*, ur. Roman Kuhar i David Paternotte (London: Rowman and Littlefield, 2017), 82–85.
13. Mary Anne Case, "Trans Formations in the Vatican's War on 'Gender Ideology'", *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 44, br. 3 (2019): 639–54.
14. Jorge Scala, *La Ideología del Género* (Rosario, Argentina: Ediciones Logos, 2010).
15. Za više o Srbiji i rodu, vidjeti Adriana Zaharijević i Zorana Antonijević, "Gender Equality for Show: Serbian Performative Europeanisation", u *Gender, Religion and Populism*, ur. J. Garraio, A. Giorgi, i T. Toldy (New York: Routledge, 2023).
16. Prije Erdoanovih izjava u zimu 2023. godine, njegov ministar unutrašnjih poslova Sulejman Sojlu etiketirao je poruku LGBTQIA+ pokreta "propagandom terorističke organizacije". Vidjeti "Erdoğan and Soylu Attack LGBTI+ Community During Election Campaigns", *Duvar English*, 22. april 2023, <https://www.duvarenglish.com/erdogan-and-soylu-attack-lgbti-community-during-electioncampaigns-news-62262>
17. Za više o tome kako je Giorgia Meloni prigrllila antirodnu ideologiju vidjeti Alessia Donà, "Rights for Women and Gender Equality Under Giorgia Meloni", *The Loop*, 7. mart 2023, <https://theloop.ecpr.eu/womensand-equality-rights-under-giorgia-meloni/>.

18. Leandra Bias, "Die Internationale der Antifeministen", *Republik*, 6. juni 2022, <https://www.republik.ch/2022/06/06/die-internationale-der-antifeministen>.
19. Vidjeti Emil Edenborg, "Putin's Anti-Gay War on Ukraine", *Boston Review*, 14. mart 2022.
20. Eva von Redecker, "Anti-Genderismus and Right-Wing Hegemony", *Radical Philosophy* 198 (juli/august 2016); Sabine Hark i Paula-Irene Villa, *Anti-Genderismus: Sexualität und Geschlecht als Schauplätze aktueller politischer Auseinandersetzungen Sexualität* (Bielefeld: Transcript Verlag, 2015).
21. Vidjeti rad Sonie Corrêa na ovu temu: "Interview: The Anti-Gender Offensive as State Policy", *Conectas*, 7. mart 2020, <https://www.conectas.org/en/noticias/interview-the-antigender-offensive-as-state-policy/>.
22. Vidjeti Juan Marco Vaggione, "The Conservative Uses of Law: The Catholic Mobilization Against Gender Ideology", *Social Compass* 67, br. 2 (6. april 2020). Između ostalih zanimljivih historijskih trenutaka, Vaggione govori o širenju rodne ideologije u Latinskoj Americi. On ukazuje na posebnu genealogiju u Latinskoj Americi koja počinje publikacijom iz 1998. godine u kojoj se biskup Alzamora Revoredo poziva na ideologiju nihilističkog individualizma skrivenu u konceptu roda. Protivljenje rodu je službeno preuzeto na Petoj generalnoj biskupskoj konferenciji Latinske Amerike i Kariba 2007. godine, gdje su osporavani novi oblici individualnih prava. Do 2018. godine, Biskupska konferencija pridružila se i Ekumenskom komitetu i Evangeličkoj alijansi u protivljenju gej brakovima, zalažući se za poimanje prava na gej brak kao napada na instituciju braka i porodice. Ujedinjena evangelička crkva zajedno s pentekostalcima, iako osporavaju hegemoniju Katoličke crkve, našli su zajednički jezik sa katoličkim vlastima u suprotstavljanju i feminizmu i gej i lezbejskim pravima pod rubrikom "rodne ideologije". Prema Vaggioneu, "Izraz 'rodna ideologija' odvojio se od svog katoličkog porijekla i postao označitelj za one političare koji se suočavaju s uticajem feminističkih i LGBTQI pokreta. Ti antirodni političari počeli su da uključuju borbu protiv rodne ideologije u svoje kampanje, pravne inicijative i javne odluke koje dobivaju glasačku podršku različitih segmenata stanovništva".
23. Dom Phillips, "Bolsonaro Declares Brazil's 'Liberation from Socialism' as He Is Sworn In", *The Guardian*, 1. januar 2019; vidjeti također Andrea Dip, "Gender Ideology" – A Fantastical and Flexible Narrative", *Heinrich Böll Stiftung*, 27. septembar 2022.
24. Cristian González Cabrera, "I Became Scared, This Was Their Goal': Efforts to Ban Gender and Sexuality Education in Brazil", *Human Rights Watch*, 12. maj 2022, <https://www.hrw.org/report/2022/05/12/i-became-scared-was-their-goal/efforts-ban-gender-andsexuality-education-brazil>

25. William Mauricio Beltrán i Sian Creely, "Pentecostals, Gender Ideology and the Peace Plebiscite: Colombia 2016", *Religions* 9, br. 12 (2018): 418.
26. Ibid., 2.
27. "Stop Marie Stopes Abortion Activities in Nigeria", online peticija, CitizenGo, <https://www.citizengo.org/en-af/lf/170400-stop-marie-stopes-abortion-activities-nigeria>.
28. Odanga Madung, "In Kenya, Influencers Are Hired to Spread Disinformation", *Wired*, 8. septembar 2021, <https://www.wired.com/story/opinion-in-kenya-influencers-are-hired-to-spread-disinformation/>. Vidjeti također Ali Breland, "How a Hard-Right European Group Tried to Manipulate Kenyan Political Discourse on Twitter", *Mother Jones*, 24. februar 2022, <https://www.motherjones.com/politics/2022/02/citizengo-kenya-twitter-abortion/>; i Odanga Madung, "Exporting Disinformation: How Foreign Groups Peddle Influence in Kenya through Twitter", Mozilla, <https://foundation.mozilla.org/en/campaigns/exporting-disinformation-how-foreign-groups-peddle-influence-in-kenya-through-twitter/>
29. "The Intolerance Network", WikiLeaks, <https://wikileaks.org/intolerance-network/press-release>.
30. Hannah Levintova, "How US Evangelicals Helped to Create Russia's Anti-Gay Movement", *Mother Jones*, 14. februar 2014, <https://www.motherjones.com/politics/2014/02/world-congressfamilies-russia-gay-rights/>.
31. Kristina Stoeckl, "The Rise of the Russian Christian Right: The Case of the World Congress of Families", *Religion, State and Society* 48, no. 4 (2020): 225.
32. Kapyia Kaoma, "The Vatican Anti-Gender Theory and Sexual Politics: An African Response", *Religion and Gender* 6, br. 2 (2016): 282–83.
33. Hélène Barthélemy, "How the World Congress of Families Serves Russian Orthodox Political Interests", Southern Poverty Law Center, 16. maj 2018, <https://www.splcenter.org/hatewatch/2018/05/16/how-world-congress-families-serves-russianorthodox-political-interests>
34. Profil Svjetskog kongresa porodica na CitizenGo, <https://www.citizengo.org/en/userprofile/fa003673-da2b-43be-940f-770da936ade8>.
35. Adam Ramsay i Claire Provost, "Revealed: The Trump-Linked 'Super PAC' Working Behind the Scenes to Drive Europe's Voters to the Far Right", openDemocracy, 25. april 2019, <https://www.opendemocracy.net/en/5050/revealed-the-trump-linked-super-pac-working-behind-thescenes-to-drive-europes-voters-to-the-far-right/>.

36. Trudy Ring, "NOM's Brian Brown Exporting Anti-LGBT Hate to Mexico", *The Advocate*, 19. septembar 2016, <https://www.advocate.com/marriage-equality/2016/9/19/noms-brian-brownexporting-anti-lgbt-hate-mexico>.
37. Viktor Orban, obraćanje na otvaranju (govor, XI Svjetski kongres porodica, Porodični samit u Budimpešti, Mađarska, 25. maj 2017), <https://profam.org/prime-minister-viktor-orbans-opening-speech-at-the-budapest-world-congress-of-families-xi/>.
38. Zack Beauchamp, "The European Country Where 'Replacement Theory' Reigns Supreme", *Vox*, 19. maj 2022, <https://www.vox.com/2022/5/19/23123050/hungary-cpac-2022-replacement-theory>.
39. "World Congress of Families", Southern Poverty Law Center, <https://www.splcenter.org/fightinghate/extremist-files/group/world-congress-families>. Pogledajte i sljedeće izlaganje Human Rights Campaign iz 2015. godine: "Exposed: The World Congress of Families", Human Rights Campaign, <https://assets2.hrc.org/files/assets/resources/WorldCongressOfFamilies.pdf>
40. Za raspravu o pravljenju torti i diskriminaciji, vidjeti Wendy Brown, *In the Ruins of Neoliberalism: The Rise of Anti-Democratic Politics in the West* (New York: Columbia University Press, 2019). Vidjeti također Jeremiah Ho, "Queer Sacrifice in *Masterpiece Cakeshop*", *Yale Journal of Law and Feminism* 31, br. 2 (2020): 249, https://openyls.law.yale.edu/bitstream/handle/20.500.13051/7129/31YaleJLFeminism249_1.pdf?sequence=2
41. Kevin Abrams i Scott Lively, *The Pink Swastika: Homosexuality in the Nazi Party* (Keizer, OR: Founders Publishing Corporation, 1995).
42. Martin Palecek i Toma Tozlar, "The Limiting of the Impact of Proxy Culture Wars by Religious Sensitivity: The Fight of Neo-Pentecostal Churches Against LGBTQ Rights Organizations over Uganda's Future", *Religions* 12, br. 9 (2021): 707
43. "Uganda: 'Abstinence-Only' Programs Hijack AIDS Success Story", Human Rights Watch, 30. mart 2005, <https://www.hrw.org/news/2005/03/30/uganda-abstinence-only-programs-hijack-aidssuccess-story>
44. "Sexual Minorities Uganda v. Scott Lively", Center for Constitutional Rights (web-stranica), <https://ccrjustice.org/home/what-we-do/our-cases/sexual-minorities-uganda-v-scott-lively>
45. Fox Odoi-Oywelowo, "No, Uganda Is Not Making It Illegal to Be Gay (Again)", *Al Jazeera*, 6. juni 2021, <https://www.aljazeera.com/opinions/2021/6/6/no-uganda-is-not-making-it-illegal-to-be-gayagain>. Nažalost, ovo predviđanje se pokazalo izrazito pogrešnim, jer se pokazalo da je Uganda spremna izgubiti korporativno finansiranje; vidjeti Sam Kisika, "Companies

- Pull Out of Uganda, NGOs Suspend Services After Anti-LGBTQ+ Law Signed”, *Los Angeles Blade*, 13. juni 2023, <https://www.losangelesblade.com/2023/06/13/companies-pull-out-of-uganda-ngos-suspend-servicesafter-anti-lgbtq-law-signed/>.
46. Sam Kisika, “Uganda, Kenya, Tanzania Move to Further Curtail LGBTQ Rights”, *Washington Blade*, 4. mart 2023, <https://www.washingtonblade.com/2023/03/04/uganda-kenya-tanzania-moveto-further-curtail-lgbtq-rights/>.
47. Vidjeti Palecek i Tozlar, “Limiting of the Impact of Proxy Culture Wars by Religious Sensitivity”.
48. Lucí Cavallero i Verónica Gago, *A Feminist Reading of Debt*, prev. Liz Mason-Deese (London: Pluto Press, 2021).
49. Kapya Kaoma, “Globalizing the Culture Wars: U.S. Conservatives, African Churches, and Homophobia”, Political Research Associates, 2009.
50. Kapya Kaoma i Petronella Chalwe, “The Good Samaritan and Sexual Minorities in Africa: Christianity, the US Christian Right and the Dialogical Ethics of Ubuntu”, u “Sexuality in Africa”, posebno izdanje, *Journal of Theology for Southern Africa* 155 (2016): 176–95.
51. “Report: Scott Lively and the Export of Hate”, Human Rights Campaign Foundation (web-stranica), <https://www.hrc.org/resources/report-scott-lively-and-the-exporation-of-hate>.
52. Iako “rod” nije dijabolička kategorija u Indiji, jasno je da su orodnjene opozicije i hijerarhije dio onoga što potiče hinduistički nacionalizam i njegove nasilne napade na muslimane. Vidjeti Soumi Banerjee, “The New Age Politics of Gender in the Hindutva Movement and Faith-Based Identity Contestation”, *openDemocracy*, 16. decembar 2019, <https://www.opendemocracy.net/en/rethinkingpopulism/new-age-politics-gender-hindutva-movement-and-faith-based-identity-contestation/>.
53. So Yun Alysha Park, “A Move Forward for the Korean Women’s Movement”, Verso Books (blog), 4. oktobar 2018, <https://www.versobooks.com/blogs/4064-a-move-forward-for-the-korean-womens-movement>; Karen Yamanaka, “Women’s Movement in South Korea: How to Break Structural Oppression”, *Europe Solidaire Sans Frontières*, 16. maj 2022, <http://www.europesolidaire.org/spip.php?article62499#nh5>.
54. Pei-Ru Liao, “‘Only Filial Piety Can Produce Heirs, Not Homosexuals!’: An Exploration of the Glocalised Rhetoric of the Pro-Family Movement in Taiwan”, *Culture and Religion* 21, br. 2 (2020): 139–56.

55. W. C. A. Wong, "The Politics of Sexual Morality and Evangelical Activism in Hong Kong", *InterAsian Cultural Studies* 14, br. 3 (2013): 340–60.
56. Liao, "Only Filial Piety Can Produce Heirs, Not Homosexuals!", 151–52.
57. *Ibid.*, 147.
58. Ludvig Goldschmidt Pedersen, "The Academic Culture War Comes to Denmark", *Jacobin*, 12. juni 2021; i David Matthews, "Danish Academics Fear for Freedom After MPs Condemn Activism", *Times Higher Education*, 11. juni 2021.
59. Istanbulska konvencija predviđa mjere kao što su obuka stručnjaka, kampanje za podizanje svijesti i programi liječenja. Naglašava alate za zaštitu žena, kao što je davanje ovlasti policiji da ukloni počinitelje iz porodične kuće i osiguravanje pristupa informacijama, sigurnim kućama, SOS telefonima i centrima za upućivanje. Također inkriminira različite oblike nasilja kako bi se olakšalo krivično gonjenje prijestupnika. Konačno, konvencija podstiče integraciju svih politika kroz usklađenu akciju vladinih agencija, nevladinih organizacija i nacionalnih, regionalnih i lokalnih vlasti.
60. Vidjeti Claudia Ciobanu, "Ordo Iuris: The Ultra-Conservative Organisation Transforming Poland", *Balkan Insight: Reporting Democracy*, 2. juni 2021, <https://balkaninsight.com/2021/06/22/ordoiuris-the-ultra-conservative-organisation-transforming-poland/>. Ciobanu piše: "Izvještaj koji je 15. maja objavio Evropski parlamentarni forum za seksualna i reproduktivna prava, pod nazivom 'Vrh ledenog brijega', dokumentira kako se finansiranje ultra-konzervativnih grupa aktivnih u Evropi stalno povećavalo u posljednjoj deceniji. Autor izvještaja, Neil Datta, bilježi preko 700 miliona dolara koji su se slili u antirodne grupe u Evropi između 2009. i 2018. godine, od čega 11 posto iz američkih izvora, 26 posto iz ruskih, a ostatak iz Evrope".
61. Adam Liptak, "In Narrow Decision, Supreme Court Sides with Baker Who Turned Away Gay Couple", *The New York Times*, 4. juni 2018, <https://www.nytimes.com/2018/06/04/us/politics/supreme-court-sides-with-baker-who-turned-away-gay-couple.html>. Pet godina kasnije, u junu 2023. godine, Vrhovni sud je presudio da država Kolorado ne može primijeniti zakon o zabrani diskriminacije protiv web-dizajnerice koja je odbila napraviti web-stranicu za gej vjenčanja po osnovu toga da joj se krše prava iz Prvog amandmana. U ovom drugom slučaju, vjerska sloboda diskriminiranja apsorbirana je u prava na slobodu govora i smatralo se da prevladava nad zakonom o zabrani diskriminacije. Ovaj rezultat je djelimično omogućen tvrdnjom da dizajnerica web-stranice ne bi trebala promovirati poruku kojom se krše njena prava na slobodno izražavanje. Stoga su mogli tvrditi da je problem bila poruka, a ne gej klijenti. Sutkinja Sotomayor se usprotivila, podsjetivši

sud da nijedno poslovanje koje je otvoreno za javnost nema pravo da diskriminira zaštićenu klasu. Vidjeti Amy Howe, "Supreme Court Rules Website Designer Can Decline to Create Same-Sex Wedding Websites", *SCOTUSblog*, 30. juni 2023.

62. Agnieszka Graff i Elżbieta Korolczuk, *Anti-Gender Politics in the Populist Moment* (London: Routledge, 2021).
63. See Maryna Shevtsova, "Religion, Nation, State, and Anti-Gender Politics in Georgia and Ukraine", *Problems of Post-Communism* 70, br. 2 (2022): 163–74.
64. *Ibid.*, 166–67, 172.
65. Nikita Sleptcov, "Political Homophobia as a State Strategy in Russia", *Journal of Global Initiatives: Policy, Pedagogy, Perspective* 12, br. 1 (2017): 140–61.

2. Stavovi Vatikana

1. Vidjeti Mary Anne Case, "After Gender the Destruction of Man? The Vatican's Nightmare Vision of the 'Gender Agenda' for Law", *Pace Law Review* 31, br. 3 (juni 2021): 808. Vidjeti i sveobuhvatnu historiju koju nudi Sara Garbagnoli, "Against the Heresy of Immanence: Vatican's 'Gender' as a New Rhetorical Device Against the Denaturalization of the Sexual Order", *Religion and Gender* 6, br. 2 (2016): 189.
2. Joseph Cardinal Ratzinger with Vittorio Messori, *The Ratzinger Report* (San Francisco: Ignatius Press, 1985), 15, kako je citirano u Case.
3. Vidjeti Mary Anne Case, "The Role of the Popes in the Invention of Complementarity and the Vatican's Anathematization of Gender", *Religion and Gender* 6, br. 2 (2016): 155. Case piše: "Za Vatikan, komplementarnost podrazumijeva da 'muškarac i žena' imaju 'jednako dostojanstvo kao osobe', ali da je to jednako dostojanstvo zasnovano na suštinskim i komplementarnim razlikama, 'fizičkim, psihološkim i ontološkim', i tako se manifestira (Ratzinger 2004). Razlike koje Vatikan ima na umu kao suštinske uključuju većinu onoga što bi sekularni zakon okarakterizirao kao spolne stereotipe, termin koji mnogi aktivistički zagovornici komplementarnosti prije prihvataju nego što odbacuju (Kuby 2008)". Prema Mary Anne Case, "tokom prethodnih pedeset godina Vatikan je prvo prihvatio spolnu komplementarnost kao temelj svoje teološke antropologije, a zatim mobilizirao tu antropologiju kako bi uticao na sekularni zakon u različitim okruženjima kao što je Konferencija Ujedinjenih nacija o ženama u Pekingu 1995. godine i *La manif pour tous*, protestni pokret koji je izveo hiljade francuskih građana na demonstracije protiv uključivanja istospolnih parova u zakon koji proširuje 'mariage pour tous' (brak za sve) u proljeće 2013. godine".
4. Pope Francis, "Address of His Holiness Pope Francis to Participants in the International Colloquium on the Complementarity Between Man and Woman Sponsored by the Congregation for the Doctrine of the Faith", (govor, Vatikan, 17. novembar 2014), https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/november/documents/papafrancesco_20141117_congregazione-dottrina-fede.html
5. Kongregacija za katolički odgoj, "Male and Female He Created Them': Towards a Path of Dialogue on the Question of Gender Theory in Education", Vatikan, 2019, http://www.educatio.va/content/dam/cec/Documenti/19_0997_INGLESE.pdf. Vidjeti u ovom istom dokumentu argument da je pravi problem "razdvajanje spola od roda", gdje slijedi:

Ovo razdvajanje je u korijenu predloženih razlika između različitih “seksualnih orijentacija” koje se više ne definiraju spolnom razlikom između muškarca i žene, te stoga mogu poprimiti druge oblike, koje određuje isključivo pojedinac, koji se smatra radikalno autonomnim. Nadalje, koncept roda se smatra zavisnim od subjektivnog načina razmišljanja svake osobe, koja može izabrati rod koji ne odgovara njenom biološkom spolu, a samim tim ni načinu na koji drugi vide tu osobu (*transgenderizam*). U sve većoj kontrapoziciji između prirode i kulture, propozicije rodne teorije konvergiraju se u koncept “queer”, koji se odnosi na dimenzije seksualnosti koje su izuzetno fluidne, fleksibilne i, takoreći, nomadske. Ovo kulminira tvrdnjom o potpunoj emancipaciji pojedinca od bilo koje *a priori* date seksualne definicije i nestanku klasifikacija koje se smatraju pretjerano rigidnim. Time bi se stvorio novi raspon nijansi koje se razlikuju po stepenu i intenzitetu u zavisnosti kako od seksualne orijentacije tako i od roda sa kojim se osoba poistovjetila.

6. Ibid., 14.
7. Ibid., 5.
8. Ibid.
9. Vidjeti rad Juliet Mitchell, Jacqueline Rose, Elizabeth Weed i Rosi Braidotti, između ostalog, za alternativna poimanja spolne razlike. Vidjeti i Mary C. Rawlinson i James Sares, ur., *What Is Sexual Difference? Thinking with Irigaray* (New York: Columbia University Press, 2023).
10. Daniel P. Horan, “The Truth about So-called ‘Gender Ideology’”, *National Catholic Reporter*, 24. juni 2020, <https://www.ncronline.org/news/opinion/faith-seeking-understanding/truth-about-so-calledgender-ideology>.
11. Kongregacija za katolički odgoj, “Male and Female He Created Them”, 11.
12. Ibid.
13. Mary Ann Glendon, uvodno obraćanje (govor, Konferencija UN-a o ženama, Peking, Kina, 5. septembar 1996), <https://www.ewtn.com/catholicism/library/opening-address-of-mary-annglendon-2492>.
14. Mary Anne Case, “Trans Formations in the Vatican’s War on ‘Gender Ideology’”, *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 44, br. 3 (2019): 643–44.
15. Vidjeti web-stranicu Mreže preživjelih koje su zlostavljali svećenici (Survivors Network of those Abused by Priests – SNAP) za trenutne statistike i priče: <https://www.snapnetwork.org/>.

16. Rhuaridh Marr, "Anti-Gay Catholic Priest Accused of Having Sex with Men to 'Heal' Their Homosexuality", *Metro Weekly*, 8. juli 2021, <https://www.metroweekly.com/2021/07/anti-gaycatholic-priest-accused-of-having-sex-with-men-to-heal-their-homosexuality/>.
17. Elisabeth Auvillain, "French Priest, Former Vatican Adviser, to Face Church Trial on Abuse Claims", *National Catholic Reporter*, 1. juli 2021, <https://www.ncronline.org/news/accountability/french-priest-former-vatican-adviser-face-churchtrial-abuse-claims>.
18. Alison Mutler, "First Russia, Then Hungary, Now Romania Is Considering a 'Gay Propaganda' Law", *Radio Free Europe*, 26. juni 2022, <https://www.rferl.org/a/romania-lgbtq-rights-bill-gaypropaganda-law/31915661.html>.
19. Madelin Necsutu, "Romanian Hungarians Advocate Laws to Stop 'Gender Ideology Assault'", *Balkan Insight*, 16. februar 2022, <https://balkaninsight.com/2022/02/16/romanian-hungariansadvocate-laws-to-stop-gender-ideology-assault/>.
20. Edward Graham, "Who Is Behind the Attacks on Educators and Public Schools?", *NEA Today*, 14. decembar 2021, <https://www.nea.org/advocating-for-change/new-from-nea/who-behindattacks-educators-and-public-schools>.
21. Vidjeti Paul B. Preciado, *Can the Monster Speak? Report to an Academy of Psychoanalysts*, preveo Frank Wynne (South Pasadena, CA: Semiotext(e), 2021)
22. Kako navodi Jacques Lacan, "Baš kao što nakon što se izbriše, ono što ostaje, ako postoji tekst, odnosno ako je ovaj označitelj upisan među druge označitelje, ono što ostaje, je mjesto sa kojeg je izbrisano, i to je zaista to mjesto koje održava prenos, što je ta esencijalna stvar zahvaljujući kojoj ono što ga slijedi u prolazu poprima konzistenciju nečega čemu se može vjerovati" (*Seminar V*, 23.04.58, 8–10).

3. Savremeni napadi na rod u Sjedinjenim Američkim Državama: Cenzura i oduzimanje prava

1. Mary Anne Case to pripisuje Američkom koledžu pedijataru te navodi da njihova web-stranica upozorava da “rodna ideologija šteti djeci”. Također napominje da je “rodna ideologija” postala popularan termin na Values Voter samitu 2018. godine, gdje je glavni govor držao Mike Pence. Ona s pravom napominje i da je to dijelom odgovornost pape Franje, “čija je popularnost privukla pažnju i zbog čije je navodne otvorenosti prema gej i trans osobama njegova osuda njihovih prava bila naizgled prihvatljivija”. Mary Anne Case, “Trans Formations in the Vatican’s War on ‘Gender Ideology,’” *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 44, br. 3 (2019): 657.
2. “Human Rights Campaign Working to Defeat 340 Anti-LGBTQ+ Bills at State Level Already, 150 of Which Target Transgender People—Highest Number on Record”, Human Rights Campaign, saopštenje za medije, 15. februar 2023, <https://www.hrc.org/press-releases/human-rights-campaign-working-to-defeat-340-anti-lgbtq-bills-at-state-level-already-150-of-which-target-transgender-people-highest-number-on-record>.
3. “‘Gender theory’ / ‘Gender ideology’ – Select Teaching Resources”, United States Conference of Catholic Bishops, ažurirano 7. augusta 2019, https://www.usccb.org/resources/Gender-IdeologySelect-Teaching-Resources_0.pdf.
4. “New USCCB Document Seeks to Stop Transgender Healthcare at Catholic Institutions”, New Ways Ministry (web-stranica), <https://www.newwaysministry.org/2023/03/22/new-usccb-documentseeks-to-stop-transgender-healthcare-at-catholic-institutions/>.
5. Bella DuBalle, “I’m a Drag Queen in Tennessee. The State’s Anti-Drag Law Is Silly, Nasty and Wrong”, *The Guardian*, 15. maj 2023, https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/may/15/im-a-drag-queen-in-tennessee-the-statesanti-drag-law-is-silly-nasty-and-wrong?CMP=Share_iOSApp_Other.
6. Institut UCLA Williams navodi da je od marta 2023. godine trideset država u Sjedinjenim Američkim Državama ograničilo pristup njezi kojom se afirmira rod i uvelo kazne za pružatelje zdravstvenih usluga koji krše zakon. Vidjeti “Prohibiting Gender-Affirming Medical Care for Youth” ovdje: <https://williamsinstitute.law.ucla.edu/publications/bans-trans-youth-health-care/>. U pet država je pružanje nekih oblika afirmativne njege maloljetnicima krivično djelo, a devetnaest država je u prvoj polovini 2023. godine uvelo zabrane u tom smislu; vidjeti Annette Choi and Will Mullery, “19 States Have Laws Restricting Gender-Affirming Care, Some with the Possibility

- of a Felony Charge”, CNN, 6. juni 2023, www.cnn.com/2023/06/06/politics/states-banned-medical-transitioning-for-transgender-youthdg/index.html.
7. Human Rights Campaign izvještava o eksploziji online optužbi nakon donošenja zakona “Don’t Say Gay” na Floridi; vidjeti Henry Berg-Brousseau, “NEW REPORT: Anti-LGBTQ+ Grooming Narrative Surged More Than 400% on Social Media Following Florida’s ‘Don’t Say Gay or Trans’ Law, as Social Platforms Enabled Extremist Politicians and Their Allies to Peddle Inflammatory, Discriminatory Rhetoric”, Human Rights Campaign, 10. august 2022, <https://www.hrc.org/press-releases/new-report-anti-lgbtq-grooming-narrative-surged-more-than400-on-social-media-following-floridas-dont-say-gay-or-trans-law-as-social-platforms-enabledextremist-politicians-and-their-allies-to-peddle-inflammatory-discriminatory-rhetoric>. Vidjeti i Hannah Nathanson i Moriah Balingit, “Teachers Who Mention Sexuality Are Grooming Kids”, *The Washington Post*, 5. april 2022, <https://www.washingtonpost.com/education/2022/04/05/teachersgroomers-pedophiles-dont-say-gay/>.
 8. Kinzi Sparks, “Higher Education Institutions (HEIs) and Crisis Services”, The Trevor Project and Active Minds (web-stranica), www.thetrevorproject.org/wp-content/uploads/2021/12/Higher-EducationInstitution1.pdf.
 9. “Amicus Briefs”, American Psychiatric Association (web-stranica), <https://www.psychiatry.org/psychiatrists/search-directories-databases/library-and-archive/amicusbriefs>.
 10. Sarah Schulman, *Conflict Is Not Abuse: Overstating Harm, Community Responsibility and the Duty of Repair* (Vancouver, BC: Arsenal Pulp Press, 2016).
 11. Khalil Gibran Muhammad, *The Condemnation of Blackness: Race, Crime, and the Making of Modern Urban America* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2019).
 12. Maureen R. Benjamins, Abigail Silva, Nazia S. Saiyed, i Fernando G. De Maio, “Comparison of All-Cause Mortality Rates and Inequities Between Black and White Populations Across the 30 Most Populous US Cities”, *JAMA Network* 4, br. 1 (2021), <https://jamanetwork.com/journals/jamanetworkopen/fullarticle/2775299>.
 13. Sarah Schwartz, “Map: Where Critical Race Theory Is Under Attack”, *Education Week*, 11. juni 2021, <https://www.edweek.org/policy-politics/map-where-critical-race-theory-is-underattack/2021/06>.
 14. Vidjeti web-stranicu Do No Harm na: <https://donoharmmedicine.org/>.

15. Guverner Ron DeSantis je imenovao Rufa u upravni odbor New Collegea na Floridi kako bi preokrenuo “woke ideologiju” koja je navodno preuzela škole. U 2023. godini otpuštan je nastavni kadar jer je predavao “woke” predmete, a nastavni plan i program je osakaćen.
16. Vidjeti Joan W. Scott, *Knowledge, Power, and Academic Freedom* (New York: Columbia University Press, 2019).
17. Susan Ellingwood, “What Is Critical Race Theory, and Why Is Everyone Talking About It?”, *Columbia University News*, 1. juli 2021, <https://news.columbia.edu/news/what-critical-racetheory-and-why-everyone-talking-about-it-0>.
18. Wendy Brown, “Wounded Attachments”, in *States of Injury: Power and Freedom in Late Modernity* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1995): 52–76.
19. Candace Bond-Theriault, “The Right Targets Queer Theory”, *The Nation*, 19. april 2022.

4. Trump, spol i Vrhovni sud

1. Dopis je citiran u Kerensa Cadenas, "The Trump Administration Wants to Define Gender as Biological Sex at Birth," *Vanity Fair*, 21. oktobar 2018, <https://www.vanityfair.com/news/2018/10/the-trump-administration-wants-to-define-gender-at-birth>. "Spol se zasniva na nepromjenjivim biološkim osobinama koje se mogu utvrditi do rođenja ili prije njega", stoji u dopisu. "Spol naveden u izvodu iz matične knjige rođenih, kako je izvorno izdat, predstavlja konačan dokaz o spolu osobe, osim ako se ne opovrgne pouzdanim genetičkim dokazima."
2. Za temeljit i pronicljiv pregled ove odluke i njenog mjesta u povezanoj jurisprudenciji, vidjeti Ido Katri, "Transitions in Sex Reclassification Law," *UCLA Law Review* 70, br. 1 (March 2021).
3. Za više o predmetu Vrhovnog suda iz 1987. godine pod nazivom *Oncale protiv Sundowner Offshore, Inc.*, vidjeti Katherine M. Franke, "What's Wrong with Sexual Harassment?," *Stanford Law Review* 49, br. 4 (april 1997): 691–772, https://scholarship.law.columbia.edu/faculty_scholarship/716.
4. *Bostock v. Clayton County*, 590, U.S. ____ (2020).
5. *Ibid.*, 10.
6. Vidjeti moju knjigu *Excitable Speech: A Politics of the Performative* (New York: Routledge, 1997).
7. Pogledajte opsežna istraživanja i formulacije politike Palm Centra o ovom pitanju: <https://palmcenterlegacy.org/>.
8. *Bostock v. Clayton County*, 10.
9. *Ibid.*, 19.
10. Vidjeti Rachel Slepoy, "Bostock's Inclusive Queer Frame," *Virginia Law Review Online* 107 (januar 2021).
11. Diskriminacija na osnovu spola može uključivati pozivanje na spol koji se pretpostavlja na osnovu izgleda ili pravnog statusa, ili spol koji osoba za sebe tvrdi kroz promjenu statusa. Ni u jednom slučaju se spol ne osigurava biološkim referencama, iako se predrasude o ženskim kapacitetima zasnovane na pogrešnim biološkim pretpostavkama zasigurno smatraju spolnom diskriminacijom.
12. *Bostock v. Clayton County*, 19.
13. "Anatomy Does Not Define Gender," *Nature* 563 (novembar 2018): 5.

14. Ova rasprava o predmetu Dobbs pojavila se u izmijenjenom obliku na blogu Verso Books, juni 2022.
15. Vidjeti Orlando Patterson, "Freedom, Slavery, and the Modern Construction of Rights," u *The Cultural Values of Europe*, ur. Hans Joas i Klaus Wiegant, prev. Alex Skinner (Liverpool, UK: Liverpool University Press, 2008): 115–51.
16. Wendy Brown, *In the Ruins of Neoliberalism: The Rise of Anti-Democratic Politics in the West* (New York: Columbia University Press, 2019).

5. TERF-ice i britanska pitanja spola: Koliko je kritičan rodno kritički feminizam?

1. Vidjeti Lucí Cavallero i Verónica Gago, *A Feminist Reading of Debt*, prevela Liz Mason-Deese (London: Pluto Press, 2021).
2. Alyosxa Tudor, "The Anti-Feminism of Anti-Trans Feminism", *European Journal of Women's Studies* 30, br. 2 (2023): 290–302.
3. Joan W. Scott, *Gender and the Politics of History* (New York: Columbia University Press, 1988), 49.
4. Holly Lawford-Smith, "What Is Gender Critical Feminism (And Why Is Everyone So Mad About It?)", Holly Lawford-Smith: politička filozofkinja (lična web-stranica), <https://hollylawfordsmith.org/what-is-gender-critical-feminism-and-why-is-everyone-so-mad-about-it/>.
5. John Stoltenberg, "Andrea Dworkin Was a Trans Ally", *Boston Review*, 8. april 2020, <https://www.bostonreview.net/articles/john-stoltenberg-andrew-dworkin-was-trans-ally/>.
6. "Sentimenti koje je [Janice] Raymond izrazila u *The Transsexual Empire* reprezentativni su samo za prilično malu – iako glasnu i moćnu – grupu žena 1970-ih, u kojoj su bile i Sheila Jeffreys i Mary Daly. Tragično, ova antipatija između nekih feministica drugog vala i trans*žena značajno je iscrtala konture terena savremenog trans* aktivizma, i predstavlja kamen spoticanja za izgradnju koalicije u Sjedinjenim Američkim Državama. To se desilo na račun uključivanja brojnih radikalnih feministica iz 1970-ih i 80-ih, kao što je Andrea Dworkin, koja nije trans*žene smatrala neprijateljima, kojoj je kategorija 'žene' uključivala trans*žene, a čak se u nekim slučajevima zalagala za besplatne hormone i operaciju". Jack Halberstam, "Toward a Trans*feminism", *Boston Review*, 18. januar 2018, i "Trans* - Gender Transitivity and New Configurations of Body, History, Memory and Kinship", *Parallax* 22, br. 3 (2016).
7. Catharine A. MacKinnon, "Amici Brief for Petitioner", ponovo štampano u *UCLA Journal of Gender and Law* 8, br. 9 (1997): 15.
8. Ibid., 32.
9. Catharine A. MacKinnon, "Feminism, Marxism, Method, and the State: An Agenda for Theory", *Signs* 7, br. 3 (proljeće 1982): 533.
10. Vidjeti Janet Halley, "Sexuality Harassment", u *Left Legalism/Left Critique*, ur. Janet Halley i Wendy Brown (Durham, NC: Duke University Press, 2002). Vidjeti i Katherine M. Franke, "What's Wrong with Sexual Harassment?",

- Stanford Law Review* 49, br. 4 (april 1997): 735–36, <https://scholarship.law.columbia.edu/facultyscholarship/716>.
11. Vidjeti Sophie Lewis, “How British Feminism Became Anti-Trans”, *The New York Times*, 7. februar 2019. Lewis citira Enze Han i Joseph O’Mahoney, *British Colonialism and the Criminalization of Homosexuality* (London: Routledge, 2018).
 12. Ovo važi ne samo za Ujedinjeno Kraljevstvo, već i za Japan.
 13. Nan Hunter i Lisa Duggan, *Sex Wars: Sexual Dissent and Political Cultures* (New York: Routledge, 2006).
 14. Sandrine Morel, “Spain Approves Gender Self-Determination with “Trans Equality Law,”” *Le Monde*, 17. februar 2023, https://www.lemonde.fr/en/international/article/2023/02/17/spainapproves-gender-self-determination-with-trans-equality-law_6016193_4.html.
 15. Zakon o priznavanju roda iz 2004, Javni opšti akti Ujedinjenog Kraljevstva, Parlament Ujedinjenog Kraljevstva, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/7/contents>.
 16. Vidjeti Principe iz Džogdžakarte, <https://yogyakartaprinciples.org/>.
 17. Shon Faye, “A Brief History of the Gender Recognition Act”, *Vice*, 16. oktobar 2018, <https://www.vice.com/en/article/negm4k/a-brief-history-of-the-gender-recognition-act>; cf. Stephen Whittle, “The Gender Recognition Act 2004”, u *Transsexual and Other Disorders of Gender Identity*, ur. James Barrett (Oxford: CRC Press, 2007).
 18. Kada je zaostajao u anketama, Rishi Sunak je odlučio da poveća podršku ostrašćeno izjavljujući da nova woke kultura onemogućava korištenje običnih riječi poput “žena” ili “muškarac” ili “majka” a da se nekoga ne uvrijedi. Sama Liz Truss odbila je zabraniti trans konverzijsku terapiju, koja se generalno smatra okrutnim i štetnim protokolom, ako ne i paradigmatiskim primjerom moralnog sadizma.
 19. Kathleen Stock, “I Came Out Late – Only to Find That Lesbians Had Slipped to the Back of the Queue”, *The Guardian*, 12. mart 2023, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/mar/12/i-came-out-late-only-to-find-lesbiansslipped-back-of-queue>.
 20. Nakon najave Rodno kritičke mreže (Gender Critical Network) na Otvorenom univerzitetu (Open University), mnogi su se pitali da li je razumno taj univerzitet nastaviti zvati “otvorenim”. U “Is This What ‘Open’ Means?”, *Medium*, 18. juni 2021, S. J. Ashworth, bivši student, napisao je:

Vjerujem, kao što mislim da vjeruju mnogi ljudi, da ako se namjerite na bilo koga od nas, namjerili ste se na sve nas. Ovo se ne odnosi samo na LGBTQ+ zajednicu, iako se na nju, naravno, najviše odnosi. Rodno kritička uvjerenja – poznatija kao transfobija – temelje se na mizoginiji. Koriste se kao sredstvo ne samo za podjelu i uništavanje LGBTQ+ zajednice, već i za rušenje feminizma. Oni love stare strahove i bauke i oživljavaju moralnu paniku iz prošlosti i siju sjeme nepovjerenja u svaku rupu i pukotinu. *Sve trans žene su muškarci predatori! Trans muškarci su samo zbunjene lezbejke! Ova zbunjena djeca i nova pomama za rodno fluidnim, demiboy, nebinarnim, šta već, sve to pokazuje koliko su toksični rodni stereotipi! Zašto trebaju biti jednaki...?*

21. Rodno kritička istraživanja nastoje raskrinkati oblike rodni studija koji se oslanjaju na teorije društvene konstrukcije ili koje postavljaju pitanje kako se materijalnost tijela označava u historijskim kontekstima. Iako nastoji da oslobodi ustanove visokog obrazovanja “ideologije” za koju tvrde da je naštetila polju rodni studija, prima optužbe za diskriminatorno ponašanje prema trans i nebinarnim osobama jer odbija rad koji teoretizira njihove živote, ili koji preispituje kako je binarna logika oblikovala istraživanja spola. Čini se da je “rodno kritički” sinonim za “trans isključivi”, zbog čega mnogi tvrde da su im glavni ciljevi politički i diskriminatorni. Vidjeti argument protiv diskriminacije u “Gender Critical Research Network: Letter to the Open University”, Gender GP, 29. juni 2021, <https://www.gendergp.com/open-university-letter-condemns-gender-critical-research-network/>. Za razmatranje trans isključivog feminizma i njegovog saveza sa globalnom desnicom, vidjeti Sophie Lewis i Asa Seresin, “Fascist Feminism: A Dialogue”, i Hidenobu Yamada, “GID as an Acceptable Minority: or, The Alliance Between Moral Conservatives and ‘Gender Critical’ Feminists in Japan”, u “Trans-Exclusionary Feminisms and the Global New Right”, posebno izdanje, TSQ 9, br. 3 (2022).
22. Vidjeti Aleardo Zanghellini, “Philosophical Problems with the Gender-Critical Feminist Argument Against Trans Inclusion”, *SAGE Open* 10, br. 2 (april–juni 2020): 1–14.
23. Vidjeti Stoltenberg, “Andrea Dworkin Was a Trans Ally”.
24. Valeria Bustos et al., “Regret After Gender-Affirmation Surgery: A Systematic Review and Meta-analysis of Prevalence”, *Plastic and Reconstructive Surgery* 9, br. 3 (mart 2021), https://journals.lww.com/prsgo/fulltext/2021/03000/regret_after_gender_affirmation_surgery__a.22.aspx. Vidjeti i “Regret Rates and Long-Term Mental Health”, Gender Health Query (web-stranica), <https://www.genderhq.org/trans-youth-regret-rates-long-term-mental-health>.

25. "AMA to States: Stop Interfering in Health Care of Transgender Children", American Medical Association, saopštenje za medije, 26. april 2021, <https://www.ama-assn.org/press-center/pressreleases/ama-states-stop-interfering-health-care-transgender-children>.
26. Michelle Johns et al., "Transgender Identity and Experiences of Violence Victimization, Substance Use, Suicide Risk, and Sexual Risk Behaviors Among High School Students—19 States and Large Urban School Districts, 2017", *Morbidity and Mortality Weekly Report* 68 (2019): 67–71, <https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/68/wr/mm6803a3.htm>. See also "Facts About LGBTQ Youth Suicide", The Trevor Project (web-stranica), 15. decembar 2021, <https://www.thetrevorproject.org/resources/article/facts-about-lgbtq-youth-suicide/>.
27. Azeen Ghorayshi, "England Overhauls Medical Care for Transgender Youth", *The New York Times*, 8. juli 2021, <https://www.nytimes.com/2022/07/28/health/transgender-youth-uk-tavistock.html>.
28. Paisley Currah, *Sex Is as Sex Does: Governing Transgender Identity* (New York: New York University Press, 2022).
29. Andrea Long Chu, *Females* (New York: Verso, 2019).
30. Nazia Parveen, "Karen White: How 'Manipulative' Transgender Inmate Attacked Again", *The Guardian*, 11. oktobar 2018, <https://www.theguardian.com/society/2018/oct/11/karen-white-howmanipulative-and-controlling-offender-attacked-again-transgender-prison>.
31. Vic Parsons, "Ministry of Justice Dispels Bigoted Myths Around Trans Prisoners and Sexual Assault with Cold, Hard and Indisputable Facts", *Pink News*, 21. maj 2020, <https://www.pinknews.co.uk/2020/05/21/trans-prisoners-victims-sexual-assault-more-thanperpetrators-ministry-of-justice-liz-truss/>.
32. Feministički prikaz silovanja kao čina dominacije oslanjao se na ideje muške moći koje uglavnom nisu uzimale u obzir kako silovanje funkcioniра na intersekciji rase i kolonijalne moći. Vidjeti, na primjer, presudni esej Angele Y. Davis, "Rape, Racism, and the Capitalist Setting", *The Black Scholar* 12, br. 6 (decembar 1981): 39–45, ponovo štampan na osnovu *The Black Scholar* 9, br. 7 (april 1978). Vidjeti i Elizabeth Thornberry, *Colonizing Consent: Rape and Governance in South Africa's Eastern Cape* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2018).
33. Vidjeti, na primjer, Karin Stögner, "Von 'Geldjuden' und 'Huren' – Kritik der antisemitischsexistischen Ideologie", u *Wissen schafft Demokratie*, vol. 8:

Schwerpunkt: Antisemitismus (Jena, Germany: Institut für Demokratie und Zivilgesellschaft, 2020), 86–93.

34. Vidjeti Marquis Bey, *Black Trans Feminism* (Durham, NC: Duke University Press, 2022); Emy Koyama, “The Transfeminist Manifesto”, u *Catching a Wave: Reclaiming Feminism for the 21st Century*, ur. Rory Dicker i Alison Piepmeier (Evanston, IL: Northwestern University Press, 2003), 244–62; Talia Mae Betcher, “Trans Feminism: Recent Philosophical Developments”, u *Philosophy Compass* 12, br. 11 (novembar 2017); i Susan Stryker i V. Varun Chaudry, “Ask a Feminist: Susan Stryker Discusses Trans Studies, Trans Feminism, and a More Trans Future”, *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 47, br. 3 (2022): 789–800.
35. Vidjeti “Otvoreno pismo JK Rowling” od Mermaids, grupe koja podržava rodno različitu djecu i njihove porodice, <https://mermaidsuk.org.uk/news/dear-jk-rowling>:
36. Da, postoji slučaj Karen White, transrodne žene koja je seksualno napala dvije žene dok je bila u pritvoru u New Hallu u Wakefeldu, ali se ne može zanemariti da se radilo o neoprostivom propustu zatvorskih sigurnosnih mjera i procesa, a ne o razlogu da se transrodne žene klasificiraju kao prijetnja. Nasilne žene se obično smještaju u muške zatvore zbog pojačanih mjera sigurnosti. Slažemo se da treba više uraditi da bi se zatvorenice zaštitile od napada svih zatvorenica, cis ili trans... Uobičajen je, netačan i na koncu destruktivan trop koristiti tako ograničene slučajeve da se svim trans osobama pripiše kriminalitet i da ih se prikaže kao seksualnu prijetnju cis ženama.
37. Cressida Hayes, “Feminist Solidarity After Queer Theory: The Case of Transgender”, *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 28, br. 4 (2003): 1100: “Feministice koje pišu o transrodnosti su, kako bi rekao Ludwig Wittgenstein, zarobljene slikom unutar koje se historija fetišiziranja trans osoba kombinira s nedostatkom kritičke pažnje usmjerene na privilegiju stabilnog roda kako bi se izbrisala mogućnost transfeminističke politike, a samim tim i mogućnost saveza između trans i netrans feministica. Ova slika mora postati vidljiva kao slika prije nego što se može raspršiti”.
38. Promjenjive statistike o napadima koje su počinile trans žene u zatvoru svakako treba uporediti sa napadima, na primjer, muškaraca zatvorskih čuvara na zatvorenice, i napadima na trans osobe u zatvoru generalno.
39. Nora Neus, “Trans Women Are Still Incarcerated with Men and It’s Putting Their Lives at Risk”, CNN, 23. juni 2021, <https://www.cnn.com/2021/06/23/us/trans-women-incarceration/index.html>. Vidjeti i Valerie Jenness, Cheryl L. Maxson, Kristy N. Matsuda, i Jennifer Macy Sumner, “Violence in California Correctional Facilities: An Empirical Examination of Sexual Assault”,

UC Irvine Center for Evidence-Based Corrections, *The Bulletin* 2, br. 2 (June 2007), <https://cpb-use2.wpmucdn.com/sites.uci.edu/dist/0/1149/files/2013/06/BulletinVol2Issue2.pdf>.

40. S Kara, “Depathologizing Gender Identity Through Law”, GATE (2020), https://gate.ngo/wpcontent/uploads/2021/11/GATE_Legal-Depath_1_Depath-GI-Through-Law.pdf.
41. Gail Lewis i Clare Hemmings, “‘Where Might We Go If We Dare’: Moving Beyond the ‘Thick, Suffocating Fog of Whiteness’ in Feminism”, *Feminist Theory* 20, br. 4 (2019): 405–21. Vidjeti i Clare Hemmings, “‘But I Thought We’d Already Won That Argument!’: ‘Anti-Gender’ Mobilizations, Affect, and Temporality”, *Feminist Studies* 48, br. 3 (2022): 594–615.

6. Šta je sa spolom?

1. Sonia Sodha, "Women Must Be Allowed to Defend Abortion as a Sex-Based Right" *The Guardian*, 26. juni 2022, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/jun/26/women-must-be-allowedto-defend-abortion-as-a-sex-based-right>.
2. Vidjeti Donna J. Haraway, "A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century" u *Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature* (New York: Routledge, 1991), 149–82, za raspravu o neproduktivnim dualizmima, i Donna J. Haraway, "The Promise of Monsters: A Regenerated Politics for Inappropriate/d Others" u *Cultural Studies*, ur. Lawrence Grossberg, Cary Nelson i Paula A. Treicher (New York: Routledge, 1991), 295–337, gdje piše da "priroda" ne postoji kao neki suštinski, vječni ili iskoristivi materijal ili oblik, već je umjesto toga "artefaktičko", nešto što je napravljeno, ali ga "nisu ljudi napravili u potpunosti; to je sukonstrukcija ljudi i neljudi". Vidjeti i Esther Thelen, "Dynamic Systems Theory and the Complexity of Change" *Psychoanalytic Dialogues* 15, br. 2 (2005): 255–283; i Karen Barad, "Agential Realism—A Relation Ontology Interpretation of Quantum Physics" u *The Oxford Handbook of the History of Quantum Interpretations*, ur. Olival Freire, online izdanje (Oxford Academic Publishing, 2022).
3. Shon Faye, *The Transgender Issue: Trans Justice Is Justice for All* (London: Verso, 2022), 239.
4. Anne Fausto-Sterling, *Sexing the Body: Gender Politics and the Construction of Sexuality* (New York: Basic Books, 2000).
5. Charis Thompson, *Making Parents: The Ontological Choreography of Reproductive Technology* (Cambridge, MA: MIT Press, 2005); Rayna Rapp, "Reproductive Entanglements: Body, State, and Culture in the Dys/Regulation of Child-Bearing" *Social Research* 78, br. 3 (jesen 2011): 693–718.
6. Elsa Dorlin, "What a Body Can Do" *Radical Philosophy* 2, br. 5 (jesen 2019): 3–9.
7. Za jedan uvjerljiv i uticajan prikaz, vidjeti Sally Haslanger, *Resisting Reality: Social Construction and Social Critique* (Oxford: Oxford University Press, 2012), 83–138.
8. Paisley Currah, *Sex Is as Sex Does: Governing Transgender Identity* (New York: New York University Press, 2022).
9. Ibid., xvi.

10. Ibid.
11. J. L. Austin, u *Kako djelovati riječima* (How to Do Things with Words, Oxford: Oxford University Press, 1962), razlikuje ilokutivne performative koji dovode do situacije koju imenuju i perlokutivne performative u kojima niz posljedica može uslijediti iz izgovaranja govornog čina, kao što je izvikivanje riječi “vatra” u kinu i gledanje kako ljudi jure ka izlazu. Pravne klasifikacije bi trebale uspostavljati ono što imenuju, a to implicira da je spolna klasifikacija performativna u tom ilokutivnom smislu. Ali ako različiti dijelovi pravnog sistema insistiraju na različitim vrstama klasifikacijskih shema, onda se prema jednom dijelu zakona može smatrati da je osoba jednog spola, a prema drugom pravnom poretku, drugog spola. Snaga zakona više nije ujedinjena, a rasvjetljava se kontingentni karakter spolne klasifikacije.
12. Vidjeti Ido Katri, “Transitions in Sex Reclassification Law” *UCLA Law Review* 70, br. 1 (2022): 1–79.
13. Joan W. Scott, “Gender as a Useful Category of Analysis” u *Gender and the Politics of History* (New York: Columbia University Press, 1989), prvi put objavljeno u *The American Historical Review* 91, br. 5 (1986): 1053–75.
14. Joan W. Scott, “Gender: Still a Useful Category of Analysis?” *Diogenes* 57, br. 1 (2010): 10.

7. Kojeg si roda?

15. Anne Fausto-Sterling, "A Dynamic Systems Framework for Gender/Sex Development: From Sensory Input in Infancy to Subjective Certainty in Toddlerhood", *Frontiers in Human Neuroscience* 9, no. 15 (April 2021).
16. Pristup Fausto-Sterling oslanja se na Linda B. Smith i Esther Thelen, ur., *A Dynamic Systems Approach to Development: Applications* (Cambridge, MA: MIT Press, 1996), što je imalo implikacije po prevazilaženje opozicije priroda/kultura u psihologiji i biologiji. Vidjeti i Esther Thelen, Karen E. Adolph, i Arnold L. Gesell, "The Paradox of Nature and Nurture", *Developmental Psychology* 28, br. 3 (1992): 368–80.
17. Karen Barad, "Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter", *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 28, br. 3 (2003): 801–31.
18. Sari M. van Anders i Emily J. Dunn, "Are Gonadal Steroids Linked with Orgasm Perceptions and Sexual Assertiveness in Women and Men?", *Hormones and Behavior* 56, br. 2 (august 2009): 206–13.
19. Vidjeti M. L. Healy, J. Gibney, C. Pentecost, M. J. Wheeler, i P. H. Sonksen, "Endocrine Profiles in 693 Elite Athletes in the Postcompetition Setting", *Clinical Endocrinology* 81, br. 2 (august 2014): 294–305, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24593684/>. Vidjeti i Azeen Ghorayshi, "Trans Swimmer Revives an Old Debate in Elite Sports: What Defines a Woman?", *The New York Times*, ažurirano 18. februara 2022, <https://www.nytimes.com/2022/02/16/science/lia-thomas-testosterone-womenssports.html>.
20. Daphna Joel i Luba Vikhanski, *Gender Mosaic: Beyond the Myth of the Male and Female Brain* (New York: Little, Brown Spark, 2019).
21. Claire Ainsworth, "Sex Redefined: The Idea of 2 Sexes Is Overly Simplistic", *Nature* 518 (februar 2015): 288–91.
22. Vidjeti Međunarodni olimpijski komitet, "IOC Releases Framework on Fairness, Inclusion and Non-Discrimination on the Basis of Gender Identity and Sex Variations", saopštenje za medije, 16. novembar 2021, <https://olympics.com/ioc/news/ioc-releases-framework-on-fairness-inclusion-and-nondiscrimination-on-the-basis-of-gender-identity-and-sex-variations>.
23. Associated Press, "Track Officials Called Caster Semenya 'Biologically Male,' Newly Released Documents Show", *The New York Times*, 18. juni 2019, <https://www.nytimes.com/2019/06/18/sports/track-officials-called-caster-semenya-biologically-male-newly-released-documents-show.html>.

24. Vidjeti i slučaj Dutee Chand iz Indije: Smriti Sinha, "A Sprinter's Fight to Prove She's a Woman", *Vice*, 26. februar 2015, <https://www.vice.com/en/article/qkq9wp/a-sprinters-fight-to-prove-shes-a-woman>.
25. Gerald Imray, "IAAF Argued in Court That Caster Semenya Is 'Biologically Male,'" CBC, 18. juni 2019, <https://www.cbc.ca/sports/olympics/summer/trackandfield/caster-semenya-iaaf-1.5179748>.
26. Quispe López, "'Sex Tests' on Athletes Rely on Faulty Beliefs About Testosterone as a Magical Strength Hormone", *Business Insider*, 1. august 2021, <https://www.businessinsider.com/theolympics-uses-testosterone-to-treat-trans-athletes-like-cheaters-2021-7>. Na Olimpijskim igrama u Tokiju su se prvi put takmičili otvoreno trans i nebinarni sportisti i sportistkinje, uključujući Laurel Hubbard, Quinn i Alanu Smith.
27. Za važnu teorijsku izjavu koja se protivi isključenju trans mladih iz učešća u sportu u Sjedinjenim Američkim Državama, vidjeti Elana Redfield, Christy Mallory i Will Tentindo, "Title IX Sports Participation: Public Comment", UCLA School of Law Williams Institute, maj 2023, <https://williamsinstitute.law.ucla.edu/publications/title-ix-sports-comment/>.
28. Vidjeti, na primjer, Katherine Bryant, Giordana Grossi i Anelis Kaiser, "Feminist Interventions on the Sex/Gender Question in Neuroimaging Research", u izdanju "Neurogenderings" *The Scholar and the Feminist Online* 15, br. 2 (2019). U uvodu, autorice pokazuju kako "predteorijske pretpostavke o spolu/rodu" prijete istraživanjima zbog manjka naučne strogoće:
29. Feminističke naučnice su već počele da se bave ovim i drugim pitanjima koja se odnose na neuronauku o spolu/rodu. Njihovi pristupi nadahnuti su feminističkim naučnim i tehnološkim studijama, kojima je cilj da prepoznaju i ispituju predteorijske pretpostavke o spolu/rodu (npr. izjednačavanje ženskosti sa pasivnošću, pretpostavka muškotipičnih osobina i ponašanja kao normativnih ili superiornih, ideja da biološki spol određuje društvena izražavanja i institucionalne aranžmane roda i pretpostavka da spol/rod općenito razvrstava tijela i ponašanje u samo dvije dimorfne grupe). Rad feminističkih neuronaučnica opredijeljen je za naučnu strogoću, a ne određenu ideologiju. Njihova kritika se fokusirala na pitanja statistike, mjerenja, metodologije i replikacije; ponudila je alternativna objašnjenja i doprinijela novim interpretacijama empirijskih neuronaučnih podataka. Ukratko, kritičkom analizom dominantnih pretpostavki, teorija i praksi u ovoj oblasti, feminističke naučnice pozivaju na rigorozniju nauku. Mi, kao feminističke naučnice, smatramo da je naš rad situiran u ovoj tradiciji.
30. Jennifer Germon, *Gender: A Genealogy of an Idea* (London: Palgrave Macmillan, 2009).

31. John Money i Anke Ehrhart, *Man and Woman, Boy and Girl* (Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 1972); Robert Stoller, *Sex and Gender: On the Development of Masculinity and Femininity* (New York: Science House, 1968). Vidjeti i Terry Goldie, *The Man Who Invented Gender: Engaging the Ideas of John Money* (Vancouver: University of British Columbia Press, 2014), koji prvu upotrebu "roda" pripisuje Moneyju u 1955. godini, iako je rod funkcionirao u gramatici kao način povezivanja osoba sa društvenim normama u romanskim jezicima, gdje je regulirao ispravno upućivanje i to na način koji sugerira da je rod uvijek bio regulacije i pravila.
32. Katrina Karkazis, *Fixing Sex: Intersex, Medical Authority, and Lived Experience* (Durham, NC: Duke University Press, 2008), 48.
33. Ibid., 49.
34. Očekivanje normalnog života podrazumijeva zamišljanje budućeg života novorođenčeta; interspolnost se smatrala blokadom tog zamišljanja normalnog života – zapravo, kao pojam se pojavljuje otprilike u isto vrijeme kad i filmovi Douglasa Sirka, koji je na primjer u filmu *Zapisano na vjetru* (1956) dokumentirao različite spolne greške koje remete zamišljenu normalnost orodnjenog ponašanja u poslijeratnim godinama.
35. Vidjeti Lee Edelman, *No Future: Queer Theory and the Death Drive* (Durham, NC: Duke University Press, 2004).
36. Vidjeti web-stranicu Intersex Justice Project, gdje nalazimo protivljenje operacijama iz perspektive interspolnih aktivista i aktivistica tamnije puti: <https://www.intersexjusticeproject.org/about.html>. Vidjeti i Organization Intersex International (OII) Network na <http://oiiinternational.com>; David A. Rubin, *Intersex Matters: Biomedical Embodiment, Gender Regulation, and Transnational Activism* (Albany: SUNY Press, 2017); Catherine Clune-Taylor, "Securing Cisgendered Futures: Managing Gender in the Twenty-First Century", *Hypatia* 34, br. 4 (2019): 690–712; i Angelika von Wahl, "From Object to Subject: Intersex Activism and the Rise and Fall of the Gender Binary in Germany", *Social Politics* 28, br. 3 (2019): 1–23. Za više informacija o tome zašto "I" treba biti uključeno u "LGBTQIA+", vidjeti David Andrew Griffiths, "Georgina Somerset, British Intersex History, and the 'I' in LGBTQI", *Journal of Homosexuality* online (23. januar 2023); vidjeti i *TSQ* 1, br. 1–2 (2014), a posebno Iain Morland, "Intersex", 111–20.
37. Vidjeti Valerie Hartouni, *Cultural Conceptions: On Reproductive Technologies and the Reproduction of Life* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997).

38. Joan W. Scott, "Gender: Still a Useful Category of Analysis?", *Diogenes* 57, br. 1 (2010): 10.
39. Za direktorij interpolnih zagovaračkih grupa na nekoliko kontinenata, vidjeti "Intersex Support and Advocacy Groups", InterACT, <https://interactadvocates.org/resources/intersex-organizations/>.
40. Predskazujući poziciju koju su kasnije preuzele neke rodno kritičke feministice, Bernice L. Hausman tvrdi u *Changing Sex: Transsexualism, Technology, and the Idea of Gender* (Durham, NC: Duke University Press, 1995) da transseksualce proizvode upravo one tehnologije koje olakšavaju njihovu tranziciju i zaključuje da su njihovi identiteti "fiktivni" i otuđeni od natalne materijalnosti. Clare Hemmings ističe u recenziji rada Bernice L. Hausman, u *Feminist Review* 58 (1998): 107–10, da "Hausman ne može zamisliti transseksualnu subjektivnost izvan proizvodnje rodnog identiteta kroz tehnologiju". Iako svoju analizu zasniva na fukoovskom prikazu disciplinske proizvodnje subjekata, Hausman zanemaruje ili odbija Fukoov ključni uvid u moć: porijeklo režima moći nije isto što i njegov kraj, a moć nije jedinstvena, već višestruka u svom porijeklu i pravcima. Drugim riječima, tehnologije mogu prihvatiti višestruke životne trajektorije i ući u formiranje subjekta na kompleksne načine, kao što je Paul Preciado pokazao u *Testo Junkie* (New York: Feminist Press, 2013). Odbijanje Bernice L. Hausman da zamisli da se transseksualci mogu pojaviti (biti formirani ili napravljeni) kroz brojne uticaje i faktore ukazuje na to da je ona moć svela na jedan izvor i poima ga tako da proizvodi jedan rezultat, te da su ti rezultati samo fiktivni.
41. Eva von Redecker, "Anti-Genderismus and Right-Wing Hegemony", *Radical Philosophy* 198 (juli/august 2016), <https://www.radicalphilosophyarchive.com/commentary/anti-genderismus-andrighte28091wing-hegemony/>.
42. Vidjeti Lisa Downing, Iain Morland, i Nikki Sullivan, ur., *Fuckology: Critical Essays on John Money's Diagnostic Concepts* (Chicago: University of Chicago Press, 2014).
43. Vidjeti Sara Ahmed, *The Promise of Happiness* (Durham, NC: Duke University Press, 2010), za akutni osvrt na to kako se "sreća" pojavljuje kao kulturni i diskurzivni imperativ koji podržava postojeće hijerarhije koje potiskuju i žene i queer osobe.

8. Priroda/kultura: Ka sukonstrukciji

1. Sherry Ortner, *Making Gender: The Politics and Erotics of Culture* (Boston: Beacon Press, 1997). Ortner jasno ističe da se moć djelovanja žena, posebno žena iz naroda Sherpa u Tibetu, više oslanja na ulazak u društvene organizacije prakse nego na transcendiranje prirode.
2. Sherry Ortner prirodu smatra materijalom na kojem se od ljudi očekuje da djeluju kako bi se oslobodili. Ovu ideju oslobođenja kao prevladavanja prirode oštro kritizira Donna Haraway, koja se protivi tome da se priroda zamišlja kao resurs za društvenu kontrolu. Po njenom mišljenju, ovo stajalište negira oslobodilačke mogućnosti nauke i tehnike i zasniva se na dualizmu između prirode i kulture koji može samo sasjeci etičke i oslobodilačke pozicije.
3. Donna J. Haraway, *Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature* (New York: Routledge, 1991), 208.
4. Vidjeti Nikki Sullivan, "Reorienting Transsexualism", u *Fuckology: Critical Essays on John Money's Diagnostic Concepts*, ur. Lisa Downing, Iain Morland i Nikki Sullivan (Chicago: University of Chicago Press, 2015), 129–30. Sullivan citira iz Ruth Doell, "Sexuality in the Brain", *Journal of Homosexuality* 28, br. 3–4 (1995): 345–54.
5. Thomas Pradeu, "The Organism in Developmental Systems Theory", *Biological Theory* 5 (2010): 218.
6. Vidjeti i Richard Lewontin, "The Organism as the Subject and Object of Evolution", *Scientia* 118 (1983): 63–82.
7. Helen Longino i Ruth Doell, "Body, Bias, and Behavior: A Comparative Analysis of Reasoning in Two Areas of Biological Science", *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 9, br. 2 (1983). Vidjeti i Cynthia Kraus, "Naked Sex in Exile: On the Paradox of the 'Sex Question' in Feminism in Science", *NWSA Journal* 12, br. 3 (2000): 151–76, i "What Is the Feminist Critique of Neuroscience?", u *Neuroscience and Critique: Exploring the Limits of the Neurological Turn*, ur. Jan De Vos i Ed Pluth (New York: Routledge, 2015), 100–116.

9. Rasno i kolonijalno naslijeđe rodnog dimorfizma

1. Lisa Lowe, *The Intimacies of Four Continents* (Durham, NC: Duke University Press, 2015).
2. Vidjeti Greg Thomas, *The Sexual Demon of Colonial Power: Pan-African Embodiment and Erotic Schemes of Empire* (Bloomington: Indiana University Press, 2007); Camilla de Magalhães Gomes, "Gênero como categoria de análise decolonial", *Civitas, Porto Alegre* 18, br.1 (2018): 65–82; i Oyèrónké Oyewùmí, "Conceptualizing Gender: The Eurocentric Foundations of Feminist Concepts and the Challenge of African Epistemologies", *JENdA: A Journal of Culture and African Women Studies* 2, br. 1 (2002): 1–9.
3. Joan Roughgarden, *Evolution's Rainbow: Diversity, Gender, and Sexuality in Nature and People* (Berkeley: University of California Press, 2004), 24, kako se citira u Catherine Clune-Taylor, "Is Sex Socially Constructed?", u *The Routledge Handbook of Feminist Philosophy of Science*, ur. Sharon Crasnow i Kristen Intemann (London: Routledge, 2021), 187–200.
4. Roughgarden, *Evolution's Rainbow*, 23–24.
5. Clune-Taylor, "Is Sex Socially Constructed?", 187–200.
6. Ibid., 193.
7. Anne Fausto-Sterling, "Race and Bones (The Bare Bones of Sex Part 2)", *Women's Studies Quarterly* 30–32 (1985): 657–94.
8. Anne Fausto-Sterling, "The Bare Bones of Race", *Race, Genomics, and Biomedicine* 38, br. 5 (oktobar 2008): 658.
9. Donna J. Haraway, *Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature* (New York: Routledge, 1991), 13: "Ove nauke će imati oslobađajuću funkciju ako ih budemo gradili na društvenim odnosima, a ne na dominaciji".
10. Sally Markowitz, "Pelvic Politics: Sexual Dimorphism and Racial Difference", *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 26, br. 2 (2001): 391.
11. Clune-Taylor, "Is Sex Socially Constructed?", 187–200.
12. C. Riley Snorton, *Black on Both Sides: A Racial History of Trans Identity* (Minneapolis: University of Minnesota, 2017). Vidjeti i Deirdre Cooper Owens, *Medical Bondage: Race, Gender and the Origins of American Gynecology* (Atlanta: University of Georgia Press, 2018).
13. Hortense Spillers, "Mama's Baby, Papa's Maybe: An American Grammar Book", *Diacritics* 17, br. 2, Culture and Countermemory: The "American" Connection (ljetno 1987): 64–81.

14. Ibid., 67.
15. Ibid., 68.
16. Ibid., 80.
17. Snorton, *Black on Both Sides*, 12.
18. Ibid., 11.
19. Ibid., 58.
20. Ronald Judy, *Sentient Flesh: Thinking in Disorder, Poiesis in Black* (Durham, NC: Duke University Press, 2020); i Alexander G. Weheliye, *Habeas Viscus: Racializing Assemblages, Biopolitics, and Black Feminist Theories of the Human* (Durham, NC: Duke University Press, 2014).
21. Vidjeti Françoise Vergès o prisilnom prekidu trudnoće na Reunionu za sličan argument: *The Wombs of Women: Race, Capital, Feminism* (Durham, NC: Duke University Press, 2020).
22. Aníbal Quijano i Michael Ennis, "Coloniality of Power, Eurocentrism, and Latin America", *Nepantla: Views from South* 1, br. 3 (2000): 533–80; i Aníbal Quijano, "Colonialty and Modernity/Rationality", *Cultural Studies* 21, br. 2 (2007): 168–78.
23. Maria Lugones, "The Coloniality of Gender", *Worlds & Knowledges Otherwise* (proljeće 2008), https://globalstudies.trinity.duke.edu/sites/globalstudies.trinity.duke.edu/files/fileattachments/v2d2_Lugones.pdf.
24. Lugones, "The Coloniality of Gender", 7.
25. Ibid., 2.
26. Quijano i Ennis, "Coloniality of Power, Eurocentrism, and Latin America", 556.
27. Mahmood Mamdani, "The African University", *London Review of Books* 40, br. 14 (18. juli 2019).
28. Zethu Matebeni, "Nongayindoda: Moving Beyond Gender in a South African Context", *Journal of Contemporary African Studies* 39, br. 4 (2021): 565–75; i Zethu Matebeni i Thabo Msibi, "Vocabularies of the Non-normative", *Agenda* 29, br. 1 (2015): 3–9.
29. Leticia Sabsay iznosi sličnu vrstu argumenta u svom izvrsnom eseju "Bodies as Territories: Revisiting the Coloniality of Gender" (lična arhiva).

30. Matebeni, “*Nongayindoda*”, 566.
31. Mohammed Elnaiem, “The ‘Deviant’ African Genders That Colonialism Condemned”, *JSTOR Daily*, 29. april 2021, <https://daily.jstor.org/the-deviant-african-genders-that-colonialism-condemned>; Boris Certolt, “Thinking Otherwise: Theorizing the Colonial/Modern Gender System in Africa”, *African Sociological Review* 22, br. 1 (2018).
32. Matebeni, “*Nongayindoda*”, 571.
33. Matebeni pokazuje kako instalacija *Unongayindoda* Nicholasa Hloboa iz 2006. godine podržava nepredvidivu generativnost tog termina.
34. Neville Hoad, *African Intimacies: Race, Homosexuality, and Globalization* (Minneapolis: University of Minnesota, 2007).
35. Stella Nyanzi, “Queering Queer Africa”, u *Reclaiming Afrikan: Queer Perspectives on Sexual and Gender Identities*, koju je priredila Zethu Matebeni (Cape Town: Modjaji Books, 2014), 65–68.
36. Zethu Matebeni, “Gogo: On the Limits of Gender on African Spirituality and Language”, izlaganje, Traffic in Gender: Political Uses of Translation Within and Outside Academia conference, Université Paris 8, Pariz, Francuska, 14. april 2022.
37. Sarah Hunt, “An Introduction to the Health of Two-Spirit People: Historical, Contemporary, and Emergent Issues”, National Collaborating Centre for Aboriginal Health, 2016, <https://www.nccih.ca/docs/emerging/RPT-HealthTwoSpirit-Hunt-EN.pdf>. Vidjeti i Manuela L. Picq i Josi Tikuna, “Indigenous Sexualities: Resisting Conquest and Translation”, *Sexuality and Translation in World Politics*, ur. Caroline Cottet i Manuela Lavinas Picq (E-International Relations, 2019), 57–71, <https://www.e-ir.info/wp-content/uploads/2019/08/Sexuality-andTranslation-in-World-Politics-%E2%80%93-E-IR.pdf>.

10. Strani pojmovi ili remećenje prevoda

1. Vidjeti Gayatri Reddy, *With Respect to Sex: Negotiating Hijra Identity in South India* (Chicago: University of Chicago, 2005). Vidjeti i Max Bearak, "Why Terms Like 'Transgender' Don't Work for India's 'Third-Gender' Communities", *The Washington Post*, 23. april 2016, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/04/23/why-terms-like-transgender-dont-work-for-indias-third-gender-communities/>.
2. Vidjeti Jasbir Puar, "Rethinking Homonationalism", *International Journal of Middle East Studies* 45, br. 2 (2013): 336–39. Za odnos između migracije, gej i lezbejskog roditeljstva i državljanstva, vidjeti Bruno Perreau, *The Politics of Adoption: Gender and the Making of French Citizenship* (Cambridge, MA: MIT Press, 2014).
3. Li Xiao-Jian, "Xingbie or Gender", preveo Wang Bin, u *Keywords: Gender*, ur. Nadia Tazi (Boston: The Other Press, 2004), 87–102.
4. Vidjeti B. Aultman, "Cisgender", i Erica Lennon i Brian J. Mistler, "Cisgenderism", *TSQ* 1, br. 1–2 (maj 2014): 61–64.
5. Za promišljeno i pravovremeno razmatranje ovog otuđenja imena u savremenim političkim uslovima, vidjeti Naomi Klein, *Doppelganger* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2023).
6. Joan W. Scott i Luise von Flotow, "Gender Studies and Translation Studies: 'Entre braguette'—Connecting the Transdisciplines", u *Border Crossings: Translations Studies and Other Disciplines*, ur. Yves Gambier i Luc van Doorslaer (Amsterdam: John Benjamins Publishing Co., 2016), 358.
7. Jacques Derrida iznosi odbrambeni stav monolingviste kada piše sljedeće (iz engleskog prevoda): "Ne samo da sam izgubljen, pao i osuđen izvan francuskog jezika, imam osjećaj da poštujem ili služim svim *idiomima*, jednom riječju, da pišem 'najviše' i 'najbolje' kada oštrim otpor *mog* francuskog, tajnu 'čistoću' *mog* francuskog ... otud njegov otpor, njegov nemilosrdni otpor prevodu; prevodu na sve jezike, uključujući i drugi takav francuski". U *Monolingualism of the Other; or, The Prosthesis of Origin*, preveo Patrick Mensah (Stanford, CA: Stanford University Press, 1998), 56.
8. Paradoks uključen u sve činove javnih tvrdnji je ono što nazivamo performativnim. To ne znači da se svi rodovi biraju, ili da je to voluntarističko izražavanje individualnosti. Performativni čin kojim se rod javno tvrdi saopštava uslove mogućnosti življenja onoga ko ga tvrdi. Ovo je možda važniji osjećaj rodne performativnosti koji za sada treba sačuvati.

9. Vidjeti John Fletcher i Nicholas Ray, ur., *Seductions and Enigmas: Cultural Readings with Laplanche* (London: Lawrence and Wishart, 2014).
10. David Gramling, *The Invention of Multilingualism* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021); i Emily Apter, *The Translation Zone: A New Comparative Literature* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2006).
11. Gayatri Chakravorty Spivak, "Translating in a World of Languages", *Profession* (2010): 35–43. Spivak vlastitu formulaciju citira u "Planetarity", u *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon*, ur. Barbara Cassin (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2014), 1223, gdje zasluge za tu formulaciju pripisuje Alexandri Russo. Vidjeti i Gayatri Chakravorty Spivak, *Living Translation*, ur. Emily Apter, Avishek Ganguly, Mauro Pala i Surya Parekh (Kolkata, India: Seagull Books, 2022).
12. Vidjeti Gayatri Chakravorty Spivak, *An Aesthetic Education in the Era of Globalization* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2013).
13. Vidjeti Lila Abu-Lughod i Rema Hammami, *The Cunning of Gender Violence* (Durham, NC: Duke University Press, 2023).
14. Kathryn Bond Stockton, *Gender(s)* (Cambridge, MA: MIT Press, 2022).
15. Vidjeti Theodor W. Adorno, "On the Use of Foreign Words", u *Notes to Literature*, ur. Rolf Tiedemann, prevela Shierry Weber Nicholsen (New York: Columbia University Press, 1992), 2:290–91, gdje on navodi važnost razlaganja organske i čiste ideje jezika stranim riječima. Najvjerojatnije je mislio na raščinjavanje njemačkog nacionalizma, a ne na problem imperijalne invazije.

Zaključak: Strah od uništenja, borba da zamišljamo

1. Agnieszka Graff i Elżbieta Korolczuk, *Anti-Gender Politics in the Populist Moment* (London: Routledge, 2021), 7.
2. Ibid., 31.
3. Neville Hoad, *African Intimacies: Race, Homosexuality, and Globalization* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2007), 85.
4. Vidjeti Emile Torres, "Are Conservatives at the Daily Wire Really Calling for Trans 'Genocide'?", *Truthdig.com*, 22. maj 2023, <https://www.truthdig.com/articles/is-the-conservative-daily-wirereally-calling-for-trans-genocide/>.
5. Vidjeti Zeynep Gambetti i Marcial Godoy-Anativia, ur., *Rhetorics of Insecurity: Belonging and Violence in the Neoliberal Era* (New York: New York University Press, 2013).



Među knjige Judith Butler ubrajamo *Nevolje s rodom: feminizam i subverzija identiteta*, *Tela koja nešto znače: o diskurzivnim granicama „pola“*, *Psihički život moći: teorije pokoravanja* i *The Force of Nonviolence* (Sila nenasilja). Pored brojnih akademskih priznanja i publikacija, bibliografija Judith Butler bilježi uvodnike i recenzije u velikom broju časopisa i novina, kao što su *The New York Times*, *Time* i *London Review of Books*, a često učestvuje u radijskim emisijama i podcastima širom svijeta. Živi u Berkeleyu, Kalifornija.

